

al que Verboom anomenava la "cortadura": "detrás San Agustín, Huerto del Cónsul, Arenas, detrás capilla Piedad, Conreadors". En total sumaven 259 personnes de comunió.

Segons la gràfica d'edats realitzada per Nadal i Giralt a l'article tantes vegades citat, i considerant personnes de comunió les majors de 7 anys, resultaria que 259 personnes de comunió equivalen a $259/0,816=317$ habitants.

Si adoptem la mitjana d'habitants per foc de la ciutat (4,30 hab/foc), resultarà:

$$4,30 \text{ hab/foc} \times 1,46 \text{ foc/casa} = 6,28 \text{ hab/casa}$$

El que faria que la "cortadura" tindria el següent nombre de cases equivalent.

$$\frac{317 \text{ hab}}{6,28 \text{ hab/casa}} = \underline{\underline{50 \text{ casas}}}$$

2) Cases de la parròquia de Santa Eulàlia

Segons el fogatge de 1640, hi havia a la parròquia de Santa Eulàlia 35 focs; suposant 1,46 foc/casa resultaven 24 cases. Podem suposar un creixement d'aquesta zona des de 1640 a 1716 similar al de la resta de la ciutat, i considerar un total de 35 cases (fora muralles n'hi havien 35 més aproximadament).

3) Cases que no són al Cadastre però figuren en el "Llibre de les Valoracions"

En el Llibre de les Valoracions hi ha 364 "items" (231 "cases" + 133 "casolots"), ja que de fet no sabem realment quantes cases són les que es van derruir abans de formar el recompte del Cadastre.

Si sumem el nombre d'habitants de les cases del Cadastre que figuren també en el Llibre de les valoracions i dividim pels "ítems" corresponents resulten 7,21 hab/entrada.

$$\text{El que significa } \frac{7,21 \text{ hab/"}\text{item}"}{6,28 \text{ hab/casa}} = 1,15 \text{ cases/"}\text{item}"$$

Del que es dedueix que:

$$\begin{aligned} \text{cases} - 231 \text{ "ítems" del Llibre de les Valoracions} &\times 1,15 \text{ casa/"}\text{item}" \\ &= 266 \text{ cases equivalents del Cadastre} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{casalots} - 133 \text{ "ítems" del Llibre de les Valoracions} &\times 1,15 \\ &\text{casa/"}\text{item}" = 153 \text{ casalots equivalents del Cadastre} \end{aligned}$$

Considerant que els casalots tenen el mateix potencial demo gràfic que les cases, el total seria de 419 cases.

4) Cases del Llibre de les Valoracions que són al Cadastre

Aquestes són les cases que es van enderrocar després de la formació del Cadastre.

$$437 \text{ cases} + 8 \text{ casalots} = \underline{445 \text{ cases}}$$

5) Cases que figuren com enderrocadades al Cadastre i no són en el Llibre de les Valoracions

$$\underline{32 \text{ cases}}$$

6) Total de cases afectades

Sumant els diversos conceptes, resulta:

$$50 + 35 + 419 + 445 + 32 = \underline{981 \text{ cases}}$$

Que en termes relatius a la totalitat de la ciutat serà:

$$\frac{981}{5.294 + 50 + 35 + 419} = \frac{981}{5.798} = 16,92 \%$$

Percentatge que s'elevaria aproximadament al 17,42 % si afegíssim les cases enderrocades fora muralles.

7) Les cases ja enderrocades en el moment de la formació del Cadastre

$$50 + 35 + 419 = \underline{504 \text{ cases}}$$

Que en termes relatius suposen:

$$\frac{504 \text{ habs}}{5.798 \text{ habs}} = 8,7 \%$$

Apèndix 7

ANÀLISI DEL DESPLAÇAMENT DELS HABITANTS AFECTATS PER LA CIUTADELLA

a) Aproximació quantitativa

Comparant el Cadastre de 1716 i del Llibre de les Valoracions la part corresponent a 1715, la meitat aproximadament de la població ja ha estat desplaçada en el moment del Cadastre (i ja no apareix en aquest). Amb aquesta comparació es pot estudiar el comportament de la primera "onada" de desplaçats.

Es tracta de buscar en el Cadastre de 1716 aquells habitants que apareixen en el Llibre de les Valoracions. De fet, en el Llibre de les Valoracions només hi consten els propietaris; per tant, només podem estudiar el comportament dels que eren propietaris a la zona de la Ciutadella (els que vivien en casa pròpia, que suposen, si atenem a les proporcions del conjunt de la ciutat, un 30% del total dels focs de la zona).

Amb aquest objecte s'han analitzat una sèrie d'oficis amb els següents resultats totals:

total comprovat:	176 unitats
localitzats al Cadastre:	67 unitats
el que significa un	<u>36%</u> dels analitzats.

S'ha de tenir en compte que dels 67 localitzats 20 eren ja propietaris de la casa que figura al Cadastre (fora de l'àrea enderrocada), el que fa suposar que ja hi vivien abans de les derruccions, ja que són a àrees sempre millors.

Si això és cert, resultarà:

total desplaçats $176 - 20 = 156$ unitats

localitzats $67 - 20 = 47$ unitats

el que suposa de l'ordre d'un 30,1%.

Cal pensar, a més, que el conjunt dels propietaris vivint en casa pròpia són els menys màbils de la zona; el que vol dir que hem operat sobre una mostra que té més facilitats de quedar-se a la ciutat. Al que caldria afegir que, lògicament, a la segona tanda de derruccions els serà encara més difícil de romandre a la ciutat.

Sembla doncs raonable suposar que un 30% dels focs es queden a la ciutat. Els oficis més nombrosos dels analitzats s'aproximen a aquesta xifra. Per exemple, els carnisseros (32) donen un 31% de permanència a la ciutat, mentres els mariners (26) donen un 34%. Els pagesos de la zona estan per dessota; hem de tenir en compte que han perdut també les hortes que treballaven dintre i fora muralles, donen un 28%. En canvi, els fusters i mestres de cases tenen més facilitats per a quedar-se, ja que havien de reconstruir la ciutat i treballar a la Ciutadella. (7 fusters i 5 mestres de cases) donen un 50%.

Són significatius els barris als que es dirigeixen:

Barri 4 : 66,0 %	}	91,5
Barri 6 : 25,5 %		

Barri 5 : 4,3 %

Barri 3 : 2,1 %

Barri 9 : 2,1 %

D'aquests desplaçats el 36% queda a la zona que serà demolida en les següents fases (17).

b) Aproximació qualitativa

Els desplaçaments observats permeten caracteritzar dos models bàsics:

- marxar de la ciutat
- quedar-se aprop del punt d'expulsió (27%) (el 90% del 30%).

Això vol dir que és més "fàcil" marxar que quedar-se; i que els que es queden els hi és més "fàcil", o els hi és més necessari, instal.lar-se a les proximitats del barri on habitaven.

Apareixen casos de famílies que van a parar a cases de familiars o de gent del mateix ofici; és també freqüent l'allotjament a una gran casa habilitada per a diverses famílies, i finalment els casos més abundants són les famílies que acaben residiint a casa d'una vídua. Tots aquests casos mostren que les dificultats per encontrar allotjament són fonamentalment econòmiques, ja que cal recordar que en el moment del Cadastre hi han bastantes cases per llogar.

D'altra banda, la nova residència dels afectats s'ha de veure vinculada també a l'ofici que desempenyen. Es en aquest sentit interessant de veure com els teixidors i paraires van tots al barri 6, també un bon nombre dels carnícers s'hi situen, seguint probablement el trasllat provisional de l'escorxador, i es pot pensar que una bona part dels pescadors, calafats, mariners, corders, etc., a part de situar-se la majoria al barri 4, pròxims a la porta de Mar, o s'instal.laven al barri de barraques que es pontàniament es forma a la platja, o, com comenten els contemporanis, es veuran obligats a desplaçar-se a d'altres poblacions de la costa per a exercir llur ofici.

En definitiva, tant el desplaçament exterior com el interior diuen molt sobre les condicions de la ciutat en aquest moment, i, en general, donen una idea de la relació entre la ciutat i la resta del país, de la importància de la casa com a punt d'"amarrament" a la ciutat, de l'estructura funcional de la ciutat pel que fa a la distribució d'oficis i caracterització de barris.

Sens dubte, les següents onades destructives havien de resultar molt més greus (es tracta del 50% dels desplaçats totals) al quedar menys cases i, sobretot, menys cases en els barris als que se segueien traslladant.

c) Casos

- Josep Soroll, blanquer, va a casa de Lley Baladia, blanquer, al carrer de les Canals, després enderroçada.
- Josep Borràs, fuster, va al gran casal aristocràtic d'Isabel Meca, al carrer Montcada, habitat com a residència de 19 famílies.
- Josep Blanch, fuster, va a casa de Juan Cuedredas, sabater, que viu sol al carrer de'n Gensana. Casa que també serà enderrocada.
- Josep Serra, mestre de cases, va a casa de Miguel Prats, clergue, que viu sol al carrer Fonollar.
- Salvador Musons, fuster, va a una casa del Col.legi de St. Sever, al carrer de Joan Grech, que també serà enderroçada (hi viu sol).
- Antoni Ballescas, mestre de cases, va a casa de Francisco Ballescà, mestre de cases, al carrer del Joc de la Pilota, també enderroçada.
- Sebastià Clapés, fuster, va a casa de Francisco Casas, teixidor de teles, al carrer Estruch, on hi viu amb un altre foc.
- Pau Roger, hortelà, va a casa de la cofradia dels boters, al carrer de Joan Grech, que més tard serà derribada. Hi viu amb un altre foc.

- Macià Soler, llaurador, va al casal del Comte d'Aguilar, al carrer de les Parres, on hi viu amb 3 famílies més.
- Joan Pascual, hortelà, va a casa de Pere Martí (?) al carrer Jaume Giralt, on hi viu amb el propietari.
- Llorenç Rius, llaurador, va a casa de Lluch Toda, revenedor, hi viu amb una altra família.
- Bonaventura Ville, hortelà, va a casa de Doña Margarida Ramona, al carrer dels Capellans, hi viu amb 6 famílies més.
- Pau Oller, llaurador, va a casa d'Andreu Oliver, moliner, al carrer de Camarroca, que després serà derruïda.
- Pere Ferrer, carnisser, va a casa de Josep Massal, hortelà, al carrer de la Porta Nova, on hi viu amb 2 famílies més.
- Teresa Torras, carnissera, va a casa de Raimunda Dariés, vídua, al carrer Gensana, amb 3 famílies més.
- Teresa Roig, carnissera, va a casa d'Emerenciana Bas, al carrer de St. Pere més baix, amb 2 famílies més.
- Rafael Mateo, carnisser, va a casa de Gerònim Alabau, al carrer mitjà de la Blanqueria, amb 2 famílies més.
- Miguel Julian, carnisser, va a casa de Pau Rossell, al carrer Montcada, on hi viu amb 4 famílies més.
- Josep Pi, carnisser, va a casa de Miquel Pi, "cortante", al carrer Camarroca, que ha de ser enderrocada, hi viu amb el propietari.
- Bernard Brell, carnisser, va a casa de Joan Canet, "cortante", on hi viu amb el propietari, i que serà enderrocada.
- Bautista Riera, carnisser, va a casa de Francesc Mateu, fuster, al carrer Assaonadors, on hi viu sol.
- Salvador Rodriguez, carnisser, va a casa de Dionisia Tallander, vídua de corredor d'orella, viu amb la propietaria i una altra família, al carrer Gimnàs.
- Petronila Ferrer, va a la botiga de la casa d'Antoni Riera, notari, al carrer Fonollar.
- Francisco Bergés, pescador, va a casa de Dn. Agustín Teixedor, al carrer Cruanyes, on hi viu amb una altra família, i que també serà ensorrrada.

- Joan Marés, mariner, va a casa de Felip Marés, mariner, al carrer Lladó, on hi viu sol.
- Ramón Carreras, pescador, va a casa de Josep Salvador, clergue, al carrer Abella, amb una altra família, i que també serà deruïda.
- Francisco Cotart, pescador, va a casa de Mariano Duran, ciudano, al carrer de la Ribera, amb una altra família. La casa serà també enderrocada.
- Francisco Molardos, pescador, va al carrer Sant Antoni de la Ribera, a casa de Maria Andario, amb altres.
- Salvi Guixeres, pescador, va al carrer Gensana, a casa de Josep Texe, revededor, amb 4 famílies més.
- José Prezas, pescador, va al carrer de l'Esgrima, a casa de Magdalena Domènech, on hi viu sol.
- Pau Font, va al carrer Monach, a casa de Maria Roig, vídua de cotxer, on hi viu amb la propietària.
- Miquel Figuerola, pescador, va a una travessia de l'Argenteria, a casa de Josep Circuns, comendador, amb 3 famílies més.
- Francesc Lloberes, paraire, va al carrer Fonollar, a casa de Francesc Vilasendra, mestre de cases, amb una altra família.
- Antonio Borgonya, teixidor, va al carrer de les Cortines, a casa de Paula Boloix, amb la qual viu, i que és vídua de llaurador.
- Antonio Pous, teixidor de teles, va a casa de Joan Pujol, notari, al carrer Jaume Giralt, on hi viu amb una altra família.
- Pau Portas, teixidor, va al carrer del Pou de la Figuera, a casa de Joan Pellicer, rosarier, amb una altra família.
- Isidro Illa, teixidor de llana, va a casa d'Eulàlia Illa, vídua de teixidor, amb una altra família, al carrer Argenter.
- Enric Font, taverner, va a casa d'Eloy Vilaseca, al carrer de Na Rodés, que serà també enderrocada.
- Joan Mas de Munt, taverner, va al carrer dels Assaonadors, a casa de Pau Noves, assaonador, amb una altra família.
- Joan Besora, Corder, va a casa de Maria Besora, vídua de corder, que serà derruïda.

- Narcís Vila, corder, va a casa de Pere Mas, també corder, al carrer Caldes, on hi viu amb una altra família i que serà enderroçada.
- Domingo Gisbert, corredor d'orella, va al carrer Vidal, a casa de Maria Ullastres, vídua de sastre.

FONTS DOCUMENTALS

FONTS DOCUMENTALS

La base documental emprada ha estat àmplia. En el plantejament metodològic s'ha fet esment d'aquelles fonts que han jugat un paper més central en la construcció d'aquesta tesi, i les notes ho reflecteixen prou bé. Aquí s'intenta fer un resum de les fonts consultades durant les recerques.

A. Institut Municipal d'Història de Barcelona -IMHB

Consell de Cent

- II. Registre de Deliberacions del 61 (1551) fins al 223 (1714)
- III. Deliberacions de Guerra del 2 (1640-41) al 4 (1645-1656)
- IV. Registre d'ordinacions del 17 (1549-1559) fins el 24 (1602-1608)
- XI. Clavaria del 1 (1357-58) fins al 6 (1365) i també el 158 (1552)
- XII. Memorials de Comptes del 1 (1580) al 3 (1610)
- XIII. Manual 85 (1715)
- XV. Diversorum 7 (1355-1690) i 8 (1670-1689)
- XIX. Fogatges 1 (1368-1374), 2-3 (1378), 5 (1389), 6 (1399), 7 (1448), 8-9-10 (1465), 15 (1516), 16-17-18 (1640), 24 (1399?), 26-27 (1460?), 30 (sense data), 33-34 (1363)
- XX. Dietari de l'Antic Consell de Cent Barceloní
1446-1477/1478-1533/1603-1609/1714-1718/1718-1721

Consellers

- III. Política i Guerra 6 (1640-1714)

XIV. Obreria

- 9 (Tapa per la construcció del baluart de les atarazanas
i altres obres de fortificació, 1552)
- 18 (1715-1721)
- 29 (efectos del bombardeo)
- 30
- 31 (1751-1771)

XVI. Guerres

- 6 (Llibre de la Sinquantena, 1640)
- 184 (Contribution foncière, 1811)
- 189 (Rôle de contribution des portes et fenêtres, 1811)
- 190 (Rôle des patents, 1811)

XIX. Vèria

- 19 (Llibre de Llicències per a tenir hostal o taverna,
1590-1618)

Segles XVIII, XIX, XX

- I. Acords 1714 a 1720
- 1721 a 1790
- 1821 a 1823

III. Polític, Reial, Decrets 1714 a 1723

1747

1777

IV. Polític i Representacions 1714 a 1723

VI. Pregons 1714 a 1722

Taula de Canvi

XXII Llibre Major, salari de funcionaris i despeses

- 1 (1722-23)

Cadastre (Classificació provisional)

1. "Llibre de informacions sobre la pobresa, ausencia, mort y altres causals de alguns individus de esta ciudad" (1716-1718)
2. "Libro de Rebilla de casas, formado el año de 1719"
3. "Quadernos de casas rehedificadas... desde 1721 inclusive en adelante" (1721-1802)
5. "Quadernos de casas rehedificadas... desde 1803 en adelante" (1801 a 1846)
6. "Libros de matricula del quartel 2º de S. Pedro, barrio 1º de S. Francisco de Paula, 1770-1781"
7. "Libros de matricula del quartel 4º de S. Jaime, barrio 1º de S. Miguel, 1770-1776"
8. "Libros de matricula del quartel 4º de S. Jaime, barrio 3º de S. Francisco, 1770-1777"
9. "Libros de matricula del quartel 4º de S. Jaime, barrio 4º de Capuchinos, 1770-1771"
10. "Libros de matricula del quartel 4º de S. Jaime, barrio 5º de la Calle Ancha, 1770-1775"
- 11-12. Situació, descripció i recompte de les cases de la ciutat, 1716
- 13-14. Situació, descripció i recompte de les famílies de la ciutat, 1716 (Complementaris dels dos volums anteriors)
També són útils en el mateix sentit el 312 i el 338
15. Denuncias y originales
- 18 a 26. Repartimiento de casas, censos y censales (de 1719-1720 fins 1776)
- 19 bis. Catastro de Casas, censos y censales, molinos, personal y animales y comercio (1722)

71. "Recanació de Terres 1719-1720"
73 a 80. Repartimiento de tierras (des de 1723...)
194. "Libro de Cargo y Data del ramo de casas, censos y censales...", 1800
247. Libro de pago de casas, 1816-17.
423. "Relación de los varones que habitan en Barcelona casa por casa, 1773."

Documentació corporativa gremial

Gremial municipal. Caixa C. 1756

Cadastre Personal. 1716-1718

- . Plica de memorials 1717-1718
- . Repartiment 1717
- . Repartiment 1721

Gremial General 5 Sastres 20

35 Blanquers i assaonadors 33

Arxiu Patrimonial

Ribas - sèrie V núm. 1 a 8

Isidre Gallarda - sèrie VI núm. 1-2-3

Diversos - sèrie X núm. 4-5-25

Documentació personal

- Garriga i Roca, Miquel (1804-1888)
- Sanpere i Miquel, Salvador (1840-1915)

Manuscrits

- Antecedentes del Archivo de la Capitanía General

Ms-B-35

Altres

- Barcelona 1728: Estado general de las casas marcadas para el alojamiento de la guarnición de esta plaza de Barcelona dividido en quatro marcas, esto es, Coronel, Teniente Coronel, Capitán y Teniente
- Alojamientos y utensilios, 42.

Mapas i plànols

B. Arxiu de la Corona d'Aragó (A.C.A.)

- Batllia General de Catalunya: clase 2^a. C 3 (Llevadores)
"Capbreu de usuarios del agua del Rec Comtal" (1458)
- Reial Patrimoni - Fogatges A. 1403 (1497)
 - Llevador general de concessions (1769-1830)
- Consell d'Aragó 203 (1644)
 - 398 (1651)
 - 489 (1614)
 - 552 (1637) "Relación de las casas de franceses que hay en la ciudad de Barcelona"
- Generalitat Lletres franceses 856 (1640)
- Reial Audiència "Papeles de su Excelència", 1,4,6,8,11,18, 30,36,37,41,43,44,51,60,61,62,64,65,68,135, 160,183,185,193,214,228,236,260
del 261 al 303 sobre edificis i concessió de terrenys, 1717-1789
- Manual de la taxa de Comercio: Relación de lo repartido a los Gremios de la Ciudad de Barcelona por el Ganancial en el presente 1718

- . Vària 69: Libro de Matrícula del Quartel de S. Jayme (només hi ha tres volums corresponents a tres barris. Alguns volums IMHB. Cadastre 6,7,8,9 i 10)
- . Comandancia de Ingenieros -Zonas polémicas. 9,13,19,22,23,29, 115.
- . Intendència - Manual de Intendencia 2/1, 2/2, 2/4
- . Inventari del fons de la Delegació de Finances TER. 1-B, nº 15 Padrón de 1847

C. Arxius Parroquials

(Documents microfilmats a l'Arxiu Diocesà de Barcelona)

Parròquia del Pi

- . Llibretes de comunió pasqual, 1693 a 1835
- . Òbits, 1636-1667
1648-1649

Parròquia de St. Just

- . Llista de parroquians de St. Just, Any 1390
- . Llibretes de comunió pasqual, 1616-1716
- . Sepultures, 1651

D. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB)

S'han utilitzat els inventaris dels notaris R. Albià, J. Brossa, F. Busquets, G. Casetes, F. Cervera, F. Cussana, F. Duran, J. Ferran, B. Forés Castell, J. Llaurador, P. Llosa i J. Madriguera (més els anònims), entre els anys 1716 i 1730.

També ha estat estudiada la documentació del notari J. Llauder entre els anys 1683 i 1737. Finalment s'han consultat, més puntualment, els volums de diversos notaris, entre els que

es poden citar: J. Agramunt, M. Amell, P.P. Rajol, G. Gomis...

E. Arxiu de l'Antic Convent de St. Pere de Les Puelles

- Manuals notariaus 82/ 1682-1692
83/ 1692-1700
84/ 1700-1711
85/ 1711-1731
- Obres 8/ 1589-1876
- Capbreus 75/ 1715-1724
76/ 1715-1731
77/ 1715-1733
- Llibretes de Llevadors 5 cases a Barcelona

F. Archivo General de Simancas (A.G.S.)

- Secretaria de Guerra XII. ligalls: 761, 1591, 1622, 1624, 1641, 1642, 1645, 1655, 1656, 3134, 3227, 3302, 3303, 3304, 3305, 3306, 3317, 3323, 3540, 3648, 3649, 3650, 3651, 3694
- Mapes i dibuixos
 - II- 50 Barcelona i Ciutadella
 - II- 17 Barraques a la Marina 1734
 - II- 10 Barraques als glacis de la Ciutadella
 - VII- 32 "Forma en la que ha de quedar la esplanada"
 - VIII- 96 Verboom: Porta de la Ciutadella 1715
 - VIII-118 Rec de St. Pere a Jonqueres amb el repartiment de l'aigua
 - VIII-148 Esborrany del projecte de la Ciutadella
 - VIII-150 Projecte del Comte de Lecheraine 1716

- IX-106 Rambla 1775
 X- 43 Cases sobre el rec 1773
 X- 50 Estat de les obres 26-nov.1715
 XIII- 12 Perfiles del terreny per les barraques de mar
 XVIII- 53 Bastiò de Tallers. Verboom 1715
 XVIII- 54 " " " "
 XIX- 47 Part de la Rambla
 XIX- 61 "Plano y perfil del edificio que servia de Aduana"
 XIX- 88 "Plano y perfil de las pequeñas casas del barrio de la playa"
 XIX-137 "Plano y perfil de las casas dobles del barrio de la playa"
 XIX- 92 Drassanes 1724
 XXII- 40 Plànol del Rec 1800
 XXV-137 Plànol de l'Esplanada 1795
 L- 10 70 cases sobre el Rec

G. Servicio Histórico Militar (S.H.M.)

- Diversos documents transcrits sobre l'evolució històrica de les obres de fortificació de Barcelona: 2-2-V-3/ 2-2-4-16/ 3-2-9-7/ 3-2-9-9/ 3-2-11-8/ 2-2-5-69/ 2-2-4-4/ 2-2-4-25/ 3-2-11-21/ 3-2-10-4
 - Mapes i plànols
- 2113/A.25.3 "Barcelona y sus contornos" 009/391; 009/392
 2261/A.26.33 "Barcelona y su contorno" 1847 010/241
 2263/A.26.34 "Ferrocarril Circunvalación" 1857 010/072 a 074
 2277/A.26.43 "Ensanche 1845" 010/142
 2253/A.26.33 "Barcelona y contorno" 1847 010/241
 2301/A.27.1 "Barcelona y alrededores" (6 fulls) 010/305 a

- 2309/A.27.9 "Propuesta de zonas para el castillo de Montjuïc y Ciudadela" 1858 010/292
- 2317/A.27.79 Rectificació del Bogatell 1847 (2 fulls) 010/479
i 480
- 8521/F.32.11 Barcelona y sus alrededores 1823 040/323
- 8710/F.38.5 Projectes d'eixample 1848 (3 fulls) 041/232 a
234
- 8716/F.38.11 "Falda meridional de Montjuïc 1850 041/242
- 8719/F.38.14 "Puerto y proyecto 1845" 041/245
- 8787/F.40.7 "Plaza y parte del ensanche 1874" 041/363
- 8790/F.40.10 "Playa y puerto 1859" 041/371
- 8803/F.40.23 "Plaza y alrededores" 041/386
- 8810/F.41.2 "Plaza y hasta una legua" (18 fulls) 041/417 a
434

H. Servicio Geográfico del Ejército (S.G.E.)

- 80 "Mapa de las inmediaciones de la plaza de Barcelona" (1740)
- 109 "Proyecto de nuevo puerto para (...) Barcelona" F.Soler
- 113 "Plano de Barcelona y sus alrededores" 1865
- 114 "Plano de Barcelona y sus inmediaciones" 1865
- 117 "Plano de reunión" 1870
- 119 "Plano de Barcelona" 1870 (20 fulls)

I. Museo Militar (M.M.)

- Carp. 7 núm. 4 "Plano de la plaza de Barcelona con las fortificaciones que han quedado subsistentes a consecuencia de la R.O. de 12 agosto..." (Feb. 1855)
- Carp. 5 núm. 36 "Plano de la plaza de Barcelona en el que se manifiestan tres proyectos para fortificarla provisionalmente..." (agost 1855)

- Carp. 7 núm. 35 "Plano de la plaza de Barcelona y sus inmediaciones (...) en el que se manifiestan las zonas militares mandadas establecer por R.O. de 16 Sept. 1856". Fernando Camino, 1856
- Carp. 5 núm. 28 "Plano de Barcelona y sus alrededores en que estan demarcadas las zonas de los fuertes de Montjuïc y Ciudadela y proyecto aprobado para ensanche de la Ciudad (...) en que estan marcados los edificios militares actuales y los que se proponen en la planta de nueva población". F. Casanova (1860)
- Carp. 5 núm. 46 "Plano del Puerto y muelle de Barcelona y frente de la Plaza..." (1860)
- Carp. 7 núm. 26 "Plano de los alrededores de Barcelona en el que se indican las obras y aumento de las defensas del Castillo de Montjuïc...". E. Unzaga, 1865
- Carp. 4 núm. 14 "Bateria Real de la Barceloneta, con los terrenos cedidos a los constructores SS. Fonts y Gely" (1870)

J. Comandancia de Ingenieros (C.I.)

- Projecte de magatzems, rampa, etc. a la muralla de mar. J. Massanés (1846)
- Projecte de rectificació del Bogatell. A. Arriete (1847)
- "Plano de una parte de los muelles del Puerto y de la costa de Montjuïc...". J. de Aizpurúa (1847)
- Plànol de l'estació de ferrocarril de Barcelona a Mataró (1849)
- "Edificios a prueba que se proyectan en la Ciudadela". Cuerpo de Ingenieros (1857)
- "Plano del varadero o carril para el puerto". Maquinista Terrestre y Marítima (1857)
- "Proyecto de un desvío para unir las dos líneas en dichas estaciones...". J. Carrera (1862)

K. Arxiu Administratiu (A.A.)

- 47-b Plano relativo a la rectificación y ensanche de la Riera de la Malla y acequia del Bogatell. J. Mas Vila (1837)
- 3134-b "Plano del puerto de Barcelona...". José Rafo (oct. 1859)
- 2942-h 3.13 Passeig de St. Joan. J. Fontseré (set. 1862)
- 1375-(3 p.)-bis Modificación del plano general de Ensanche de la ciudad de Barcelona, según las bases presentadas en la R.O. 5 set. 1862. J. Fontseré (nov. 1862)
- 2694-b (28) Enderroc de la muralla de mar. Pça. Medinaceli (oct. 1862)
- 2695-b (28) Rectificació dels carrers Ample, Orient, Mercé i Pça. Medinaceli
- 73.A.I "Proyecto del acueducto para cubrir la acequia Condal frente a la ex-puerta Nueva". L. Serrallach (maig 1865)
- 3145-b Plànol General dels Jardins de l'Ex-Porta Nova. Fontseré (1866)
- 33211-b "Plano sobre la formación de un parque en los alrededores de la Ex-Puerta Nueva y de la Ciudadela" (1867) (desaparegut)
- 3314-b pieza 2^a "Derribo de la Ciudadela: plano del terreno ocupado por la Ciudadela y sus fosos". A. Rovira i Trias (1869)
- 3625-b (24) Plànol d'Edificació en els terrenys de la Ex-Ciudadella, aprovat per l'Ajuntament
- 391-b "Plano Geométrico que manifiesta la actual superficie del jardín del Paseo de San Juan y el ensanche que pretende dársele". J. Mas Vila (1870)
- 129.A.I. Zones de construcció de l'eixample. A. Rovira i Trias (1868)

QUADRES

QUADRE 1: FOGATGES ÚTILS PER A LA CONFECCIÓ DEL PLANOL

	1359	1363	1378	1399	aprox. 1400	1449	aprox. 1500	1516
Ravel							○	○
Pi		○	○		○	○	○	○
Sant Pere							○	○
Mar	○	○	○	○			○	○
Framenors						○	○	○

QUADRE 2: CASES SEGONS EL NOMBRE D'ESPAIS A PLANTA 1^a.nombre plantes %
preu mitjà

	Barri	1 espai	2 espais	3 espais	4 espais	5 espais	6 espais	7 espais	8 espais	9 espais	10 espais	esp.	TOTAL	
1	7	5,5	18	14,2	31	24,4	13	11	9	5	5	4	127	
	371	472	706	24,4	923	10,2	913	8,7	1450	7,1	1214	5,5	2240	
2	23	7,5	81	26,6	79	15,5	27	10	8	10	3,3	3	3,2	
	265	440	647	26,0	751	15,5	1059	8,9	1190	3,3	1412	2,6	2270	
3	68	13,4	151	29,7	88	1013	17,3	48	44	35	6,9	22	1300	
	687	753	151	29,7	1013	17,3	1136	9,4	1166	8,6	1365	4,3	1599	
4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
5	32	9,1	387	28,9	82	23,2	54	15,3	33	21	1149	5,9	1287	2,8
	330	426	503	30,9	657	22,5	780	11,6	1108	6,9	1277	3,3	1580	1,8
6	137,	19,4	218	159	82	11,5	62	49	23	13	11	5	2	706
	137	19,4	218	159	82	11,5	62	49	23	13	11	5	2	706
7	12	5,8	42	20,3	30	14,5	32	16,5	26	18	18	15	6	2160
	473	481	481	20,3	522	14,5	617	15,5	733	12,6	822	8,7	1040	7,2
8	9	7,8	29	25,0	33	28,4	15	12	7	6	1	1	0,7	3500
	351	513	513	25,0	916	10,3	1017	12,9	1380	10,3	3000	6,0	5000	0,9
9	28	8,0	121	34,5	100	28,7	44	19	17	14	4,9	895	4,0	1102
	180	225	372	32	580	12,6	595	5,4	919	4,9	895	4,0	1102	1,1
10	56	12,1	178	38,5	114	24,7	56	12,1	29	12	5	7	3	1800
	267	323	545	24,7	699	12,1	1020	6,3	1200	2,6	1289	1,1	2000	1,5
TOTAL	372	11,9	940	22,9	716	12,5	391	12,5	250	152	98	98	42	2243
	412	454	30,0	647	798	1014	8,0	1264	4,8	1307	3,1	1720	2,4	2354
+————— PREU MITJA	514	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	3133
+————— PREU MITJA	514	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	3825
+————— PREU MITJA	514	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	2,1
+————— PREU MITJA	514	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	790
+————— PREU MITJA	514	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	3133
+————— PREU MITJA	514	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	—+—	3133

+————— PREU MITJA

PREU MITJA

1297

CUADRE 3: PROPIETARIOS INMIGRANTES

PROPIETARIS SOLS	PROPIETARIS AMB LLIGATERS		PROPIETARIS SOLS A BOTIGA		PROPIETARIS LLIGATERS		AMB BOTIGUES		PROPIETARIS LLIGATERS		AMB BOTIGUES		LLIGATERS SENSE PROP. A BOTIGUES		LLIGATERS SENSE PROP. A CASES		PROPIETARIS		TOTAL LLIGATERS		TOTAL					
	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs			
BARRI	Focs	Habs.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.	Propriet.			
1	56	430	6	40	7	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	51	202	98	509	62	470	156	725	218	1195
2	102	645	43	175	67	259	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	101	350	280	1057	146	826	448	1666	594	2492
3	179	1374	114	548	162	630	3	9	0	0	0	0	0	0	0	0	168	672	361	1720	296	1931	691	3022	987	4953
4	423	2648	205	879	280	1081	5	23	2	7	4	16	221	805	820	3607	635	3557	1325	5509	1960	9066				
5	141	750	64	217	97	349	2	13	0	0	0	0	0	0	0	0	88	270	249	993	207	980	434	1612	641	2592
6	264	1379	153	638	217	708	1	5	2	14	2	4	215	683	588	2156	420	2036	1022	3551	1442	5587				
7	78	470	36	148	44	157	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	70	217	154	584	114	618	268	958	382	1576
8	59	319	26	90	37	143	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	57	167	94	333	85	409	168	643	273	1052
9	89	507	37	118	56	190	1	3	1	1	3	7	54	143	315	1151	128	629	428	1491	566	2120				
10	184	910	27	70	33	114	0	0	0	0	0	0	54	158	391	1376	211	980	478	1648	689	2628				
TOTAL	1575	9432	711	2923	1000	3645	13	59	5	22	9	27	1079	3667	3350	13486	2304	12436	5438	20825	7742	33269				

QUADRE 4: % PROPIETARIS I LLIGATERS

Barri	% PROPIETARIS						% LLIGATERS					
	SOLS A CASES		AMB LLIGATERS		SOLS A BOTIGUES		AMB LLIGATERS A BOTIGUES		TOTAL		AMB PROPIET. A CASES	
	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.	Focs	Habs.
1	26,7	36,0	2,7	3,3	0	0	0	0	28,4	39,3	3,2	1,2
2	17,2	25,9	7,2	7,0	0,2	0,2	0	0	24,6	33,1	11,3	10,4
3	18,1	27,7	11,6	11,1	0,3	0,2	0	0	30,0	39,0	16,4	12,7
4	21,6	29,2	10,4	9,7	0,3	0,2	0,1	0,1	32,4	39,2	14,3	11,9
5	22,0	28,9	10,0	8,4	0,3	0,5	0	0	32,3	37,8	15,1	13,5
6	18,3	24,7	10,6	11,4	0,1	0,1	0,1	0,2	29,1	36,4	15,1	12,7
7	20,4	29,8	9,4	9,4	0	0	0	0	29,8	39,2	11,5	10,0
8	21,6	30,3	9,5	8,6	0	0	0	0	31,1	38,9	13,6	13,6
9	16,0	23,9	6,6	5,6	0,2	0,1	0,2	0,1	23,0	29,7	10,1	9,0
10	26,7	34,6	3,9	2,7	0	0	0	0	30,6	37,3	4,8	4,3
	20,3	28,3	9,2	8,8	0,2	0,2	0,1	0,1	29,8	37,4	12,9	11,0
											0,1	0,1
											13,9	11,0
											43,3	40,5
											70,2	62,6

QUADRE 5 : MILLORS CASES I OCUPACIÓ

Barri	Cases amb propietari únicament.	Cases amb propietari i llogater	Cases més un llogater	Cases amb diversos llogaters	Total cases amb propietari	Total cases sense propietari	TOTAL	Cases buides
1	5	2	8	-	7	8	15	1
2	3	2	10	1	5	11	16	1
3	14	4	8	2	18	10	28	1
4	9	3	26	6	12	32	44	-
5	5	1	1	-	6	1	7	-
6	8	3	2	-	11	2	13	5
7								
8	14	-	1	2	14	3	17	1
9								
10	-	-	-	-	-	-	-	1
	58	15	56	11	73	67	140	10
%	41,4	10,7	40	7,9	52,1	47,9	100	

QUADRE 6 : CASES SEGONS NOMBRE DE FOCS

BARRI	Cases que no són al volum en- quadernat		Cases 1						TOTAL
	Cases buides	1 foc	Cases amb 1 foc	Cases focs a batiga	Cases amb 2 fcs	Cases amb 3 fcs	Cases 3		
1	11	3	100	31	12	2	1	160	
2	11	29	232	27	61	19	11	390	
3	11	16	305	45	121	50	15	563	
4	-	14	723	13	268	84	40	1142	
5	18	15	252	21	75	24	9	414	
6	26	34	428	68	191	71	27	845	
7	12	10	133	31	50	11	3	250	
8	3	10	84	21	30	11	4	163	
9	27	17	249	13	81	13	8	408	
10	22	39	407	30	72	18	0	588	
	141	187	2913	300	961	303	118	4923	
% sobre cases habitades	63,4	6,5	20,9	6,6	2,6				

GUADRE 7 : OFICIS ORDENATS SEGONS % PROPIETARIS

	% Propietaris Ofici	% Viduas prop. Ofici	Total viduas Ofici	Total viduas Ofici	% Propietaris Ofici	% Viduas prop. Ofici	Total viduas Ofici	% Propietaris Ofici	Total viduas Ofici
Nobles	79,2	77,8	48	6	Velers	32,2	30,8	59	6
Argenters	62,0	61,1	108	5	Mercaders	32,1	34,7	109	12
Lletrats	61,5	59,8	109	13	Gorreters	31,6	39,1	19	4
Drets	61,1	63,6	18	4	Viduas	30,5	—	584	—
Metges	56,7	60,6	30	3	Pallers	30,2	29,8	43	4
Dons	56,1	56,2	132	12	Paraires	29,0	30,0	62	8
Assentadors	51,3	50,0	37	3	Cordoners	27,8	30,4	72	7
Blanquers	50,0	50,0	40	2	Cirurgians	27,7	27,3	112	5
Torcsdors seda	44,4	43,3	27	3	Teixidors	27,3	28,2	110	21
Fusters	43,1	44,8	211	10	Indefinitis	25,6	—	523	—
Clergues	42,9	—	177	—	Sestres	25,6	26,3	309	29
Deguers	41,7	38,5	24	2	Llogat. mulles	24,5	25,0	49	3
Manyans	40,7	43,1	113	10	Llauderors	23,7	23,9	447	55
Forners	40,7	39,7	140	6	Sebaters	22,9	23,2	328	17
Sombrerers	38,7	40,0	31	4	Cecs	22,4	21,6	49	2
Mestres obres	38,1	40,3	189	17	Militars	19,8	19,4	101	7
Adroguers	37,6	39,7	111	10	Descarregad.	19,1	19,1	131	5
Taverners	37,1	38,3	124	9	Dones	18,8	—	165	—
Escudellers	36,1	37,9	61	5	Burdbrates	18,1	17,8	72	1
Guanters	35,3	31,6	17	2	Barraloners	12,0	11,5	25	1
Botiguers	32,5	33,5	246	23	Pescadors	8,8	8,6	193	17
Corderes	32,2	31,8	59	7	Jornalers	4,5	4,8	562	26

QUADRE 8 : OFICIS ORDENATS SEGONS NOMBRE DE FOCS

	% Propietaris Ofici	% Viduas Ofici	Total Ofici	Total viduas ofici	% Propietaris Ofici	% Viduas Ofici	Total Ofici	Total viduas ofici	
Viduas	30,5	-	594	-	Militars	19,8	19,4	101	7
Jornalers	4,5	4,8	552	26	Cordoners	27,8	30,4	72	7
Indefinits	25,6	-	523	-	Buròcrates	18,1	17,8	72	1
Llauradors	23,7	23,9	447	55	Paraires	29,0	30,0	62	8
Sabaters	22,9	23,2	328	17	Escudellers	36,1	37,9	61	5
Sastres	25,6	26,3	309	29	Corders	32,2	31,8	59	7
Botiguers	32,5	33,5	246	23	Valers	32,2	30,8	59	6
Fusters	43,1	44,8	211	10	Forasters	2,0	1,9	51	1
Pescadors	8,8	8,6	193	17	Ullgat. mules	24,5	25,0	49	3
Mestres obres	38,1	40,3	189	17	Cers	22,4	21,6	49	2
Clergues	42,9	-	177	-	Notaries	79,2	77,8	48	6
Dones	18,8	-	165	-	Pallers	30,2	29,8	43	4
Formers	40,7	39,7	140	6	Blanquers	50,0	50,0	40	2
Dons	56,1	56,2	132	12	Assonadors	51,3	50,0	37	3
Descarregad.	19,1	19,1	131	5	Sombrerers	38,7	40,0	31	4
Taverners	37,1	38,3	124	9	Matges	56,7	60,6	30	3
Manyans	40,7	43,1	113	10	Torcedi, seda	44,4	43,3	27	3
Cirurgians	27,7	27,3	112	5	Barraloners	12,0	11,5	25	1
Teixidors	27,3	28,2	110	21	Dequers	41,7	38,5	24	2
Lletrats	61,5	59,8	109	13	Gorraters	31,6	39,1	19	4
Mercaders	32,1	34,7	109	12	Drets	61,1	63,6	18	4
Argenters	62,0	61,1	108	5	Guanters	35,3	31,6	17	2

QUADRE 9 : COMPARACIÓ ENTRE ELS 18 PROPIETARIS QUE MES PAGUEN PER LLUGUER
I CENSOS, I ELS 18 MES UNITATS HABITABLES

	Unitats Habitab.	Suma Lloguers	% del Total	Suma Censos	% del Total	Unitats Habitab.	Suma Lloguers	% del Total	Suma Censos	% del Total	Unitats Habitab.	Suma Lloguers	% del Total	Suma Censos	% del Total	Unitats Habitab.	Suma Lloguers	% del Total	Suma Censos	% del Total
Dn.Francisco Puiggener i de Aris	13	638	28	1658	72	2296	On.Hugo de Sanjoan	27	376	48	412	52	788							
On.Josep Mora	9	388	21	1454	79	1842	Joan Ramoneda - Confitier	19	381	78	106	22	487							
Jaume Moreira - Argenter	8	137	18	1533	92	1670	D* Josepha de Piñós i Urries	17	257	72	100	28	357							
Ignasi Fontaner - Ciutadà	-	-	-	1325	100	1325	Dn.Francisco Puiggener i de Aris	13	638	28	1658	72	2296							
Comtessa de Vallcabra	11	311	32	670	68	981	On.Josep Bru i Mora	13	362	84	70	16	432							
Comte de Munter i Clariana	4	159	17	790	83	949	Joan Grau - Pintor	12	270	100	-	-	270							
D* Maria Dusay - vídua	10	233	26	673	74	906	Dr.Rafael Nabona	12	201	100	-	-	201							
On.Anton Vilana	5	155	18	684	82	839	Pau Martí - Mestre de cases	12	166	100	-	-	166							
On.Josep Alemany	8	176	22	633	78	809	Comtessa de Vallcabra	11	311	32	670	68	981							
On.Hugo de Sanjoan	27	376	48	412	52	788	Pau Font - Merceder	11	374	84	71	16	445							
D* Teresa Thamarit i Llobet	9	128	17	650	83	778	Agustí Nagués - Sastre	11	185	100	"	-	185							
D* Antonia Magarola - vídua	8	186	24	587	76	773	D* Maria Dusay - vídua	10	233	26	673	74	906							
On.Francisco Amat Planella	2	100	13	651	87	751	Pere Labarta - Mariner	10	243	100	-	-	243							
On.Pau Dalmases i Ros	8	383	56	300	44	683	Dr.Ramón Sans	10	209	87	30	13	239							
On.Ramón Sambesert	1	80	12	592	88	672	Josep Arnaldas - Mestre cases	10	165	100	-	-	165							
Dr.Rafael Lampillas	4	102	15	561	85	663	Jacint Cortés - Velluter	9	235	86	38	14	273							
Josep Dalmau - Capstar	-	-	-	662	100	662	Francisco Villar - "mancebo ciru jano"	9	167	100	-	-	167							
Jacint Tudó - Botiguer	1	230	36	410	64	640	Gertrudis Dahona - vídua	9	143	100	-	-	143							
	134	3782	21	14245	79	18027		225	4916	56	3828	44	8744							

QUADRE 10 : HABITANTS/FOC EN RELACIÓ A PROPIETARIS I LLOGATERS

Barri	PROPIETARIS					LLOGATERS					TOTAL	
	Sols a les cases	Amb lloga ter	Sols a les botigues	Amb llog gaters a botigues	Total	Amb proprie tari	Amb proprie pist. a botiga	Sols a la botiga	Sols a la casa	Total		
	1	7,7	6,7	-	-	7,6	2,0	-	4,0	5,2	4,6	5,5
2	6,3	4,1	6	-	5,7	3,9	-	3,5	3,8	3,7	4,2	
3	7,7	4,8	3	-	6,5	3,9	-	4,0	4,8	4,4	5,0	
4	6,3	4,3	4,6	3,5	5,6	3,9	4	3,6	4,4	4,2	4,6	
5	5,3	3,4	6,5	-	4,7	3,6	-	3,1	4,0	3,7	4,0	
6	5,2	4,2	5	7	4,8	3,3	2	3,2	3,7	3,5	3,9	
7	6,0	4,1	-	-	5,4	3,6	-	3,1	3,8	3,6	4,1	
8	5,4	3,5	-	-	4,8	3,9	-	2,9	3,5	3,4	3,8	
9	5,7	3,2	3	1	4,9	3,4	2,3	2,6	3,6	3,5	3,8	
10	4,9	2,6	-	-	4,6	3,4	-	2,9	3,5	3,4	3,8	
	6,0	4,1	4,5	4,4	5,4	3,6	3	3,4	4,0	3,8	4,3	

QUADRE 11 : CASES AMB MES DE 3 FOCS

Barris	4 Focs	5 Focs	6 Focs	7 Focs	8 Focs	9 Focs	10 Focs	11 Focs	18 Focs	Total Cases	Total Focs
1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	6
2	4	5	1	1	-	-	-	-	-	11	54
3	13	-	2	-	-	1	-	-	-	16	73
4	27	8	2	1	1	-	-	1	1	41	204
5	3	2	1	1	-	-	1	1	-	9	56
6	17	4	2	2	1	-	1	-	-	27	132
7	1	1	1	-	-	-	-	-	-	3	15
8	2	2	-	-	-	-	-	-	-	4	18
9	7	1	-	-	-	-	-	-	-	8	34
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0
Cases	74	22	11	5	2	1	2	2	1	120	592
Focs	296	110	66	35	16	9	20	22	18	592	

QUADRE 12 : RESUM DE LES BOTIGUES AMB FOCS

Barri	Nombre Botigues	Proprie- taris	Mitjana Preu	Mitjana Lloguer	Preu/ Lloguer	Focs/ Botiga	Habi- tants	Habs/ Botiga	Llaure- dors	Jorna- lars	Altres	Total Focs	Lloguer/ Habs/ Foc	
												"no boti- guers"		
1	51	0	329	22,8	14,4	51	1	202	4,0	2	6	10	19,6	22,8
2	93	1	221	16,7	13,2	102	1,1	356	3,8	1	13	27	41	40,2
3	143	3	288	21,7	13,3	171	1,2	681	4,8	3	9	30	42	24,6
5	75	2	168	13,7	13,7	90	1,2	283	3,8	8	13	17	38	42,2
6	193	3	216	13,3	16,2	219	1,1	704	3,6	24	67	36	127	58,0
7	62	0	218	13,7	15,9	70	1,1	217	3,5	1	17	20	38	54,3
8	53	0	528	18,7	28,2	57	1,1	167	3,1	3	11	9	23	40,3
9	51	2	99	9,4	10,5	59	1,2	154	3,0	6	8	26	40	67,8
10	53	0	248	15,0	16,5	54	1,0	158	3,0	5	8	17	30	55,5
774	11	251	16,2	15,5	873	1,1	2922	3,8	53	148	188	389	44,5	14,7
4	189	7	-	21,6	-	232	1,2	851	4,5	16	18	25	109	47,0
	963	18	-	17,3	-	1105	1,1	3773	3,9	69	166	263	498	45,1
														15,7
														3,4

notes: • en el barri 8 s'adverteixen diferències en els criteris de valorenació.
• en el barri 4 manca el volum de descripció de les cases, per tant les dades no són perfectament comparables, però serveixen d'orientació.

QUADRE 13 : DISTRIBUCIÓ DELS FOCS SEGONS L'OCUPACIÓ DE LES CASES

Barri	1 Foc i							Total
	1 Foc	Focs a Botiga	2 Focs	3 Focs	>3 Focs	Focs a Botiga	Total	
1	100	31	24	6	6	51	218	
2	232	27	122	57	54	102	594	
3	305	45	242	150	73	172	987	
4	723	13	536	252	204	232	1960	
5	252	21	150	72	56	90	641	
6	428	68	382	213	132	219	1442	
7	133	31	100	33	15	70	382	
8	84	21	60	33	18	57	273	
9	249	13	162	39	34	59	556	
10	407	30	144	54	0	54	689	
Total	2913	300	1922	909	592	1106	7742	
%	37,6	3,9	24,8	11,7	7,7	14,3	100	

QUADRE 14 : CLASSIFICACIÓ I QUANTIFICACIÓ DE LES BOTIGUES

Barri	Botig.			Total
	A	B	C	
1	26	12	51	89
2	26	33	93	152
3	119	34	143	296
5	47	26	75	148
6	46	38	193	277
7	5	23	62	90
8	1	8	53	62
9	14	20	51	85
10	30	21	53	104
Total	314	215	774	1303
- 4				
%	24,1	16,5	59,4	100
4	6	11	189	206
Total	320	226	963	1509
%	21,2	15,0	63,8	100

A: botigues que podrien pertànyer a "cases artesanes". Sovint, però, a la casa hi ha més focs que el del propietari, el que la separa del model.

B: botigues, també sense focs, que pertanyent a una casa on el cap del foc més important no té un ofici que exigeixi botiga, el que fa suposar el seu ús per algú aliè a la casa.

C: botigues en les que hi viu algun foc (Potser hi han algunes botigues A i B que també tenen algun foc vivint-hi; a C hi consten les que segur que estan ocupades per focs).

Nota: en mancar pel barri 4 el volum de descripció de les cases, el nombre de botigues està calculat indirectament, i, per tant, infravalorat.

QUADRE 15 : ESTAT DE LES CASES

Barri	Total Cases	Casalots	Molt Der ruïdes	Bastant Derruïd.	% Afectades inhabitabl.	% Afectad. habitabl.
1	161	1	17	10	0,6	16,8
2	397	7	22	7	1,8	7,3
3	580	17	63	25	2,9	15,2
5	431	17	92	39	3,9	30,4
6	1051	206	247	109	19,6	33,9
7	295	45	72	33	15,2	35,6
8	186	23	64	7	12,4	38,2
9	415	7	20	16	1,7	8,7
10	595	7	33	14	1,2	7,9
Total	4111	330	630	260	8,0	21,6
- 4	4111	330	630	260	8,0	21,6
4	1183	41	5	0	3,5	0,4
Total	5294	371	635	260	7,0	16,9

QUADRE 16 : NOMBRE DE CASES SEGONS ALÇADA I ESPAI OCUPAT A L'ÚLTIMA PLANTA
(PORXADES, TERRATS...)

Barri	PLANTES															Total	%
	1	2	2	2	Total	3	3	3	Total	4	4	4	Total	5	5	Total	
1	4	0	2	29	31	7	49	30	86	13	5	0	18	0	0	0	139 3,9
2	46	2	6	72	80	40	129	52	221	7	3	1	11	0	0	0	358 10,1
3	11	0	4	43	47	23	127	115	265	116	39	63	218	8	4	12	553 15,6
5	8	0	0	89	89	27	69	92	188	52	18	23	93	2	1	3	381 10,8
6	26	0	3	206	209	154	110	234	498	53	1	19	73	0	0	0	807 22,8
7	0	0	3	26	29	11	86	61	158	27	4	2	33	0	0	0	220 6,2
8	9	0	0	43	43	3	9	85	97	0	0	1	1	0	0	0	150 4,2
9	38	0	22	203	225	40	58	26	124	4	0	0	4	0	0	0	391 11,0
10	49	0	8	274	28	69	84	51	204	6	1	5	12	0	0	0	547 15,4
Total	191	2	48	985	1035	374	721	746	1841	278	71	114	463	10	5	15	3545 100
%	5,4			29,2				51,9					13,1			0,4	100

Note: el barri 4 ha quedat exclòs en no disposar de les descripcions de cases.

QUADRE 17 : % ENTRE BARRIS DE CADA CATEGORIA D'ALÇADA

Barri	PLANTES												Total				
	1	2	2	2	Total	3	3	3	Total	4	4	4		5	5		
1	2,1	0	4,2	3	3	1,9	6,8	4	4,7	4,7	7	0	3,9	0	0	0	3,9
2	24,1	100	12,5	7,3	7,7	10,7	17,9	7	12,0	2,5	4,2	0,9	2,4	0	0	0	10,1
3	5,8	0	8,4	4,4	4,5	6,1	17,6	15,4	14,3	41,7	54,9	55,2	47,0	80	80	80	15,6
5	4,2	0	0	9	8,6	7,2	9,6	12,3	10,3	18,7	25,4	20,2	20,1	20	20	20	10,8
6	13,6	0	6,2	20,9	20,2	41,2	15,3	31,4	27,0	19,1	1,4	16,7	15,8	0	0	0	22,8
7	0	0	6,2	2,6	2,7	2,9	11,9	8,2	8,6	9,7	5,7	1,7	7,1	0	0	0	6,2
8	4,7	0	0	4,4	4,2	0,8	1,2	11,4	5,3	0	0	0,9	0,2	0	0	0	4,2
9	19,9	0	45,8	20,6	21,8	10,7	8,1	3,5	6,7	1,4	0	0	0,9	0	0	0	11,0
10	25,6	0	16,7	27,8	27,3	18,5	11,6	6,8	1,1	2,2	1,4	4,4	2,6	0	0	0	15,4
	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

QUADRE 18 : ALÇADES DE LES 100 MILLORS CASES

	1	2	2	2	3	3	3	4	4	4	5	5	
Nombre de cases	0	1	1	15	8	31	26	12	4	2	0	0	
	0		17		65				18		0		
%	0		1	15	8	31	26	12	4	2	0	0	
	0		17		65				18		0		

DE TOTES LES CASES DESCrites

%	5,4	0,1	1,3	27,8	10,5	20,3	21,1	7,9	2,0	3,2	0,3	0,1	
	5,4			29,2		51,9		13,1			0,4		

QUADRE 19 : % DE CASES SEGONS L'ALÇADA PER BARRIS

Barri	1	2	2	2	3	3	3	4	4	4	5	5
	2,9	0	1,4	20,9	5,0	35,9	21,6	9,3	3,6	0	0	0
1	2,9		22,3		61,9		12,9		0	0	0	100
	12,8	0,6	1,7	20,1	11,2	36,0	14,5	2,0	0,8	0,3	0	0
2	12,8		22,4		61,7		3,1		0	0	0	100
	2,0	0	0,7	7,8	4,2	23,0	20,8	21,0	7,0	11,4	1,4	0,7
3	2,0		8,5		48,0		39,4		2,1	0	0	100
	2,1	0	0	23,4	7,1	18,1	24,1	13,7	4,7	6,0	0,5	0,3
5	2,1		23,4		49,3		24,4		0,8	0	0	100
	3,4	0	0,4	25,5	19,1	13,6	29,0	6,5	0,1	2,4	0	0
6	3,4		25,9		61,7		9,0		0	0	0	100
	0	0	1,4	11,8	5,0	39,1	27,7	12,3	1,8	0,9	0	0
7	0		13,2		71,8		15,0		0	0	0	100
	6,0	0	0	28,7	2,0	6,0	56,7	0	0	0,6	0	0
8	6,0		28,7		64,7		0,6		0	0	0	100
	9,7	0	5,6	51,9	10,3	14,8	6,7	1	0	0	0	0
9	9,7		57,5		31,8		1,0		0	0	0	100
	9,0	0	1,5	50,1	12,6	15,3	9,3	1,1	0,2	0,9	0	0
10	9,0		51,6		37,2		2,2		0	0	0	100
	Total	5,4	0,1	1,3	27,8	10,5	20,3	21,1	7,9	2,0	3,2	0,3
		5,4		29,2		51,9		13,1		0,4	0	100

2,74 = Mitjana del nombre de plantes de totes les cases descrites

3,01 = Mitjana del nombre de plantes de les 100 millors cases

QUADRE 20 : PREU COMPARAT DE LES CASES AMB CUINA A DALT, A BAIX I DIVERSES

Barri	Cases amb cuina a Dalt	Cases amb cuina a Planta Baixa	Cases amb diver- ses cuines
1	<u>127200</u> 71 = 1791	<u>24500</u> 34 = 720	<u>8950</u> 9 = 994
2	<u>108450</u> 82 = 1322	<u>69870</u> 121 = 577	<u>5700</u> 5 = 1140
3	<u>288975</u> 232 = 1245	<u>173723</u> 189 = 919	<u>28650</u> 20 = 1432
5	<u>99768</u> 111 = 898	<u>123895</u> 188 = 659	<u>21450</u> 23 = 932
6	<u>118021</u> 134 = 880	<u>169585</u> 305 = 556	<u>12670</u> 14 = 905
7	<u>81745</u> 105 = 778	<u>42315</u> 73 = 579	<u>5800</u> 7 = 828
9	<u>17250</u> 23 = 750	<u>95970</u> 261 = 367	<u>8175</u> 16 = 510
10	<u>20870</u> 14 = 1490	<u>185914</u> 348 = 534	<u>18100</u> 11 = 1645
	<u>862279</u> 772 = 1116	<u>885772</u> 1519 = 583	<u>109495</u> 105 = 1024

Preu Casa Cuina P.1 = 1116 = 1,91

Preu Casa Cuina P.B. = 583

QUADRE 21 : SITUACIÓ DE LES CUINES

Barri	Cases cui- na a P.B.	Cases cui- na a P.1#	Diverses	Total	Cuines a Botiga	% Cases cuina a P.B.	% Cases cuina a P.1#	% Diverses
1	34	71	9	114	3	29,8	62,3	7,9
2	121	82	5	208	13	58,2	39,4	2,4
3	189	232	20	441	20	42,9	52,6	4,5
5	188	111	23	322	11	58,4	34,5	7,1
6	305	134	14	453	-	67,3	29,6	3,1
7	73	105	7	185	3	39,5	56,7	3,8
9	261	23	16	300	2	87,0	7,7	5,3
10	348	14	11	373	3	93,3	3,8	2,9
	1519	772	105	2396	55	63,4	32,2	4,4

Total Cases Descrites amb Cuina : 2.396

Botigues amb Focs : 756

Botigues amb Cuina : 55

QUADRE 22 : CLASSIFICACIÓ DE LES CASES SEGONS EL PREU

Barri	Nombre cases segons Preu				% de les diverses categories a cada barri				% Pes de cada barri dintre de cada categ.		
	> 3.000		< 3.000		> 3.000		< 3.000		> 3.000		< 3.000
	3.000	1.000	1.000	Total	3.000	1.000	1.000	Total	3.000	1.000	1.000
1	16	47	76	139	11,5	33,8	54,7	100	16,0	6,9	2,7
2	15	71	272	358	4,2	19,8	76,0	100	15,0	10,5	9,8
3	27	213	313	553	4,9	38,5	56,6	100	27,0	31,4	11,3
5	7	68	306	381	1,8	17,9	80,3	100	7,0	10,0	11,1
6	17	133	656	806	2,1	16,5	81,4	100	17,0	19,6	23,7
7	0	40	180	220	0	18,2	81,8	100	0	5,9	6,5
8	17	22	111	150	11,3	14,7	74,0	100	17,0	3,2	4,0
9	0	19	372	391	0	4,9	95,1	100	0	2,8	13,5
10	1	66	480	547	0,2	12,1	87,7	100	1,0	9,7	17,4
	100	679	2766	3545	2,8	19,2	78,0	100	100	100	100
4	37	337	742	1116	3,3	30,2	66,5	100			
	137	1016	3508	4661	2,9	21,8	75,3	100			

nota: algunes cases descrites no tenen preu; per a considerar el mateix conjunt es dedueix el preu del lloguer, i sinó de la descripció i situació.

QUADRE 23 : RELACIÓ ENTRE NOTABLES I LLOGUERS

Barri	Focs Notables				% Lloguer Total				Lloguer Notables				
	Focs amb			Total	Focs amb			Total	Notables	Ciutat	%	Lloguer	
	100	150	250	▲	100	150	250	▲	100	150	250	Notables	
1	15	5	5	25	209	7,2	2,4	2,4	12,0	4256	10581	40,2	170
2	11	5	4	20	594	1,9	0,8	0,7	3,4	3809	17795	21,4	190
3	30	29	4	63	959	3,2	3,0	0,4	6,6	10034	38348	26,2	159
4	31	52	6	89	1944	1,6	2,7	0,3	4,6	10073	65703	15,3	113
5	5	3	2	10	598	0,9	0,5	0,3	1,7	1697	15847	10,7	169
6	10	2	0	12	1393	0,7	0,2	0	0,9	1600	29759	5,4	133
7	5	2	0	7	350	1,4	0,6	0	2,0	933	9679	9,6	133
8	0	2	3	5	251	0	0,8	1,2	2,0	1526	8269	18,4	305
9	0	0	0	0	512	0	0	0	0	0	9375	0	0
10	1	0	0	1	679	0,1	0	0	0,1	140	15578	0,9	140
Total	108	100	24	232	7489	1,5	1,3	0,3	3,1	34068	220934	15,4	146

El 3,1 % de la població paga el 15,4% dels lloguers

QUADRE 24 : LES MILLORS 150 CASES EN RELACIÓ A LLUR SITUACIÓ

Barri	Cases a	Cases a	Resta
	Cantonada	dos carrers	
1	10	6	-
2	9	4	4
3	9	7	13
4	25	9	10
5	2	1	4
6	5	1	12
8	6	-	12
10	-	-	1
Total	66	28	56
%	44	18,7	37,3
		62,7	

QUADRE 25 : LLOGUER, FOCS I HABITANTS

Barri	Lloguer	Focs	Lloguer	Focs	Focs	Total	Hab.	Habit.	
		amb	Lloguer	Foc	amb	sense	Focs	Foc	Suposats
1	10581	209	50,6	170	48	218	932 + 48 F	5,48	1195
2	17795	594	30,0	572	22	594	2400 + 22 F	4,19	2492
3	38348	959	40,0	976	11	987	4928 + 11 F	5,05	4983
5	15847	598	26,5	635	6	641	2568 + 6 F	4,04	2592
6	29759	1393	21,4	1430	12	1442	5541 + 12 F	3,87	5587
7	9679	350	27,6	378	4	382	1561 + 4 F	4,13	1577
8	8269	251	32,9	267	6	273	1029 + 6 F	3,85	1052
9	9375	512	18,3	548	8	556	2090 + 8 F	3,81	2120
10	15578	679	22,9	686	3	689	2617 + 3 F	3,81	2628
Total	155231	5545	28,0	5662	120	5782	23666 + 120F	4,18	24226
- 4									
4	62925	1786	35,2	1737	5	1802	8399 + 5 F	4,67	8422
Ciuta_della	2778	158	17,6	158	0	158	644	4,08	544
4 + Ciut.	65703	1944	33,8	1955	5	1960	9043 + 5 F	4,62	9066
Total	220934	7489	29,5	7617	125	7742	32709 + 125F	4,29	33292

$$\frac{33292}{7742} = 4,30 \text{ Habs/Focs}$$

FIGURES

Figures 1 i 2

Exemples primerencs de la cartografia i iconografia

Si a l'àrea catalana es realitza la important i primerenca apor-
tació a la cartografia nàutica dels mallorquins Abraham i Jafudà
Cresques, en canvi, les representacions cartogràfiques i icono-
gràfiques de ciutats són escasses i tardanes; sobretot si les
comparam amb l'extraordinària precocitat que, en aquest sentit,
mostren les ciutats italianes.

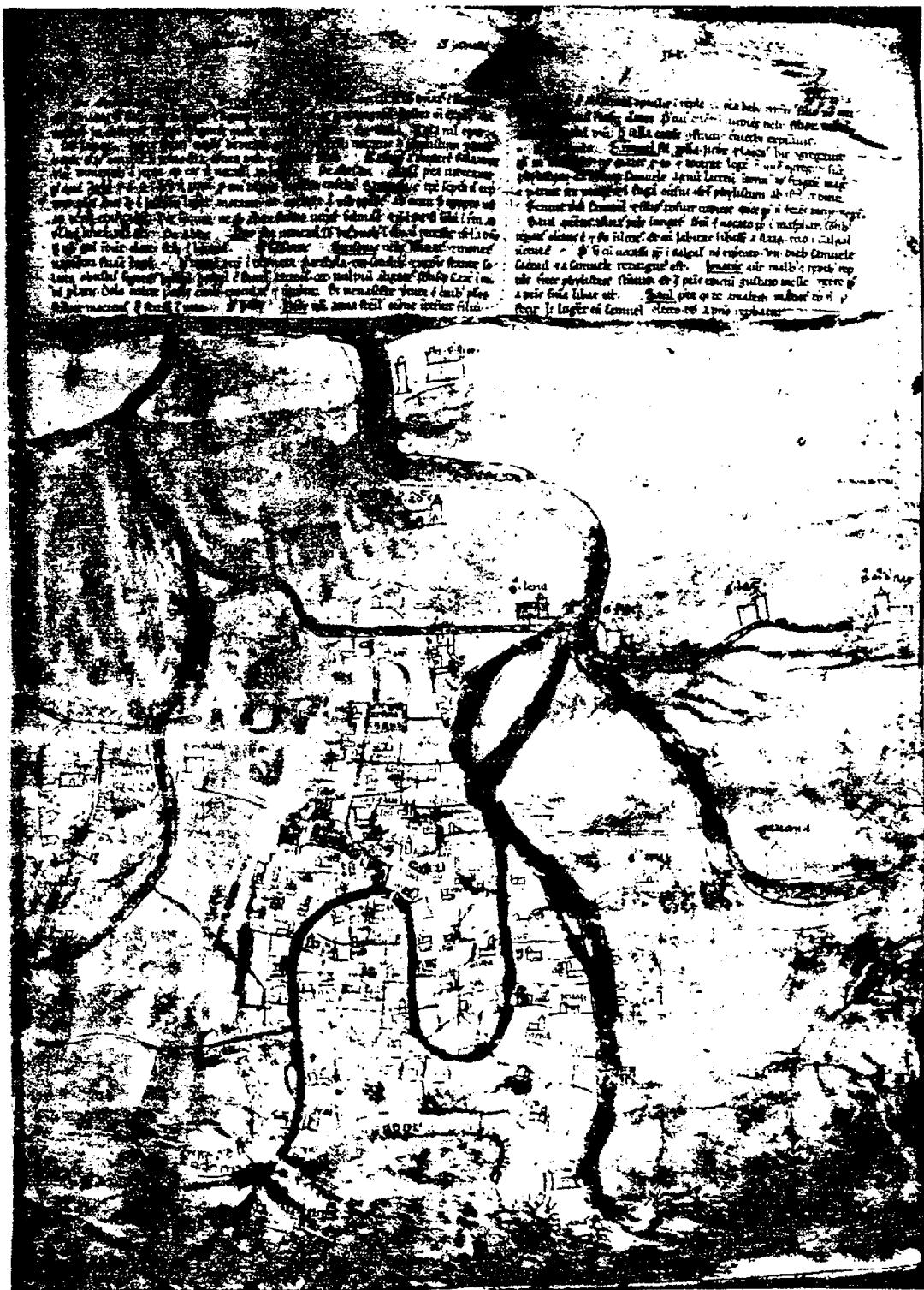
Un primer exemple que pot servir de referència és la planta de Venècia inserta en la "Chronologia Magna" de Fra Paolino de l'any 1346 (fig.1), en la qual es reproduueixen la configuració dels canals, les esglésies i principals topònims.

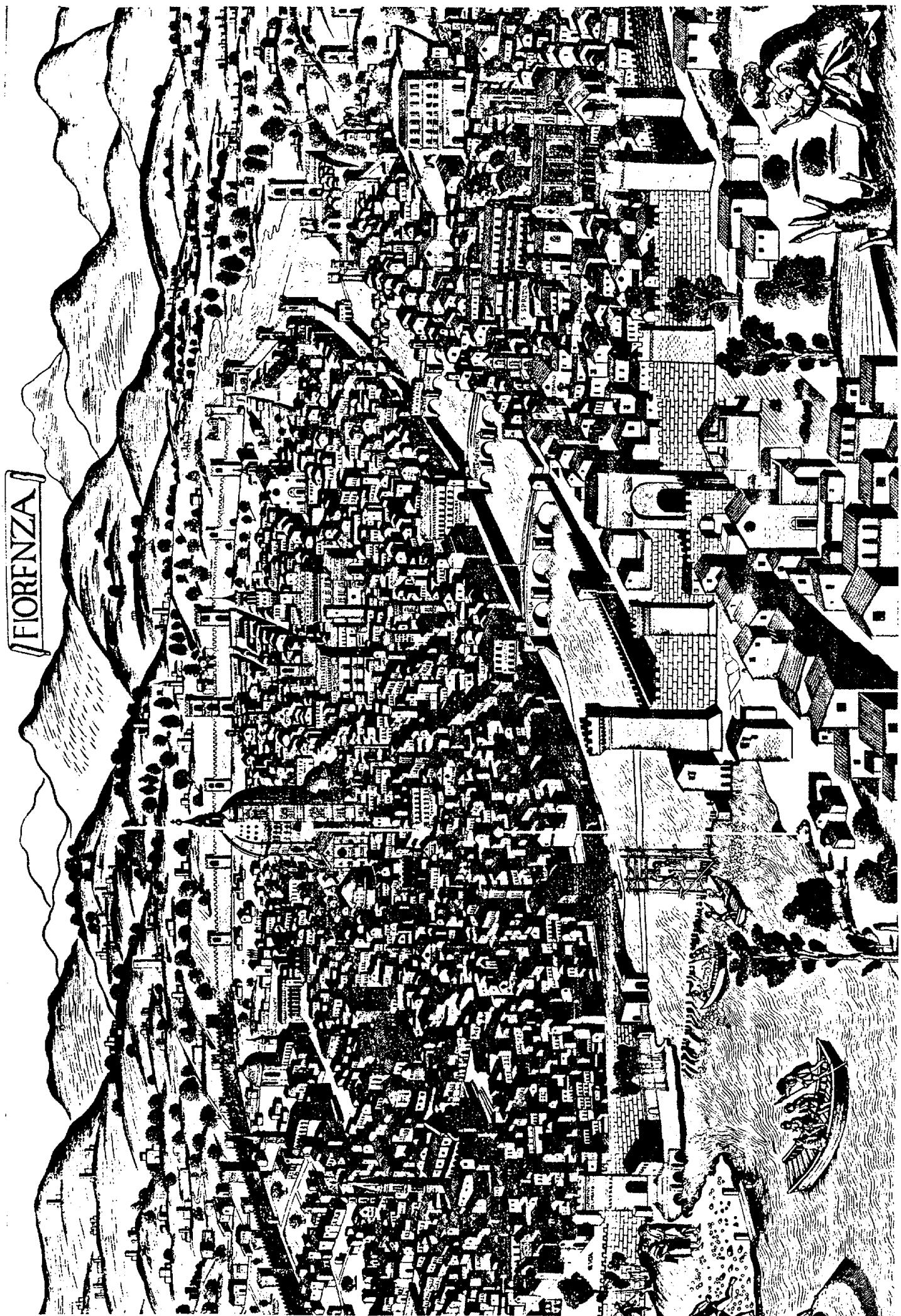
La vista de Florència de 1472 (fig.2), és també significativa per la seva data i la gran qualitat, no únicament en la precisió del detall, sinó també en la mínima deformació de la perspectiva.

Figura 3

Dibuix de la parròquia de Santa Maria del Mar del Llibre de comptes del Plat dels Pobres de Santa Maria del Mar

Encara que no té data aquesta "visió" de la ciutat es pot situar a meitats del segle XVI, i per tant és amb els gravats realitzats per forasters (Wyngaerde, Hogenberg i Braun, etc.) una de les primeres que es conserven de Barcelona. No sembla necessari remarcar el contrast amb la figura precedent, que mostra la gran diferència entre dues tradicions molt distants pel que fa a la cultura figurativa.

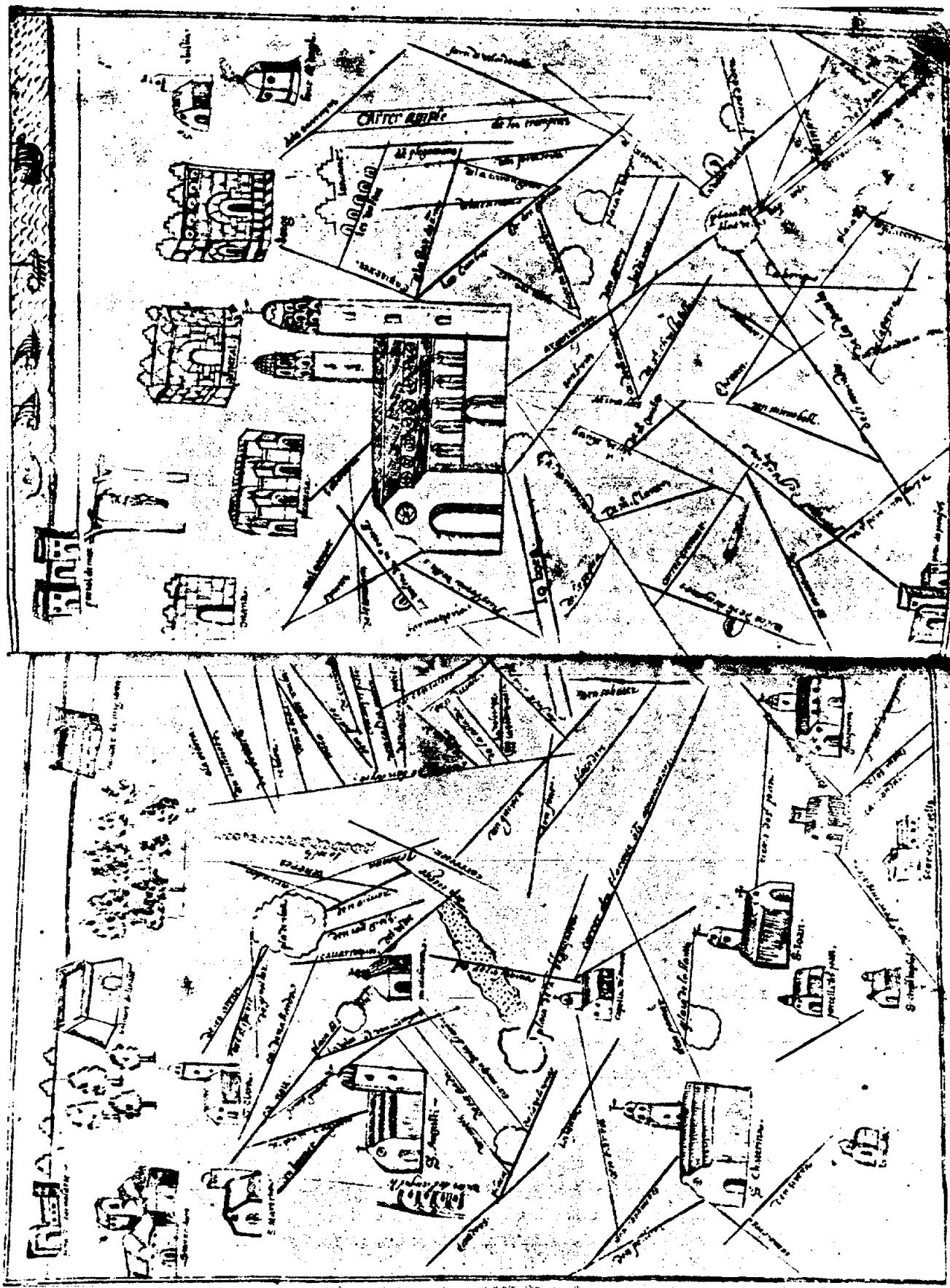

Figura 4

Vista de Barcelona des de Montjuïc de A.Van Wyngaerde, 1563

Seràn forasters, com Wyngaerde o Hogenberg i Braun, els autors de les primeres representacions de Barcelona amb un cert grau de fidelitat. Són visions molt valuoses, particularment les de Wyngaerde, que incorpora referències toponímiques, i que al costat d'aquests treballs de gabinet, ha deixat croquis del natural.

En tot cas, però, la fidelitat no és total i com a font documental necessita ser mirada amb ull crític. Aspectes com la deformació evident de la perspectiva, o el nombre de torres de la muralla, obviament inexacte, són símptomes clars evidenciant que necessiten ser examinats amb prudència.

Figura 5

Vista de Barcelona del Chevalier de Beaulieu (meitats del XVII)

Si les primeres representacions esmentades reflecteixen un nivell molt acceptable de realisme i de fidelitat, moltes de les realitzades amb posterioritat es reduiran a representacions cada vegada menys exactes i més emblemàtiques. Pel que fa al dibuix de Beaulieu, és simptomàtica l'artificial incorporació de la muntanya de Montserrat a la vista.

Figura 6

Vista axonomètrica de Nàpols, obra d'Antony Lafrery (1566)

Nàpols, com Florència, disposa pel segle XV de la ben coneguda Tavola Strozzi representant una vista de la ciutat. Aquí, però, es reproduceix aquest aixecament axonomètric contemporani dels dibuixos de Wyngaerde i Hogenberg i Braun. Aquesta fòrmula representativa suposa un grau més alt d'abstracció, i permet reproduir una visió global de la ciutat i del seu teixit de cases, carrers, places, muralles, etc.

6

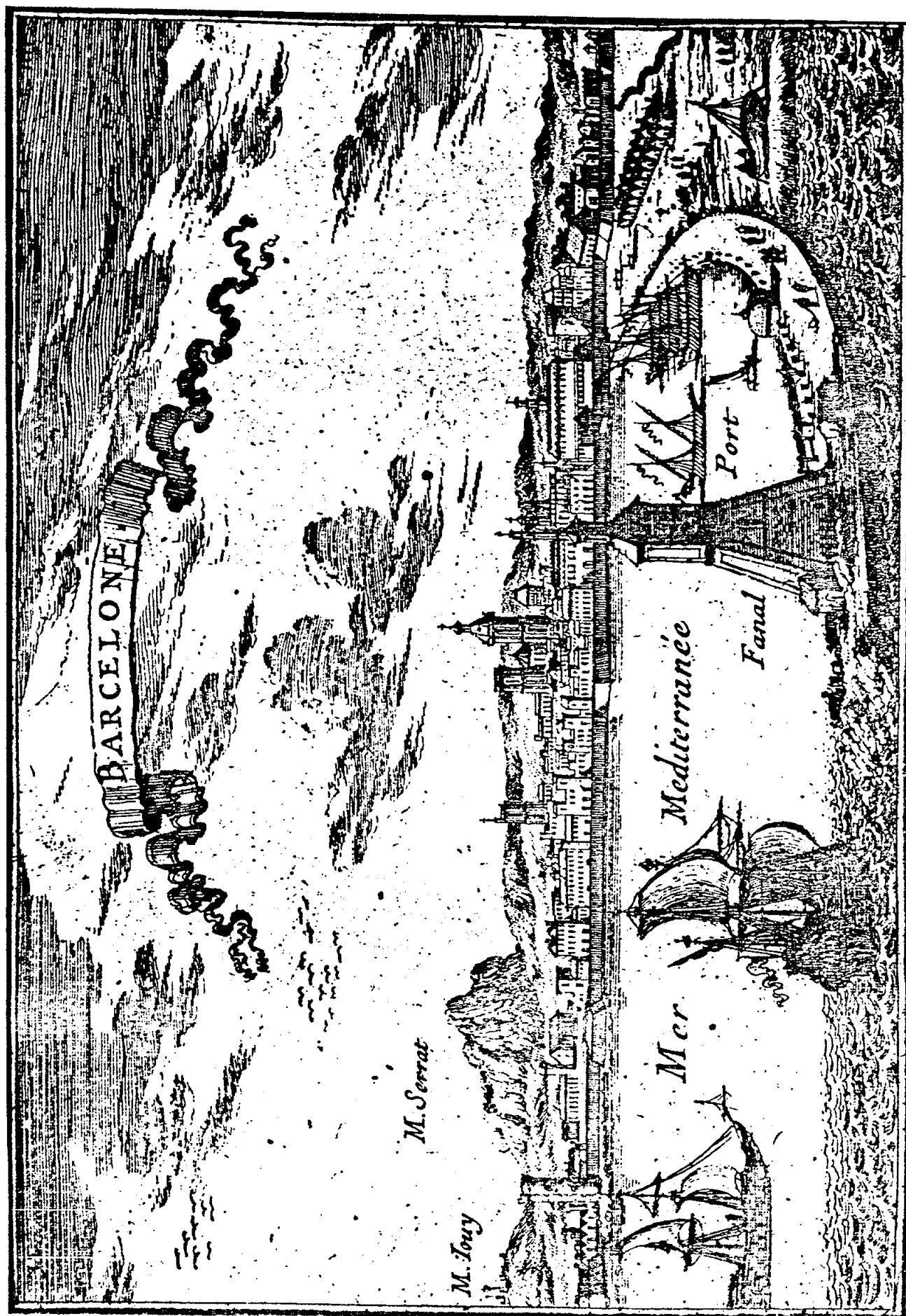

Figura 7

Mapa axonomètric de la ciutat de Horn de Blaeu

L'àmbit flamenc i holandès té una llarga tradició de representacions iconogràfiques de ciutats: només cal recordar, per exemple, el "Theatrum orbis Terrarum" d'Ortelius, o l'aparició del primer Atlas Mercator. Serà però al segle XVII quan s'arriba a la màxima perfecció en la representació de la ciutat i el territori.

Figura 8

Fragment de la perspectiva axonomètrica de Paris aixecada per Turgot (XVIII)

A l'Europa de les capitals grans ciutats com Roma, París, Londres o Madrid disposen generalment de bones representacions dels segles XVII i XVIII. Axonomètriques que dibuixen sovint amb un detall molt acurat l'escena urbana.

Figura 9

Planta de la ciutat de Barcelona i Montjuïc (1697)

A Barcelona, al contrari de les capitals esmentades anteriorment, la primera axonomètrica és tardana, i de fet ofereix una mediocre restitució del teixit urbà. El màxim detall s'aprecia en el traçat de les defenses com correspon a una plaça militar, i que es representa en projecció horitzontal. No reflecteix, però, l'estat real de les defenses, sinó els projectes que s'hi volen realitzar. Com a font documental ofereix, doncs, perills obvis.

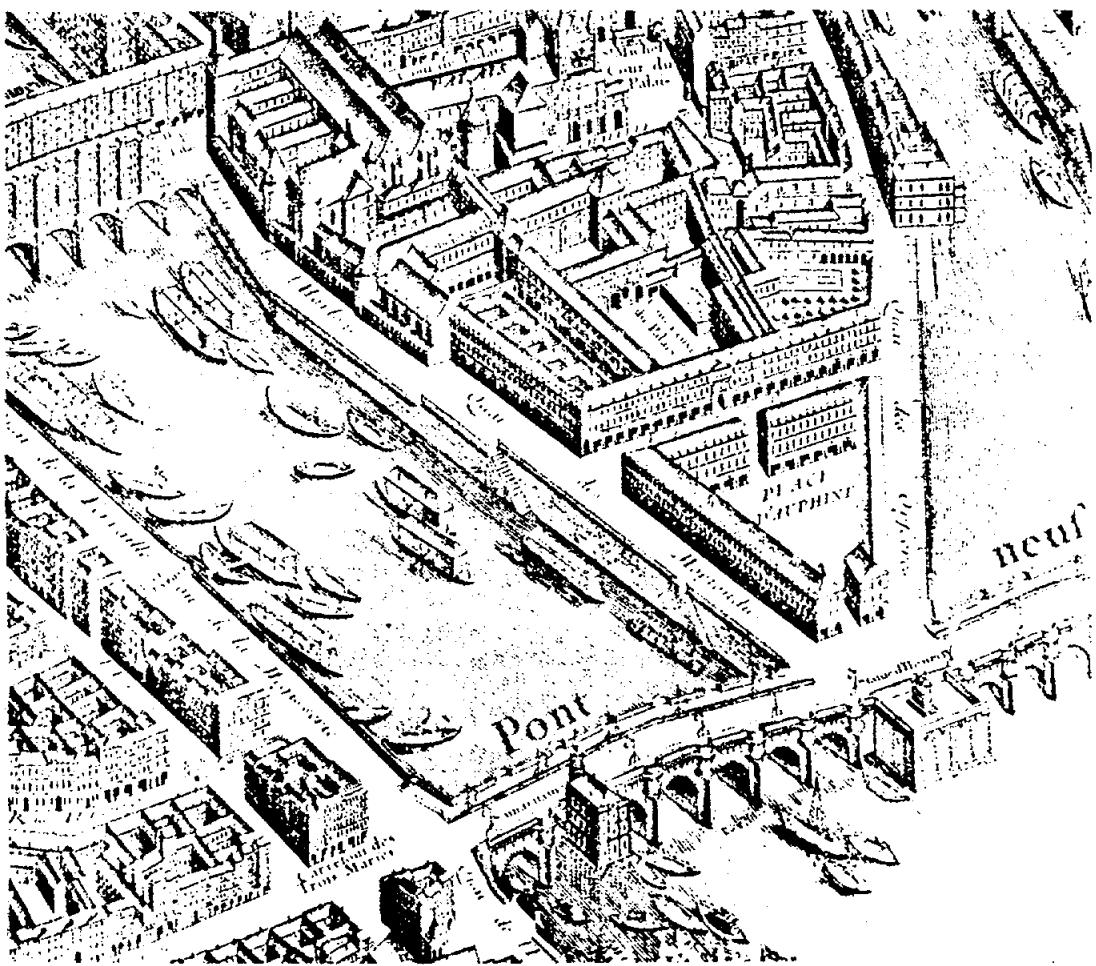

Figura 10

Setge de Barcelona el 1714. Gravat de J.Rigaud

També un dibuix aparentment tan realista com l'efectuat per Rigaud mostra contradiccions evidents amb el que ens diuen els documents. L'alçada de les cases del barri de Sant Pere, que coneixem a través de les descripcions del Cadastre, era molt menor que la que ens mostra el gravat.

Figura 11

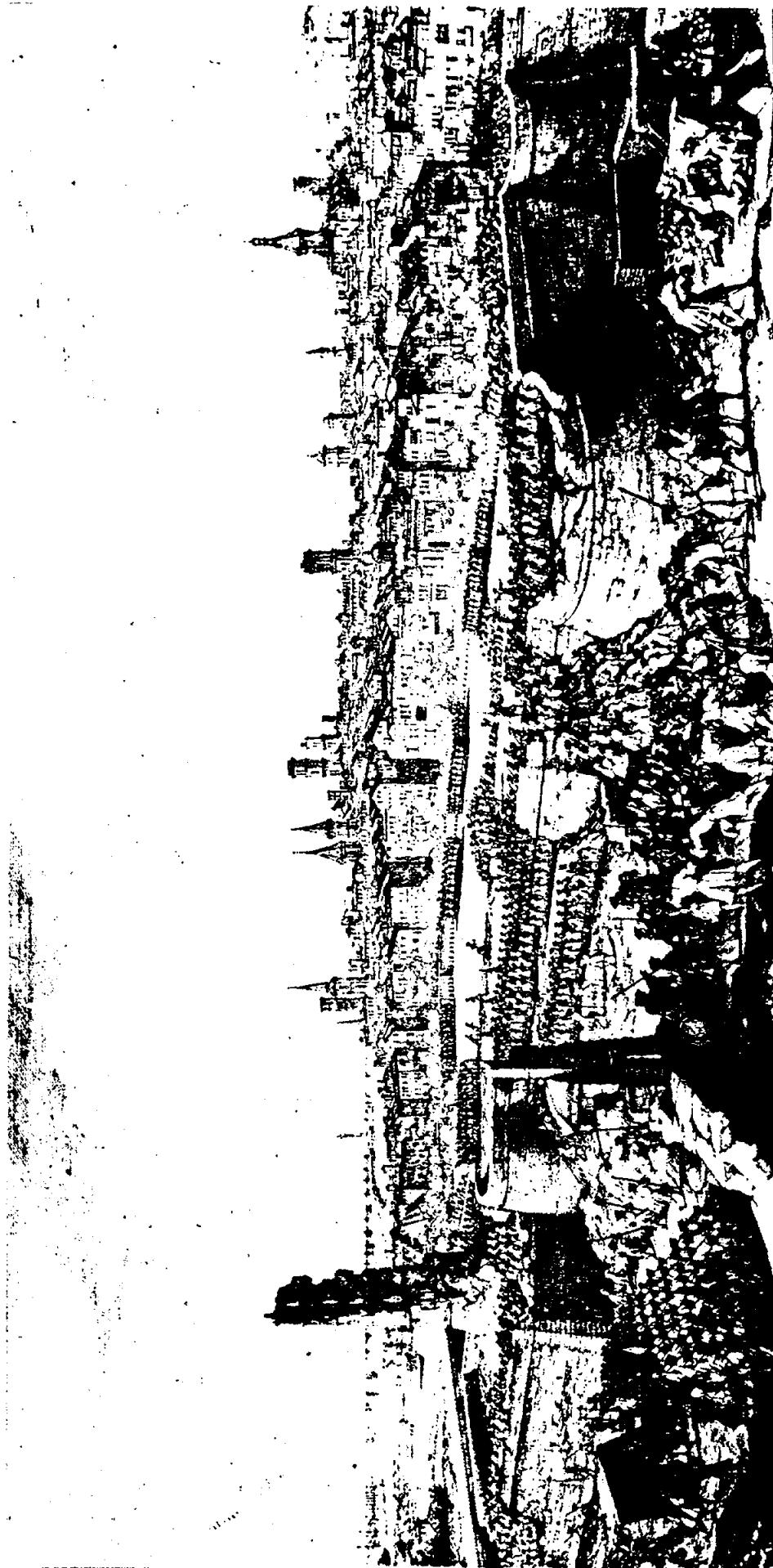
Versió sense data del plànol geodèsic (El plànol matriu anterior a 1715)

Pel que fa al traçat dels carrers, aquest és el primer plànol de la ciutat prou fiable. El seu aixecament devia suposar un esforç molt considerable, el que fa suposar que pugui ser obra del Cos d'Enginyers Militars, com a treball de base pel programa d'intervencions posterior a l'onze de setembre de 1714. Si com a la figura 5, les defenses dibuixades són les d'un projecte que mai no es realitzà, la representació del interior de la ciutat serà el principal suport de qualsevol recerca sobre l'espai urbà barceloní medieval i moderna.

Figura 12

Quarterons de Barcelona (E:1/250) M.Garriga i Roca (1858)

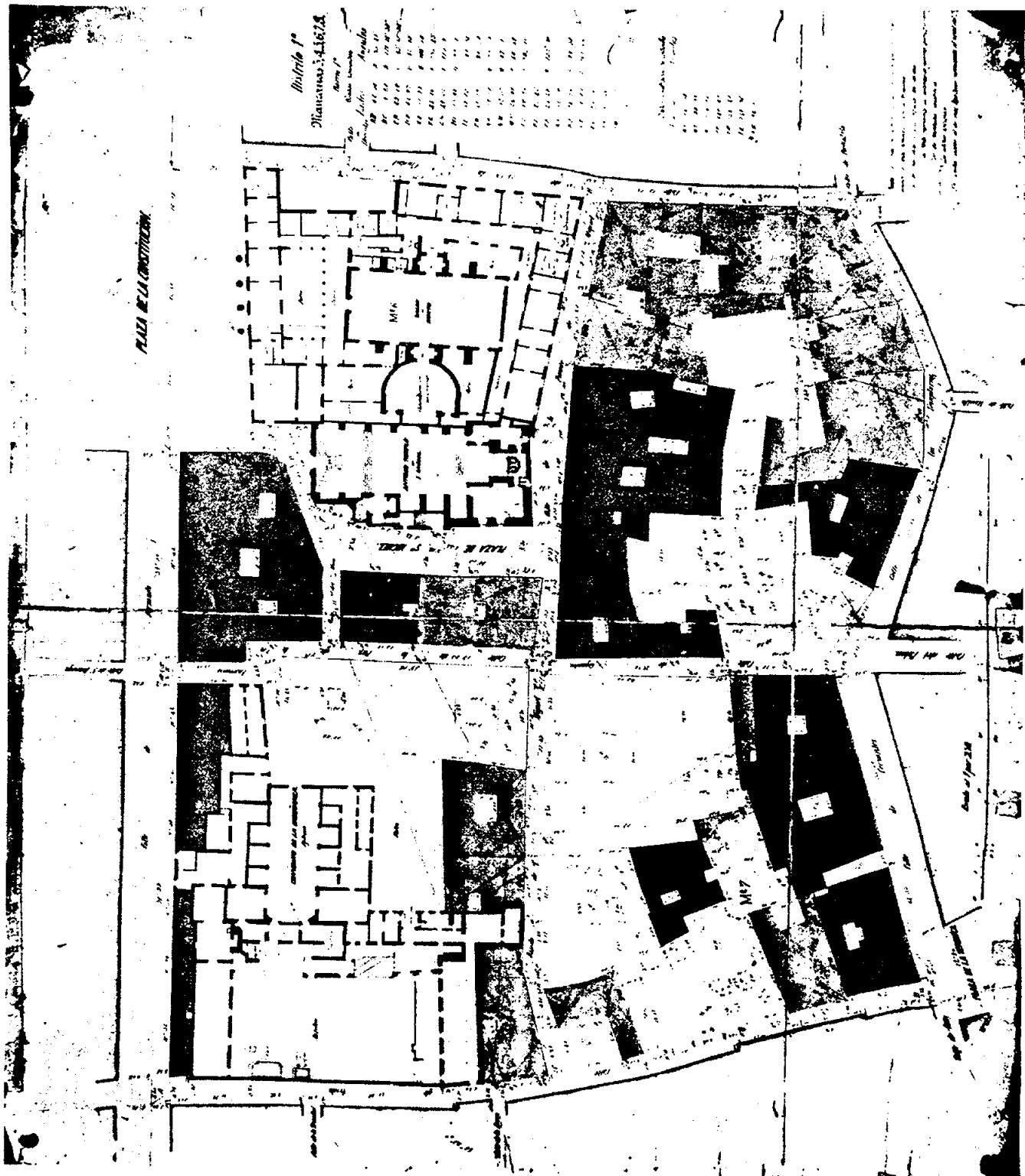
Com el plànol geodèsic, i encara més que aquell, l'extraordinari aixecament topogràfic realitzat per M. Garriga i Roca és punt de referència inevitable de tot estudi sobre l'espai urbà medieval i modern. A partir d'aquests dos documents cartogràfics excepcionals, i alguns altres més parcials o menys fiables, qualsevol avanç en el coneixement ulterior de l'estructura de l'espai de la Barcelona del passat exigirà un treball sistemàtic de la documentació escrita, o una sempre difícil recerca de caràcter arqueològic.

L'Avant court du corps de la Place.

Cette bastionne abrite près des jardins poussés au pied du mur qui ferme la gorge des bâtières, le bréche-fief et le camp de viennois, en fait comme des rivières de contreforts, deux murs établis entre elles, l'un dans le fond de la place, l'autre dans la partie de la ville qui s'étend au-delà de la place. Ces deux murs sont percés d'ouvertures qui débouchent sur les deux rivières de la place, et qui servent à empêcher les bâtières qui courroient les fortifications de la ville, de faire leur entrée dans la ville, et de faire leur entrée dans la ville.

Figuras 13 i 14

Muralla romana d'acord amb l'aixecament de Celles i

Muralla del segon recinte segons Pi i Arimón

Celles, a la primera meitat del XIX, serà el primer d'abordar arqueològicament el passat de la ciutat, els seus estudis sobre el Temple d'August i sobre el traçat de la muralla romana en són una mostra.

Pi i Arimón, per la seva banda, incorporarà, a la seva "Barcelona Antigua y Moderna", el plànol de la muralla del segon recinte.

Són els primers símptomes d'un interès per l'estrucció de l'espai de la ciutat passada.

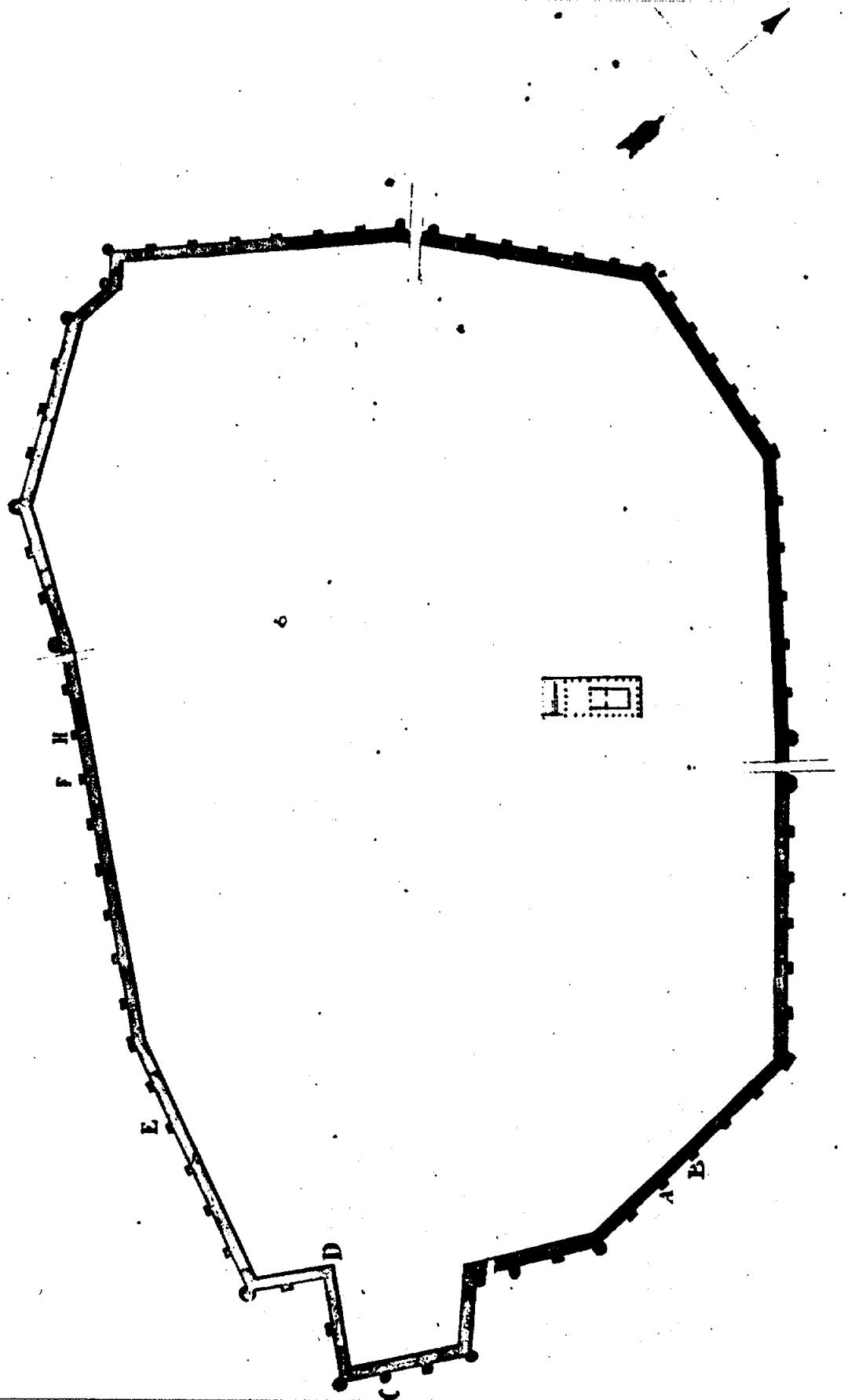
Figuras 15 i 16

La Ribera en el segle XVI - 1679 i

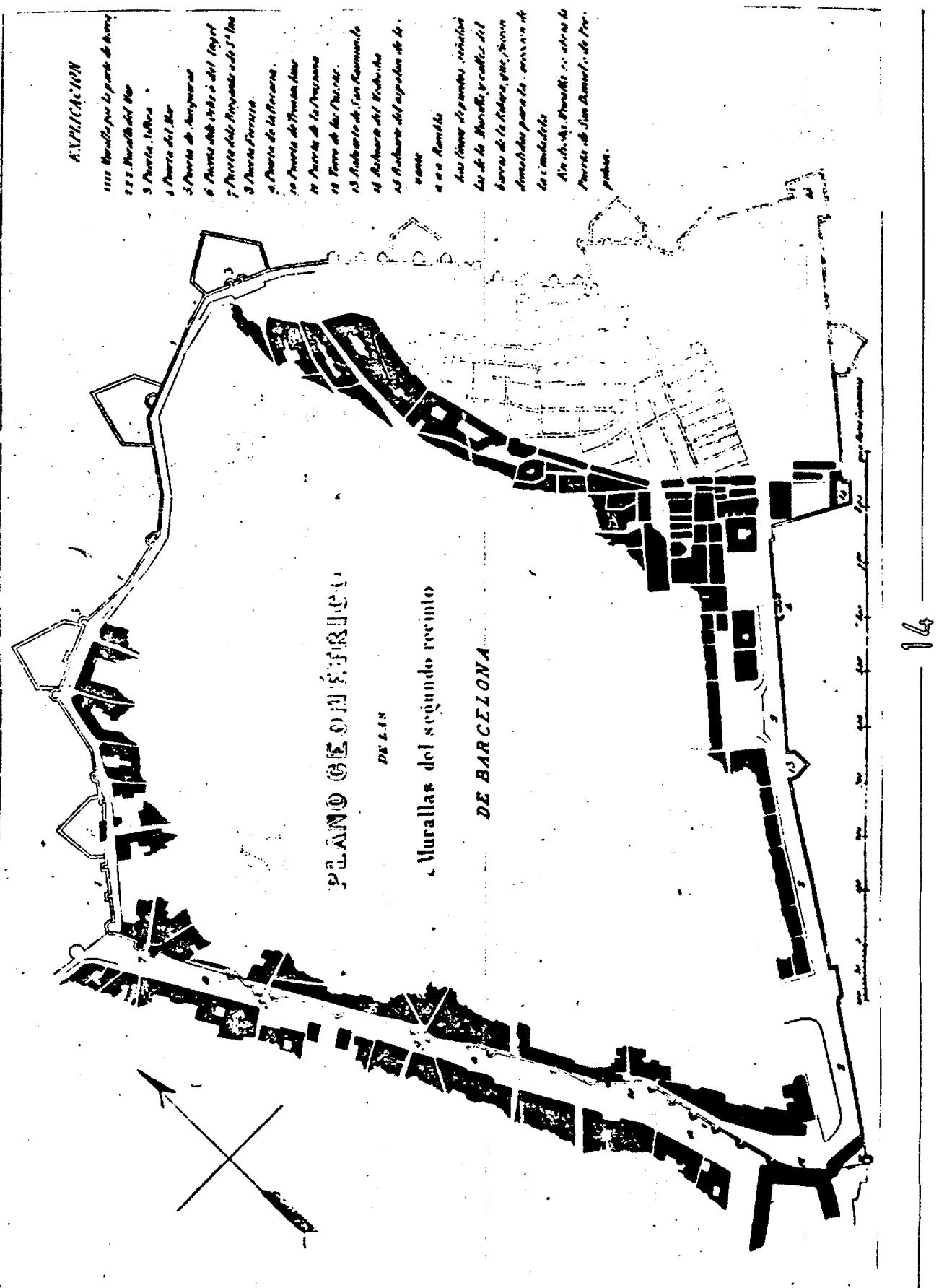
Fragment del parcel.lari de la Ribera el 1714 per S. Sanpere i Miquel

Salvador Sanpere i Miquel va ser el primer en abordar sistemàticament l'estudi de la configuració i caracterització espacial d'un sector de la Barcelona medieval i moderna, arran dels judicis provocats per la devolució a la ciutat dels terrenys de la Ciutadella. L'ús sistemàtic dels fons de protocols el va permetre, fins i tot, d'aventurar una aproximació del parcel.lari desaparegut amb motiu de la construcció de la fortalesa.

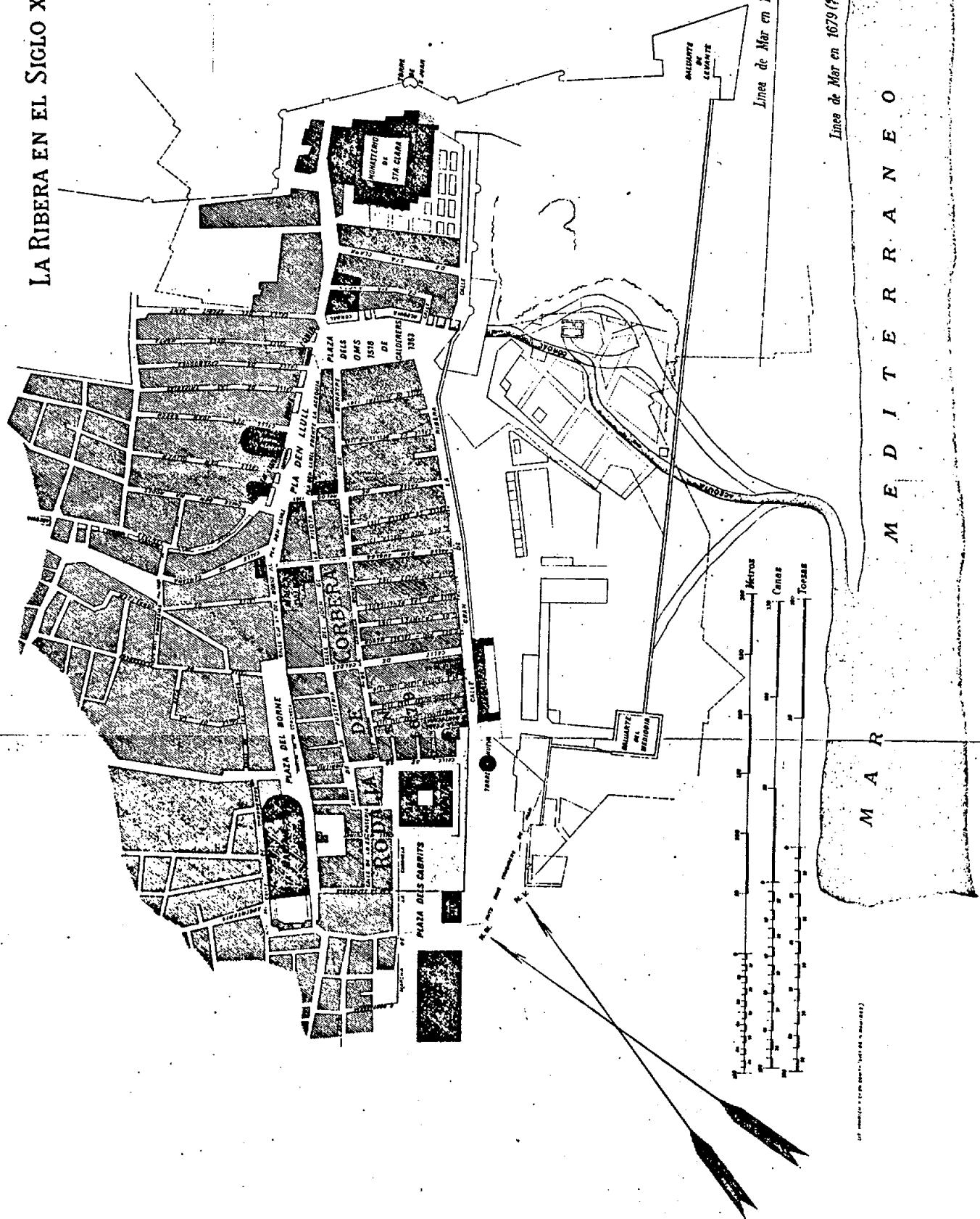
Plan general de la muralla de los Coroneos en Beratino

Plano general
de la muralla

LA RIBERA EN EL SIGLO XVI-1679

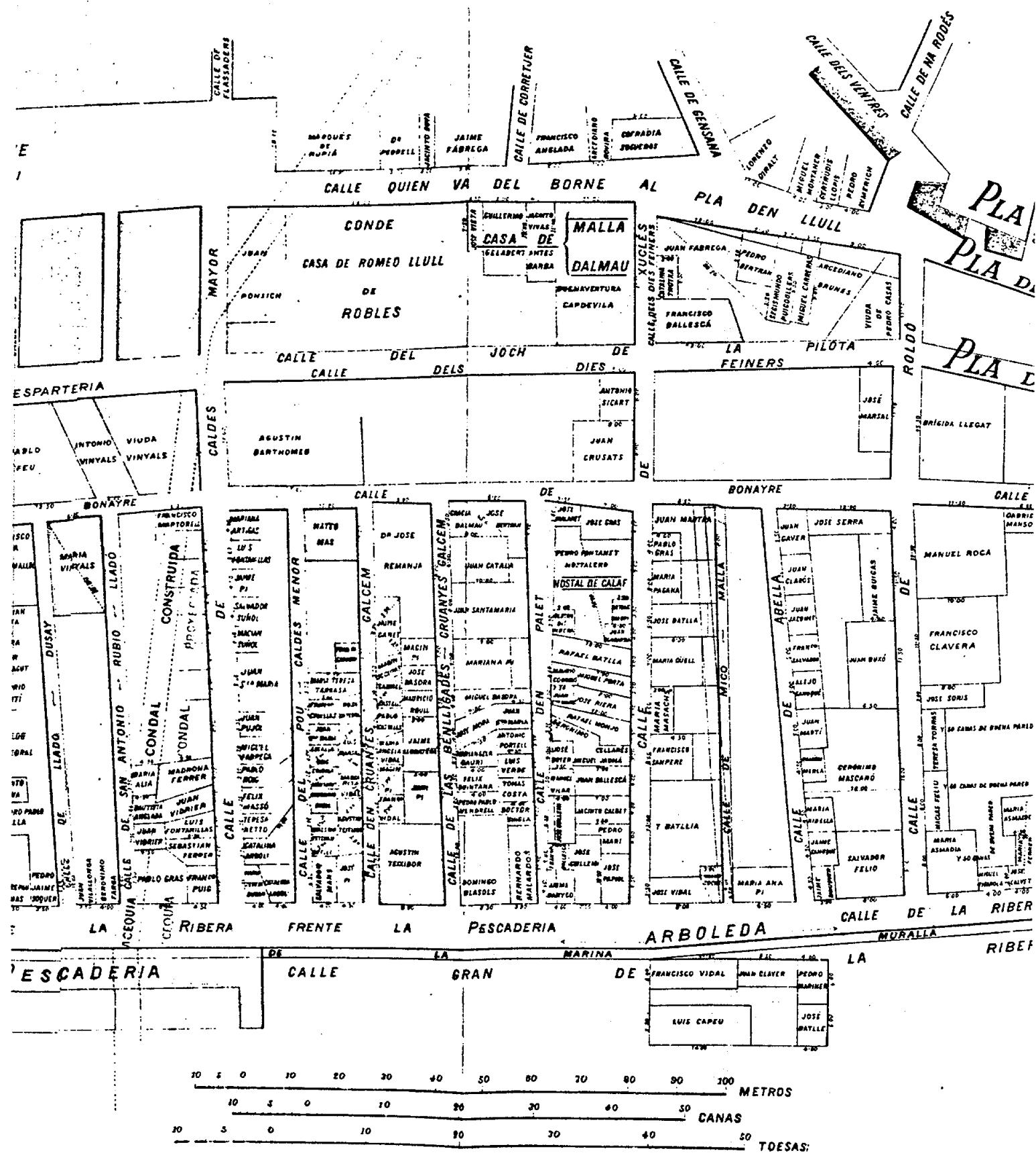

Figura 17

Barcelona l'any 1492 per Salvador Sanpere i Miquel

Arran de la celebració del quatre-centenari del descobriment d'Amèrica, Sanpere i Miquel pronuncià una conferència a l'Ateneu sobre la Barcelona de 1492; amb aquest motiu, i basant-se en l'experiència dels seus treballs sobre el barri de la Ribera, va reallitzar aquest plàtol descriptiu de la ciutat en aquell moment històric. Es fonamenta aquí en el fogatge de 1516, en el plàtol geodèsic esmentat (fig.11), així com en altres notícies històriques disperses. Encara que té errors flagrants com pugui ser la mateixa configuració de molts edificis ben coneguts (Consell de Cent, Palau de la Generalitat, etc.) és el millor precedent disponible d'estudi sobre la configuració urbana medieval.

Figura 18

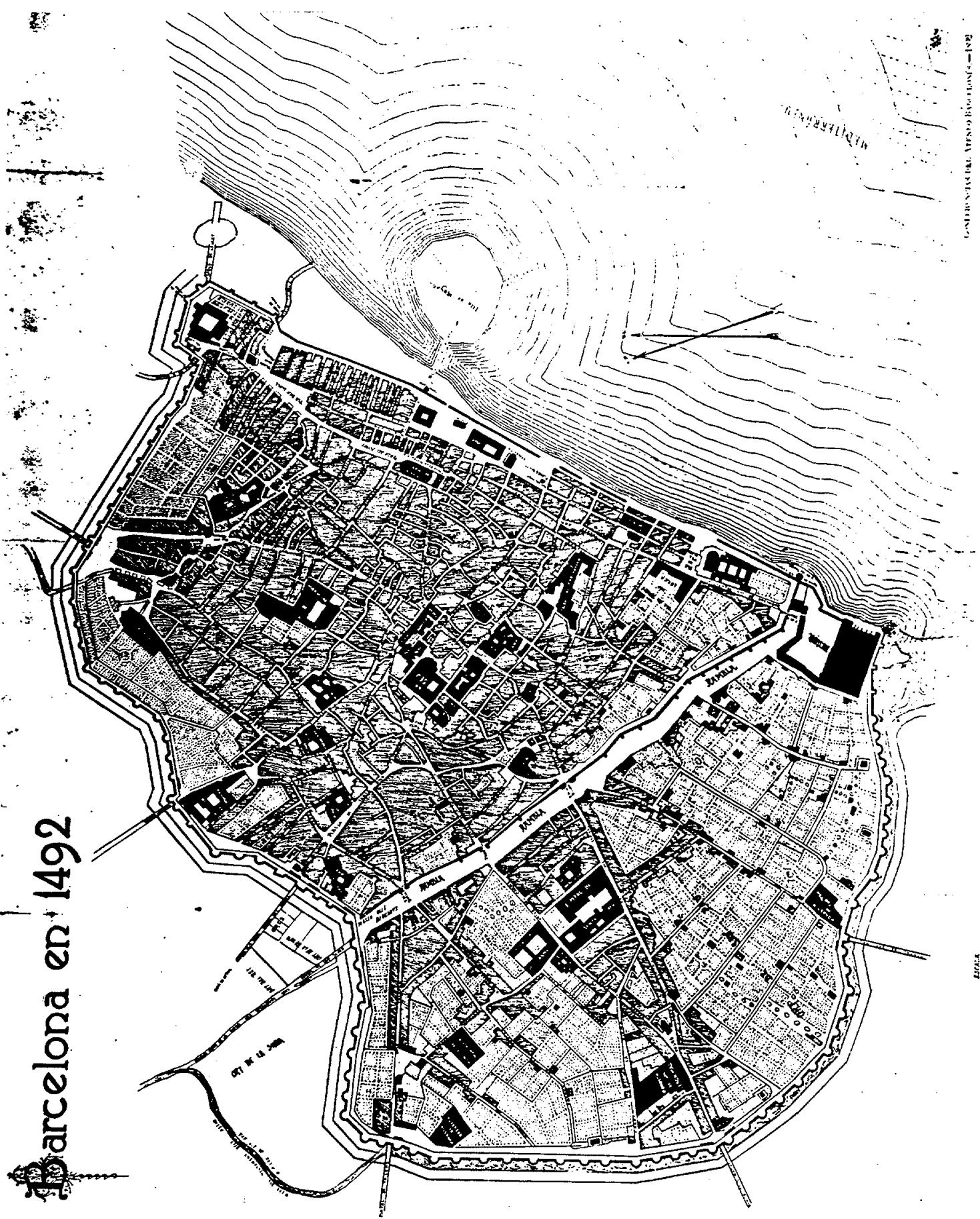
Plàtol de Barcelona a finals de l'edat mitjana

A partir de S. Sanpere i Miquel no es farà cap altre aportació rellevant, fora de les procurades per les excavacions arqueològiues, al coneixement de la topografia antiga de la ciutat dintre muralles. Al cap de més de cinquanta anys, el plàtol que aquí es reproduceix serà més esquemàtic i inexacte, encara que intenti limitar les incorreccions de Sanpere i Miquel pel que fa als edificis més importants.

Figura 19

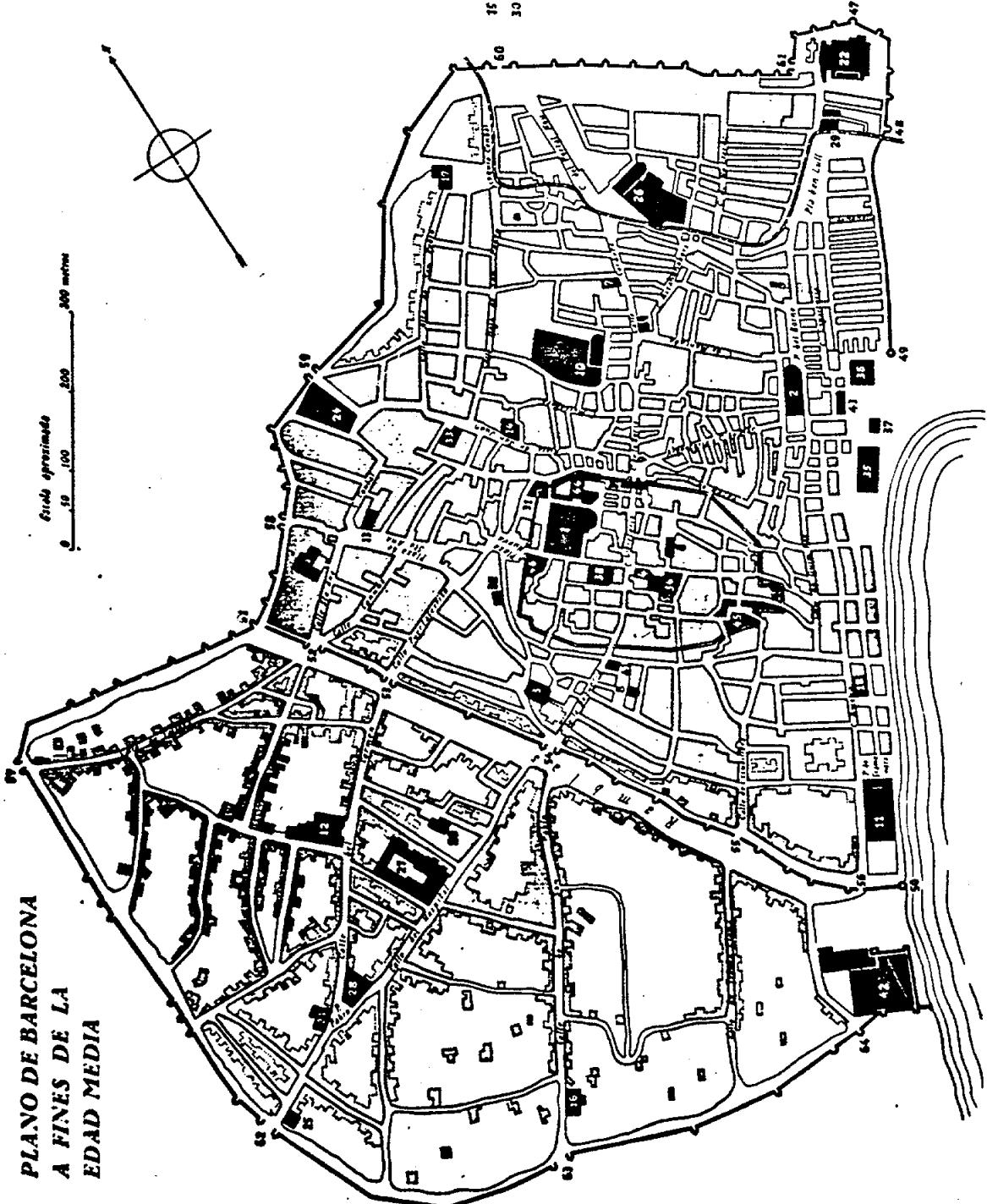
Extensió de les ciutats catalanes durant el Baix Imperi

Durant el període d'inseguretat que s'obre amb les primeres invasions, Tarragona i Empúries perdran llur primacia i seran substituïdes per dues ciutats d'ordre menor: Barcelona i Girona.

**PLANO DE BARCELONA
A FINES DE LA
EDAD MEDIA**

Escala aproximada
0 50 100 200 300 metros

EDIFICIOS RELIGIOSOS

1. Catedral. — 2. Santa María del Mar. — 3. Santa María del Pilar. — 4. S. Jaime. — 5. S. Miguel. — 6. San Justo. — 7. San Cucufate "del Rec". — 8. La Trinidad. — 9. La Virgen de la Gala (Marcha). — 10. Santa Catalina (Dominicas). — 11. San Nicolás (Franciscanos). — 12. El Carmen (Carmelitas Descalzas). — 13. Montaleón (desde 1423, Domínguez). — 14. San Juan (San Juan Bautista). — 15. Santa Eulalia del Campo o de Mérida (Agustinos). — 16. San Pablo del Campo (Benedictinos). — 17. San Pedro de las Puertas (Benedictinas). — 18. La Virgen de la Merced (Mercedarios). — 19. Nazareth (Cistercienses). — 20. Santa María de Jerusalén (Clarisas). — 21. San Matías y Santa Margarita (Jerónimas). — 22. San Antonio, San Damián, San Daniel (Claras). — 23. Santa Ana (Orden del Santo Sepulcro). — 24. Santa María de Jonquerres (Santiquinatas). — 25. San Antonio Abad (Canónigos Regulares). — 26. San Agustín (Agustinos).

HOSPITALES Y FUNDACIONES PIAS

27. Hospital General o de la Santa Cruz. — 28. Hospital de "Malito Macizo" (S. Lázaro). — 29. Hospital de San Pedro y Santa María (Ibavíar). — 30. Hospital de Breverger de Canet. — 31. Hta. Almudia. — 32. Hospital de Sacerdotes (San Severo). — 33. Hospital de Santa Magdalena.

BIFÍCIOS CIVILES

34. Casa de la Ciudad. — 35. Lonja, Consulado y "Plaça". — 36. "Torao del Formento" y "Ala del Drap". — 37. General. — 38. Palacio de los Diputados. — 39. Castillo Viejo ("Cort del Vaqueiro"). — 40. Castillo del Regimiento. — 41. Castillo Nuevo. — 42. Almudaina. — 43. Pescadería. — 44. Palacio Real Mayor. — 45. Palacio Real Menor. — 46. Palacio Episcopal.

TORRES DE LAS MURALLAS
PUBERTAS DE LAS MURALLAS

47. Dr. San Juan. — 48. Dr. Santa María. — 49. Nueva. — 50. "de les Pucci". — 51. "de les Costelles".
52. Dr. Santa Anna o "de la Herganza". — 53. Dr. la Boqueria. — 54. "de la Ferreria". — 55. Dr. de la Carrasca o "de la lluna". — 56. Dr. las Arenas. — 57. Dr. Taller. — 58. Del Angel o "de la Riba". — 59. Dr. Jonguerre. — 60. "Portal Nou". — 61. Dr. San Daniel. — 62. Dr. San Antonio o "del Pin Cardona". — 63. Dr. San Pío. — 64. Dr. Santa Madrona.

GIRONA

BARCELONA

EMPÚRIES

TARRAGONA

ROMA

19

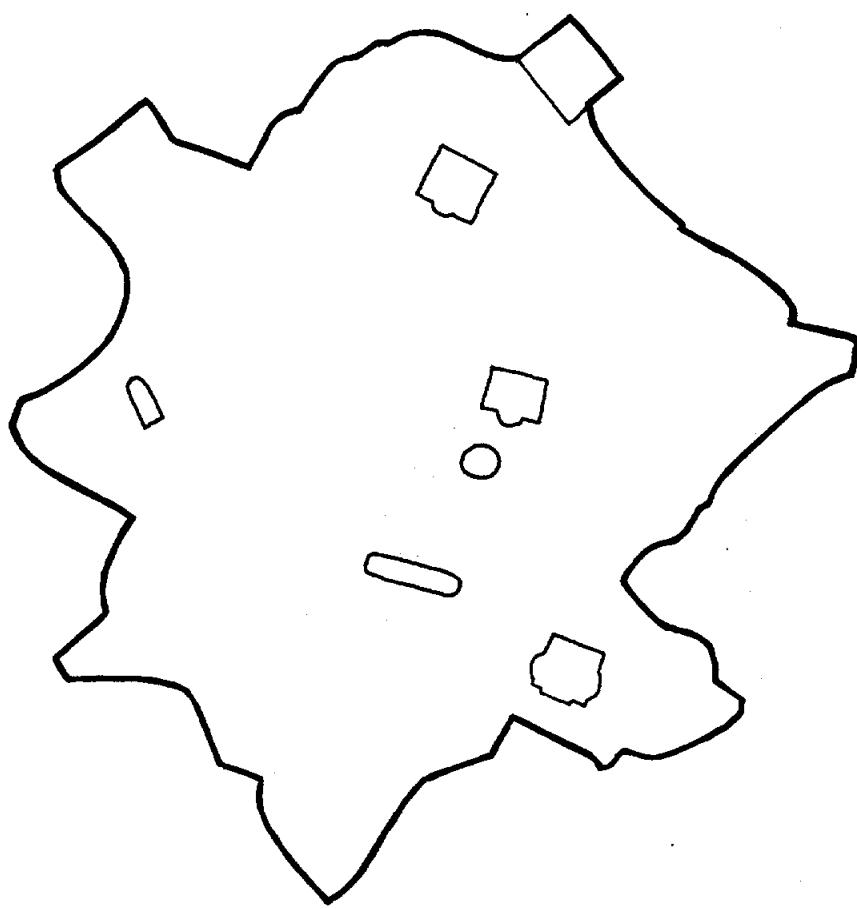

Figura 20

Situació geogràfica

La solidesa de les muralles i les cadenes muntanyoses, que mantenen la ciutat en una situació protegida però no aïllada, permeten d'assegurar un refugi en èpoques difícils i facilitaran, posteriorment, la formació d'un estat territorial.

Figura 21

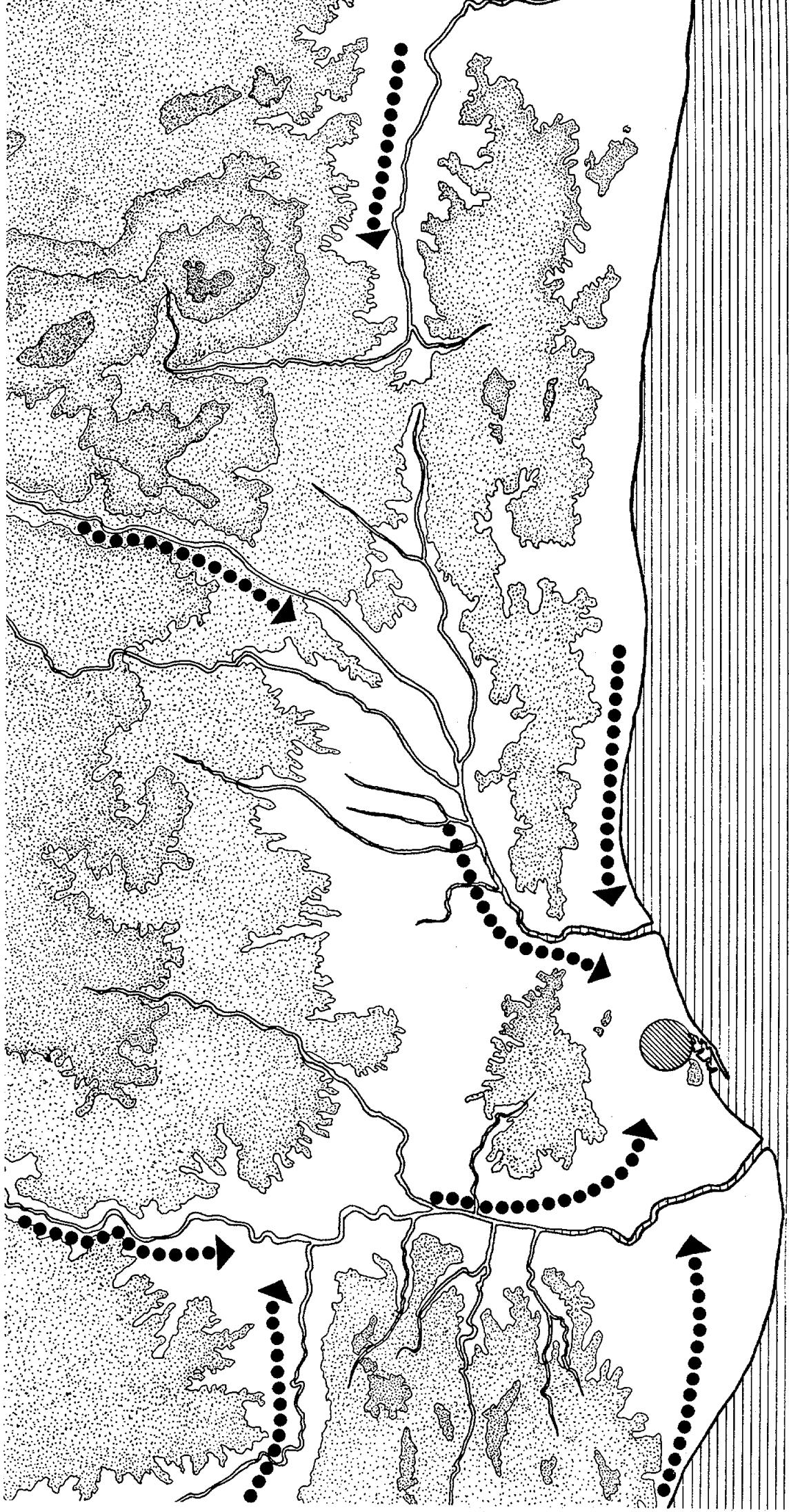
Reconstrucció hipotètica de la Barcelona romana segons Francesca Pellarès

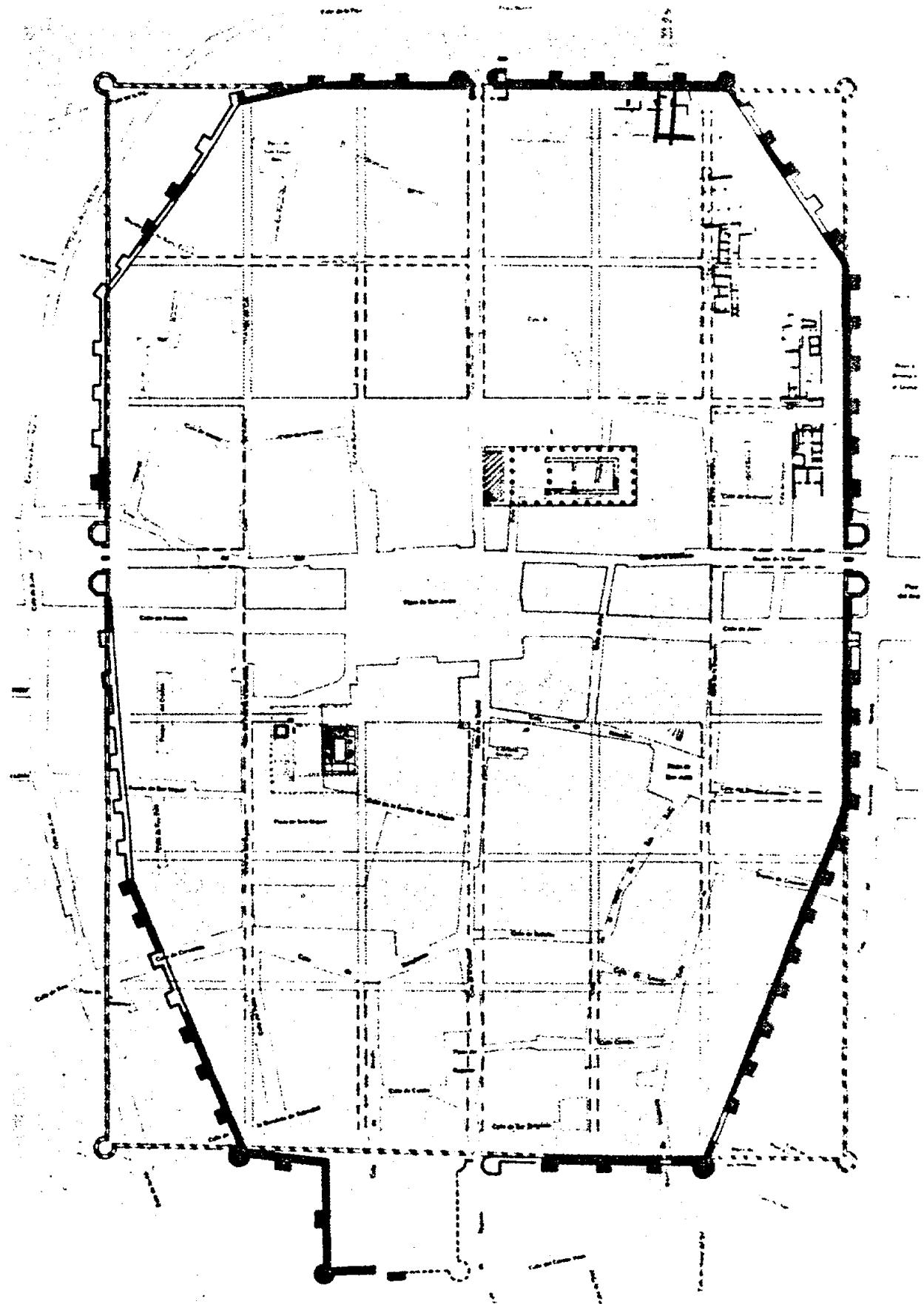
A partir de les dades de les diverses excavacions, la hipòtesi estableix un possible traçat regular dels diversos carrers, el perfil d'un fòrum de grans dimensions amb el temple d'August, i un circuit emmurallat que se suposava precedit en el temps pel perímetre d'un Castrum Augusteo de perímetre més regular.

Figura 22

Reconstrucció de Philip Banks

Ja Oriol Granados havia negat l'existeància del Castrum Augusteo cuadrangular. Aquí s'estableixen, a més, algunes correccions en el traçat dels carrers i sobretot es disminueix la dimensió del fòrum respecte a la hipòtesi precedent.

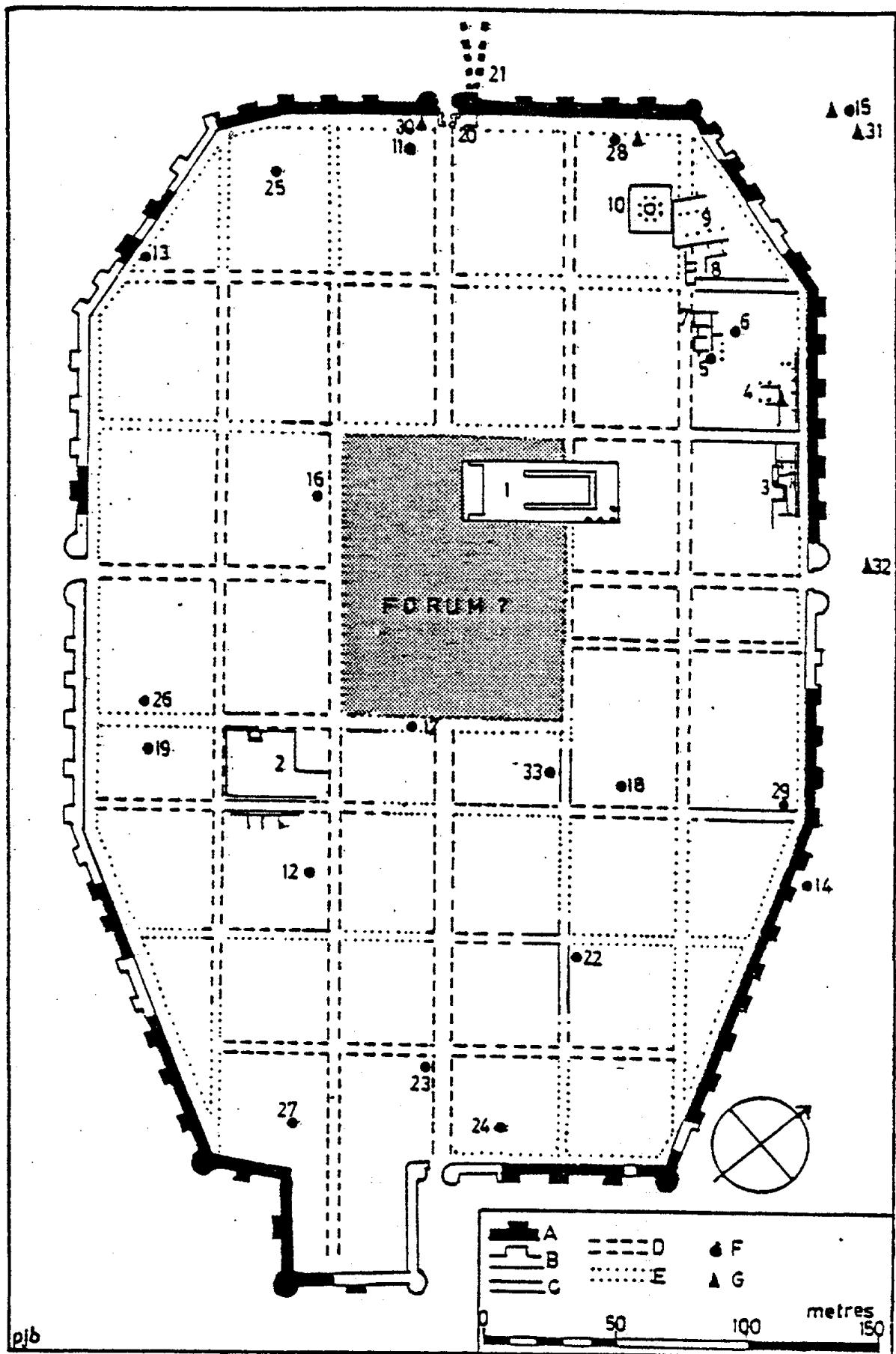

Figura 23

El Pla de Barcelona

El pla entre la serralada litoral i el mar serà la plataforma agrícola que permet la consolidació del petit nucli del mont Tàber com a centre polític, militar i religiós.

vies principals	_____	torrents
vies secundàries	_____	línia litoral l'any 1856	
Rec Comtal	*****		*****

- a) Clot de Zemel. b) St. Martí de Provençals. c) St. Andreu de Palomar. d) Sta. Eulàlia de Vilapicina. e) St. Joan d'Horta. f) St. Genís dels Agudells. g) St. Gervasi. h) St. Vicenç de Sarrià. i) Sta. Maria de Sants. j) St. Julià (Montjuïc). k) Port.

Figura 24

El mercadal centre dels camins del pla

Reducte militar i mercat constitueixen les dues principals funcions en aquest període. Els vells camins romans que enllacen amb els eixos cardo i decumano de la ciutat emmurallada són connexions a llarga distància. El mercadal es configura, en canvi, com a centre d'intercanvis de la rodalia; i és el centre que popularitza alguns camins que més tard es convertiran en carrers.

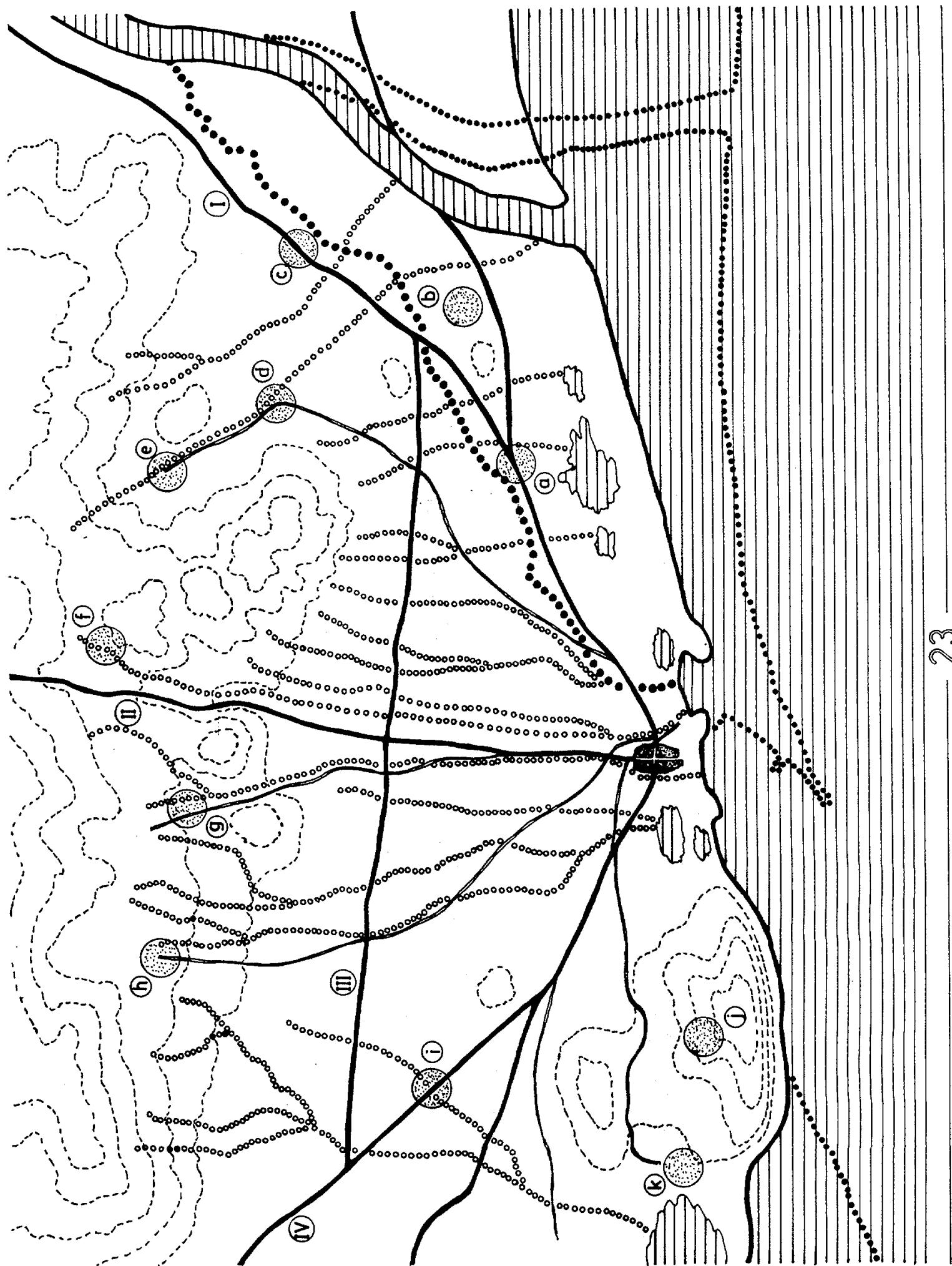
vies romanes	oooooooooo
vies secundàries amb centre al Mercadal	*****

- I) Castell Vell. II) Castell del Regomir. III) Castell Nou.
IV) Torres de l'Ardiaca.

Vilanoves: 1) del Mercadal. s.X. 2) de Sta. Maria de les Arenes. s.XI. 4) de St. Pere. s.XI. 5) dels Arcs. s.X. 6) de St. Cugat. s.XI.

Camins: a) a Montjuïc. b) al Llobregat. c) a Sarrià. d) a Sant Cugat. e) a St. Joan d'Horta. f) a Sta. Eulàlia de Vilapicina. g) al Besòs. h) a la costa.

Aiguamolls: i) de la Llavinera. j) del Cagalell.

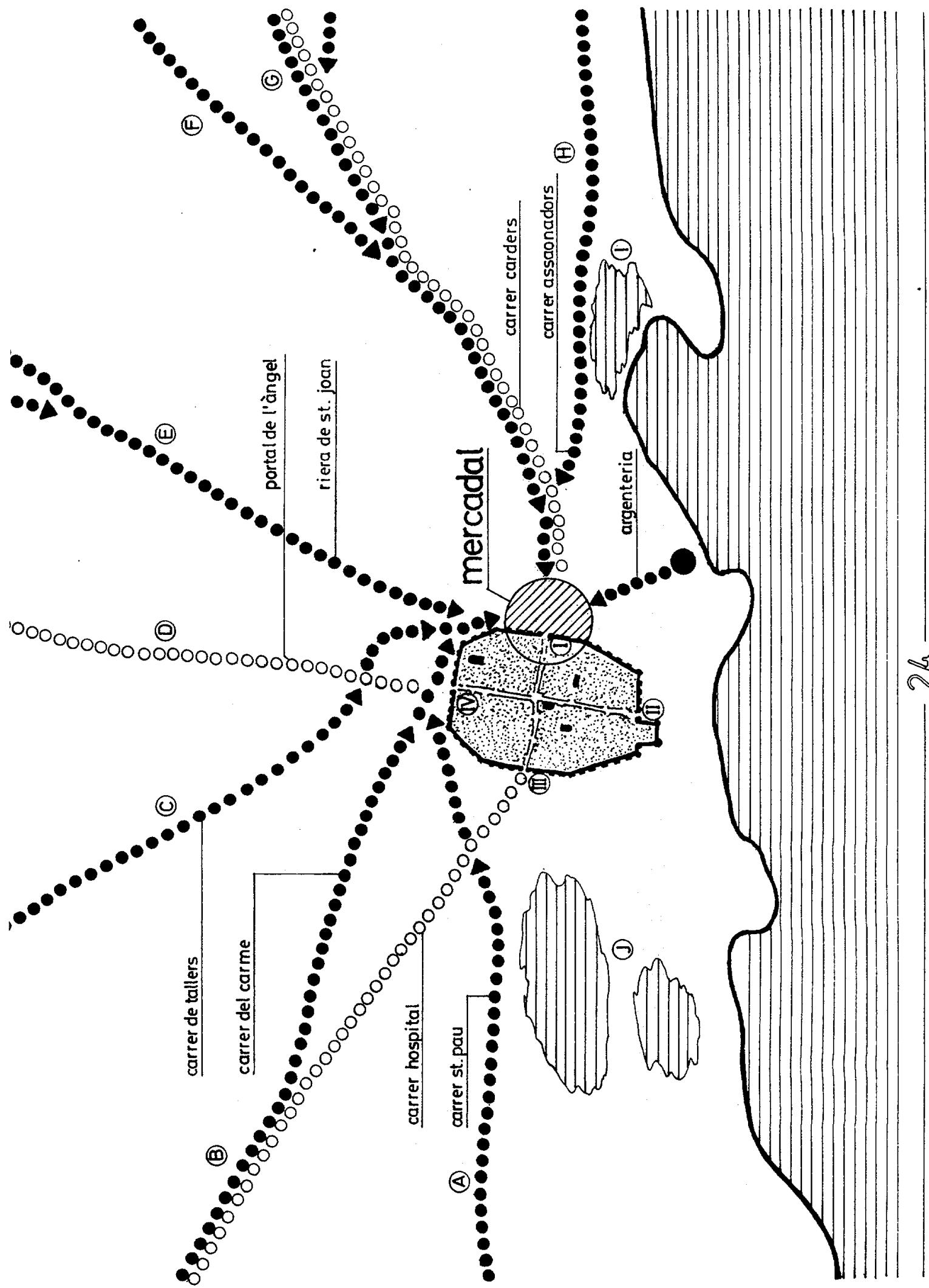

Figura 25

Aproximació al Burgus, suburbium i territorium segons la descripció de Ph.Banks.

Encara que alguns assentaments del suburbium van rebre durant poc temps el nom de burgus -Santa Maria del Pi, Sant Pere de les Puelles, Porta del Regomir-, el terme "burgus" esdevé entre 1020 i el 1080 més precís, i passa a designar la zona més urbanitzada formada entorn al mercadal, que s'extén fins la porta episcopal i Santa M^a de les Arenes.

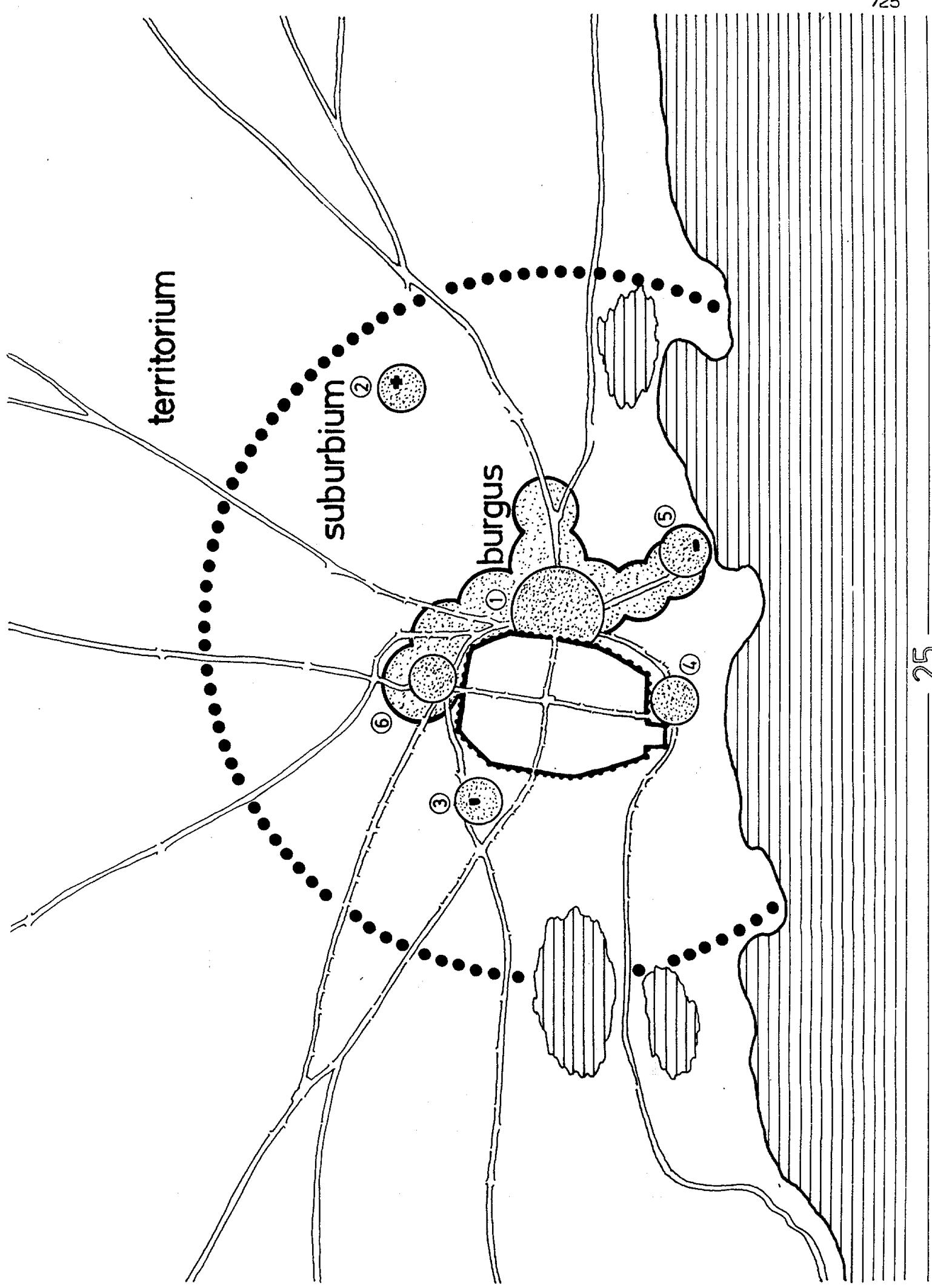
- 1- Mercadal 2- St. Pere de les Puelles 3- Sta. Maria del Pi
- 4- Porta del Regomir 5- Sta. Maria de les Arenes
- 6- Porta episcopal

Figura 26

Rec Comtal i derivació cap al Merdançar

Contra el que havia dit Carreras Candi, el Rec Comtal i la desviació del Merdançar formen part d'un mateix "projecte", realitzat poc abans de 1045. El Merdançar, alimentat per una derivació del Rec Comtal, és de fet una "clavaguera" que neteja l'àrea més densa, qualificada i activa de la ciutat.

- a) Palau Comtal b) Palau del Bisbe c) Escorxador d) Molins
- e) Molí de St. Pere f) Molí de la Mar
- g) Molins documentats en 1094 "entre el rec i el Merdançar"

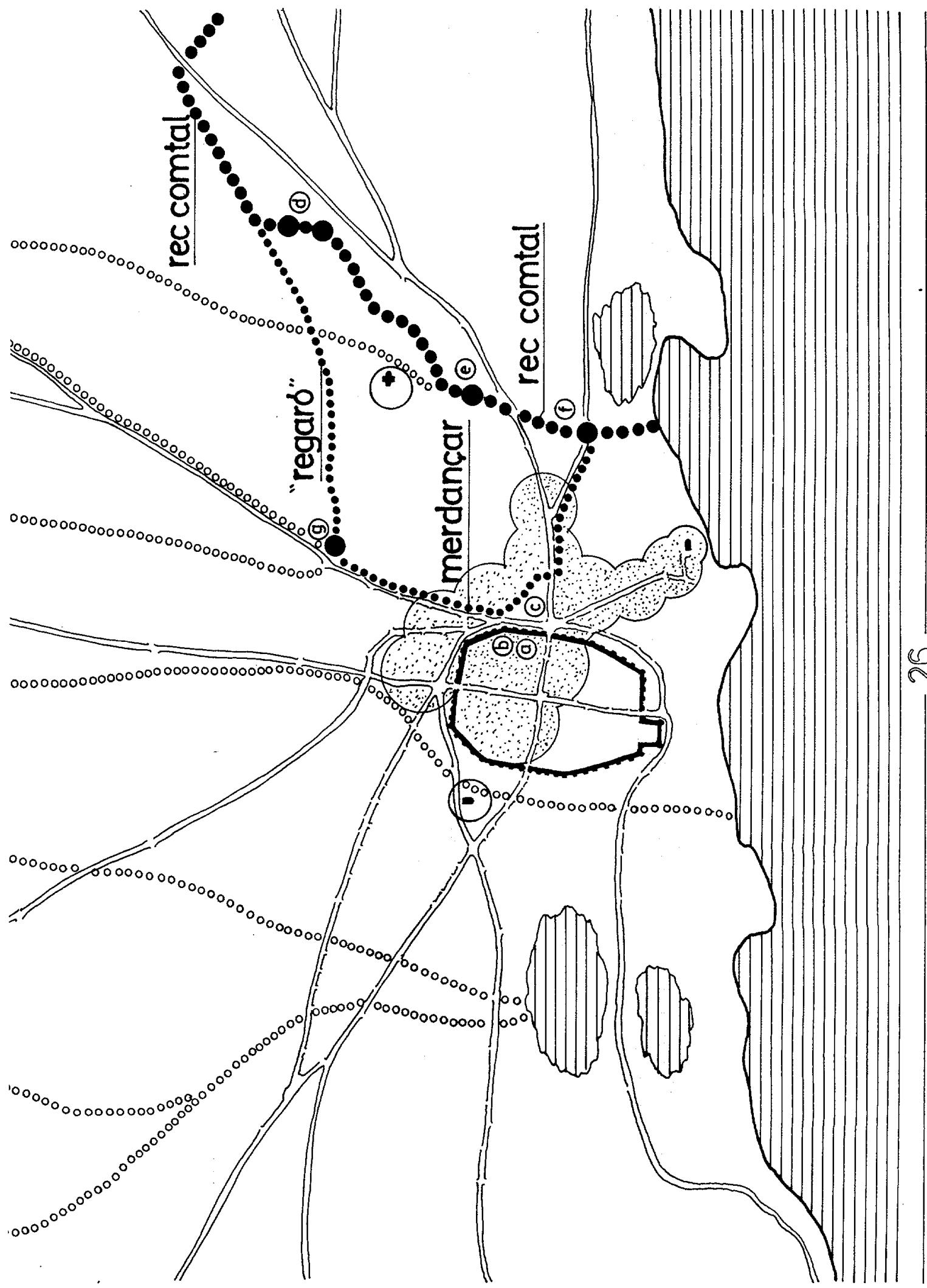

Figura 27

Canals amb funció de clavaguera en algunes ciutats franceses

Es obvia la similitud amb el cas barceloní, fins i tot pel que fa al nom: merdançar, merderon, etc. Xoca però la diferència en la cronologia: els casos francesos són de principis del XIII segons Guillerme, mentres que a la nostra ciutat caldria datar-ho de mitjans del segle XI (A.Guillerme, Les temps de l'eau...).

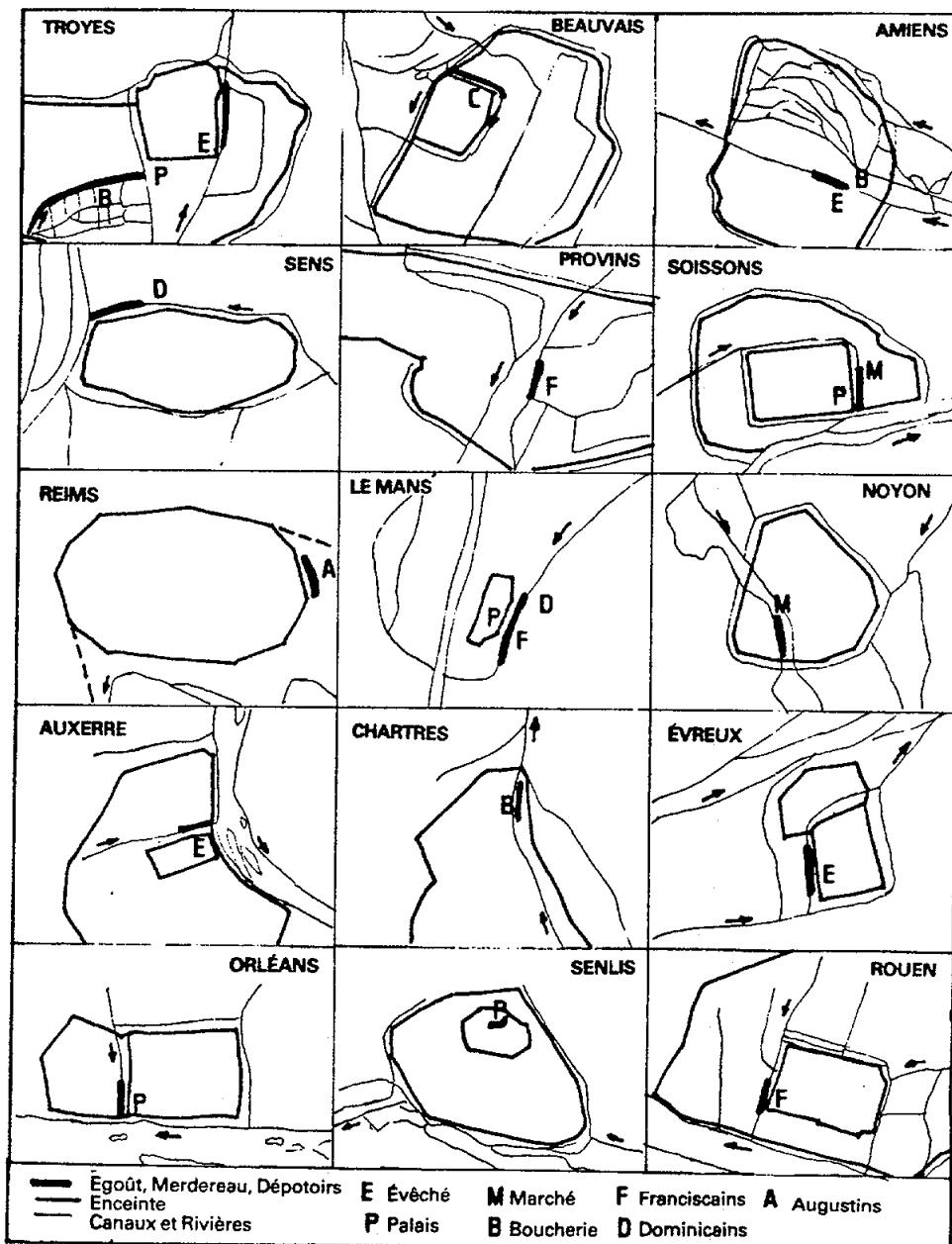
Figura 28

Vilanova de Sant Cugat i Vilanova de Mar segons descripció de Ph.Banks

Si des de Carreras Candi s'utilitzava el terme vilanova com a sinònim de Raval, en el s.XI, segons Banks, aquest designa únicament concretes iniciatives urbanitzadores. La primera (a) la de Sant Cugat, va fracassar, i la segona (b) és a l'origen del teixit urbà entorn al carrer Montcada, que encara manté indicis del seu traçat regular.

a) Catedral romànica. b) St. Jaume. c) St. Miquel. d) St. Just.
 e) St. Pere de les Puelles. f) Sta. Maria de les Arenes. g) St. Cugat del Rec. h) Sta. Maria del Pi.

1- Palau del Comte. 2- Palau del Vescomte. 3- Palau dels Bisbes.
 4- Palau de l'Ardiaca. 5- Hospital de la Catedral. 6- Hospital de'n Guitard.

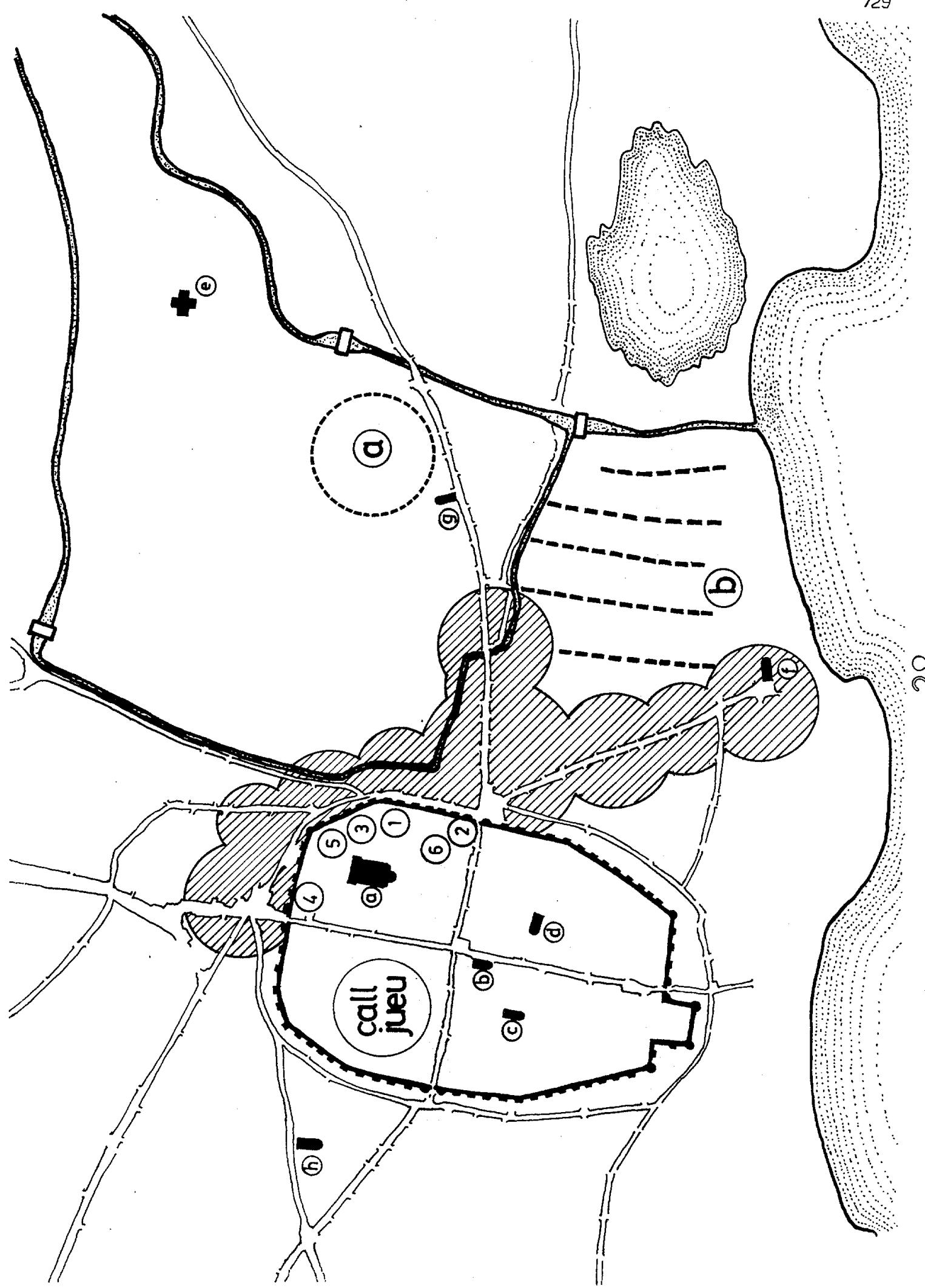

Figura 29

Barcelona 1200

Rec Comtal	•••••••	molins	•••••••••••••
torrents	○○○○○○○	regueró i desviació Merdançar

Vilanoves: 1) del Mercadal (Bòria). 2) de Sta. Maria de les Arenes. 3) de Sta. Maria del Pi. 4) de St. Pere. 5) dels Arcs. 6) de St. Cugat. 7) dels Còdols. 8) del Palau de Vallaura, s.XII. 9) de Sta. Anna, s.XII.

a- Catedral. b- parròquia de St. Jaume. c- de St. Miquel. d- de St. Just. e- de Sta. Maria de les Arenes. f- de Sta. Maria del Pi. g- de St. Pere de les Puelles. h- de St. Cugat del Rec. i- St. Pau del Camp. j- col.legiata de Sta. Anna. k- Sta. Eulàlia del Camp. l- Sant Llàtzer. m- Sant Nicolau. n- hospital d'en Marcús. o- Templiers. p- Palau de Vallaura. q- drassanes.

Figura 30

La plaça dels Encants

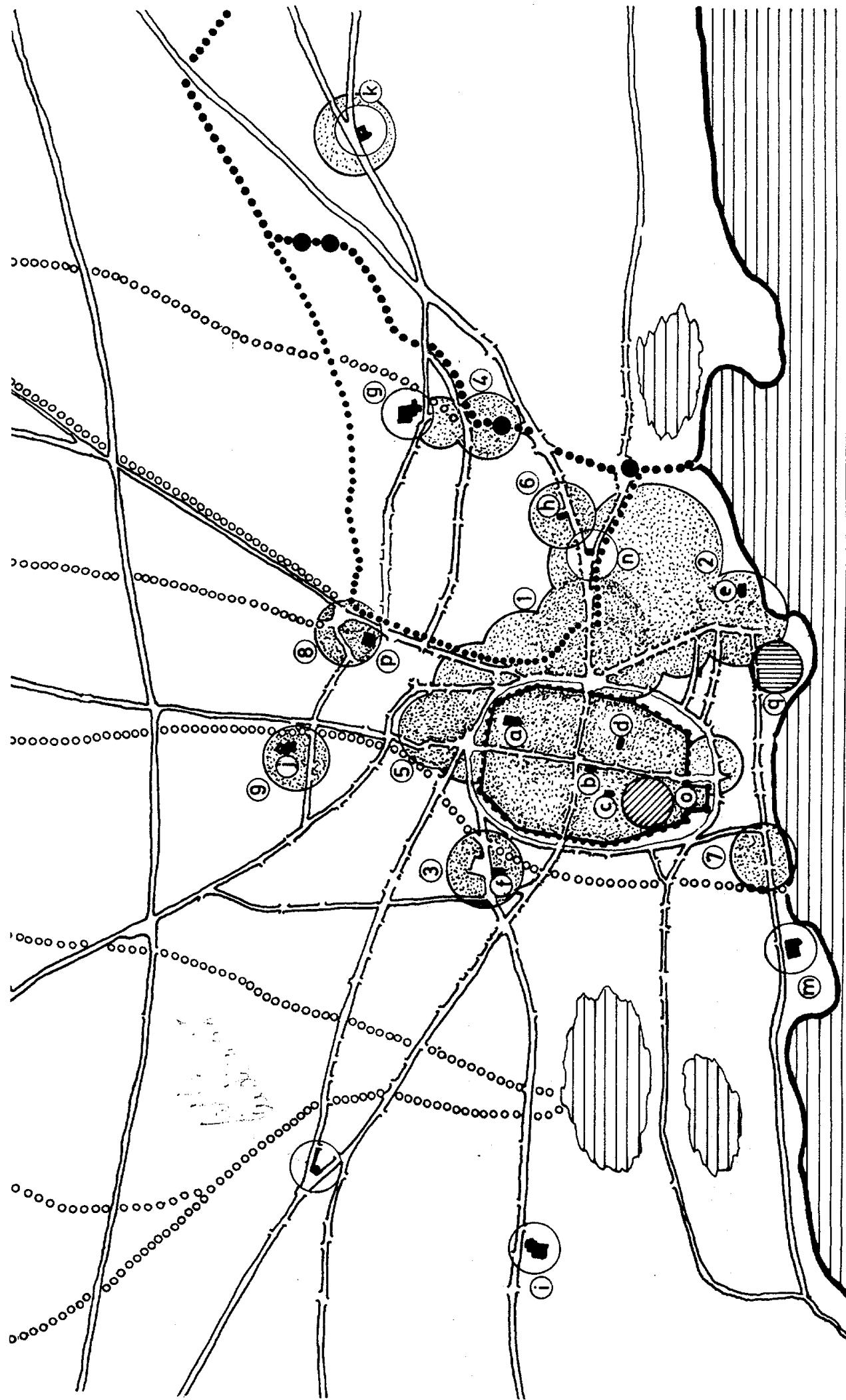
Una prohibició emesa per Jaume I de construir en una àrea ben delimitada, per ser destinada "a fer, posar i romandre les naus i demés classes de llenys", està probablement en l'origen d'aquesta àmplia plaça porxada al davant del mar que va desaparèixer amb la construcció de la via laietana.

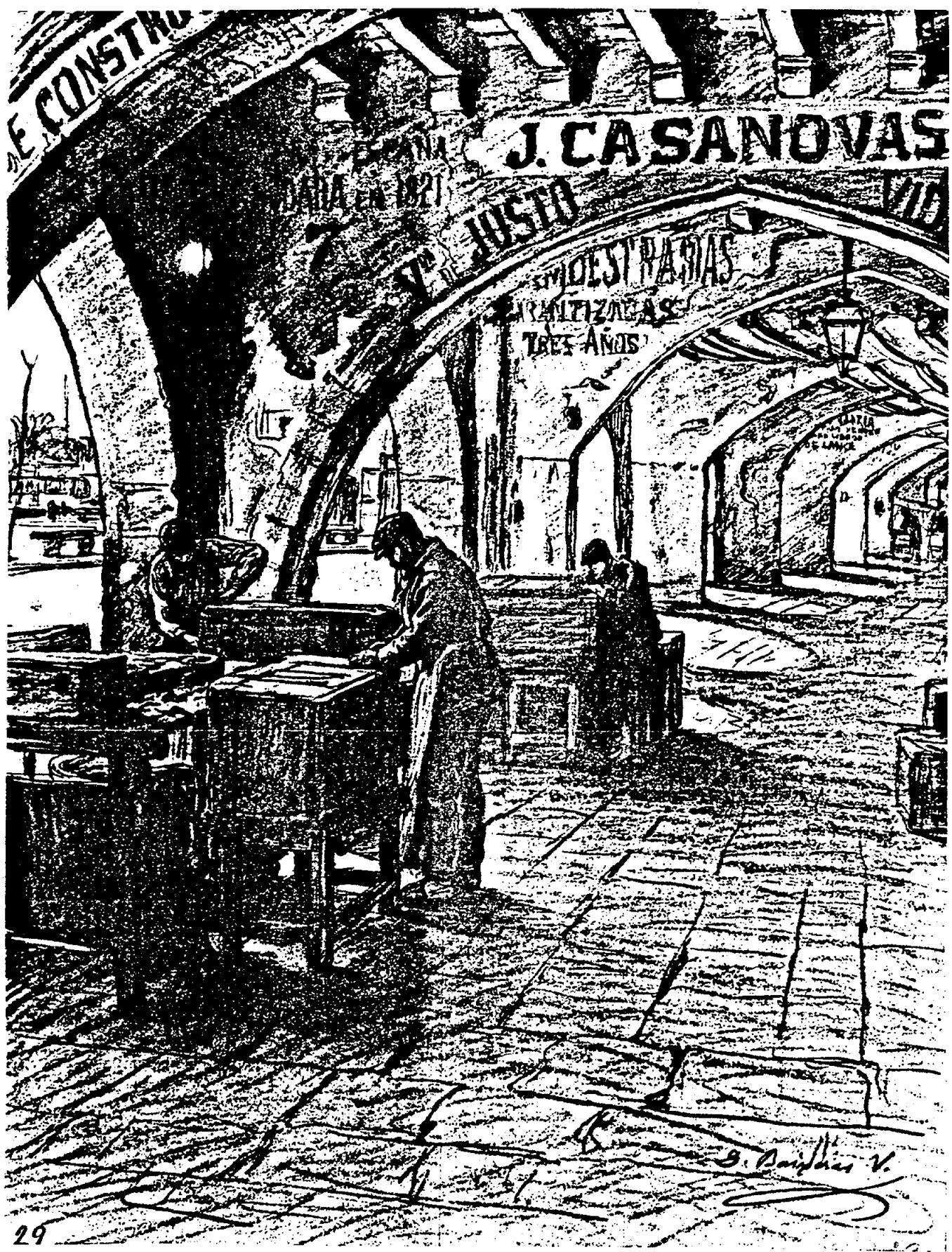
Figura 31

Barcelona 1250

Convents: 1) Sant Joan (1205). 2) Sta. Caterina (1219). 3) Framenors (1229). 4) La Mercè (1232). 5) Santa Clara (1237). 6) del Peu de la Creu. 7) Hospital d'en Colom (1226).

A- call jueu tancat. B- transformació del Merdançar en claveguera. C- drassanes.

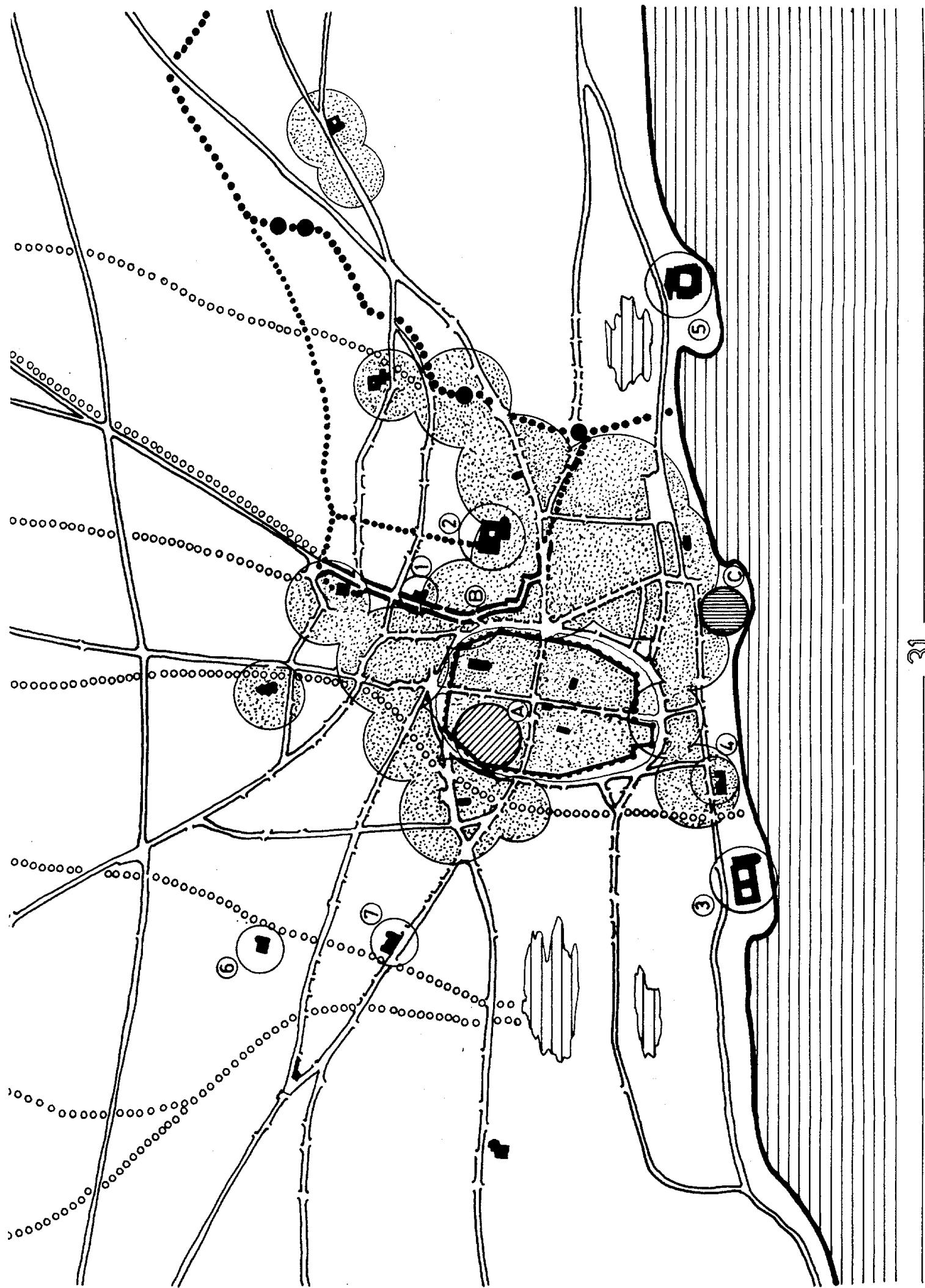

Figura 32

Barcelona 1300

L'inici de l'emmurallament és el que millor reflecteix les tendències integradores i la força de la ciutat. La muralla inclou els diversos nuclis poblats i al seu interior el teixit urbà es va fent més continu.

a) call tancat amb murs i portes. b) vies obertes pels templers. c) drassana vella. d) drassana construïda per Pere II. e) inici de la Catedral gòtica. f) urbanització de les illes de la Ribera.

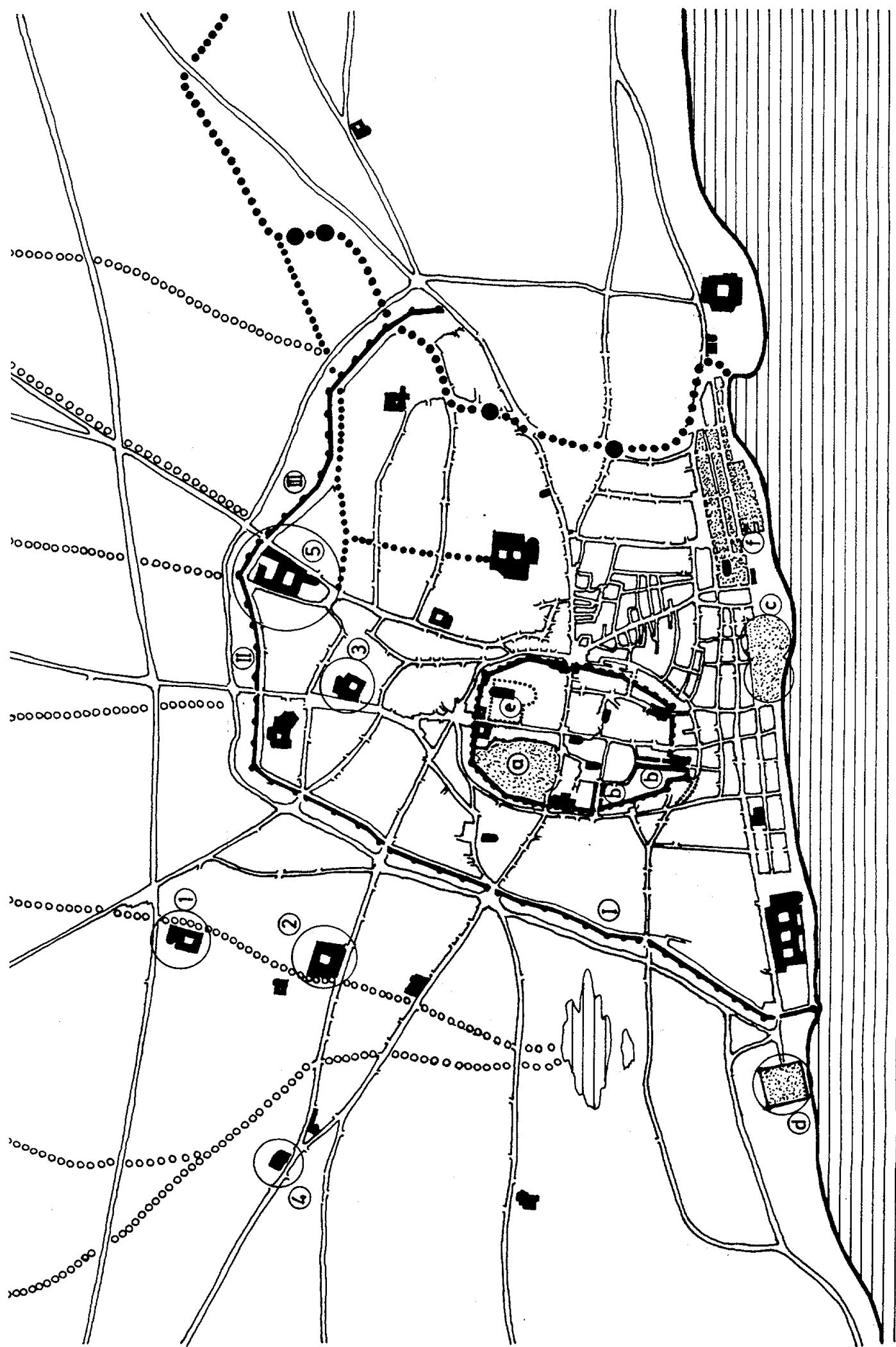
1- monestir de Montalegre. 2- convent del Carme. 3- frares del sac (1293). 4- hospital d'en Vilar. 5- convent de Jonqueres.

I) primer tram de muralles (començat 1260). II) segon tram de muralles (1275 fets els portals de Jonqueres i de Sta. Anna). III) tercer tram (de 1286 a 1295).

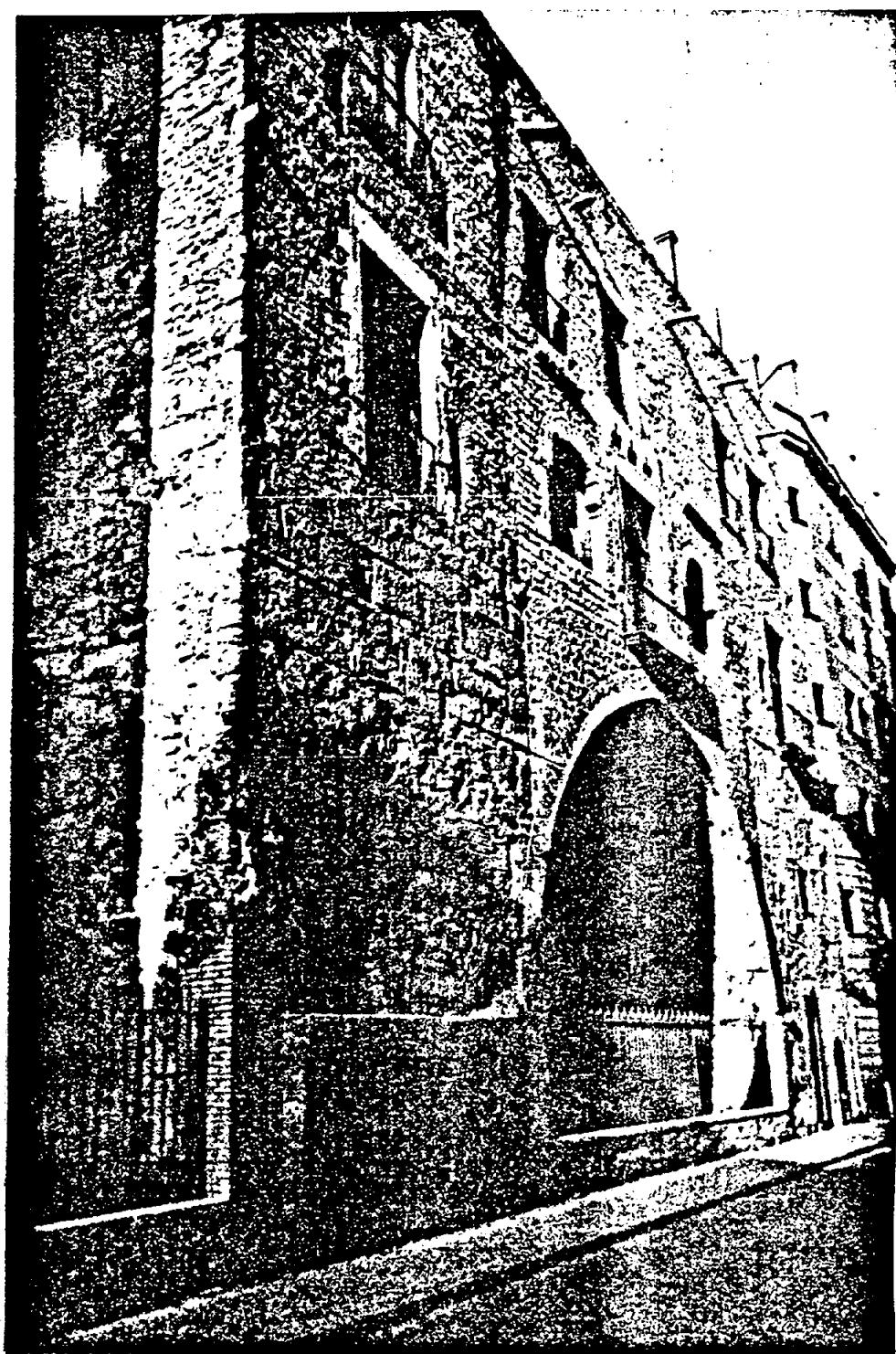
Figures 33 i 34

La "dissolució" de les muralles romanes

S'obren vies a través dels murs romans, que havien perdut tot valor defensiu i eren ja únicament un obstacle que impedia la connexió entre la ciutat i el suburbi. Per altra banda, s'han anat llençant voltes entre torre i torre que aprofiten el desnivell entre interior i exterior del recinte romà i aconsegueixen una doble ocupació: el nivell alt per les cases del interior, el baix per cases al peu de la muralla.

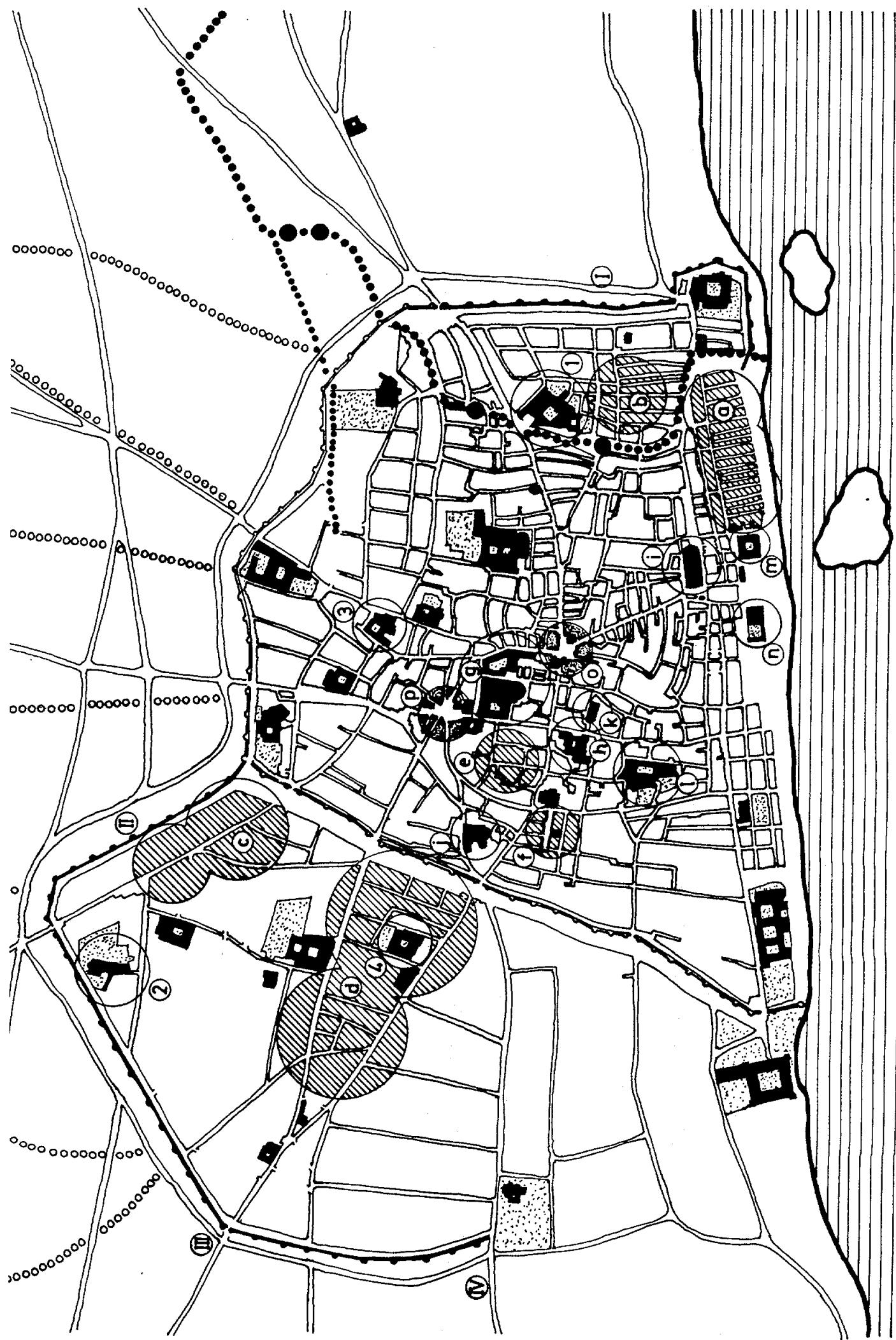

Figura 36

Barcelona 1400

a) urbanització de les illes de la Ribera. b) vilanova dels molins de la mar. c-d) àrees més edificades del Raval. e) 1392: comença la reforma del call. f) ampliació de la plaça de la Trinitat al call d'en Sanahuja. g) obres Catedral i Palau del Rei: reforma urbana. h) construcció i ampliació del Saló de Cent (1373-1398). i) construcció de Sta. Maria del Mar (1329-1383). j) reedificació de Sta. Maria del Pi. k) reedificació de St. Just. l) abolició dels Templers (1317), Palau Menor (1370). m) Porxo del foment (1314), Pallols (1387-1389). n) Llotja (1339-1384). o) reforma plaça del Blat (1320-1357). p) reforma plaça Nova (1365).

1- Sant Agustí (1309). 2- Natzaret (1312). 3- Magdalenes (1365-1372). 4- Dominiques (1371).

Muralles: I) tram començat el 1358. II) tram començat mitjan s. XIV. III) portal de St. Antoni (1377). IV) portal de St. Pau (1389).

Figura 36

Barcelona 1500

a) enderrocament muralla (1400) reformes urbanes (1417) reformes Palau Reial (1405-1440). b) realineacions Born (1424-1437). c) obertura c/ Nou d'en Massaguer (1442-1444). d) obertura c/ Petritxol (1465).

1- hospital de la Sta. Creu (1400). 2- hospital de St. Antoni (1430). 3- St. Sebastià (1466). 4- Gerònimes (1484). 5- residència del Lloctinent.

I) continua l'emmurallament. II) mur acabat 1438. III) mur acabat 1454 malmès per cops de mar (1484-1495).

A- port: dic iniciat el 1439. B- port: iniciat 1477.

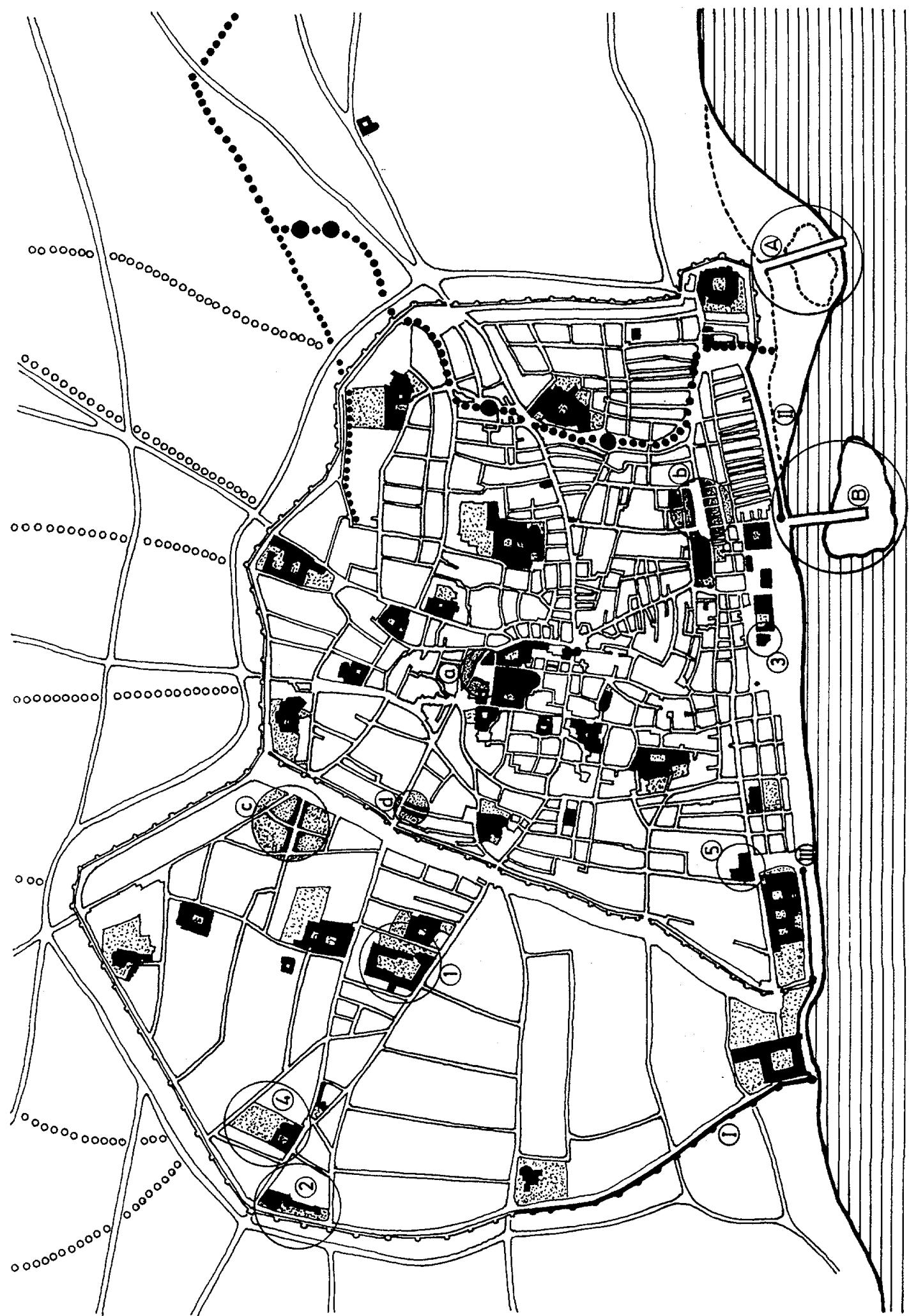

Figura 37

Pes de les illes de la Ribera i de la "Vilanova de Mar" l'any 1363

Quan es fa el fogatge de 1363 les illes de la ribera, edificades sobre l'anomenat port de Jaume I, i sobretot la vilanova de mar, que no té res a veure amb la que es coneixia per aquest nom al segle XI i que queda a l'altre costat del rec, són dos sectors d'urbanització relativament recent. Amb tot, aquestes dues àrees a parentament marginals concentren una considerable proporció de la població: signe evident del creixement de la ciutat durant la pri mera meitat del segle, tot i els efectes de la pesta negra.

Font: fogatge 1363 (IMHB).

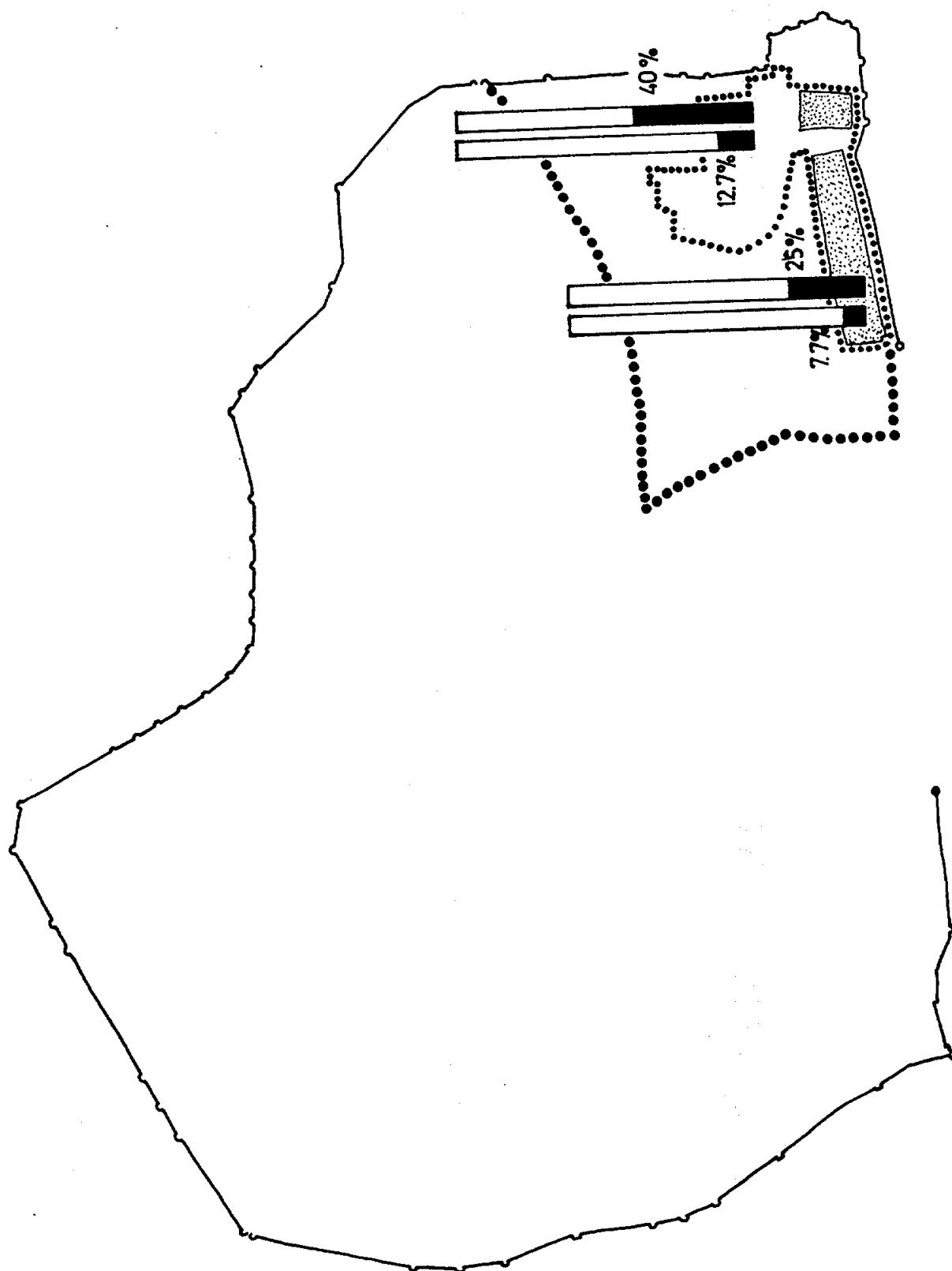
Figures 38 i 39

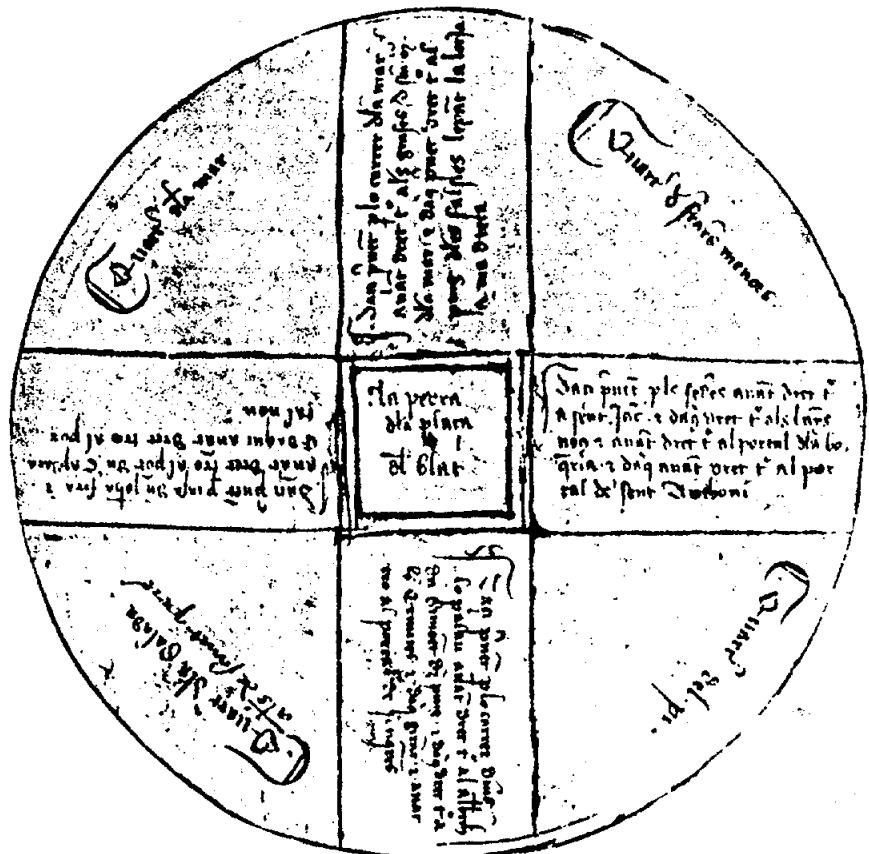
La pedra de la plaça del Blat i

La ciutat de Jerusalem segons un manuscrit islandés del segle XIII (Konigson)

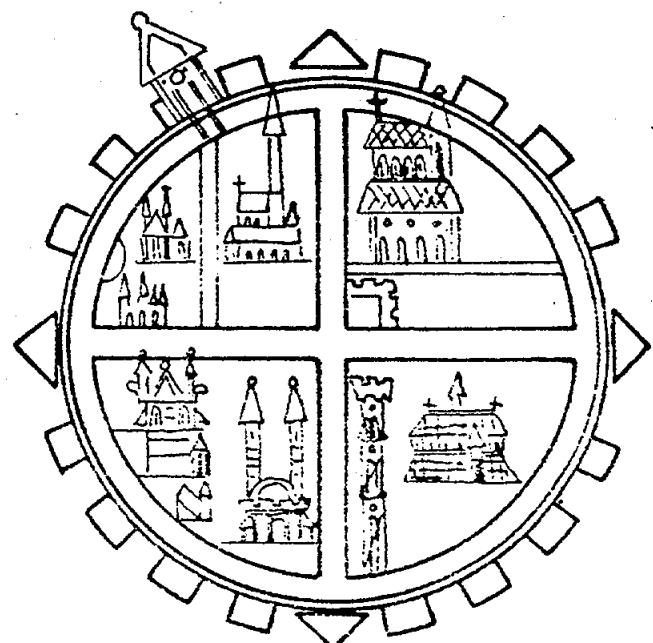
En el paviment de la plaça del Blat hi havia una pedra amb les inscripcions que trobem reproduïdes a la coberta del fogatge de 1389 (38). Situada a la cruïlla de les divisions administratives, deservia els límits entre quarters i simbolitza al mateix temps la unitat urbana a través de la representació circular, que entronca amb una llarga tradició d'idealització de la ciutat. Recordem que el jeroglífic egipci significant ciutat és justament una creu al interior d'un cercle: muralla, cruïlla de camins, punt de mercat, en serien els components essencials. La representació de la ciutat de Jerusalem en un manuscrit islandés del segle XIII es situa en aquesta mateixa tradició (39).

Font: fogatge 1389 (IMHB).

38

39

Figura 40

Canvis en la divisió de quarters

Si al segle XIV es creuaven a la plaça del Blat (a), centre de la ciutat activa, a finals del segle XV ho faran a la plaça de St. Jaume (b), nou centre polític i administratiu. Desplaçament amb un contingut simbòlic en sintonia amb els canvis que s'han produït durant el segle XV en la societat barcelonina.

Font: fogatges per menut (IMHB).

- I) Divisió de quarters, s.XIV
- II) Divisió de quarters, s.XV.

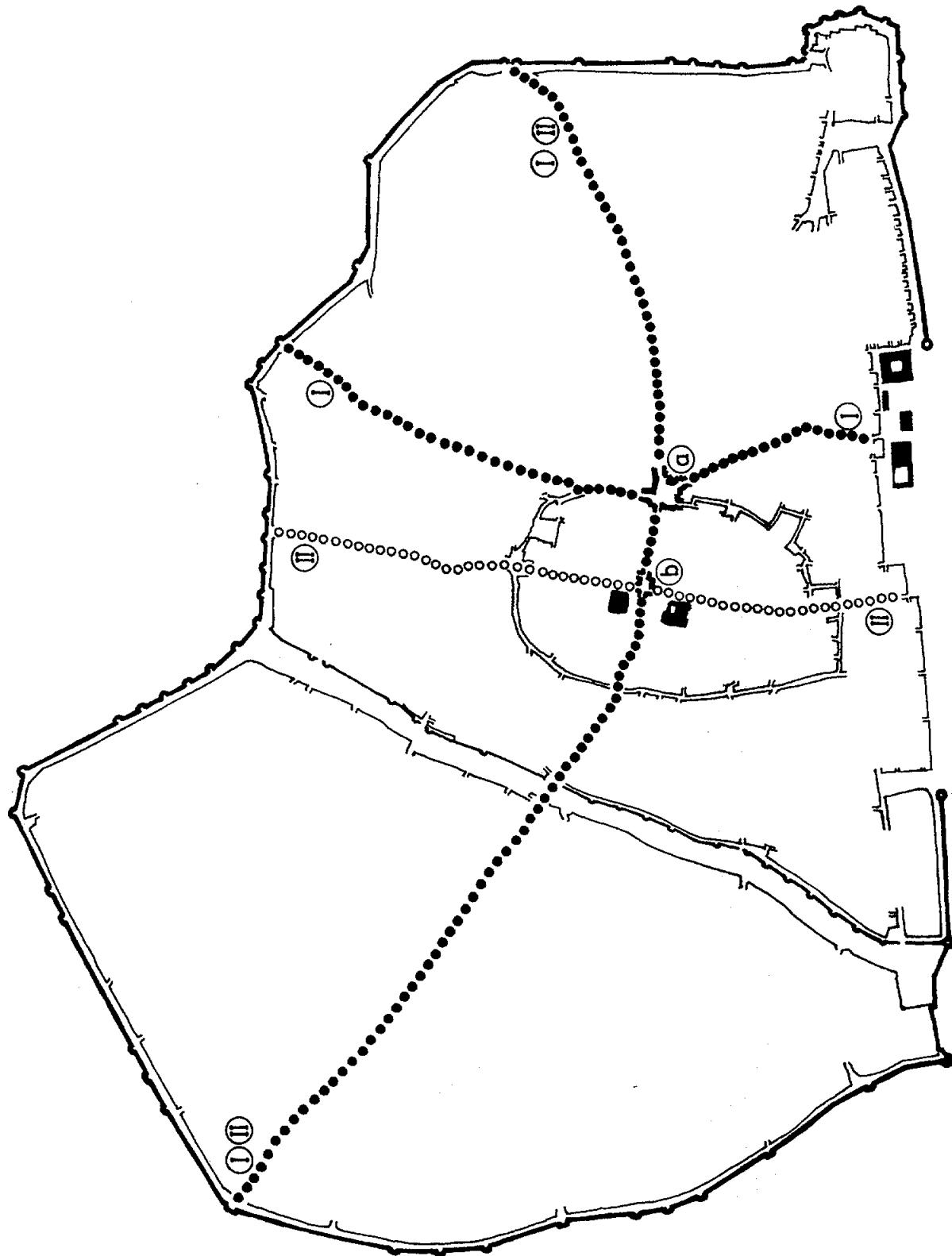
Figura 41

Densitats per illa l'any 1378

El fogatge de 1378 permet una aproximació a les densitats de dos sectors urbans. Encara que parcial la imatge que ens ofereix resulta de gran interès al incorporar el quarter de mar que és en aquest moment històric particularment important.

El quarter del Pi ens serveix com a punt de comparació per fer més evident la densitat del quadrant oriental de la ciutat.

Font: fogatge 1378 (IMHB).

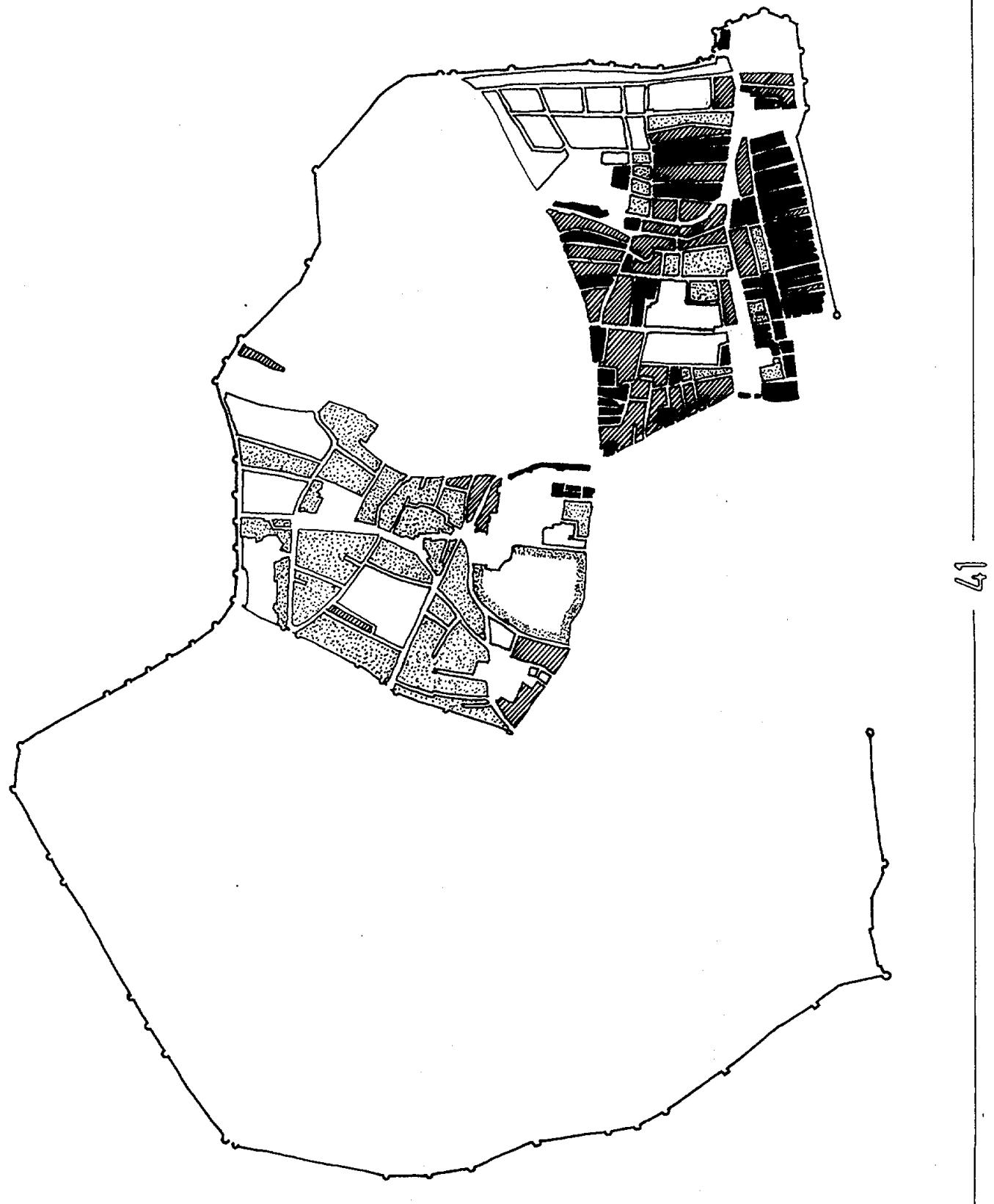

Figura 42

Index de riquesa per quarters

Mitjançant la recaptació dels fogatges de 1359 i 1363 es reflecteix el potencial econòmic de cada quarter. Cal remarcar el pes absolut dels quarters de Freamenors i del Mar. En termes relatius, en canvi, el quarter de Sant Pere, molt menys poblat, resulta més ric que el de Mar.

Font: Clavaria (IMHB).

Figura 43

Index de fortunes per quarters

Considerant la disposició de Pere el Cerimoniós sobre les armes que cada foc estava obligat a tenir -per als més rics, de 25.000 a 50.000 sous 1 arnés, de 50.000 a 80.000 sous 2 arnesos, i a partir de 80.000 sous 3 arnesos- el fogatge de 1389 ens ofereix un bon indicador de les majors fortunes. Encara que es limita a aquells focs més rics, cal assenyalar l'alt grau de coincidència amb l'aproximació anterior.

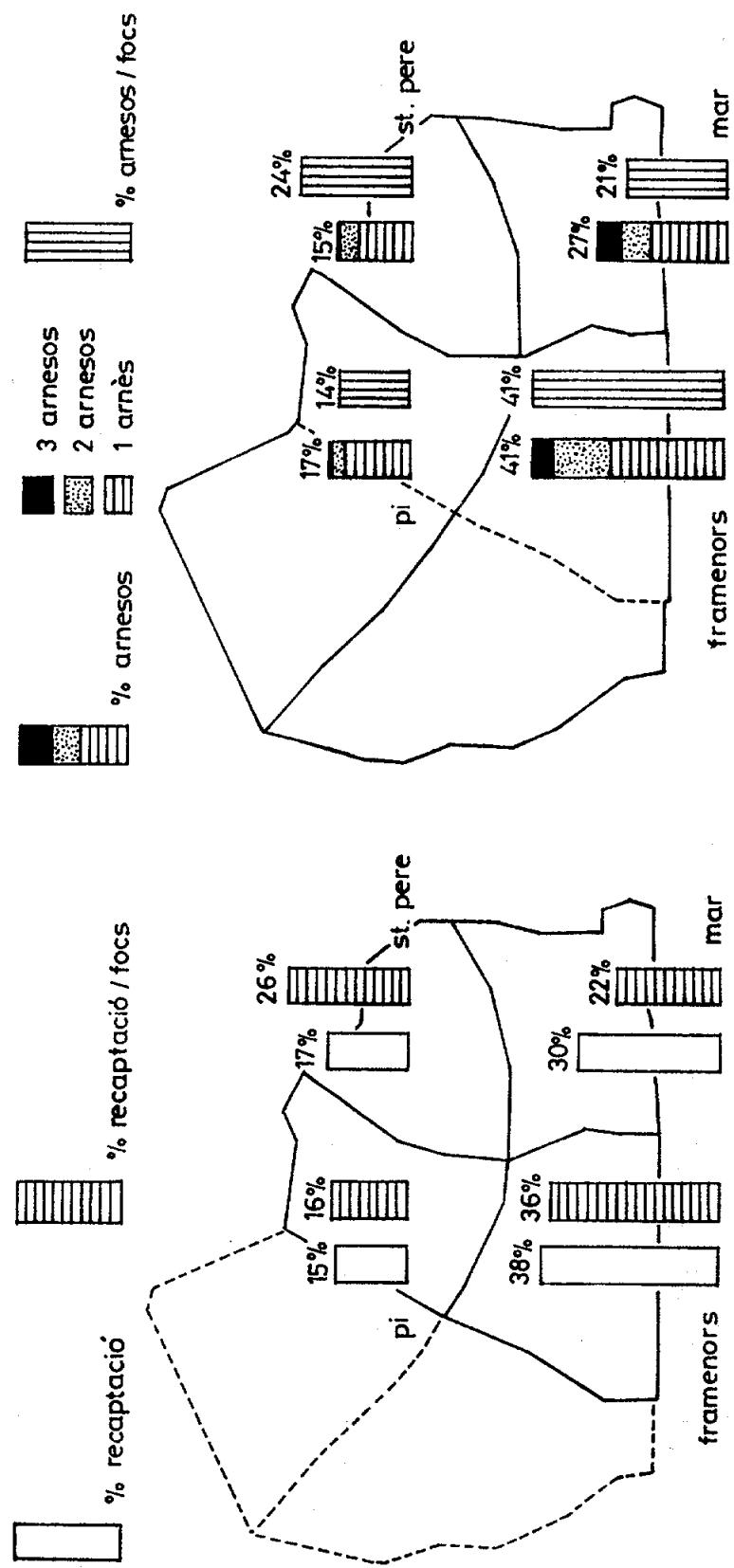
Font: fogatge militar 1389 (IMHB).

Figura 44

Distribucions de focs i imposicions per categoria fiscal

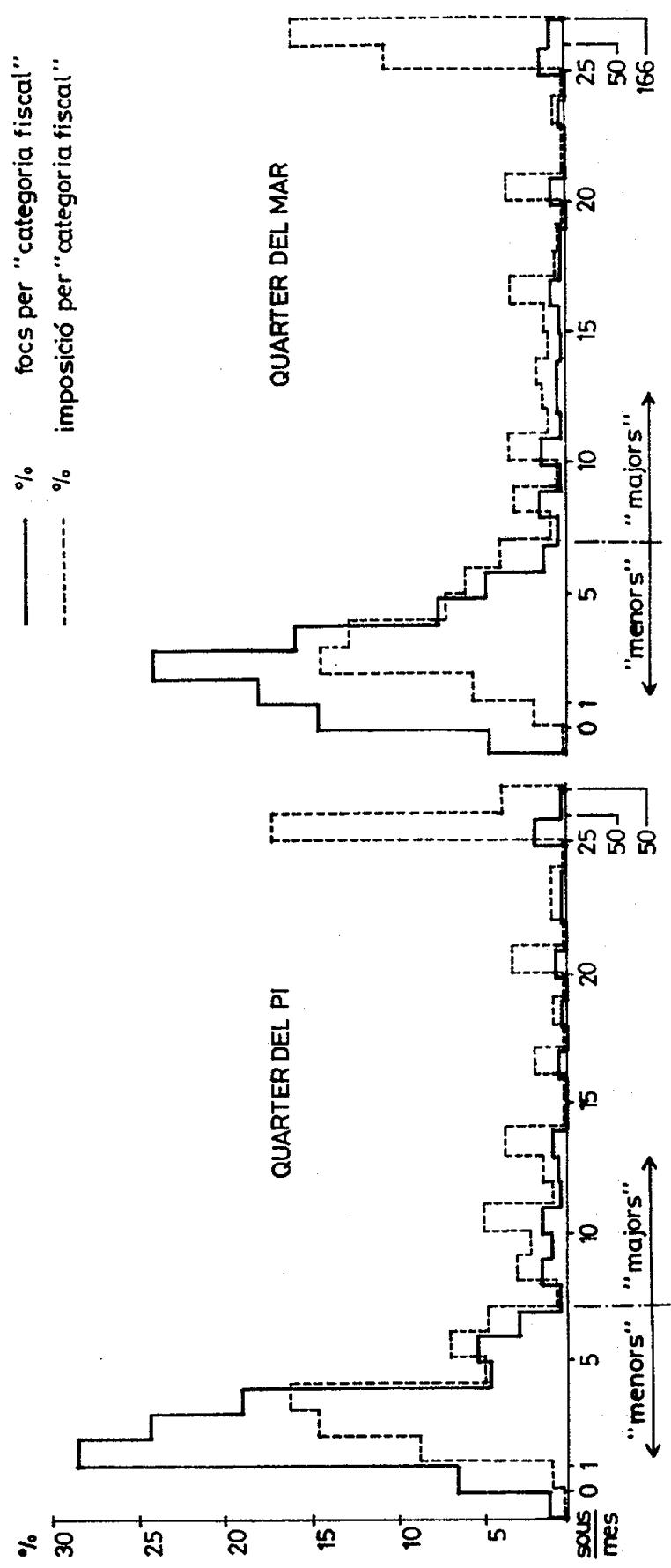
En ambdós quarters queda ben marcada la divisió fiscal entre "majors" i "menors", que rebien tractaments diferenciats en el moment de la recaptació. El quarter de mar mostra no obstant una major heterogeneïtat que el quarter del Pi.

Font: fogatge 1363 (IMHB).

43

42

44

Figura 45

Quarter del Pi: plànol d'imposicions

Les dades per aquest quarter són parcials. Manca informació sobre un ampli sector i no consta la referent al call jueu que hi queda incorporat. Es fa evident una considerable homogeneïtat que només es trenca a les proximitats de la Catedral, de major nivell econòmic, i les illes més deprimides, pròximes a les muralles de la Rambla i el Portal de l'Angel.

Font: fogatge 1363 (IMHB).

Figura 46

Quarter del Mar: plànol d'imposicions

Aquí els indexs de riquesa dibuixen clarament àrees amb característiques ben diferenciades: Argenters, Canvis, Born i Montcada articulen la zona més rica, mentre que a llevant del Rec Comtal s'estén el sector més deprimit.

Font: fogatge 1363 (IMHB).

Figura 47

Àrees del quarter del Mar: distribució de focs i imposicions per "categoria fiscal"

Si a l'àrea més deprimida no hi ha pràcticament "majors", és en canvi palesta la "proximitat" entre riquesa i pobresa a la zona més rica.

Font: fogatge 1363 (IMHB).

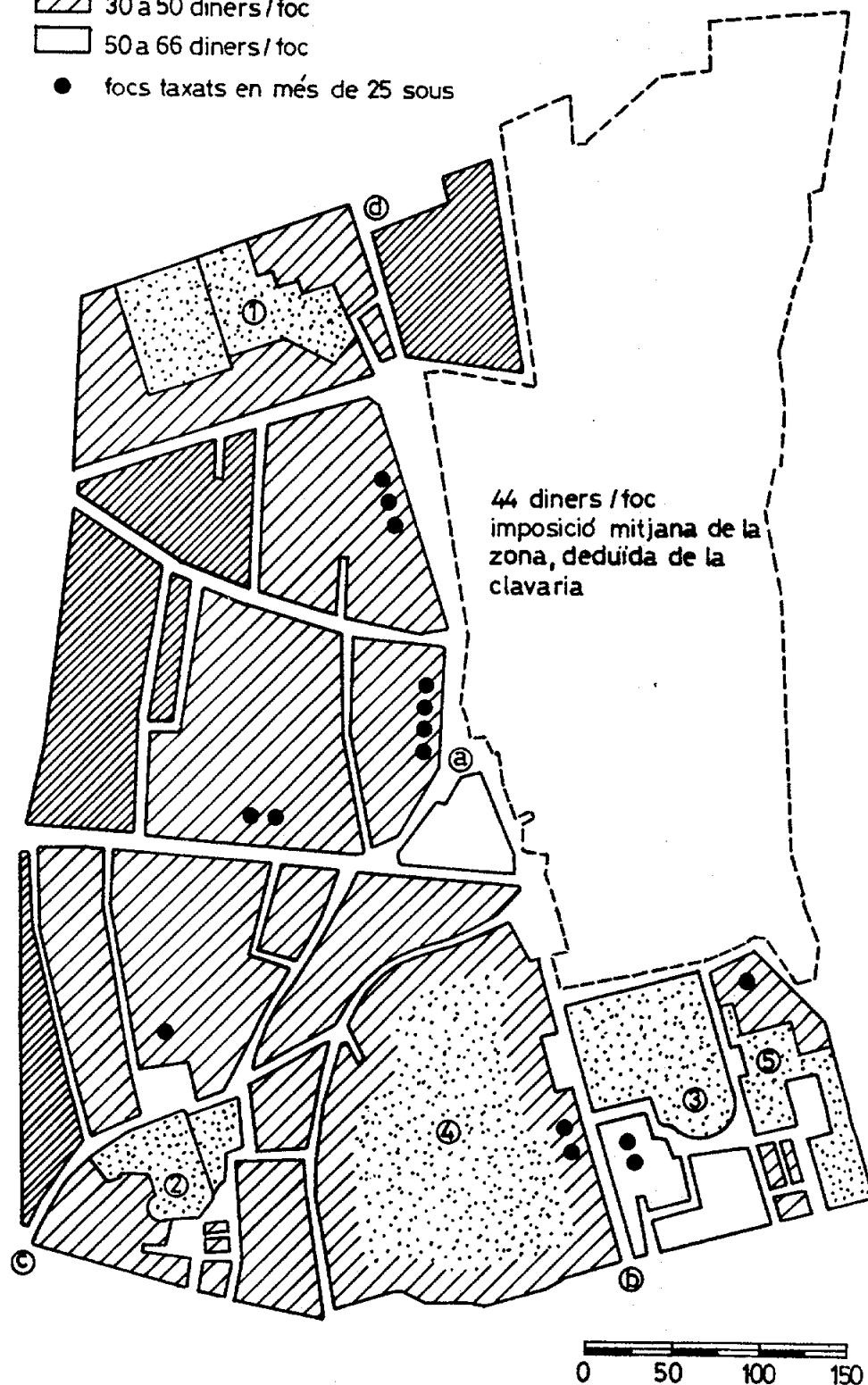
IMPOSICIÓ MITJANA PER ILLA
deduïts els focs taxats en més de 25 sous

22 a 30 diners / foc

30 a 50 diners / foc

50 a 66 diners / foc

● focs taxats en més de 25 sous

- PUNTS D'ORIENTACIÓ ① sta. anna ② sta. maria del pi ③ catedral
 ④ call ⑤ palau del rei ⑥ pl. sta. anna
 ⑦ pl. st. jaume ⑧ boqueria ⑨ ptal. dels orbs

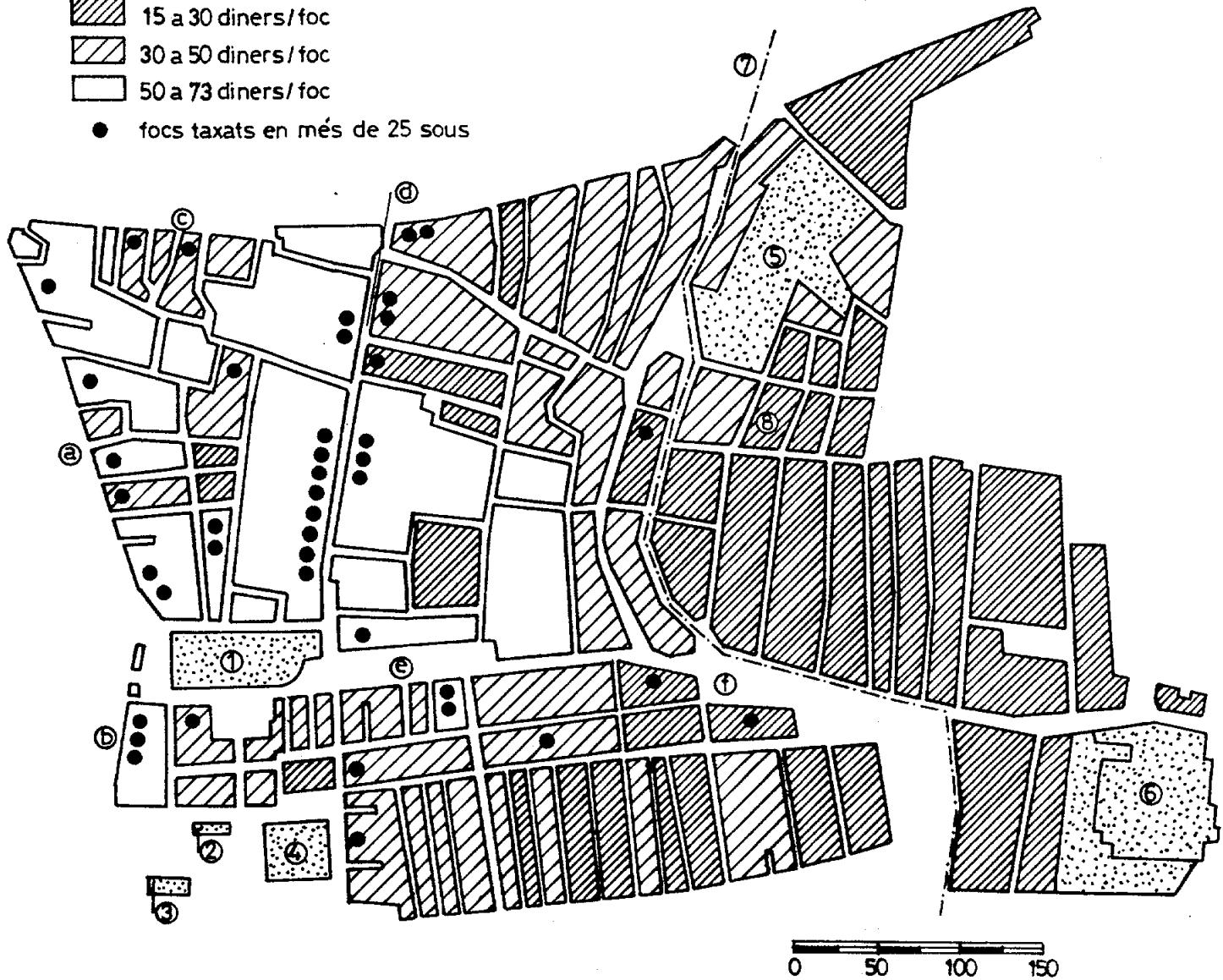
IMPOSICIÓ MITJANA PERILLA
deduits els focs taxats en més de 25 sous

■ 15 a 30 diners/foc

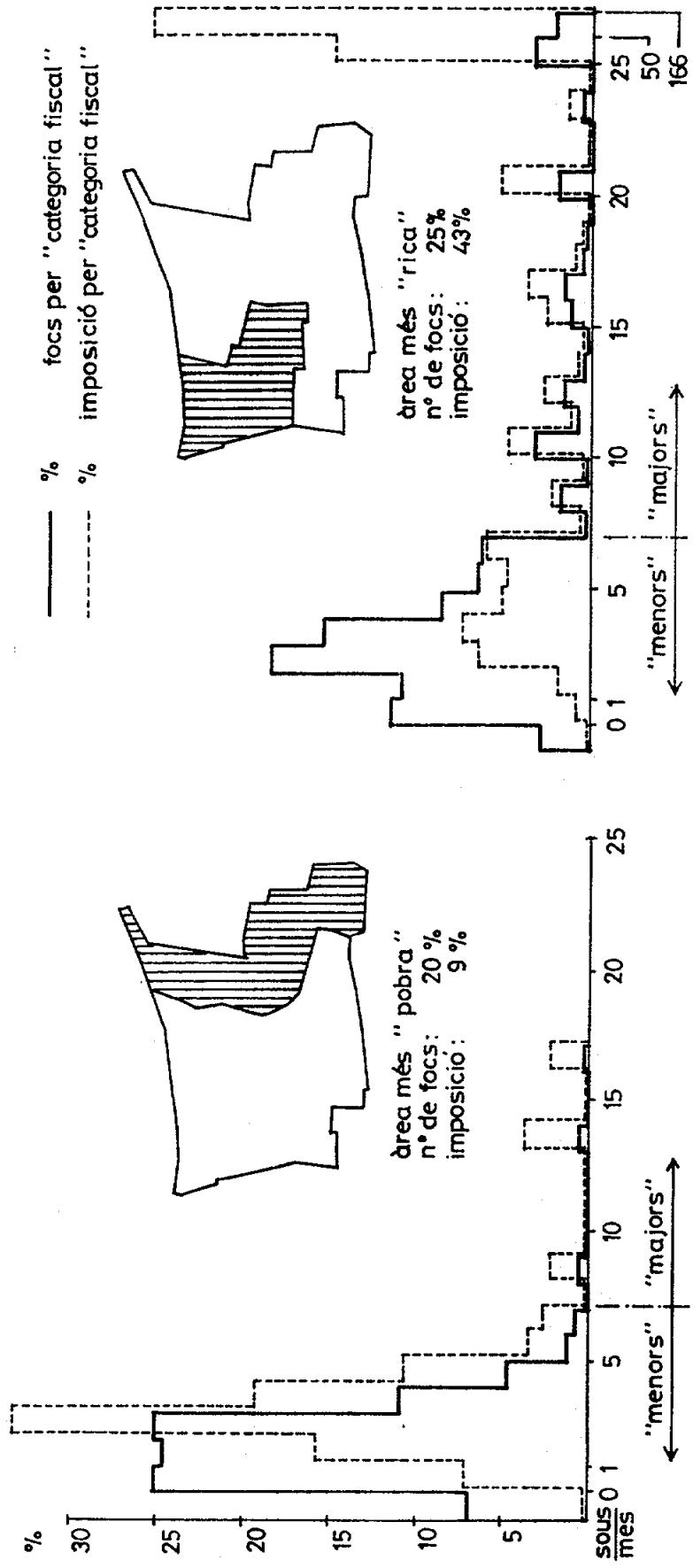
■ 30 a 50 diners/foc

■ 50 a 73 diners/foc

● focs taxats en més de 25 sous

- PUNTS D'ORIENTACIÓ' ① sta. maria del mar ② pescateria ③ general ④ pallol ⑤ st. agustí ⑥ sta. clara
 ⑦ rec comtal ⑧ vilanova ⑨ carrer del mar ⑩ c.dels canvis ⑪ c.de la borja
 ⑫ c.de montcada ⑬ born ⑭ pla. d'en lull

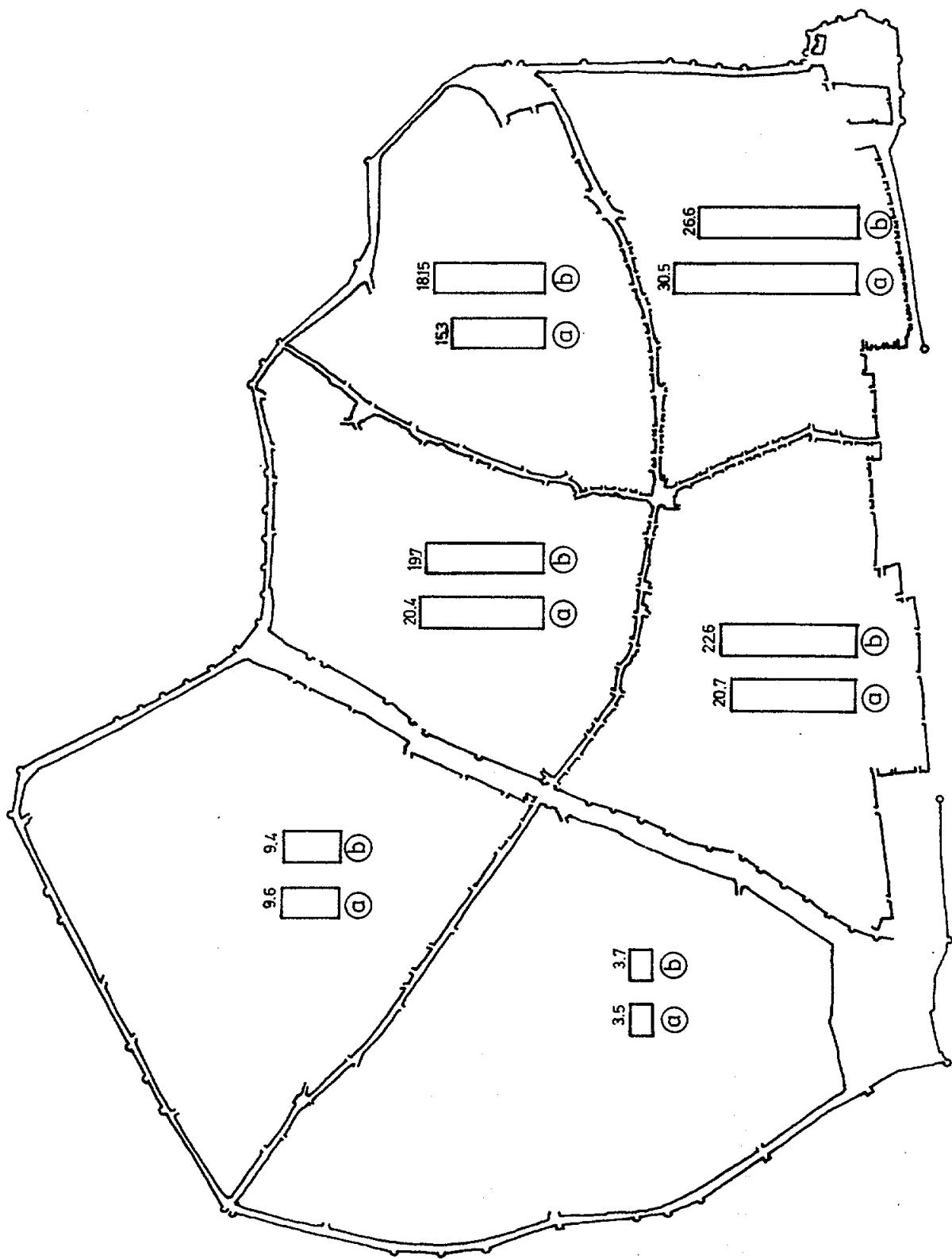

Figura 48

Pesos demogràfics per sectors 1389-1516: els efectes de les crísis del segle XV

S'observa una alteració sensible i substancial dels pesos relatius de cada quarter. El que sembla necessari destacar és la pèrdua de pes relatiu del quarter de Mar: la comparació per oficis ens mostra la davallada del comerç i dels oficis mariners. L'augment relatiu del quarter de Sant Pere, al contrari, manifesta la conversió d'aquest barri en un nucli d'oficis industrials inexistentes l'any 1389. La disminució del quarter del Pi aparentment mínima és més important si considerem la desaparició del Call Jueu. Per la seva banda, del quarter de Femenors pot haver incrementat el seu pes, aparentment: la desaparició del Call de'n Sanahuja i la seva "colonització" podria explicar el canvi.

Font: fogatges 1389 i 1516 (IMHBB)

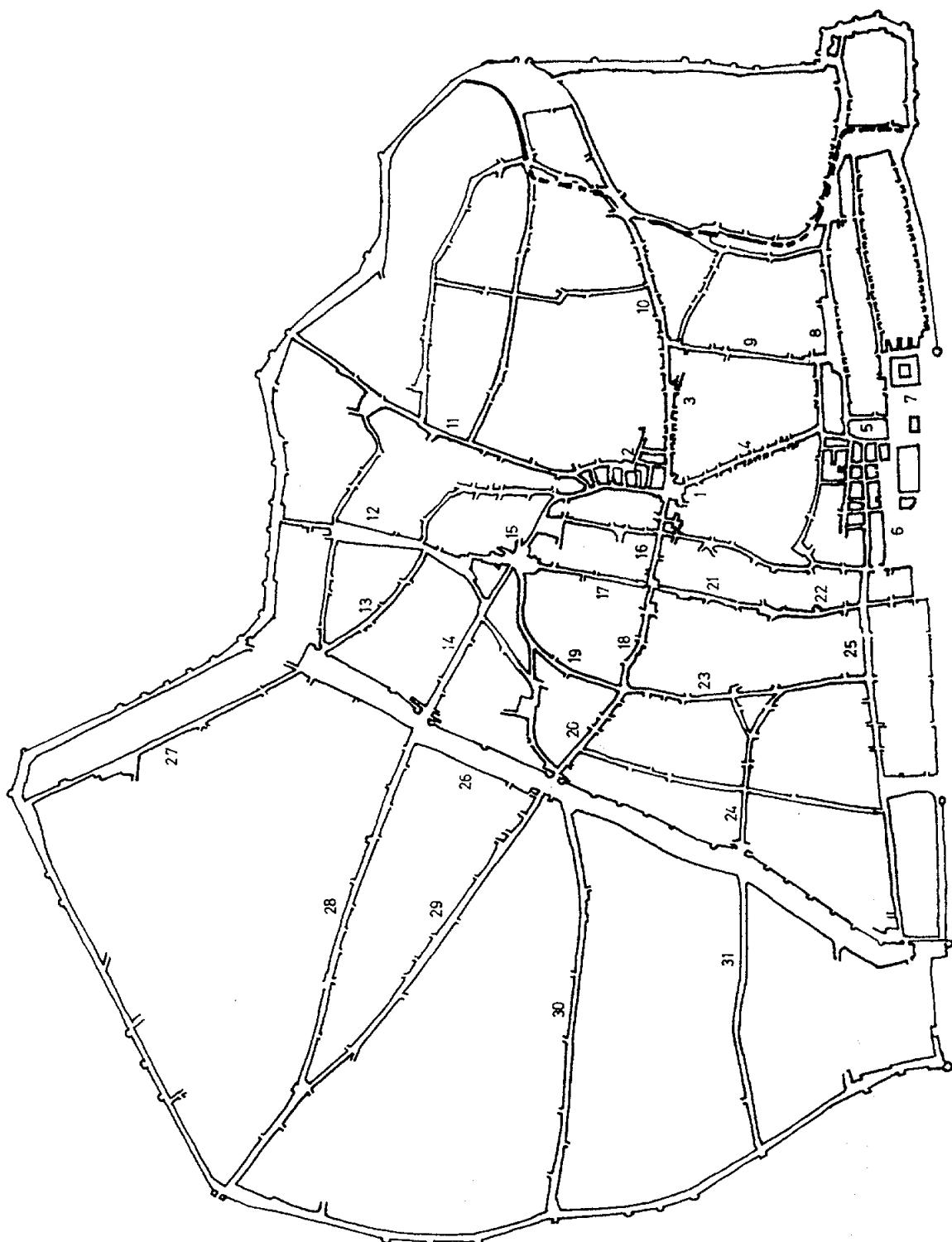
- a) Pes demogràfic del sector l'any 1389 (l'aproximació als pesos dels sectors del Raval s'ha realitzat mitjançant la comparació sistemàtica dels fragments de fogatge disponibles)
- b) Pes demogràfic del sector l'any 1516.

Figura 49

Viali bàsic

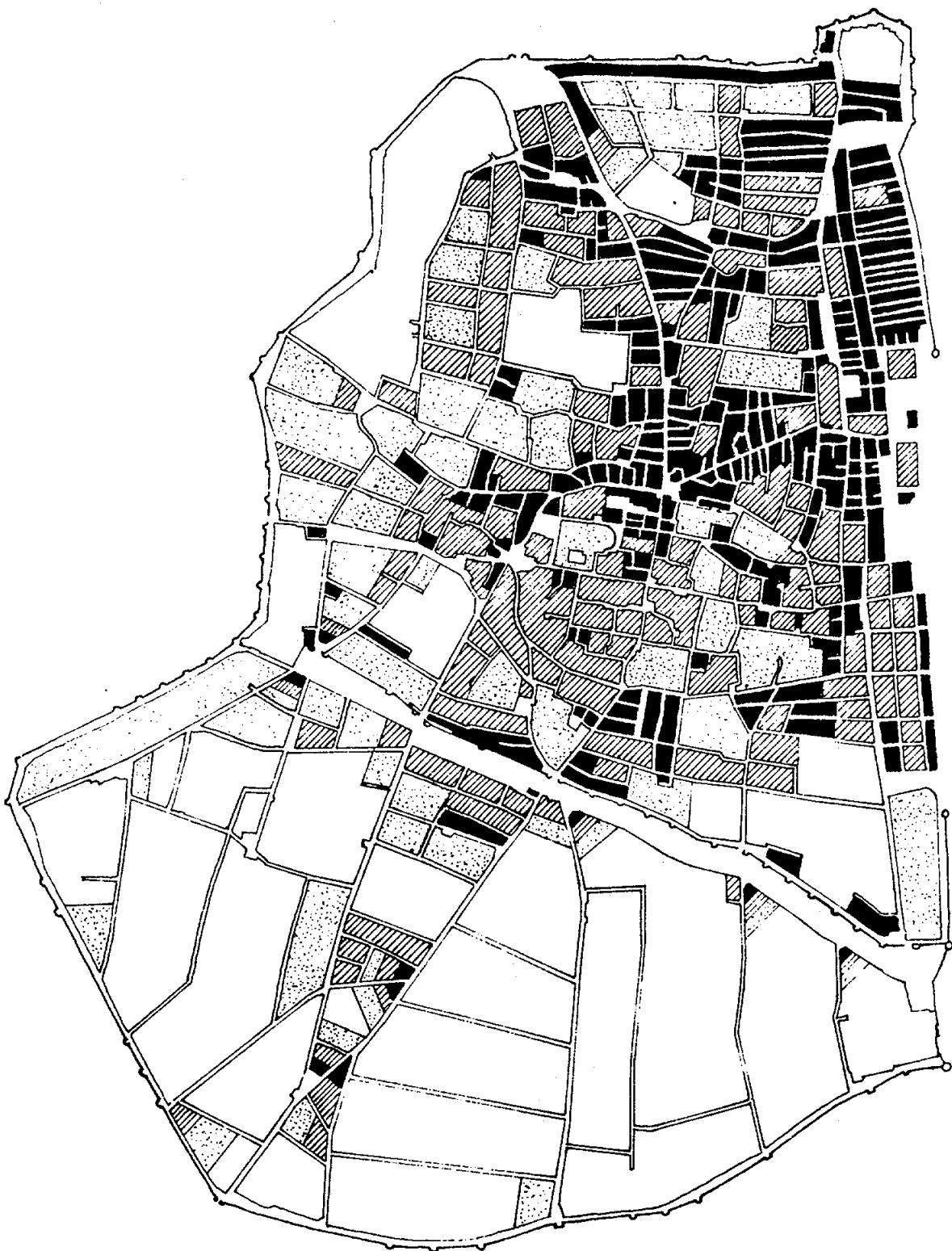
- 1) Plaça de l'Angel. 2) Plaça de l'Oli. 3) Plaça de la Llana. 4) Argenteria. 5) Canvis. 6) Encants. 7) Plaça Palau. 8) Born. 9) Montcada. 10) Carders. 11) Riera de Sant Joan. 12) Plaça Santa Anna. 13) Canuda. 14) Portaferrissa. 15) Plaça Nova. 16) Llibreria. 17) Del Bisbe. 18) Del Call. 19) Banys Nous. 20) Boqueria. 21) De la Ciutat. 22) Regomir. 23) Avinyó. 24) Escudellers. 25) Ample. 26) Rambla. 27) Tallers. 28) Carme. 29) Hospital. 30) De Sant Pau. 31) Trentacleus.

49

VIARI BASIC

1. Pça. de l'Àngel
2. Pça. de l'Oli
3. Pça. de la llana
4. Argenteria
5. Canvis
6. Encants
7. Pça. Palau
8. Born
9. Montcada
10. Carders
11. Riera de Sant Joan
12. Pça. Sta Anna
13. Canuda
14. Portaferrissa
15. Pça. Nova
16. Llibreria
17. del Bisbe
18. del Call
19. Banys Nous
20. Boqueria
21. de la Ciutat
22. Regomir
23. Avinyó
24. Escudellers
25. Amples
26. Rambla
27. Tallers
28. Carme
29. Hospital
30. de Sant Pau
31. Trentaclaus

- DENSITAT DEL VIARI
- menys de 30 metres entre carrers
 - 30 a 50 metres entre carrers
 - 50 a 80 metres entre carrers
 - més de 80 metres entre carrers

50

Figura 50

Densitat de viari

Si el viari bàsic volia ser una aproximació als carrers que estableien les principals connexions circulatòries. Aquí es reflecteix la dimensió de la malla urbana, i es vol remarcar la seva capacitat potencial de densificació, el que quedarà palès al comparar amb la figura següent.

Figura 51

Densitats per illa 1516

El primer plànol complet possible de densitats per illa en la història de la ciutat ens confirma la correlació amb la densitat de viari, i el que s'havia anat perfilant a través dels anteriors fogatges. L'emprempta de la formació històrica de la ciutat es marca amb altes densitats entorn als eixos que portaven al vell mercadal i l'àrea aprop de Santa Maria del Mar.

Font: fogatge 1516 (IMHB)

menys de 50 focs/ha
50 focs/ha a 100 focs/ha
100 focs/ha a 150 focs/ha
més de 150 focs/ha

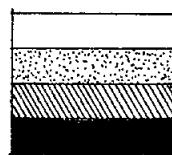

Figura 52

Àrea més densa

A l'entorn del vell mercadal, del Rec i de l'antic port s'han consolidat els barris més dinàmics que integren l'àrea més densa de la ciutat. Cal però recordar que des del segle XIV el quarter de mar ha tingut una considerable pèrdua de pes, el que fa més remarcables aquestes proporcions.

Font: fogatge 1516 (IMHB)

- % de superfície/total
- % de nombre de focs/total

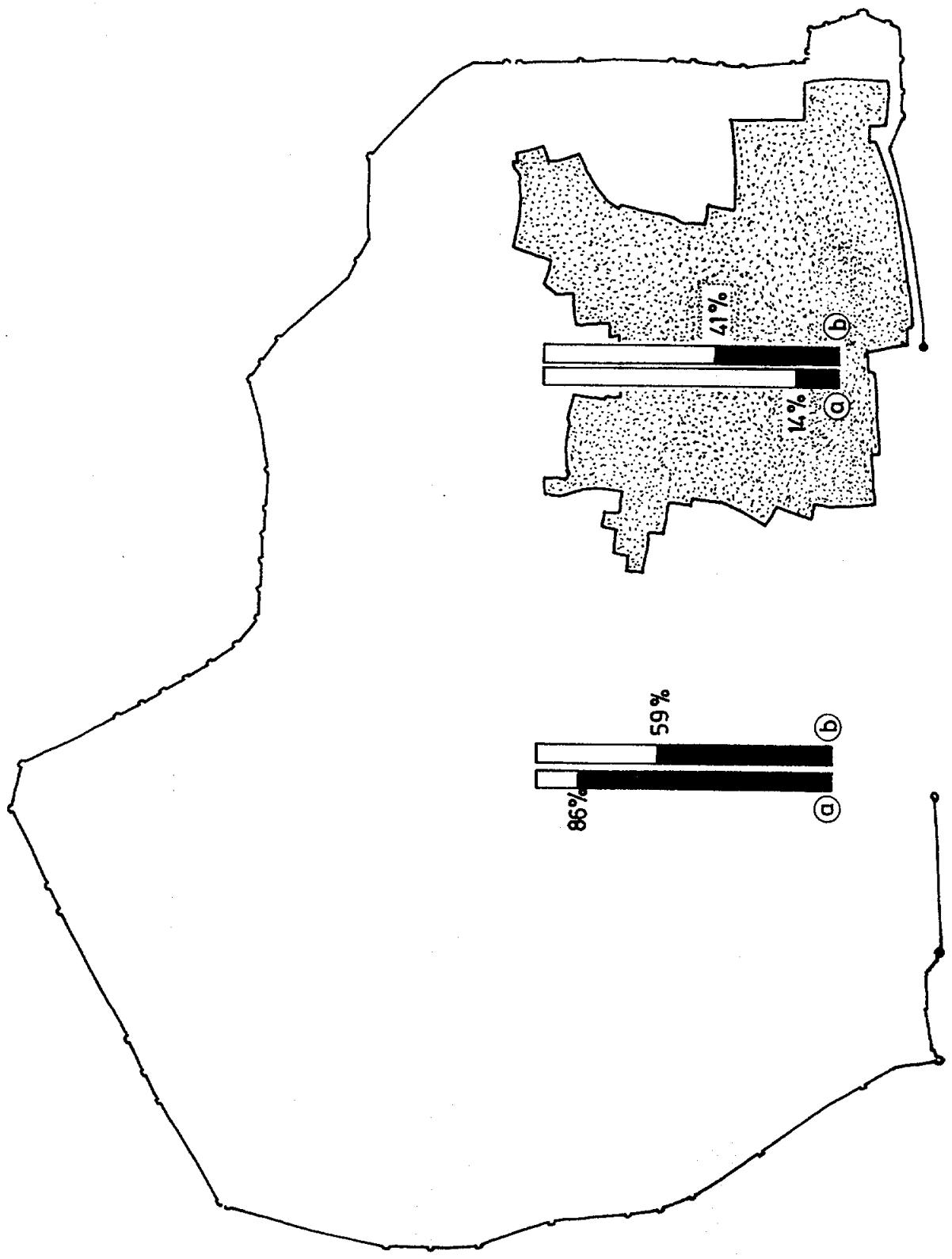

Figura 53

Oficis comercials més concentrats (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

Oficis c.c.: argenters, sellers, guarnimenters, freners, guanters, beiners, daguers, sombrerers, capellers, barreters, calçaters, ta piners, drapers, passamaners, cinters.

- a) oficis cc. àrea/total oficis cc.
- b) oficis cc. àrea/nombre flocs àrea

255 Caps de foc oficis cc.: 4% del total de flocs de la ciutat.

Figura 54

Oficis comercials no tan concentrats (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

Oficis c. no tan c.: adroguers, llibreteurs, revenedors, tenders, botiguers, sabaters, sastres.

- a) oficis n.t.c. àrea/total oficis n.t.c.
- b) oficis n.t.c. àrea/nombre flocs àrea

489 Caps de foc oficis n.t.c.: 7,7% del total de flocs de la ciutat.

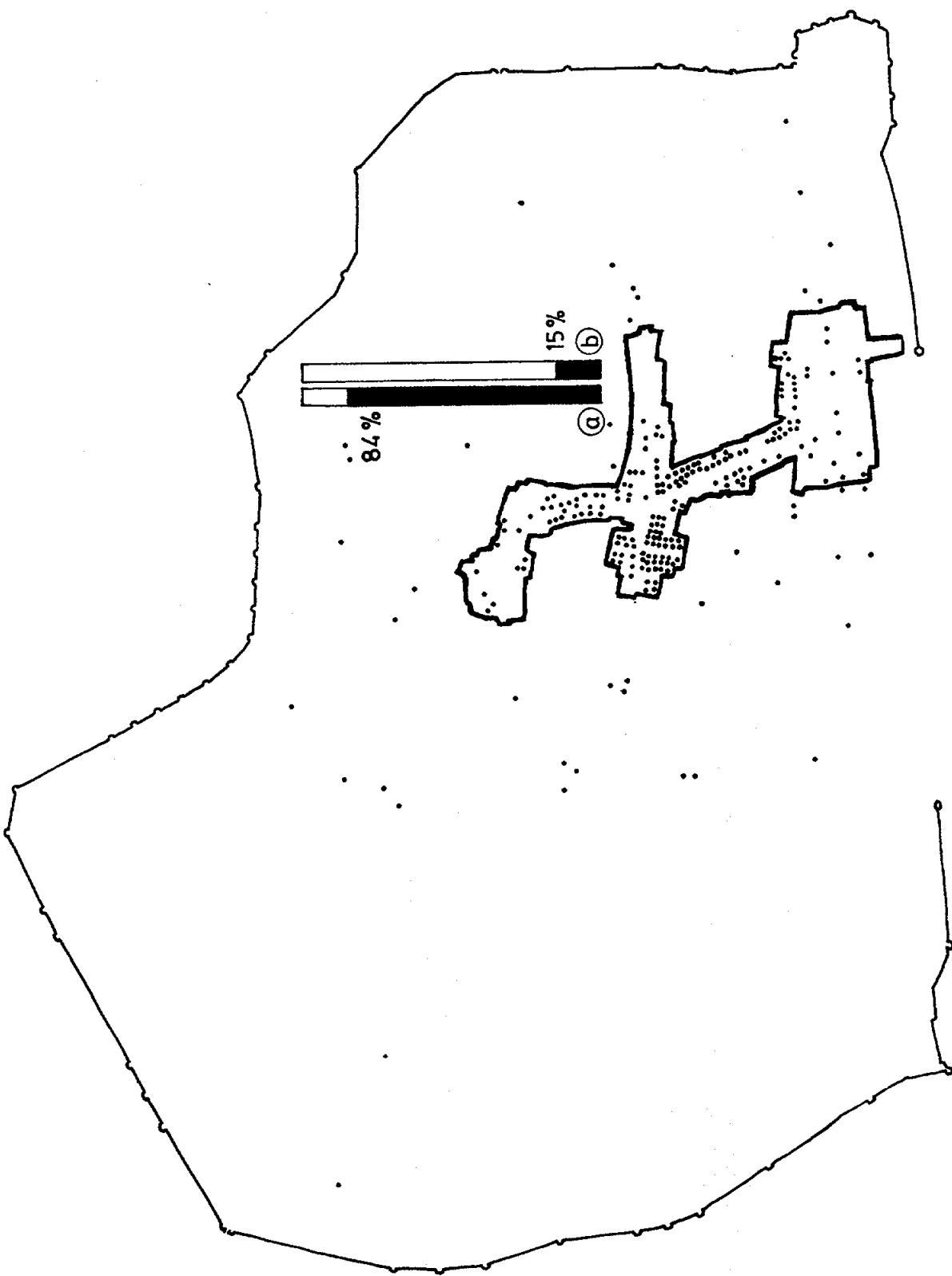
Figura 55

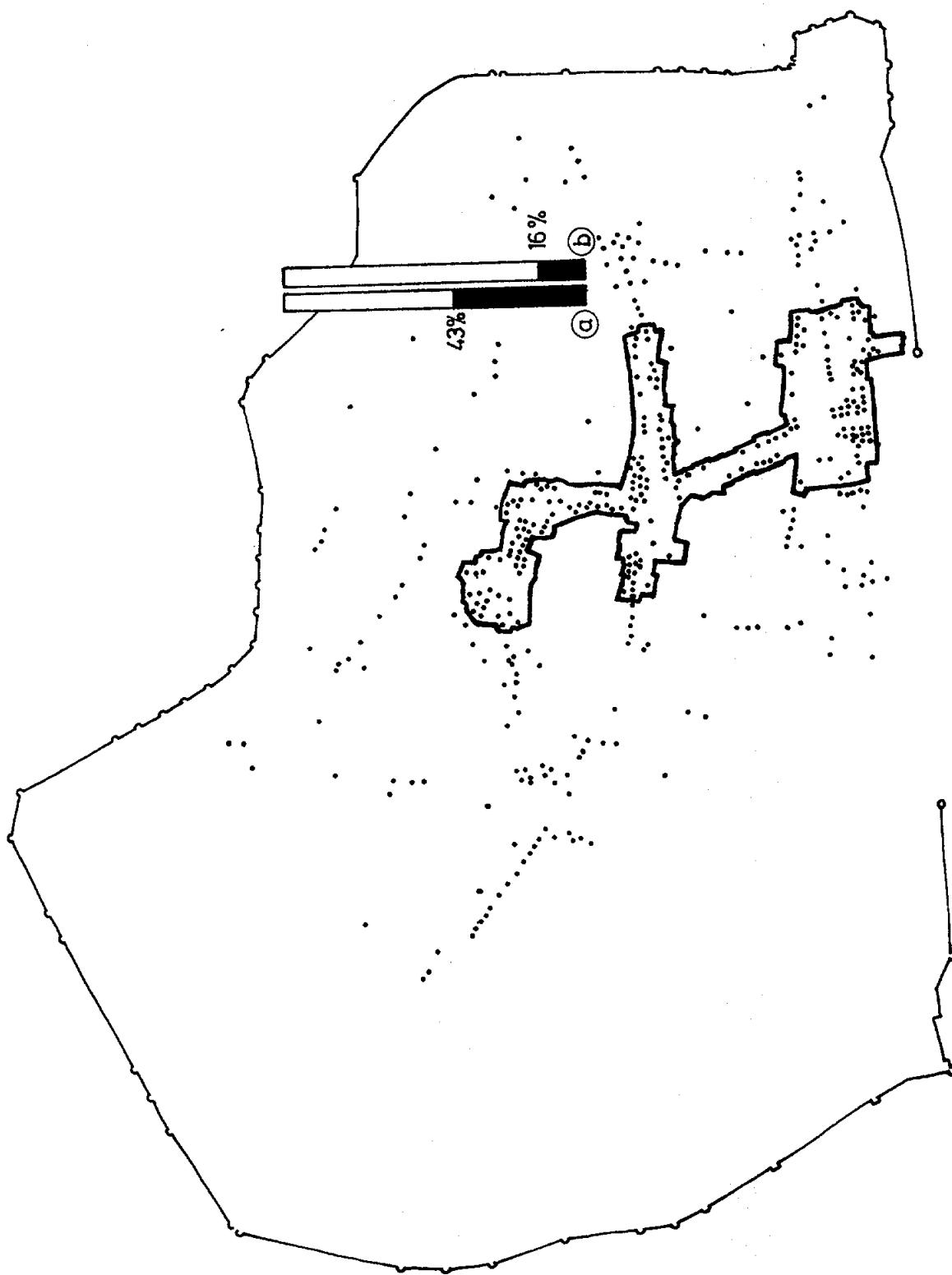
Pescadors, mariners i barquers (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

- a) pescadors... àrea/total pescadors...
- b) pescadors... àrea/nombre flocs àrea

221 pescadors...: 3,5% del total de flocs de la ciutat

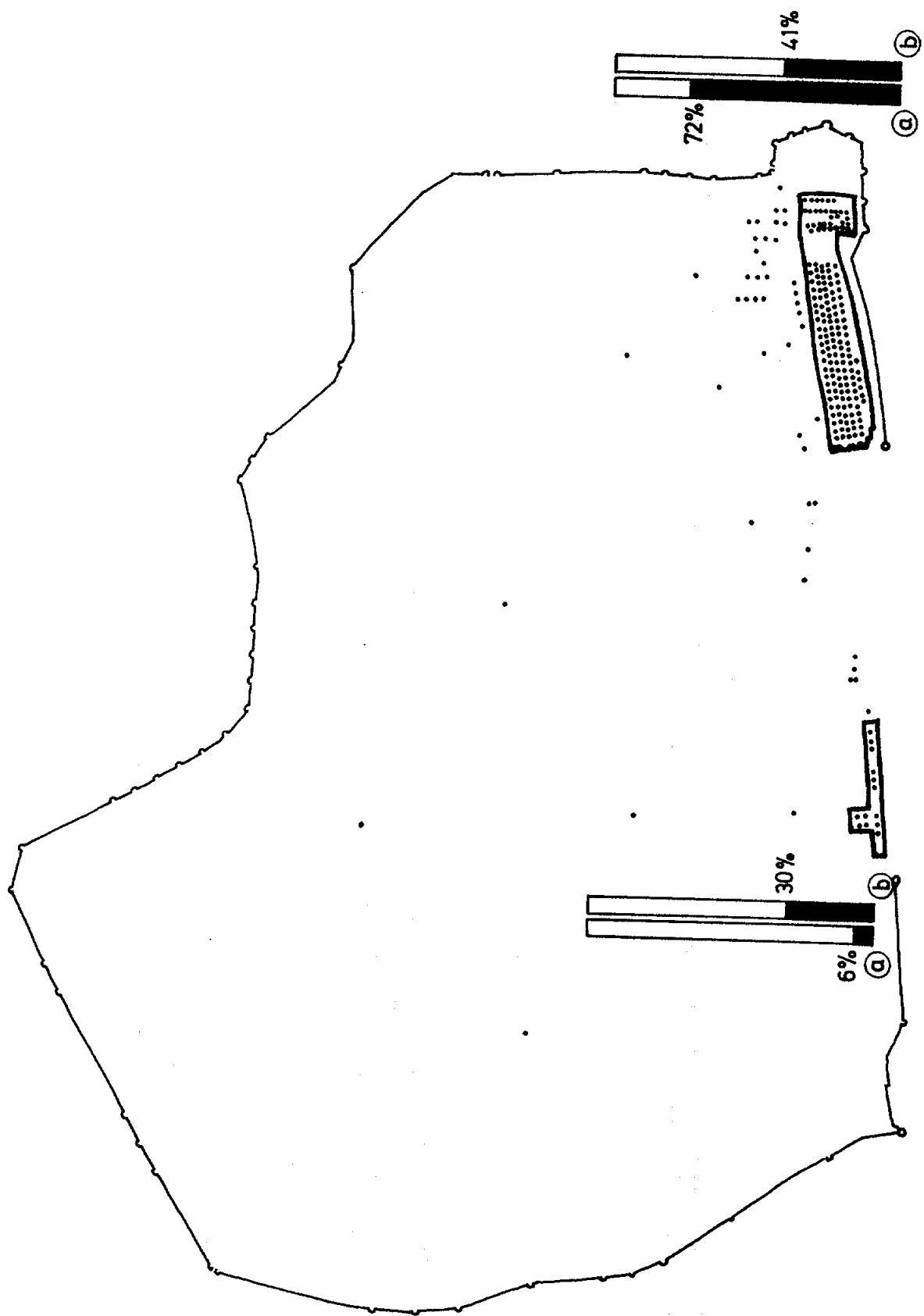

Figura 56

Paraires (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

- a) paraires àrea/total paraires
- b) paraires àrea/nombre de flocs àrea

305 paraires: 4,8% del total de flocs de la ciutat.

Figura 57

Teixidors (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

- a) teixidors àrea/total teixidors
- b) teixidors àrea/nombre flocs àrea

208 teixidors: 3,3% del total de flocs de la ciutat.

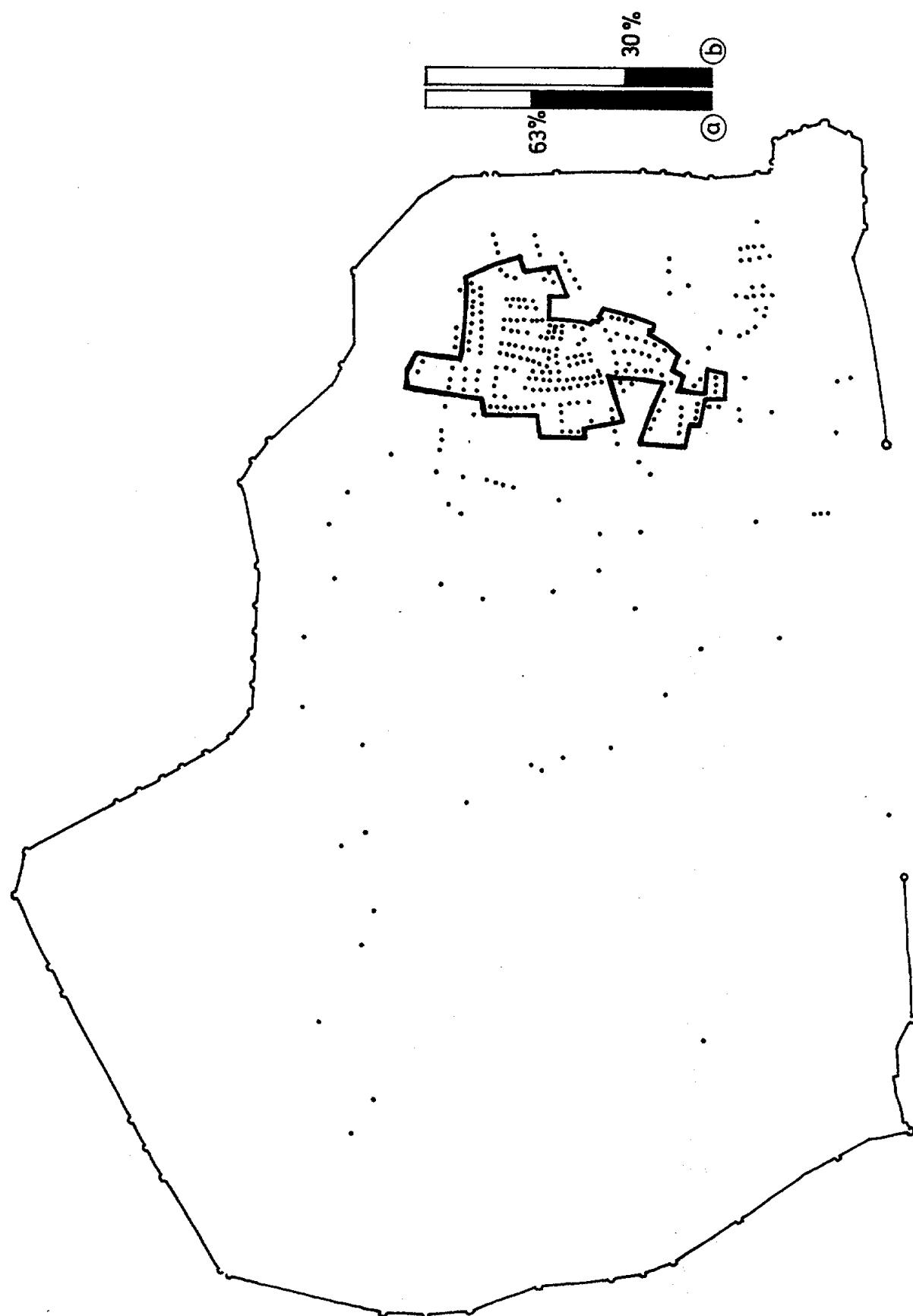
Figura 58

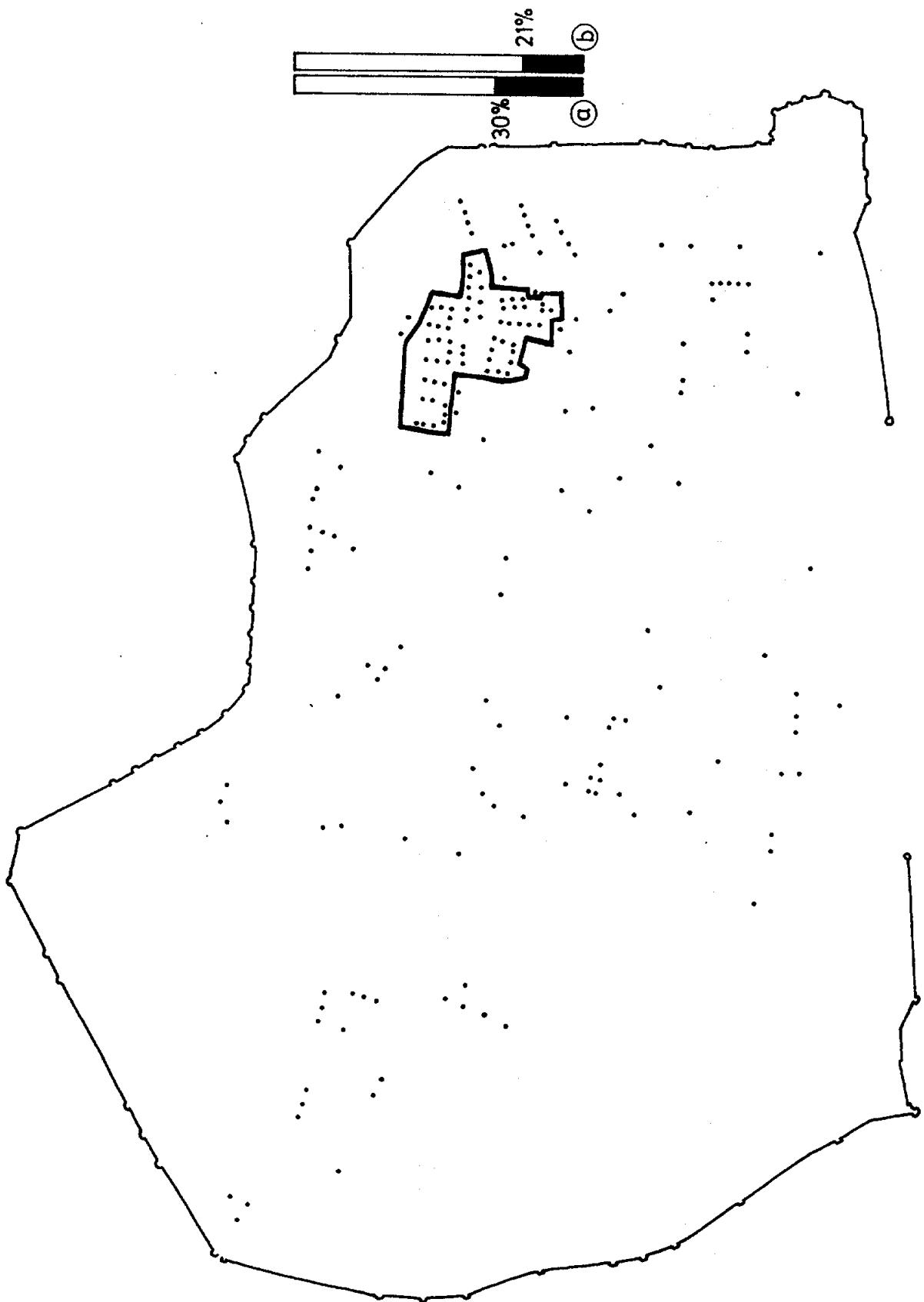
Blanquers (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

- a) blanquers àrea/total blanquers
- b) blanquers àrea/nombre flocs àrea

72 blanquers: 1,1% del total de flocs de la ciutat.

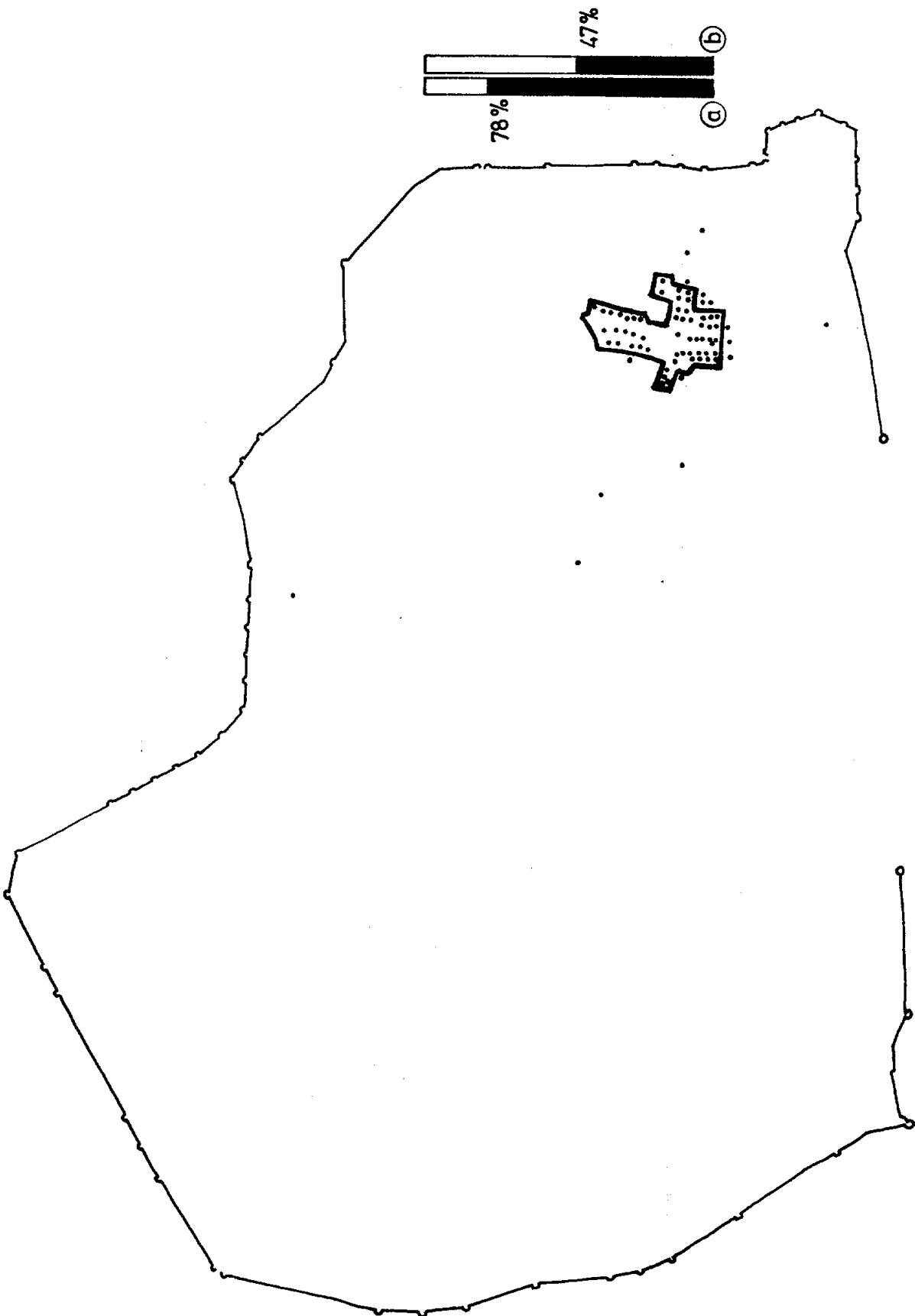

Figura 59

Assaonadors (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

- a) assaonadors àrea/total assaonadors
- b) assaonadors àrea/nombre flocs àrea

72 assaonadors: 1,1% del total de flocs de la ciutat.

Figura 60

Mercaders (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

- a) mercaders àrea/total mercaders
- b) mercaders àrea/nombre flocs àrea

240 mercaders: 3,8% del total de flocs de la ciutat.

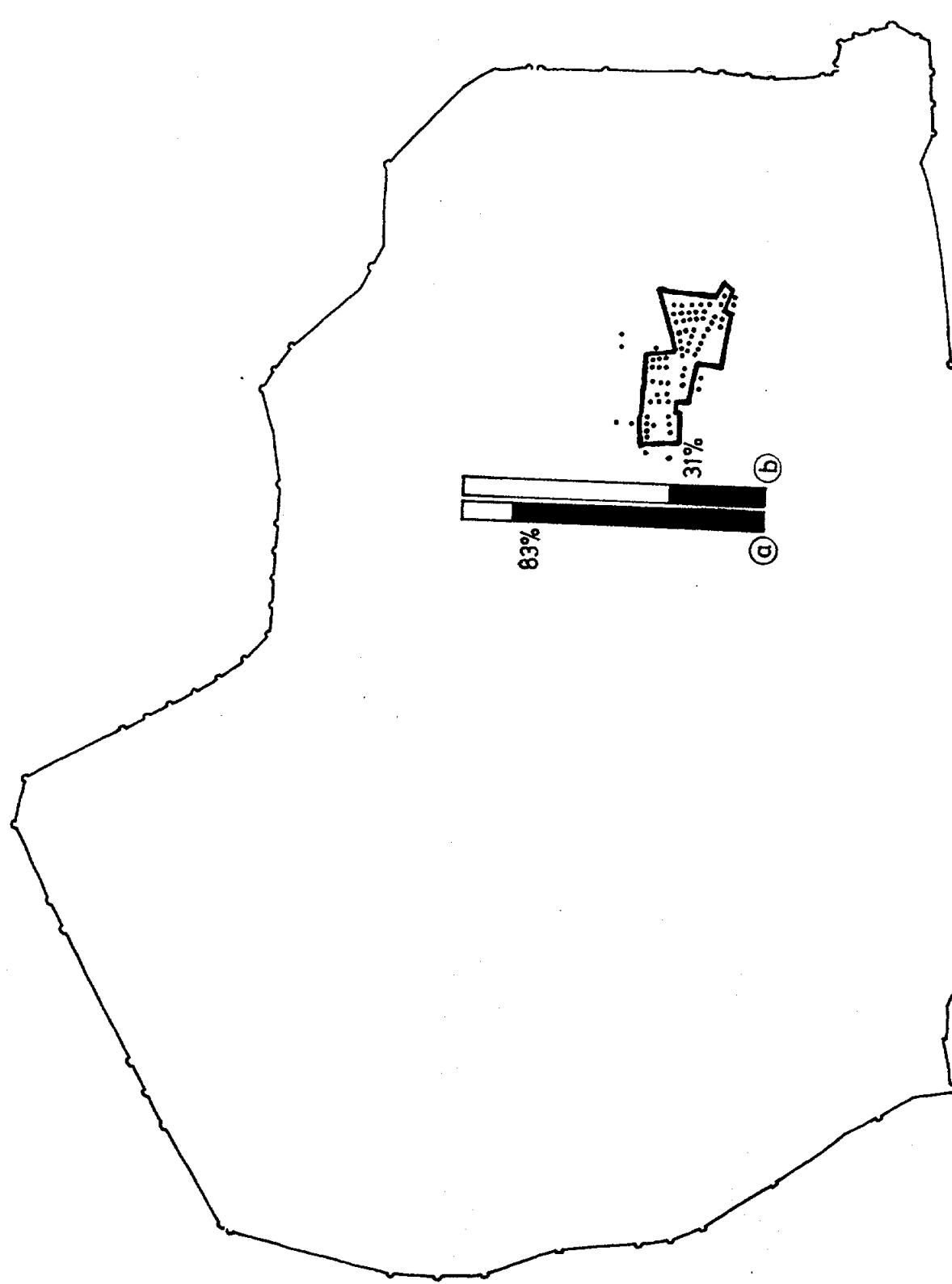
Figura 61

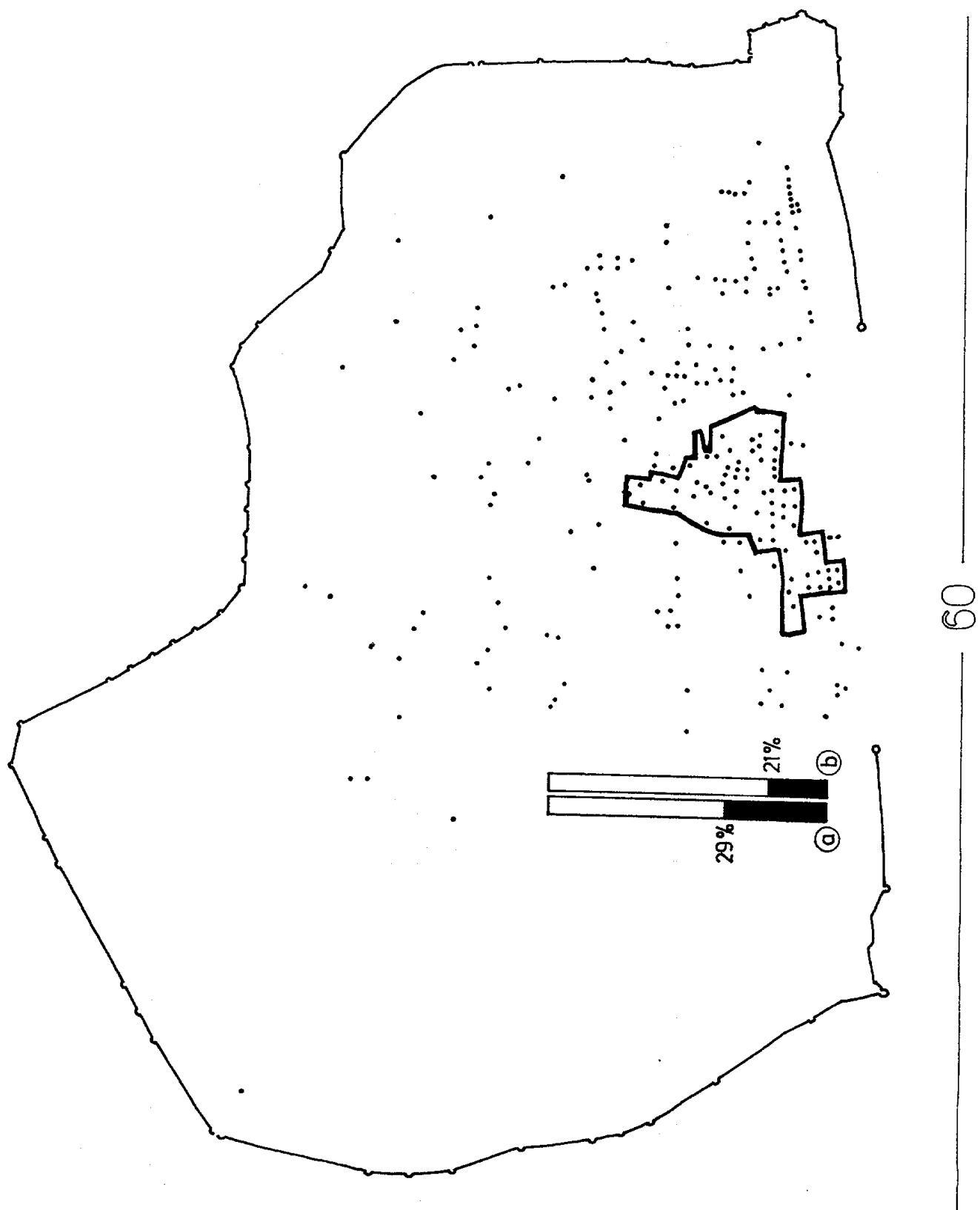
Preveres i canonges (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

- a) preveres... àrea/total preveres...
- b) preveres... àrea/nombre flocs àrea

298 preveres i canonges: 4,7% del total de flocs de la ciutat.

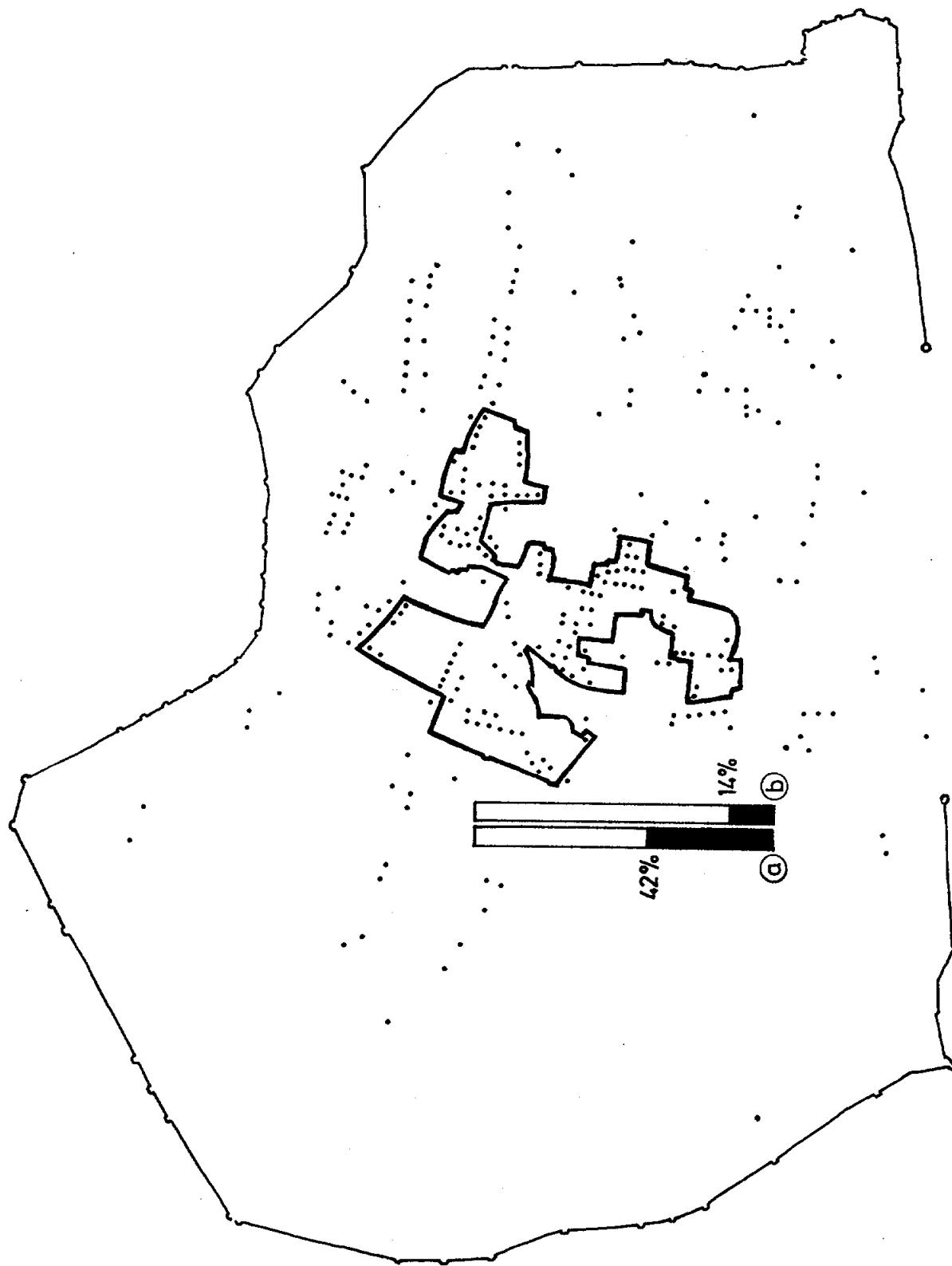

Figura 62

Nobles, cavallers, donzells... (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

- a) nobles... àrea/total nobles...
- b) nobles... àrea/nombre flocs àrea

319 nobles...: 5% del total de flocs de la ciutat

Figura 63

Vídues i dones sense "ofici" (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

- a) vídues àrea/total vídues
- b) vídues àrea/nombre flocs àrea

1.298 vídues: 20,5% del total de flocs de la ciutat.

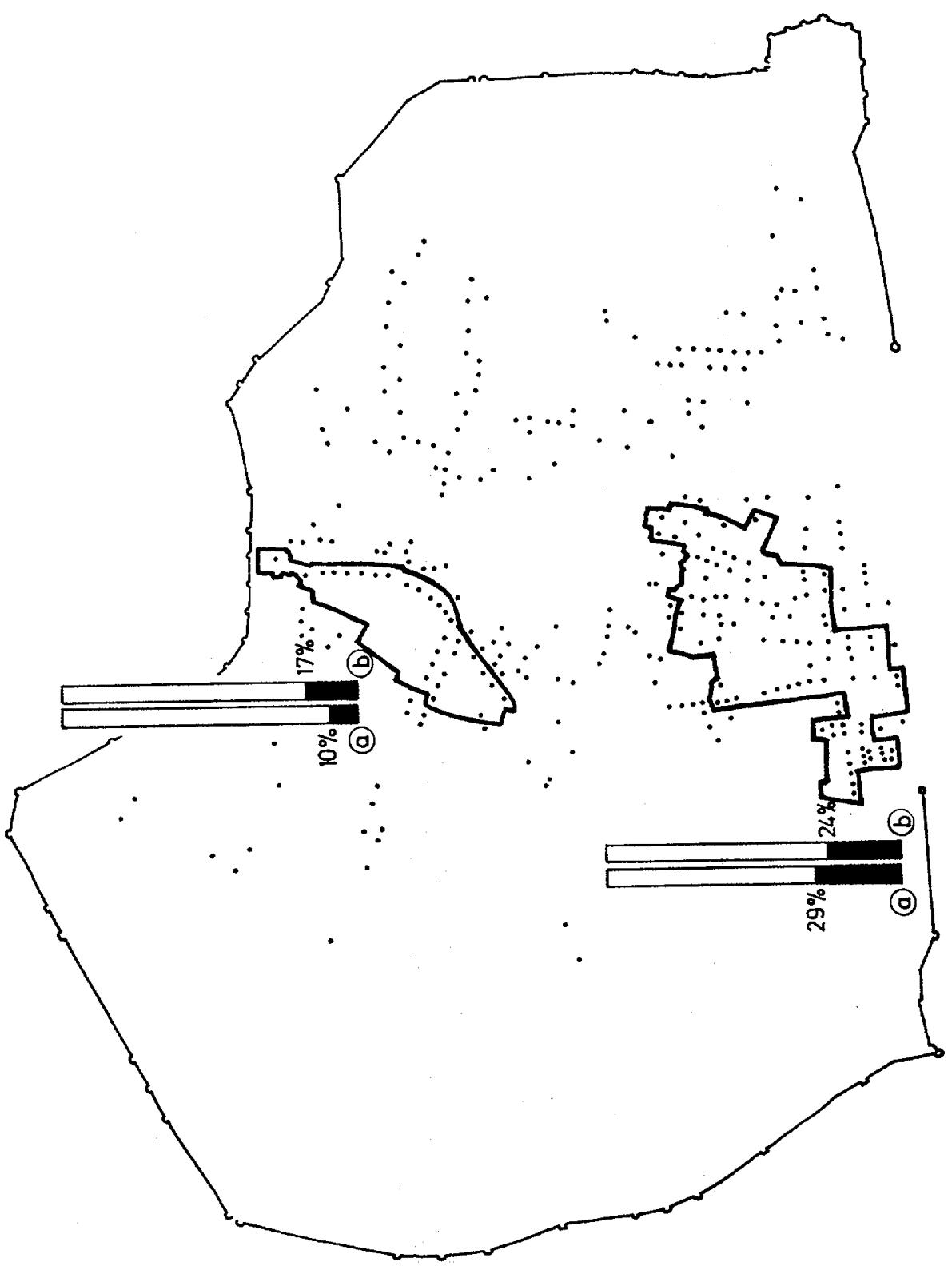
Figura 64

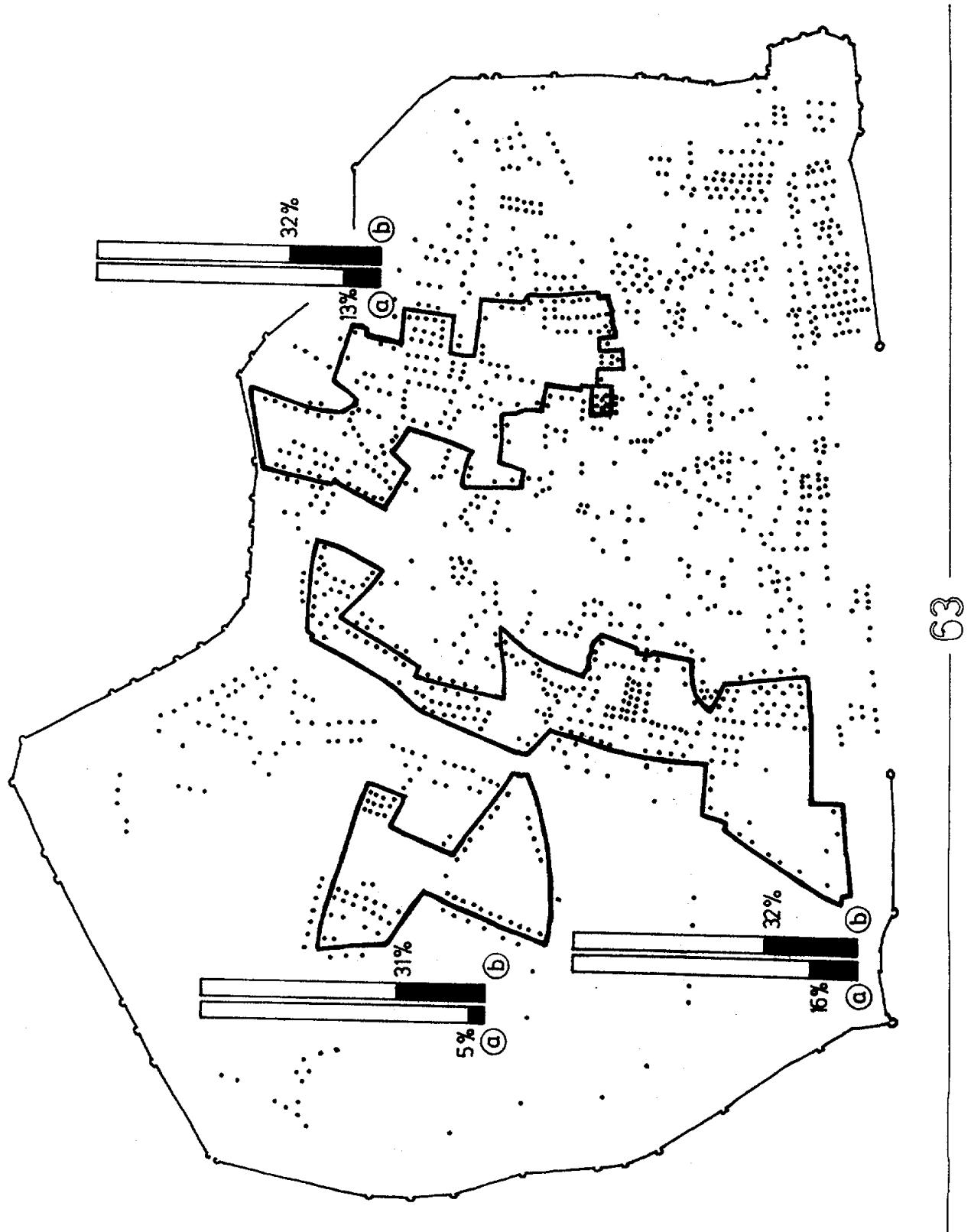
Pagesos (caps de foc)

Font: fogatge 1516 (IMHB)

- a) pagesos àrea/total pagesos
- b) pagesos àrea/nombre flocs àrea

411 pagesos: 6,8% del total de flocs de la ciutat

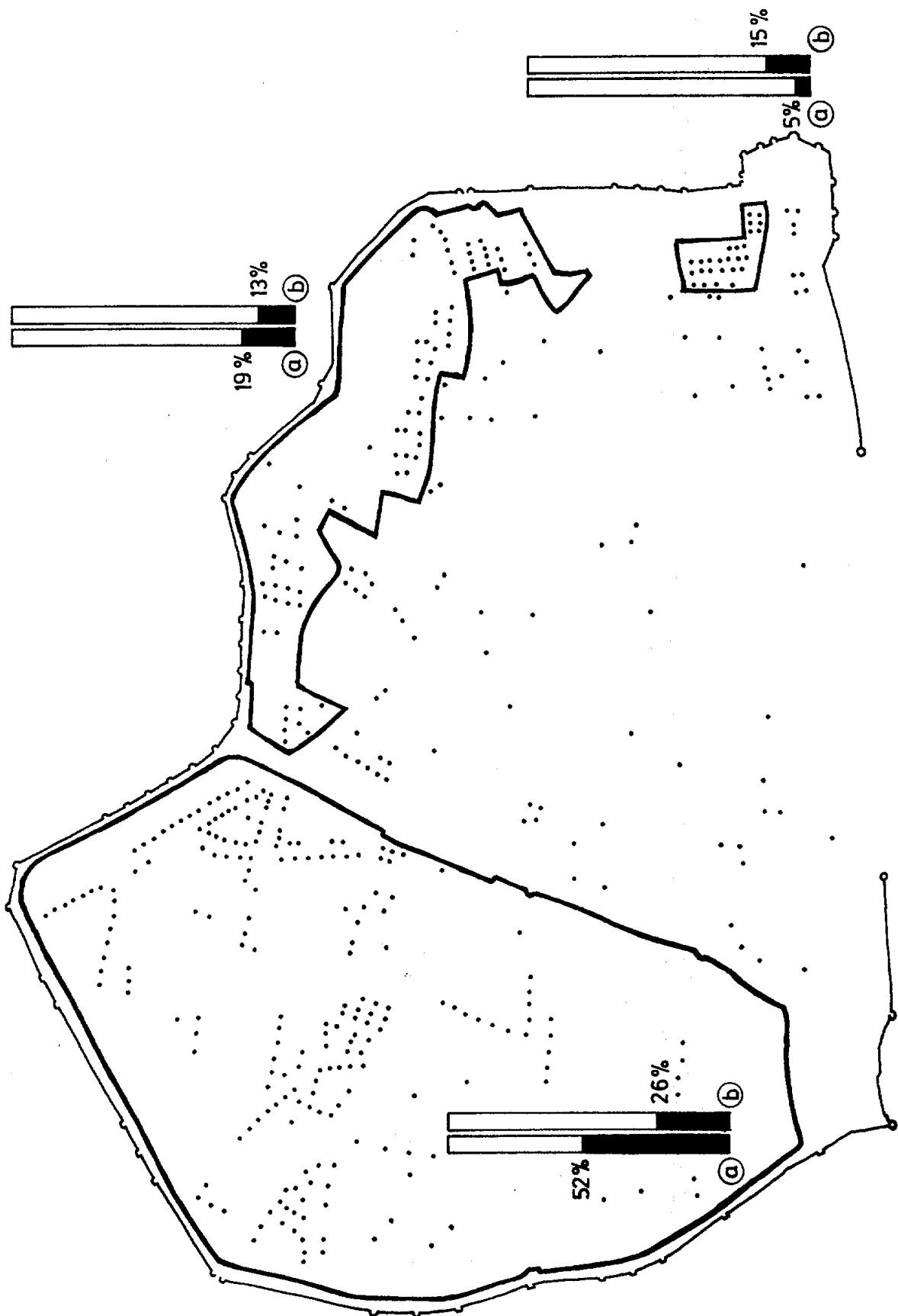

Figura 65

Síntesi de la distribució dels oficis

L'àrea més densa i activa dibuixa un pèrfil pròxim al que Philip Banks definia com a burgus al segle XI, mentre que l'àrea residencial passiva queda centrada a nucli romà amb extensions cap a la costa, cap a la plaça de Santa Anna i cap a la riera de Sant Joan, amb un enclavament en el cor del barri més actiu centrat en el carrer Montcada.

Font: fogatge 1516

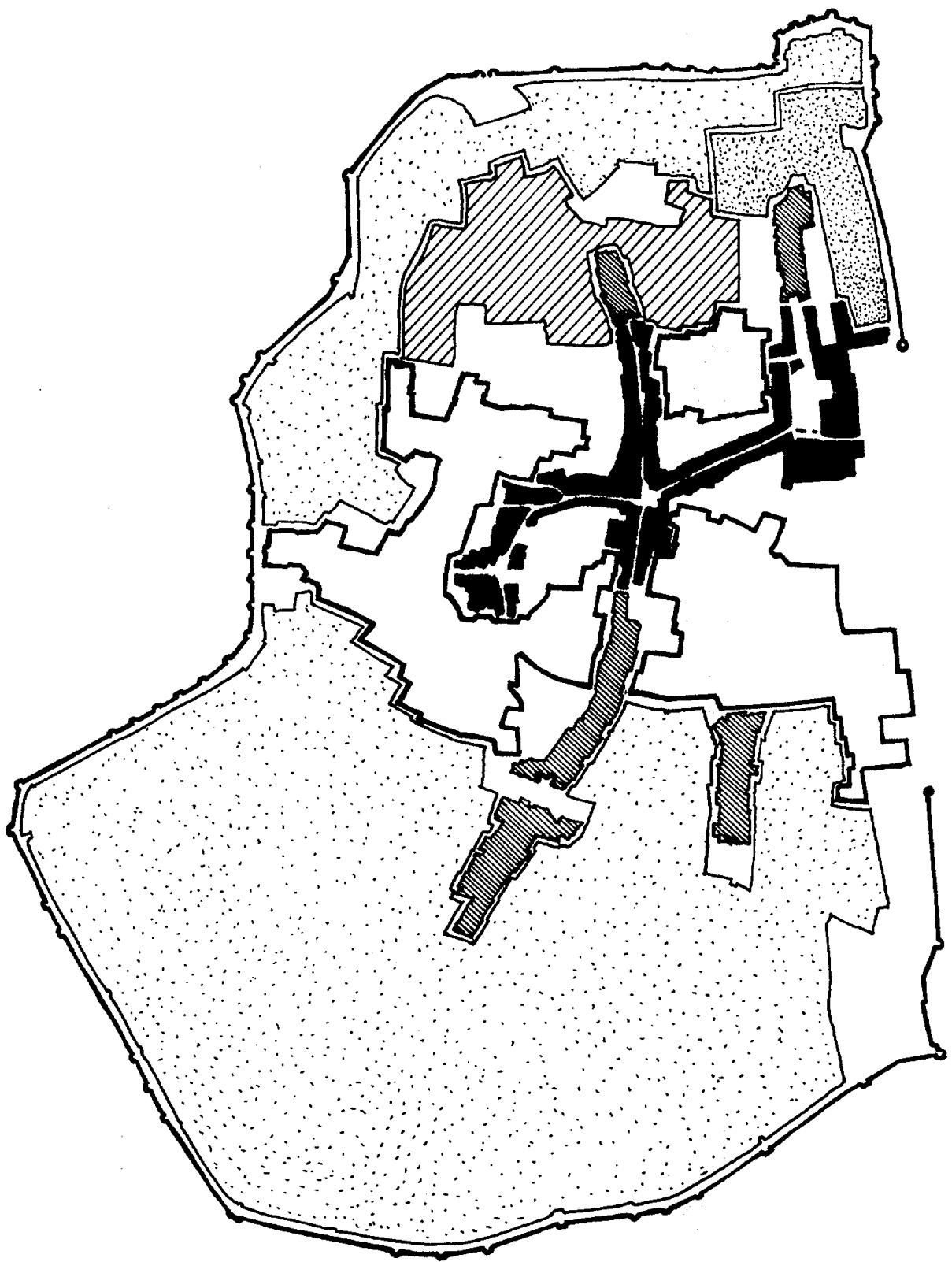
àrea "passiva": centre residencial "noble"	
àrea central comercial-artesanal: centre actiu	
àrea comercial-artesanal	
àrea industrial	
àrea perifèrica poc densa	
àrea perifèrica densa	

Figura 66

Vista de Barcelona, 1563 A.van Wyngaerde

La muralla de la marina era tot just acabada quan va ser realitzada aquesta perspectiva, la més fidel de les que disposem. Des d'aleshores aquesta serà un punt de vista preferent de les imatges que representen Barcelona. La ciutat s'haurà donat així una façana representativa, en la qual la muralla farà de sòcol uniformador de la diversitat urbana.

66

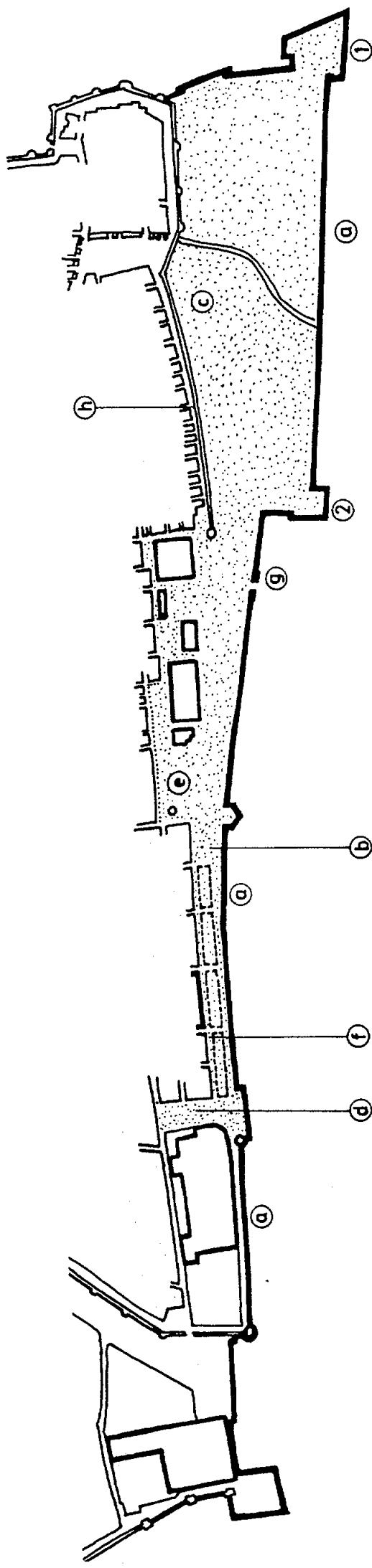

Figura 67

Àrea de la muralla de mar

L'obra de la muralla de la marina a) suposa la formació d'un ampli espai públic [passeig de la muralla b) àrea de reserva urbana c) entre el baluard de llevant -l- i el de migjorn -2-], que afecta zones de característiques ben diferenciades de l'àrea "aristocràtica" de Femenors d) als Encants e), on s'enderroquen les illes del carrer de les Polleres f), el centre comercial i mercantil, on s'obrirà el portal de Mar g) i l'àrea deprimida de les illes de la Ribera, que es mantindran ocultes darrera la muralla vella h).

Figura 68

Projecte de Mandratxe a la platja de les hortes de Sant Bertran

Paral·lelament a la construcció de la muralla hi hauran diverses propostes de port. Aquest projecte situat entre 1518, data de l'arribada de Carles V a Espanya, i 1538, any que figura en el llibre d'Arxiu de Simancas, ens mostra una proposta de port vinculat a les drassanes i amb funcions clarament militars. El 1559, els Consellers van deliberar sobre una proposta semblant feta pel Virrei als cònsols de la Llotja, que havien de participar en la finaciació del projecte. Més enllà de les argumentacions tècniques, qui sap si interessades, que consideraven les Drassanes com l'emplaçament més idoni, els Consellers, quan l'any 1589 es decideix reemprendre de nou les obres del port, es decantaran per la construcció d'un port al davant del Portal de Mar clarament servidor de l'àrea comercial i mercantil decantada i consolidada a través dels segles.

Font: MP i D. IX-58 (A.G.S.).

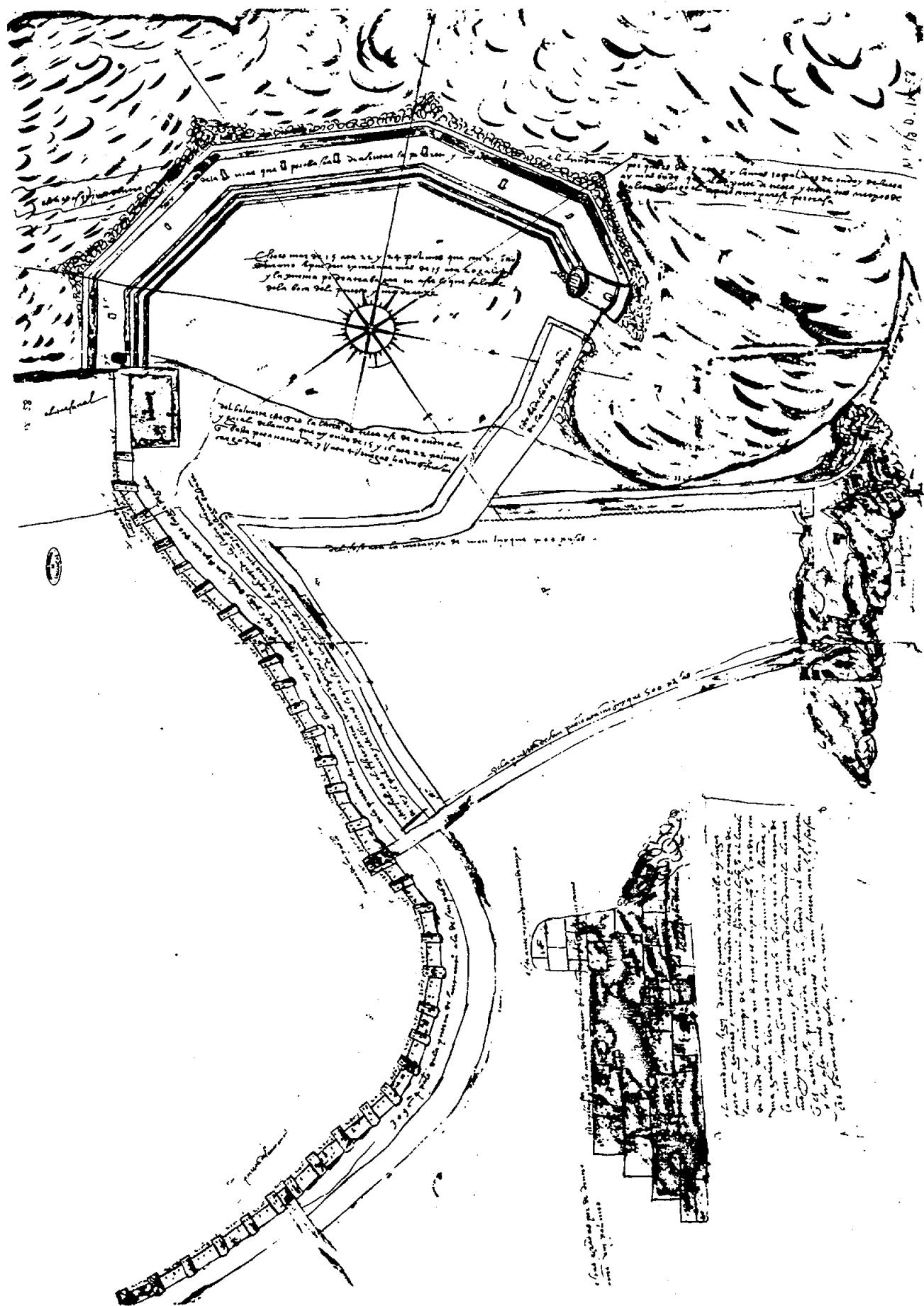

Figura 69

Vue ou profil de Barcelone. Capitale de Catalogne de N.de Fer

Com a la vista de Beaulieu, reproduïda a la figura 7, en aquest gravat, i en molts de posteriors, es repetirà la visió de Barcelona des del mar. La muralla i el port definiran els primers plans d'aquesta imatge emblemàtica de la ciutat, i seran l'aparador sobre el qual queden exposats els diversos edificis representatius identificats aquí per primera vegada mitjançant números i llegenda al peu del gravat.

Figura 70

Efectes del 1652. Cap al projecte de nous Pallols

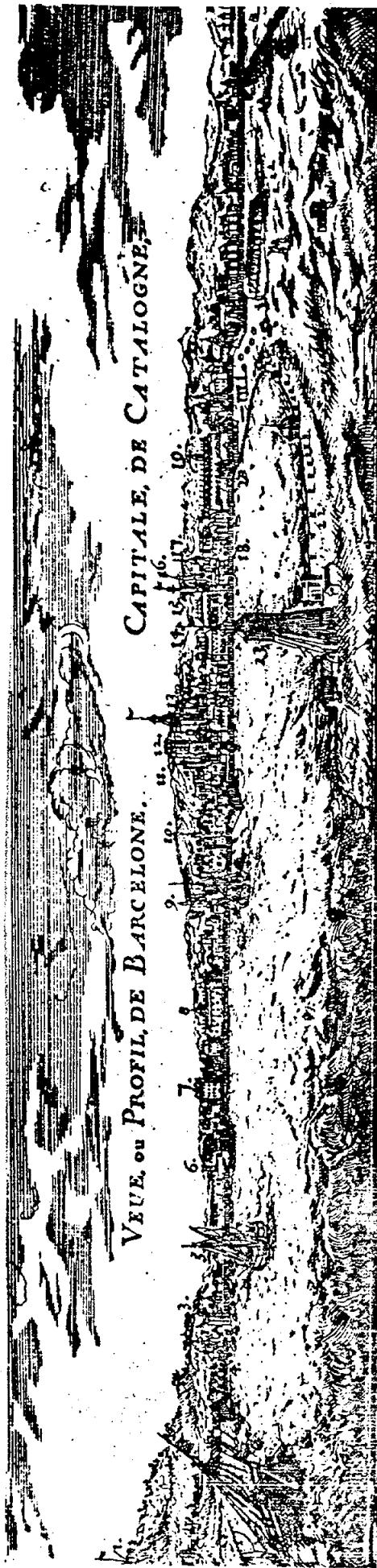
Després de 1652, el dispositiu militar de la ciutat -muralles, drassanes (a), sala d'armes (Pallols) (b), escola militar (c)- passa sota el domini del rei: els antics Pallols es transformen en Palau del Virrei. El projecte de nous Pallols (d), que no s'arribà a realitzar, tendia a potenciar un nou centre a llevant del pla de Palau.

Figura 71

Còpia de la planta dels Pallols, "la qual se feu en lo any 1693"

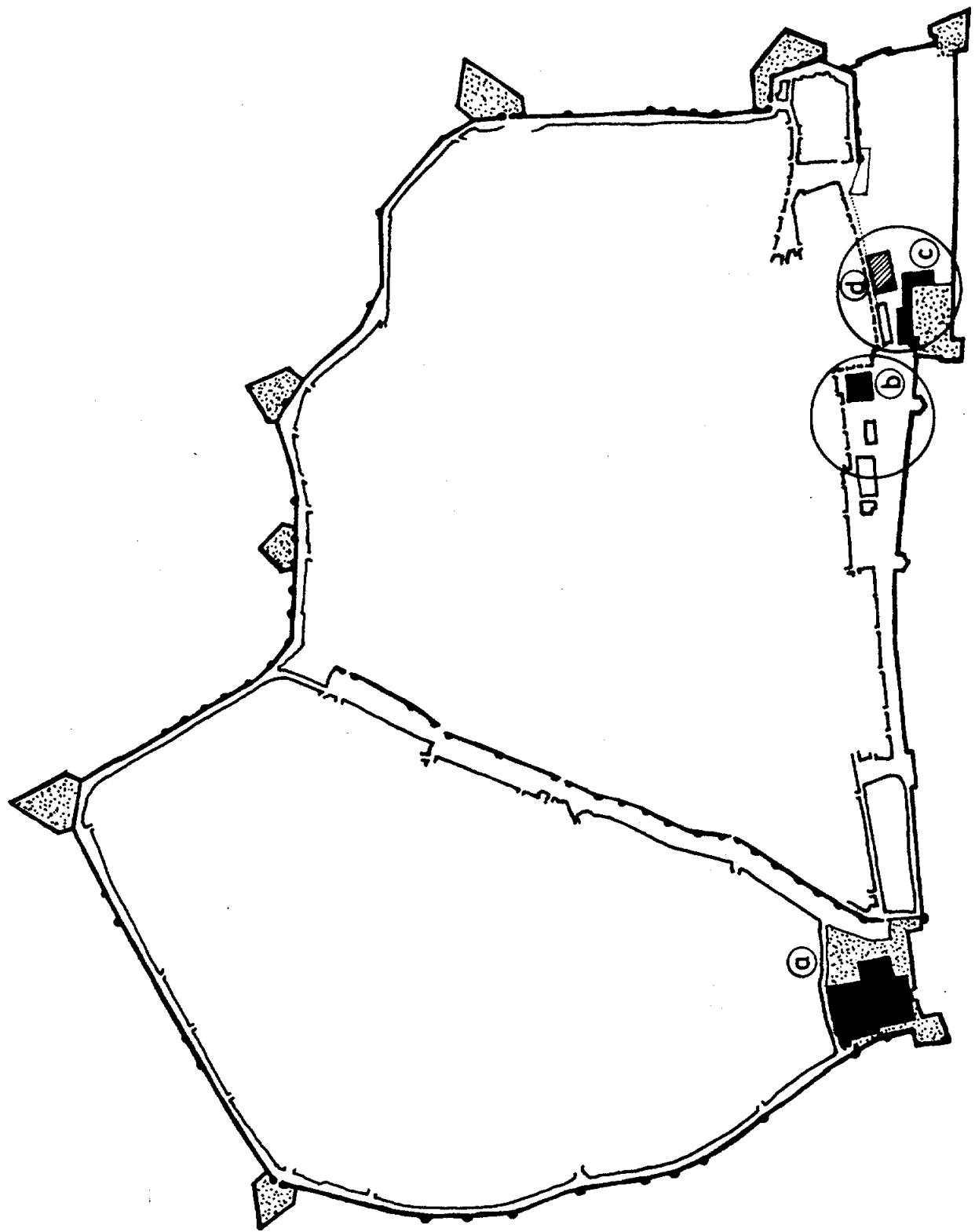
Es pot observar la situació i planta prevista pels nous Pallols. Es reproduïa a llevant de la pescateria un edifici d'iguals característiques, i dimensions lleugerament superiors, al que havia estat convertit en Palau del Virrei: signe inequívoc del tradicionalisme dels Consellers.

Font: (IMHBC).

VUE ou PROFIL DE BARCELONE.

1. M. et Juch.	6. les cordeliers.	11. fluit.	16. s ^e Marie, de la Mer.	21. N. D. du Mont. Serrat.
2. Bastion double de la Terrane;	7. Palais du Viceroy.	12. la grande Eglise.	17. s ^e Eularie.	22. le Molle.
3. la Madrone.	8. la Merced.	13. L'Inquisition.	18. la Domine.	23. le Fanal. du Molle.
4. la Terrane, ou L'Isenal.	9. N. D. del Pic.	14. la Gallerie.	19. la Place D'Armes.	
5. Porte de la Ramble,	10. les carmes.	15. le Barreau.	20. Porte du Molle.	

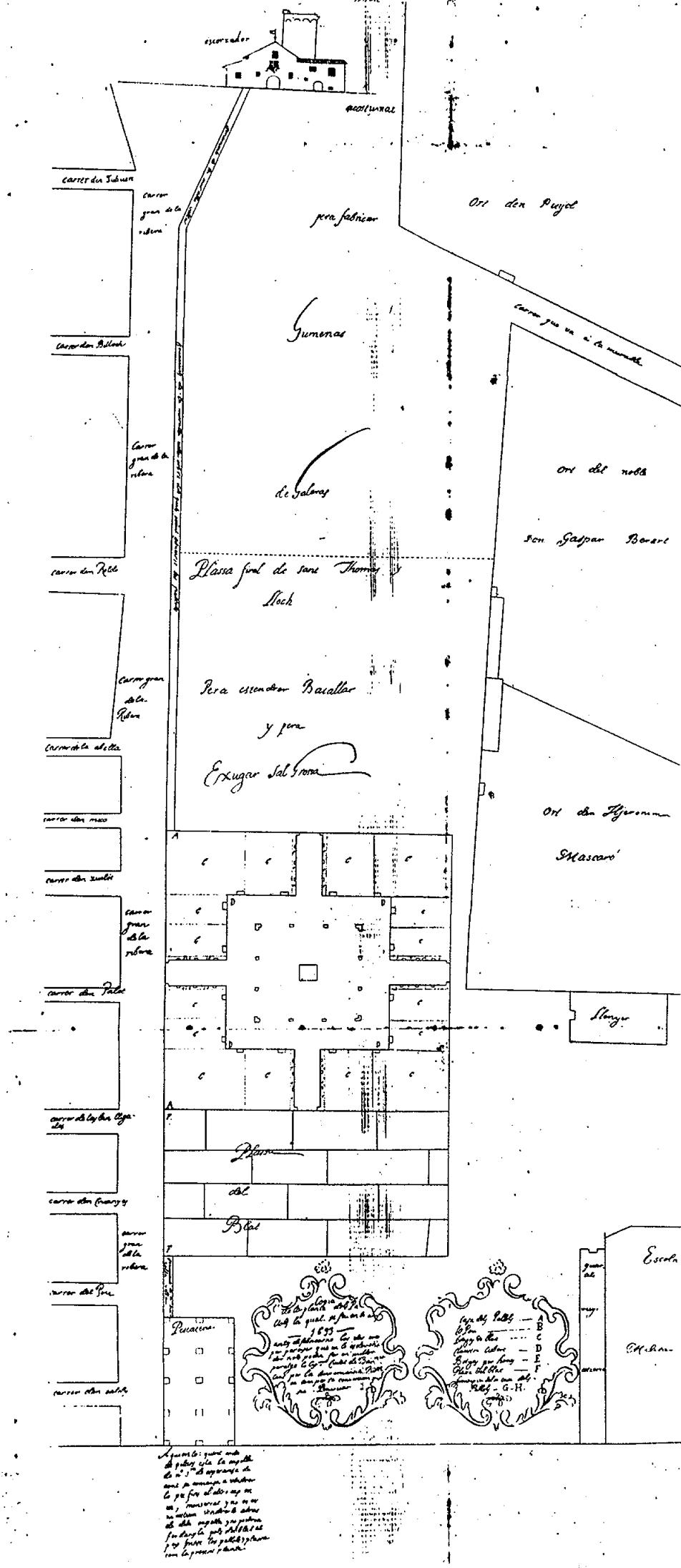

Figura 72

Augment del nombre de convents entre 1516 i 1566

instal.lats durant el període [REDACTED]
creats amb anterioritat [REDACTED]

Figura 73

Augment del nombre de convents entre 1566 i 1616

instal.lats durant el període [REDACTED]
creats amb anterioritat [REDACTED]

Figura 74

Augment del nombre de convents entre 1616 i 1666

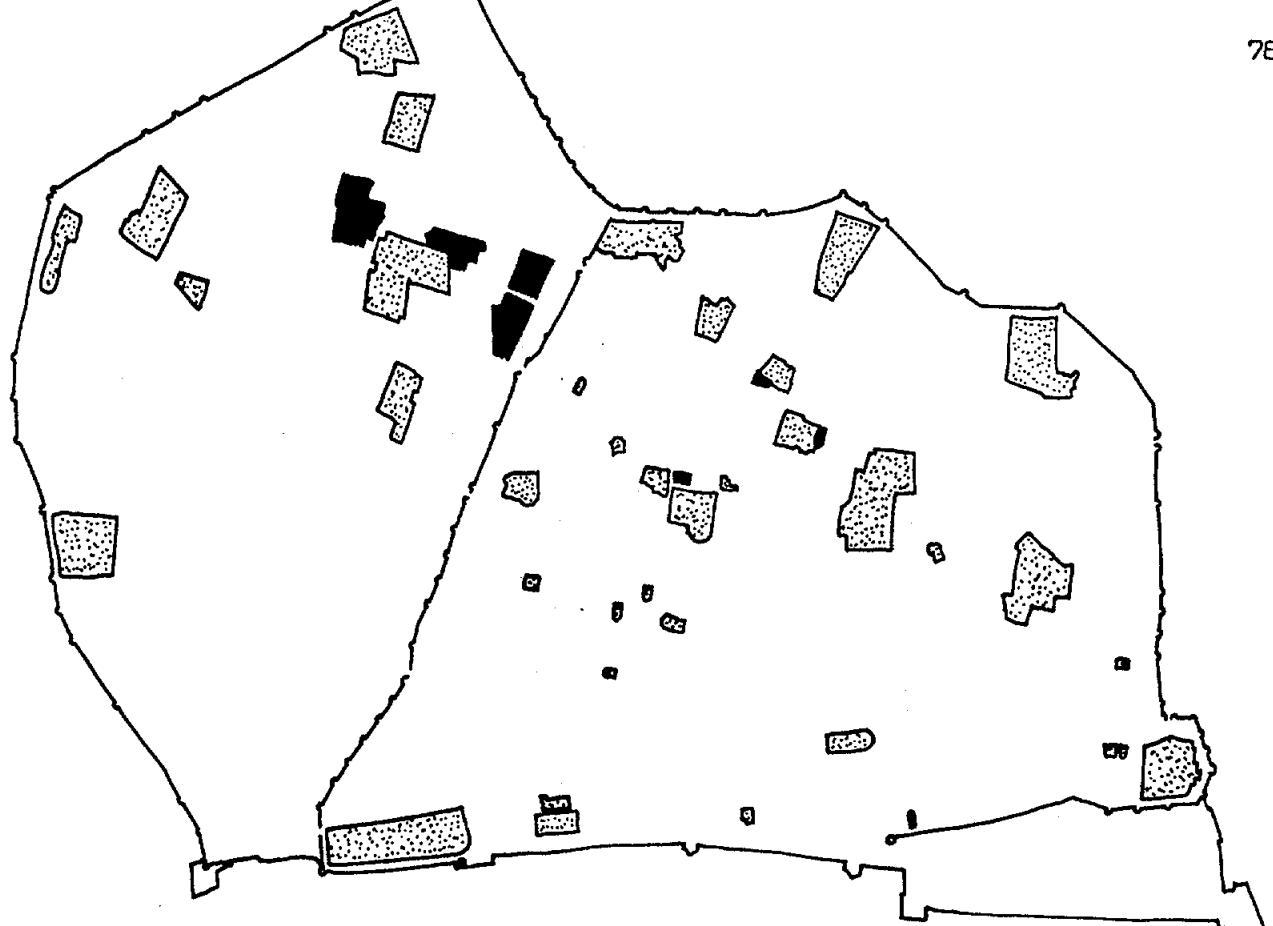
instal.lats durant el període [REDACTED]
creats amb anterioritat [REDACTED]

Figura 75

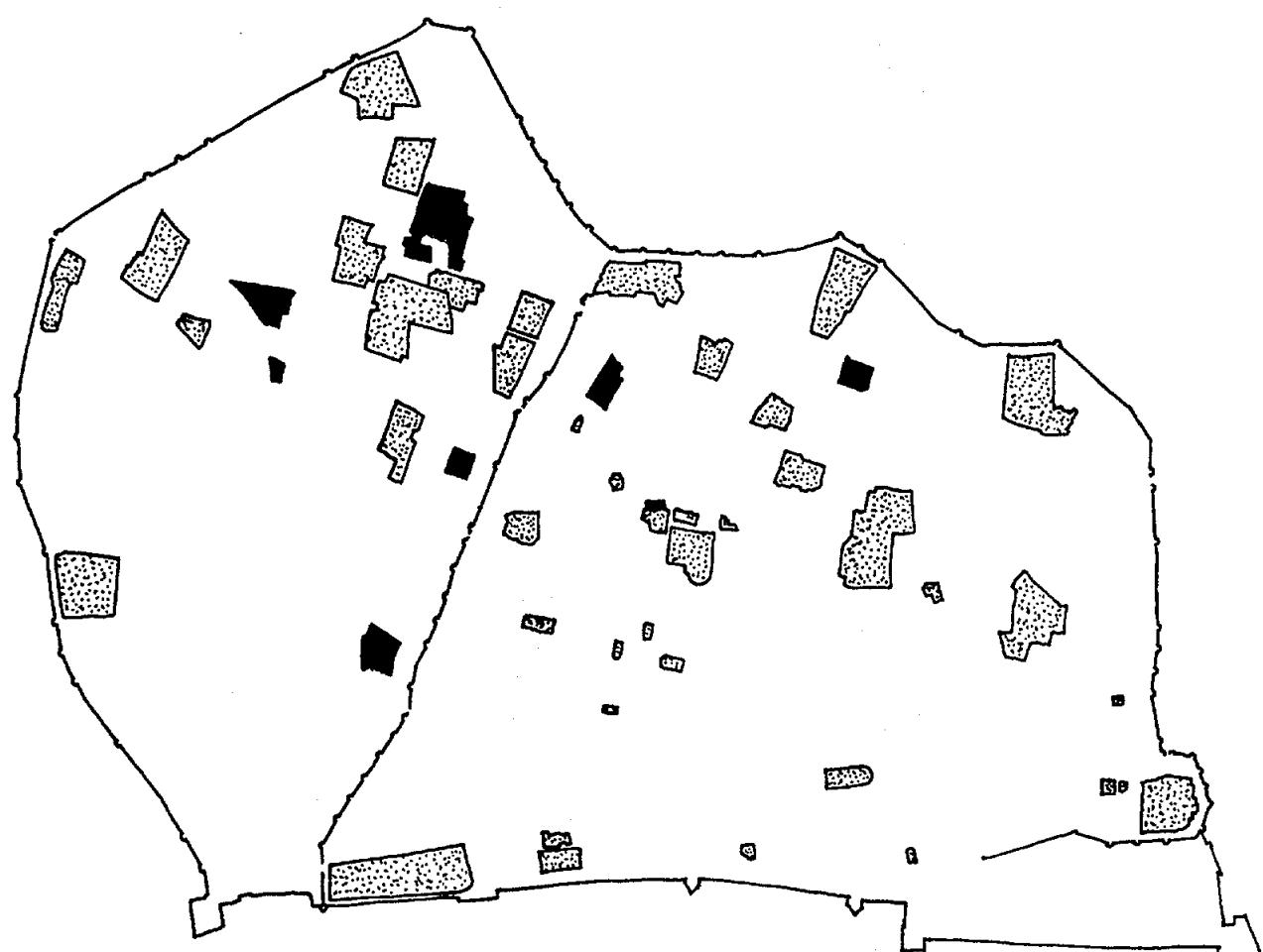
Augment del nombre de convents entre 1666 i 1716

A punts, els convents traslladats a causa dels enderrocaments exigits per la formació de la Ciutadella i de la seva Esplanada.

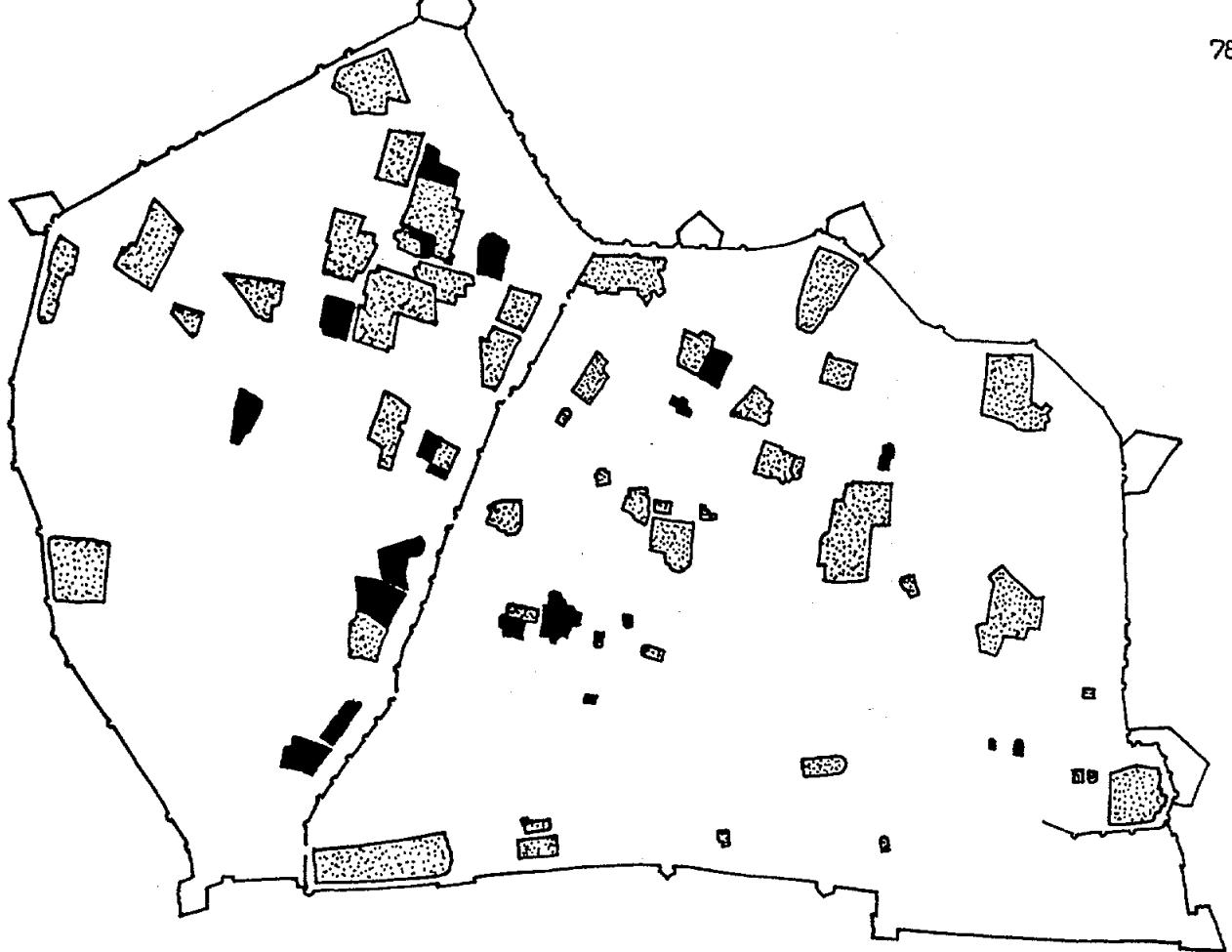
instal.lats durant el període [REDACTED]
creats amb anterioritat [REDACTED]

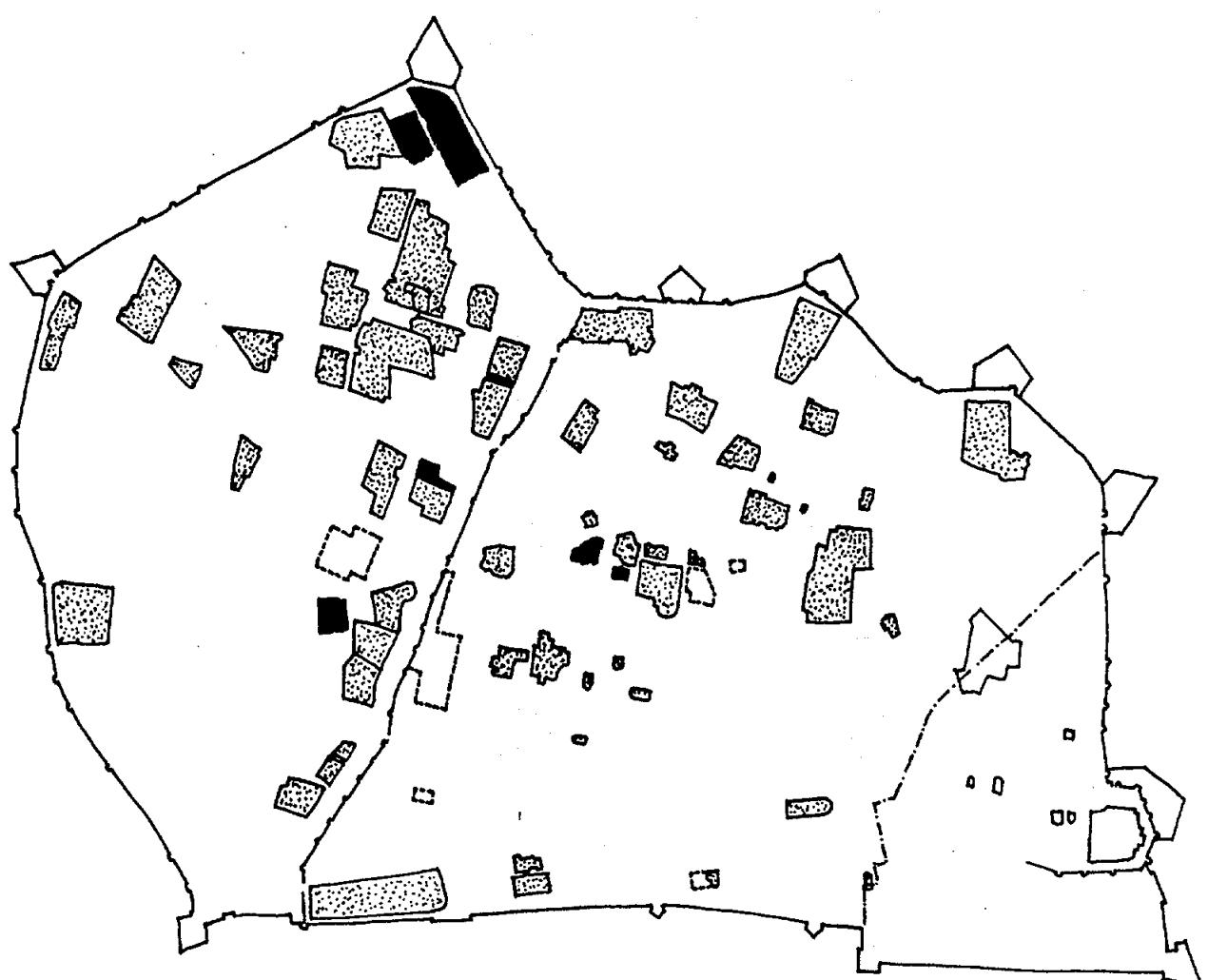
72

73

74

75

Figura 76

Nous convents i reordenació de la població al Raval. 1516-1714

Comparada la localització dels habitants del Raval al 1516 i al 1716, s'adverteix que la implantació de nous convents ha provocat la desaparició de focs en aquelles illes on han estat instal·lats: fet per altra banda profusament denunciat per les mateixes parròquies i pels altres convents. Cal, però, destacar que s'ha produït paral·lelament una densificació de les illes en torn als nous establiments.

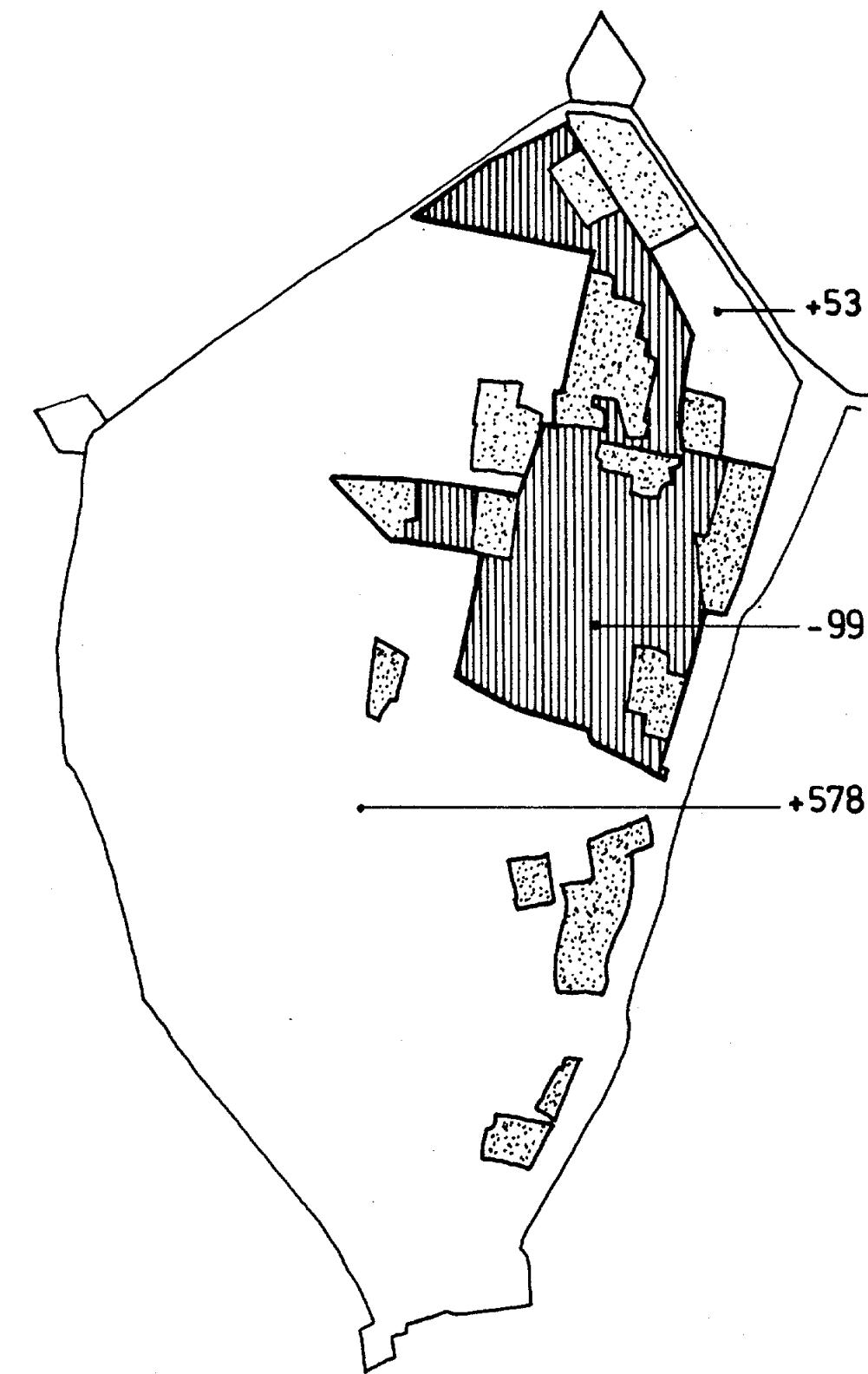
Font: fogatges de 1516 i Cadastre de 1716 (IMH8).

nous convents	
àrea amb augment de focs	
àrea amb disminució de focs	

Figura 77

Plànol de N. de Fer 1697

El plànol alçat per de Fer ens mostra nombrosos projectes d'infraestructures militars. Remarquem com a més significatius el de port i els de Ciutadelles. El desplaçament de les drassanes a les hortes de Sant Bertran coincideix amb la formació de dos espigons que creen, de fet, aquell port militar reclamat des del segle XVI (veure fig.68). Les dues ciutadelles -una substituint les drassanes traslladades i l'altra al baluard de Llevant- anuncien les iniciatives militars posteriors a 1714.

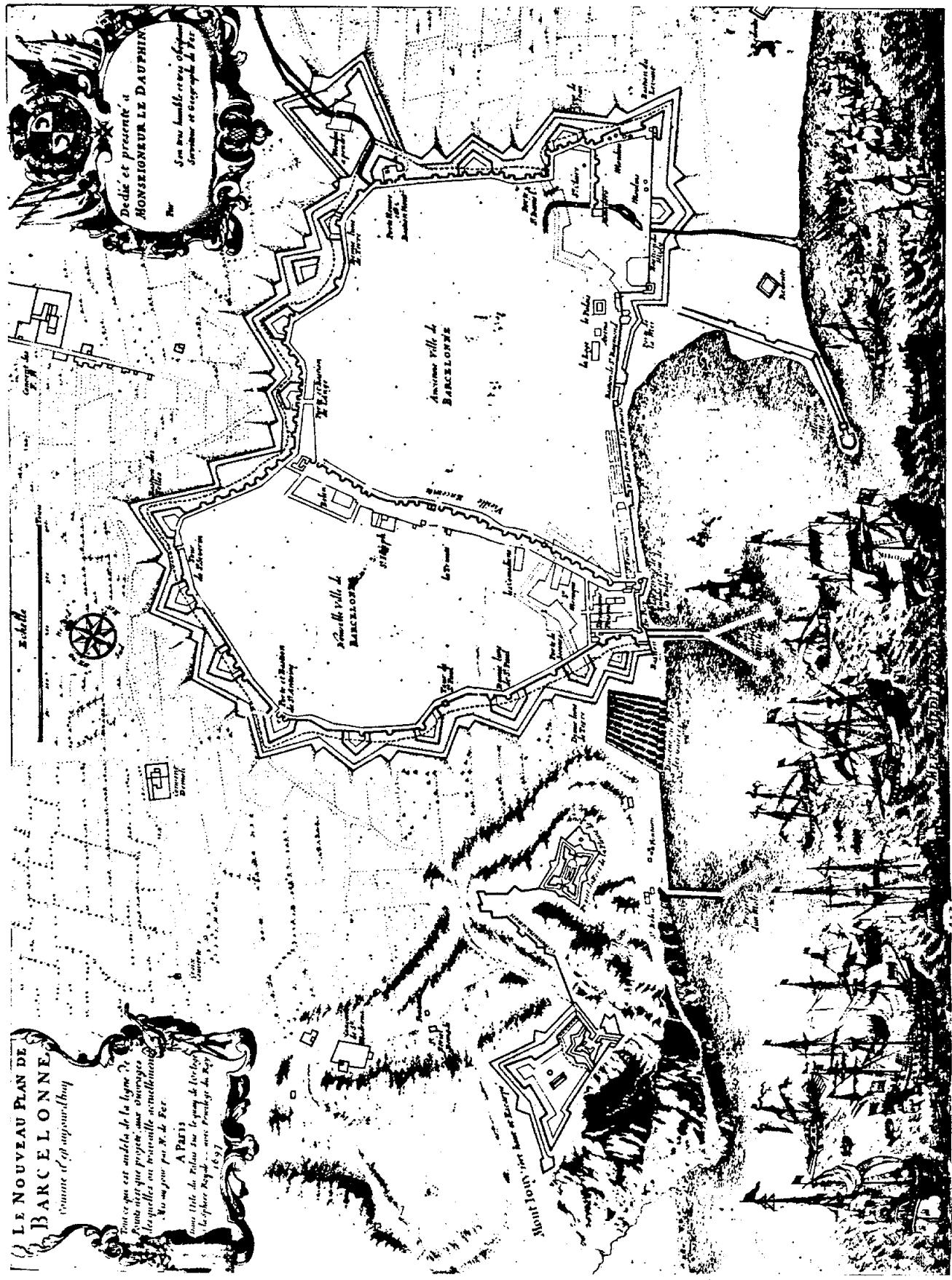

Figura 78

Corbes de natalitat, mortalitat i matrimoni

Les fluctuacions de natalitat, mortalitat i matrimoni, obtingudes a través dels documents de la parròquia de Sant Just i Pastor, donen ja una idea clara de l'evolució demogràfica entre 1550 i 1715. Interessa particularment observar els neixements que reflectirian l'evolució del nombre d'habitants de la parròquia, i els òbits que marquen clarament les grans crisis de mortalitat. Sembla però convenient precisar a través de les llibretes de comunió aquesta imatge, i assegurar-se, fins on sigui possible, de la seva representativitat en relació al conjunt de la ciutat.

Font: J. Nadal i E. Giralt: La population catalane.

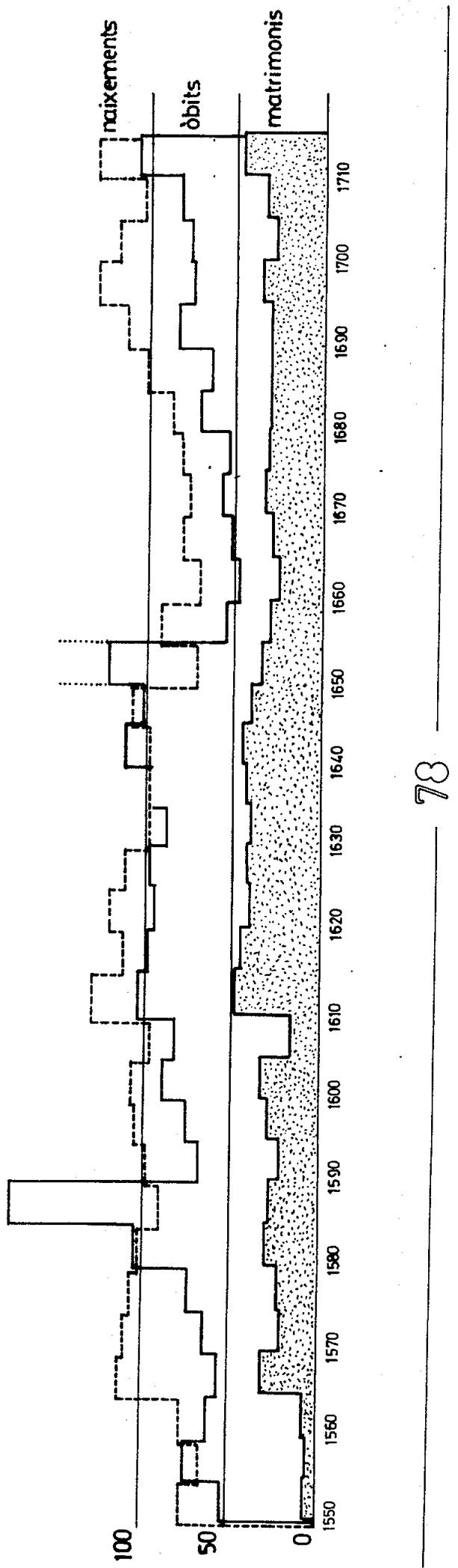
Figura 79

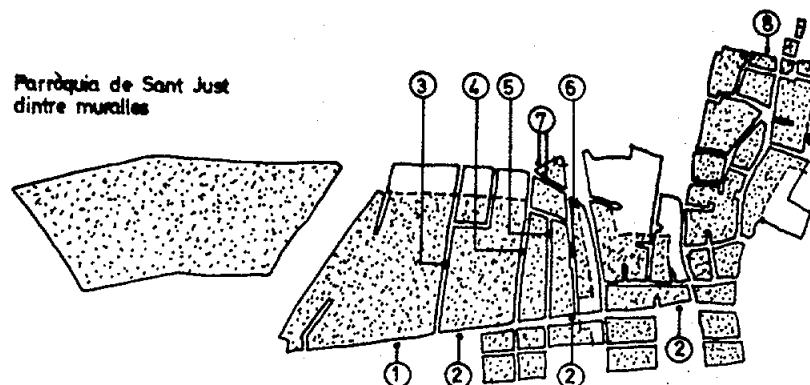
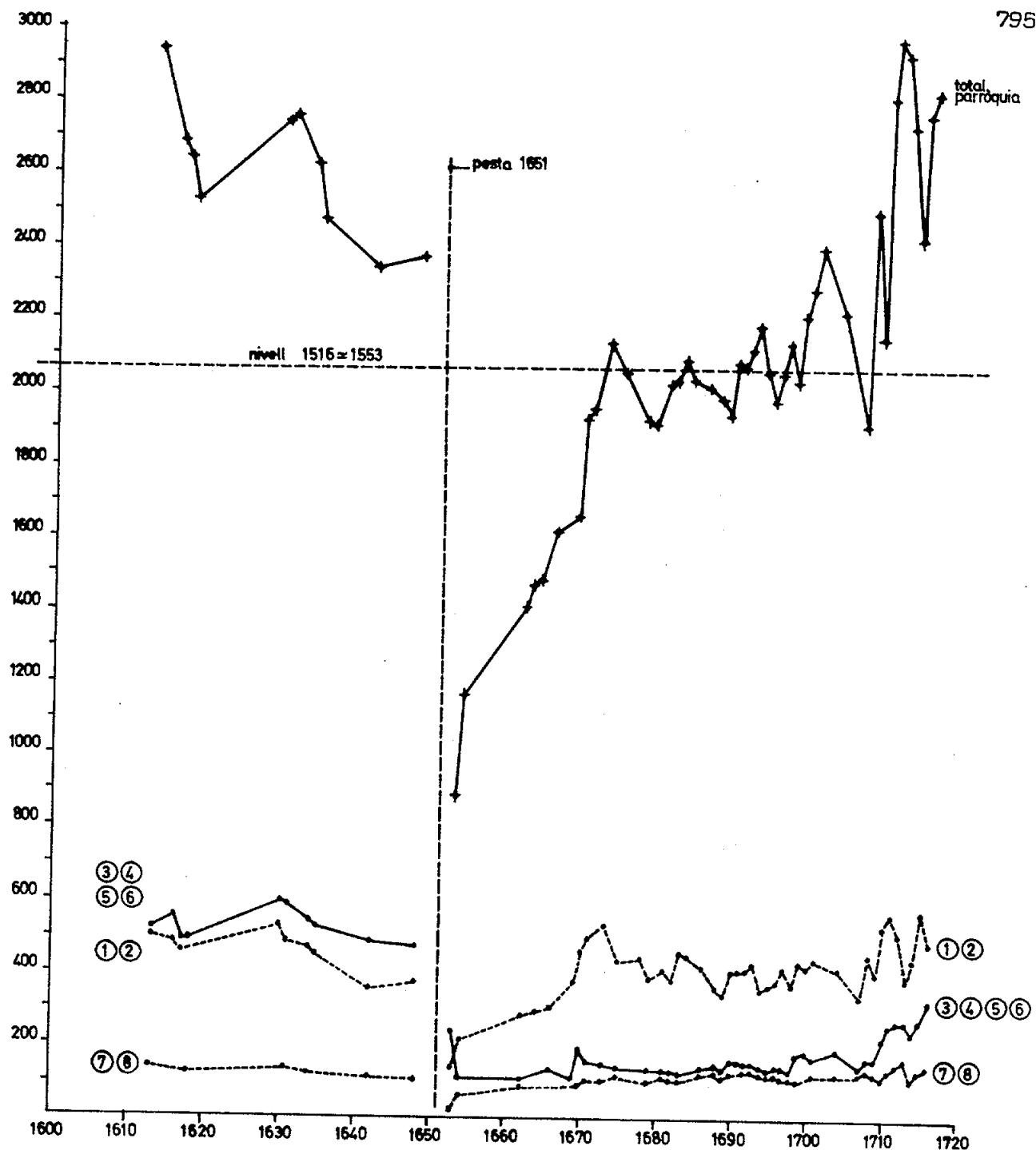
Evolució de la població: parròquia de Sant Just. 1613-1716

Fonts Complementàries: Fogatge 1516, Llibre de la Cinquantena 1640 i Cadastre 1716 (IMHB).

Comparades les xifres parroquials amb els recomptes de 1516, 1640 i 1716, s'adverteix una molt clara correspondència entre les variacions globals de la ciutat i les de la parròquia. Les oscil·lacions del final del període queden confirmades, a més, per les de la parròquia del Pi, que són equivalents pels anys amb llibreta (1693, 1700, 1704, 1715 i 1716). La corba ratifica, per altra banda, els valors que ofereix el Llibre de Deliberacions del Consell de Cent de l'any 1672: 8.600 focs per 1627 i 6.300 per 1672.

Font: Llibretes de comunió (ADB).

- ① Dormidor de Sant Francesc
- ② Carrer Ample
- ③ Carrer Nou
- ④ Carrer dels Còdols
- ⑤ Carrer d'en Serra
- ⑥ Carrer d'en Carabassa
- ⑦ Illa dels Escudellers
- ⑧ Carrer de la Llibreteria

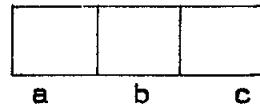
PERSONES DE COMUNIÓ. PARRÒQUIA SANT JUST. 1613-1716

Figura 80

Aproximació a l'evolució dels pesos relatius, per sectors.
1516-1714

Fonts: fogatge 1516, Llibre de la Cinquantena 1640 i Cadastre 1716 (IMHB).

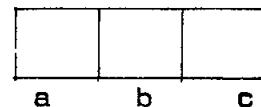
- a) % sector. 1516
- b) % sector. 1640
- c) % sector. 1714

Figura 81

Aproximació a l'evolució de les densitats brutes per sectors.
1516-1714

Fonts: fogatge 1516, Llibre de la Cinquantena 1640 i Cadastre 1716 (IMHB).

- a) densitat sector 1516
- b) densitat sector 1640
- c) densitat sector 1714

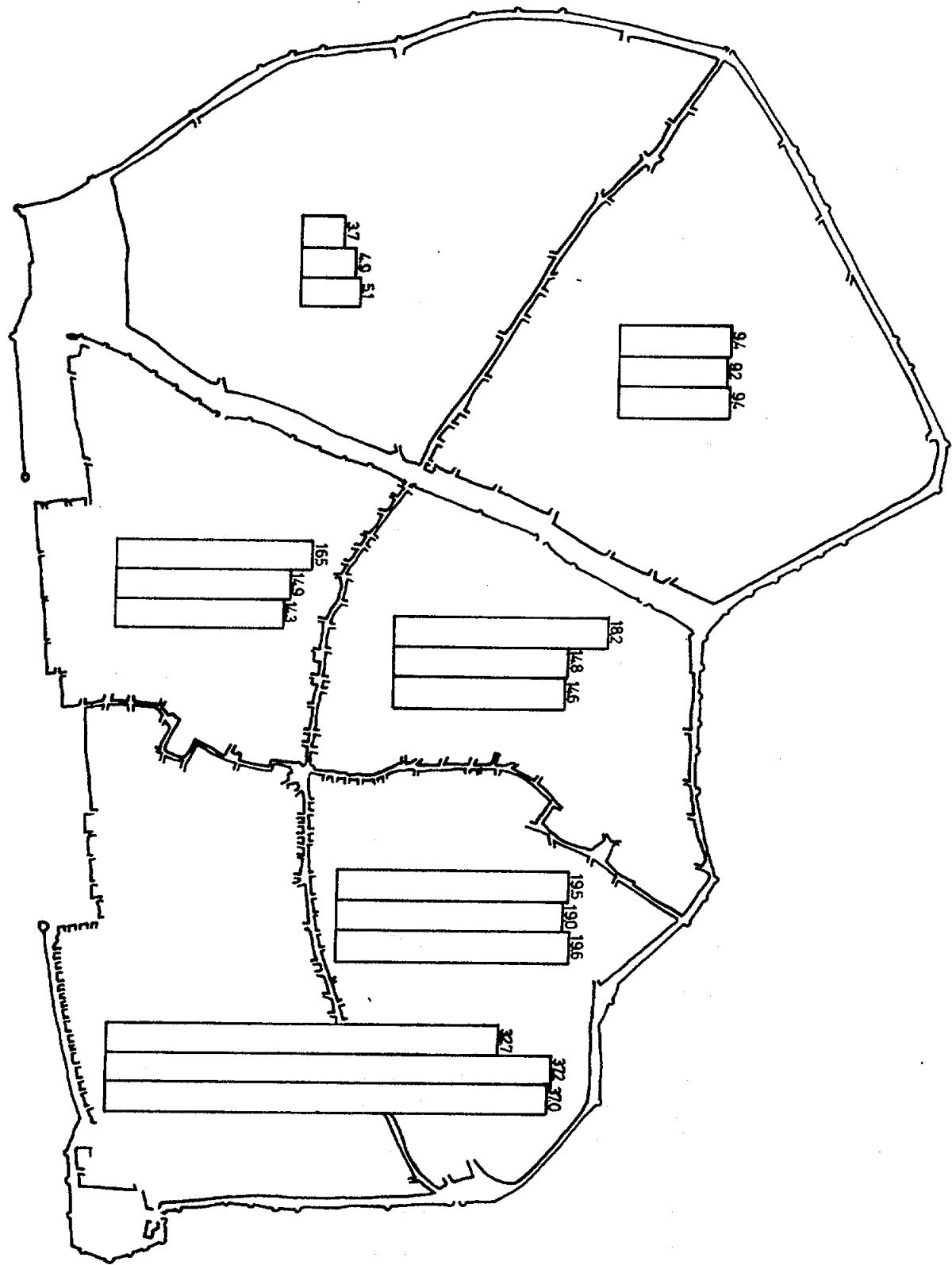
Figura 82

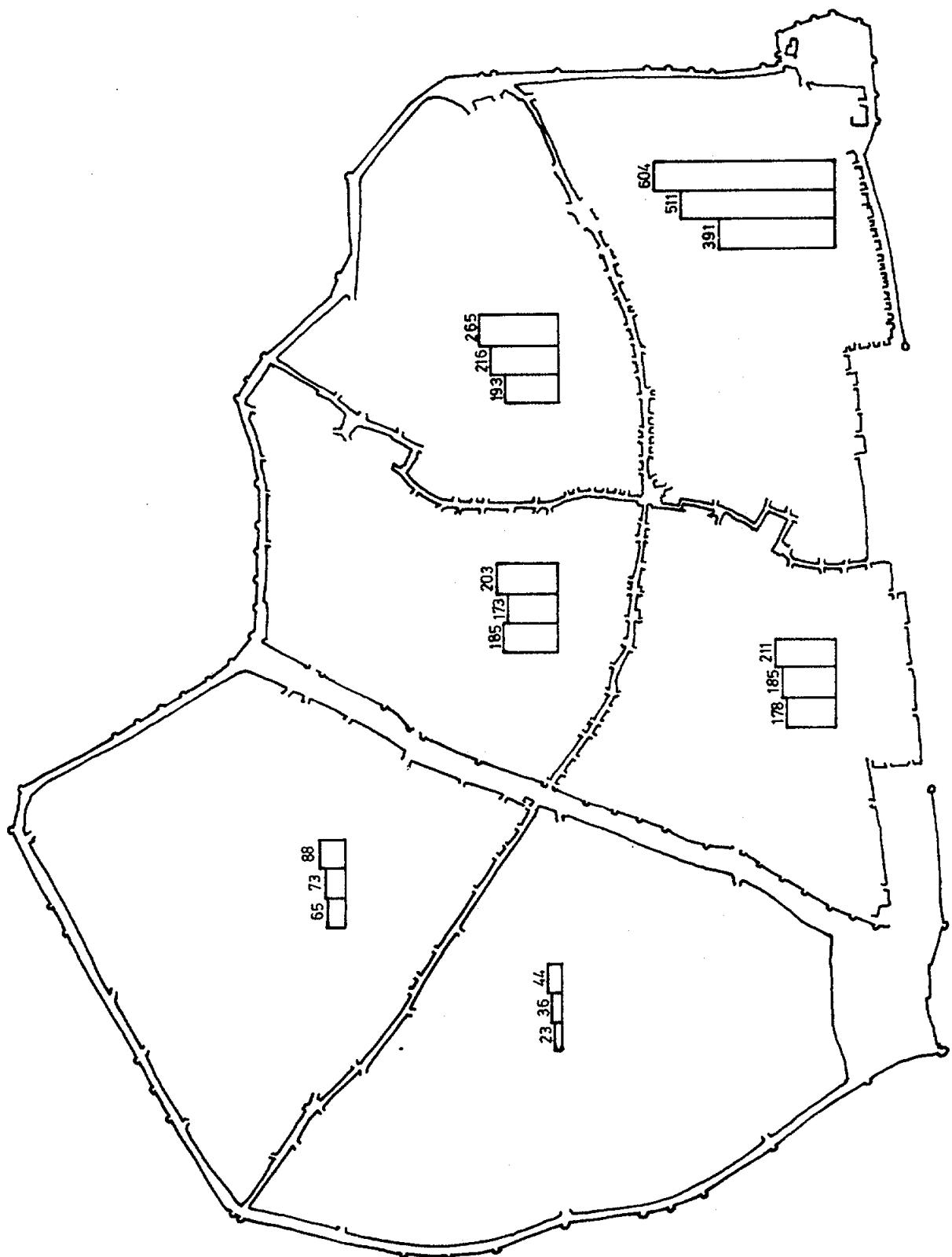
Percentatge de francesos per sectors. 1637

Aproximació a l'absorció per sectors de la immigració francesa: aquesta es situa de forma sensiblement proporcional als pesos inicials de les àrees.

Font: Relación de las casas de franceses... (ACA).

PESOS RELATIVI 1516, 1640, 1713.

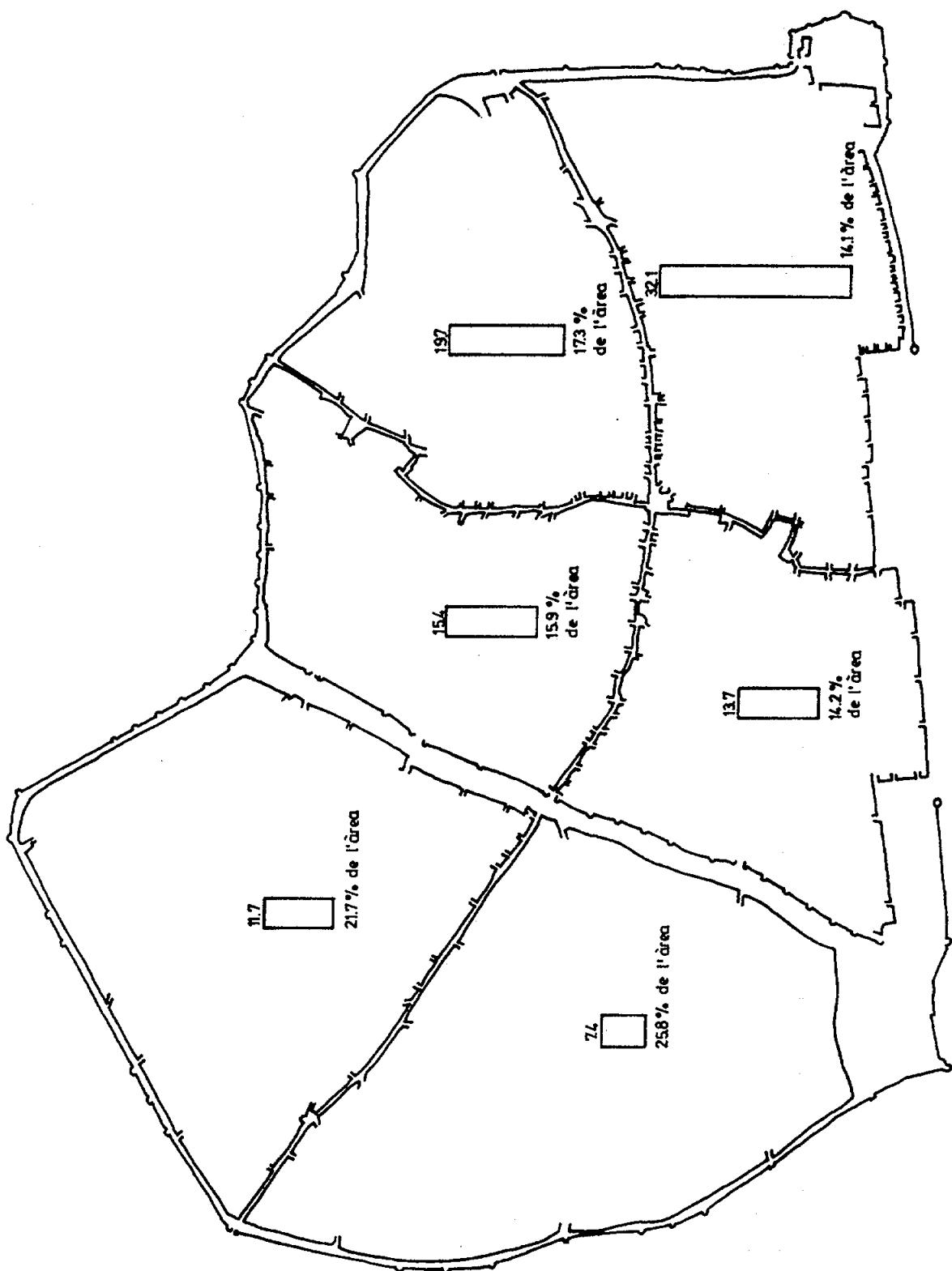

Figura 83

Increments de població. 1516-1714

La distribució de l'increment poblacional manté les proporcions iniciales per sectors i reforça els desequilibris de la ciutat.

Fonts: fogatge 1516 i Cadastre 1716 (IMHB).

Figura 84

Barcelona principis del segle XVIII

Font: Cadastre 1716 (IMHB).

1- Consell de Cent. 2- Diputació. 3- Palau del Rei. 4- Llotja.
5- Palau del Virrei. 6- Drassanes. 7- Estudi General. 8- Hospi-
tal. 9- Pescateria. 10- Seca. 11- Comèdies.

a) Catedral. b) Sant Jaume. c) San Miquel. d) Sant Just. e).
Sant Cugat. f) Santa M^a del Pi. g) Sta.M^a. del Mar. h) St. Pere
de les Puelles. i) Mon. de Jonqueres. j) Santa Anna. k) Mon. de
Montsió. l) Mon. de Sant Joan. m) Conv. de Santa Caterina. n)
Conv. de l'Ensenyança. o) Conv. de Sant Agustí. p) Conv. de Fra-
menors. q) Conv. de Sta. Clara. r) Conv. de Valldonzella. s)
Conv. dels Jesuïtes. t) Conv. dels Angels. u) Conv. del Carme.
v) Conv. de les Gerònimes. w) Sant Llàtzer. x) Conv. de Sant Jo-
sep. y) Mon. de Sant Pau del camp. z) Conv. de Santa Mònica.

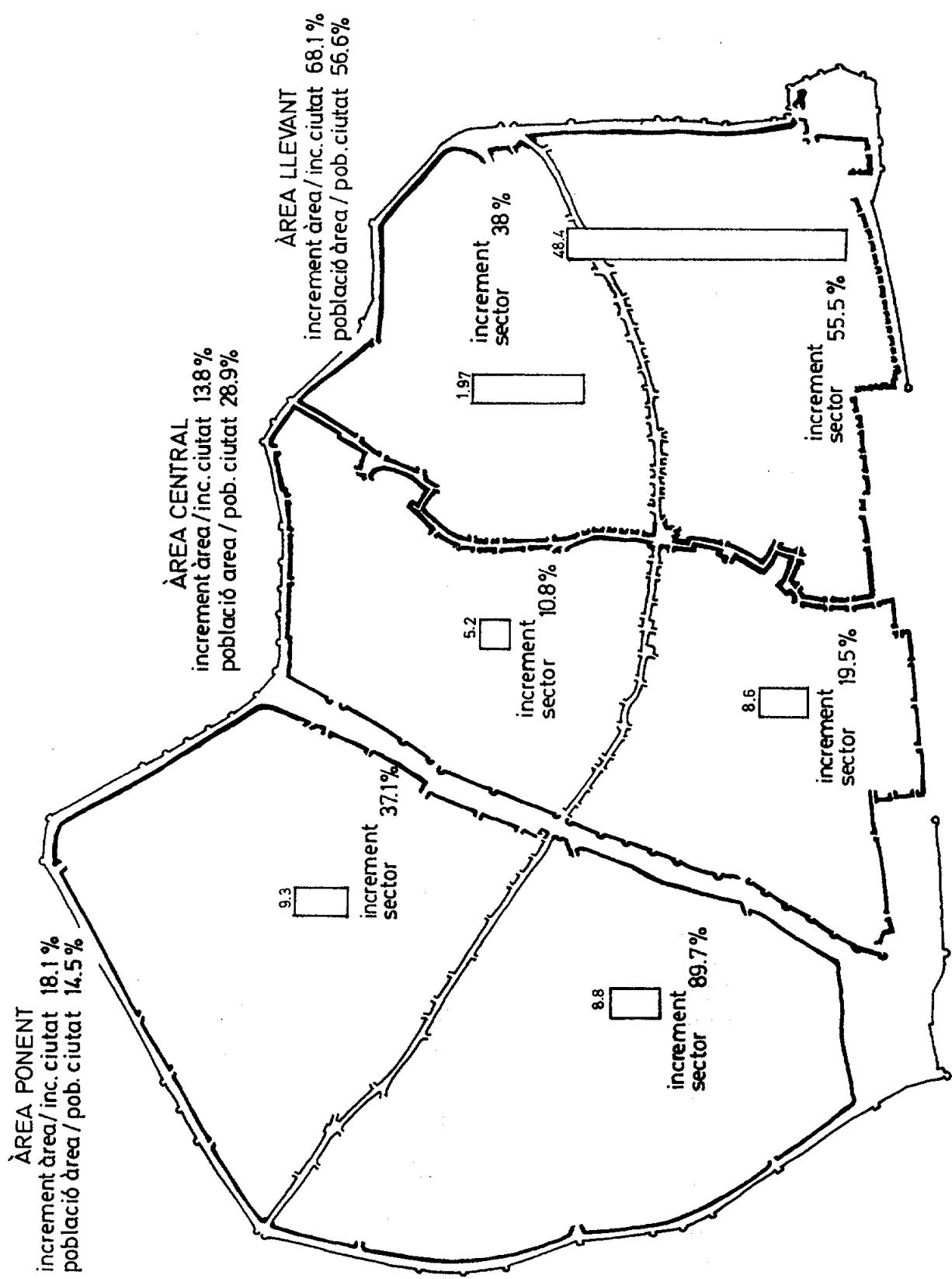

Figura 85

Divisió entre barris i efectes de la Ciutadella l'any 1716

Pel que fa a l'explotació del Cadastre tenim com a precedent important el ben conegut treball publicat per Jordi Nadal i Emili Giralt l'any 1963. En aquell cas, l'escassa "desagregació" de les dades topogràfiques va comportar algunes imprecisions: en primer lloc, la divisió dels barris no era sempre per l'eix dels carrers; en segon lloc, els efectes de l'assalt de l'onze de setembre i les posteriors derruccions motivades per la Ciutadella havien alterat el barri 4, el més important de la ciutat, pel que fa a població i activitats. La precisió en la localització i el "creuament" de fonts diverses permet corregir errors d'interpretació.

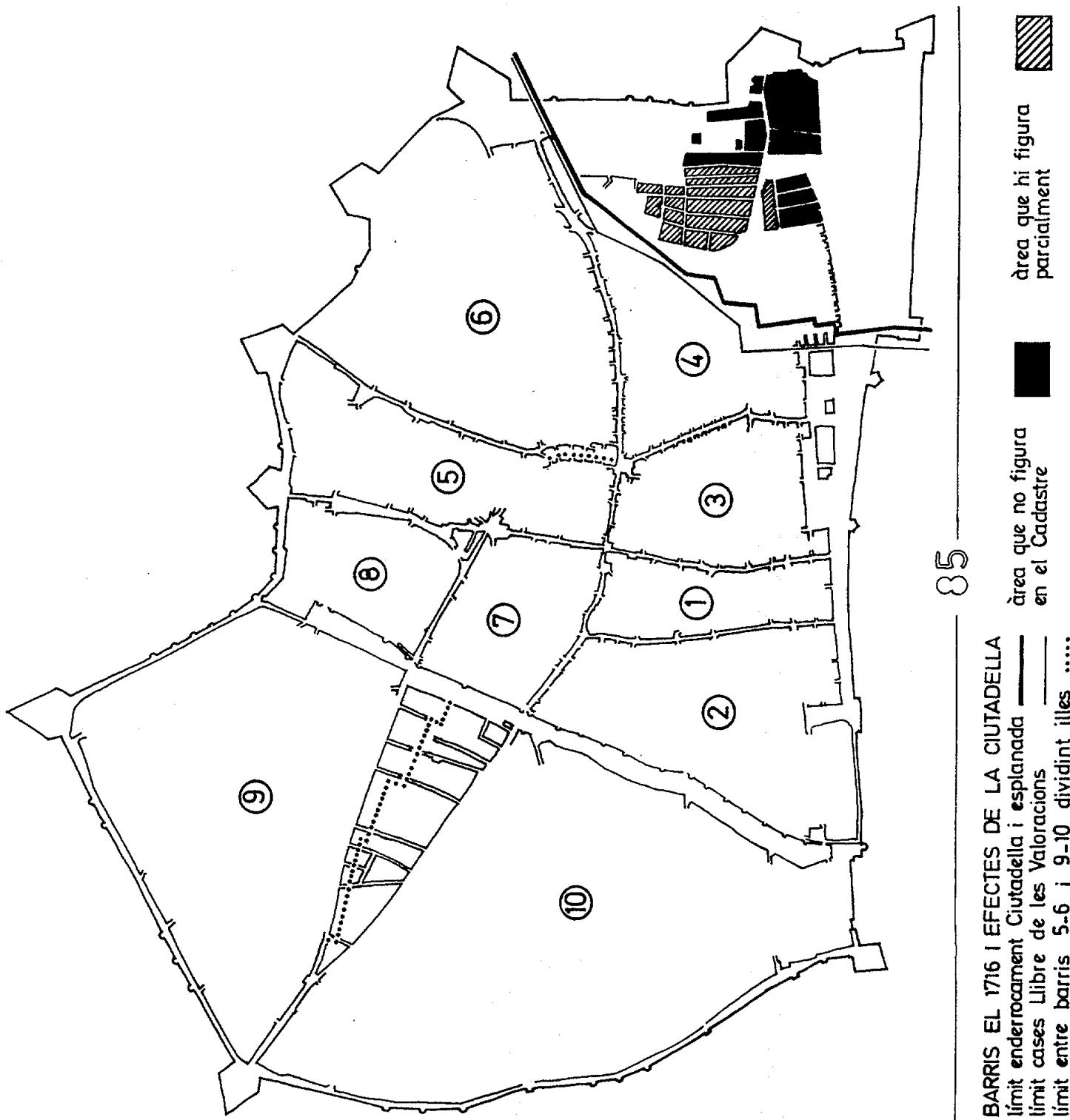
Font: Cadastre 1716 i "llibre de les valoracions" (IMHB).

Figura 86

Límits d'algunes parròquies

En el cas de les parròquies barcelonines, de documentació molt delmada, el "creuament" del Cadastre amb documents parroquials, com les llibretes de comunió, permet obtenir resultats d'altra manera molt difícils. Amb la situació a l'espai de cada família, es pot anar resseguint els límits exactes de les parròquies. Es descobreix que aquests límits són complexos i que no resulten de la simple i directa enumeració per carrers que ens dóna la llibreta de comunió. Per aquesta via es pot conèixer la demarcació de 4 de les 7 parròquies de la ciutat.

Font: Cadastre 1716 i llibretes de comunió (IMHB i A.D.B.).

86

LIMITS PARROQUIALS A PARTIR DEL CADASTRE
1. Parroquia de Santa Maria del Pi 2. Parroquia de Sant Just i Pastor
3. Parroquia de Sant Jaume 4. Parroquia de Sant Miquel

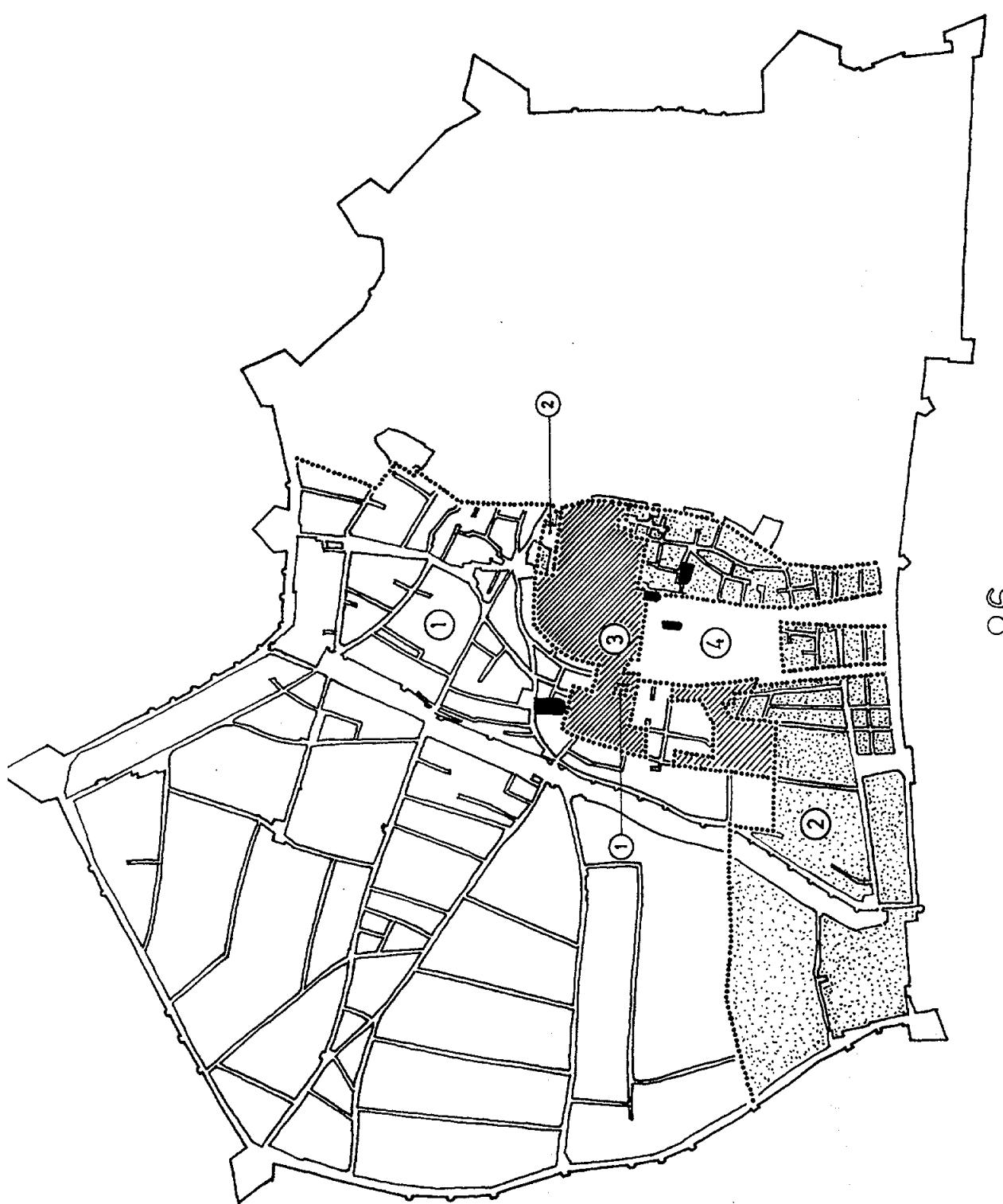

Figura 87

Distribució per barris de les cases d'una mostra de documents notarials

Localitzades les cases extretes d'una mostra de documents notarials, s'observa un clar desequilibri en la freqüència per barris que enregistra aquesta mostra, i el pes real de cada barri, que coneixem gràcies al Cadastre. L'Arxiu de Protocols ens restitueix, doncs, una ciutat fictícia, deformada en la composició dels seus elements i en la seva situació a l'espai. El Cadastre serveix per evidenciar aquesta deformació i pot ajudar a corregir-la.

Fonts: A.P. (veure nota 122) i Cadastre de 1716 (IMHB).

Figura 88

Comparació de l'ocupació en planta de les cases: total ciutat i mostra documents notarials

Si la distribució a l'espai revela una deformació, aquesta també es palesa quan s'analitzen altres variables. La corba que mesura el percentatge de cases segons el nombre d'espais en planta 1ª queda en la mostra dels documents notarials pràcticament "invertida" respecte la que proporciona el Cadastre del conjunt de la ciutat.

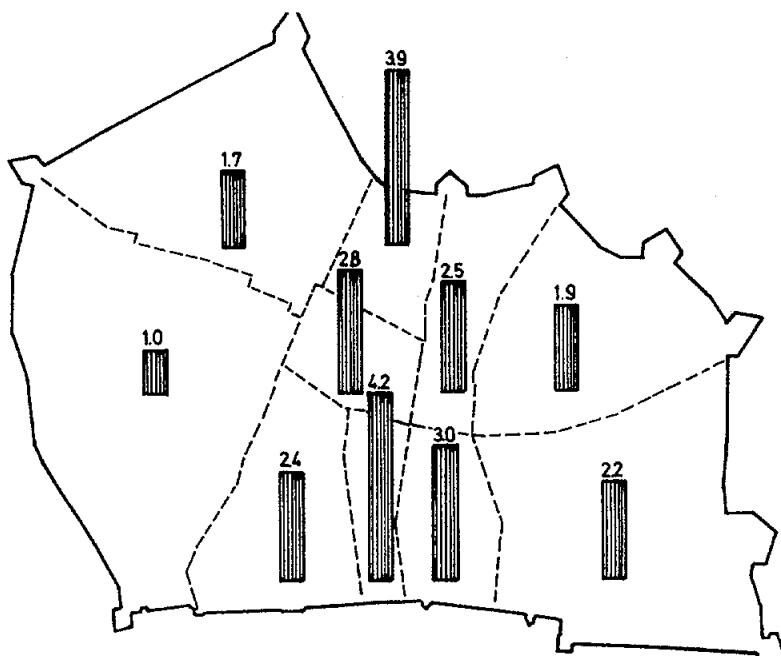
Fonts: A.P. (veure nota 122) i Cadastre de 1716 (IMHB).

Figura 89

Comparació de les mitjanes de preus de cases i % de cases ocupades pel propietari: total ciutat i mostra documents notarials

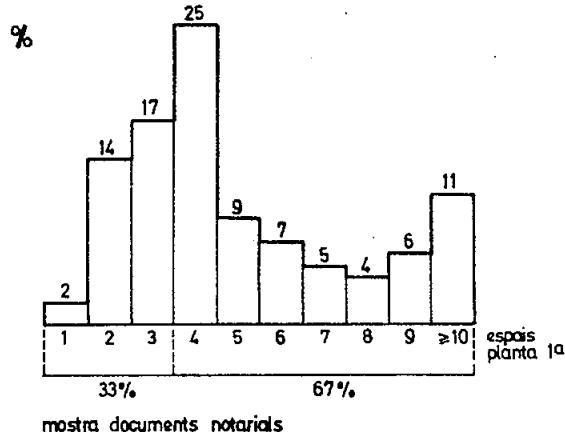
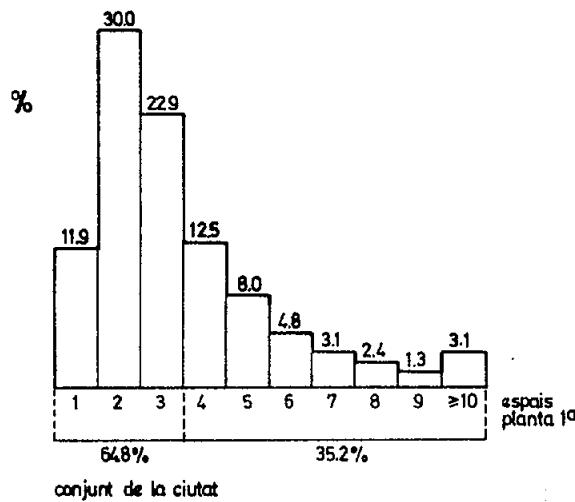
També la comparació de les mitjanes de preus de cases i dels percentatges de cases ocupades pel propietari evidencien la gran desviació de la mostra notarial respecte als valors que s'obtenen del Cadastre.

Fonts: A.P. (nota 122) i Cadastre de 1716 (IMHB).

87

DISTRIBUCIÓ PER BARRIS DE LES CASES D'UNA MOSTRA DE DOCUMENTS NOTARIALS
pesos comparats -amb base 1 pel barri 10- dels percentatges de cases aparegudes respecte
del total de cada barri

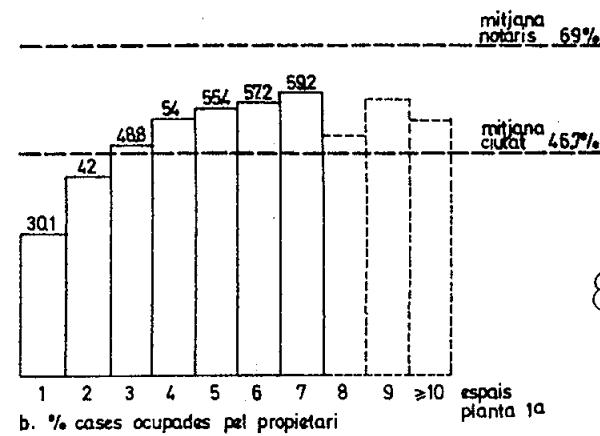
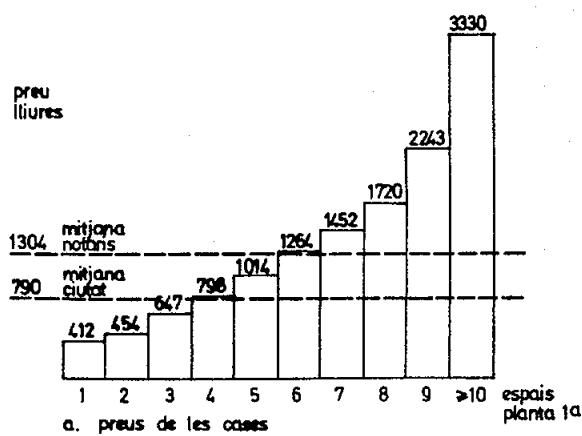
88

COMPARACIÓ DE L'Ocupació EN PLANTA DE LES CASES: TOTAL CIUTAT I MOSTRA DOCUMENTS NOTARIALS

% de cada tipus de cases (de 1 a ≥10 espais a la 1ª planta)

els 3 primers tipus suposen $\approx 2/3$ del total en el primer cas i 1/3 en el segon

les diferències serien més grans si quedassin incloses les cases de només pb (que no apareixen a la mostra)

89

COMPARACIÓ DE LES MITJANES DE PREUS DE CASES I % DE CASES OCUPADES PEL PROPIETARI :

TOTAL CIUTAT I MOSTRA DOCUMENTS NOTARIALS

mitjana ciutat i mitjana notaris grafades sobre el conjunt de la ciutat desglossat per dimensions de cases

mitjana ciutat sense incloure les cases de només pb

Figura 90

Evolució del nombre d'ànimes de comunió a la parròquia de Santa Maria del Pi entre 1693 i 1721

Es útil observar com la guerra de Successió no suposa el daltabaix que sovint s'ha postulat; i com, malgrat tot, el període es salda amb un increment en el nombre d'habitants de la parròquia.

Font: Llibretes de comunió (A.D.B.).

Figura 91

Evolució del nombre d'ànimes de comunió a la parròquia de Sant Just entre 1693 i 1721

La corba de la parròquia de Sant Just és encara més precisa, en estar documentats un major nombre d'anys. Si es marca la forta davallada de l'any 1707 a causa de la pesta, en conjunt la guerra suposa un fort increment en la població de la parròquia.

Font: Llibretes de comunió (A.D.B.).

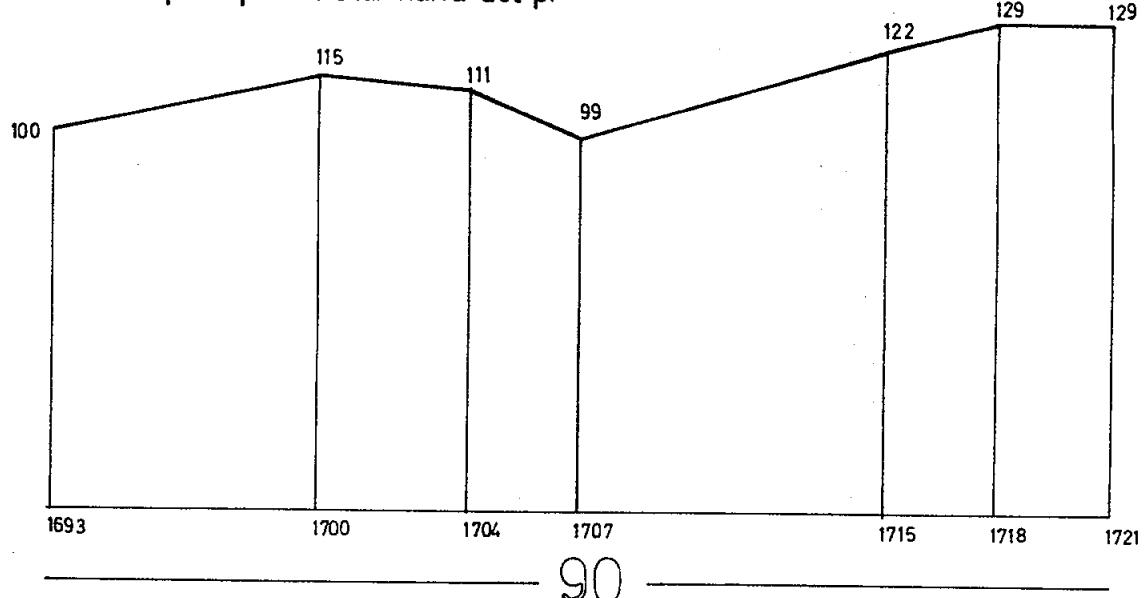
Figura 92

Evolució del nombre d'ànimes de comunió d'ambdues parròquies

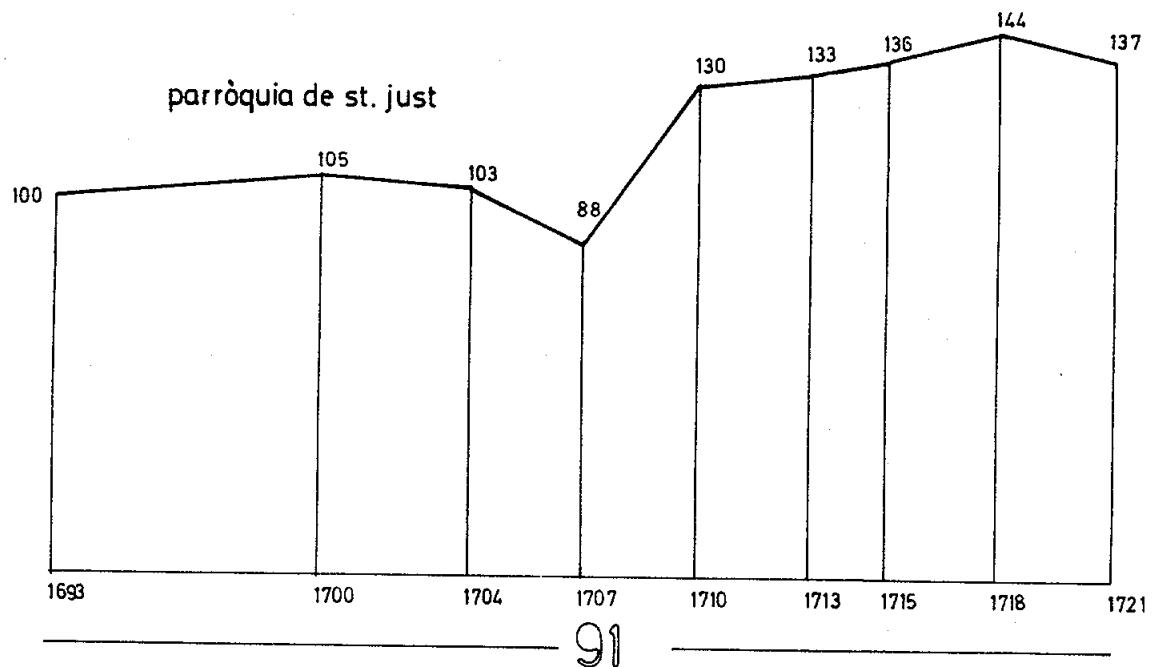
Les dues parròquies segueixen una evolució quasi idèntica pel que fa a les tendències, amb desnivells més acusats a la parròquia de Sant Just. En conjunt, si durant la guerra la població ha augmentat de l'ordre d'un 16%, durant els anys de construcció de la Ciutadella (entre 1715 i 1718) s'enregistra un nou augment del 7%.

Font: Llibretes de comunió (A.D.B.).

parròquia de sta. maria del pi

parròquia de st. just

àmbdues parròquies

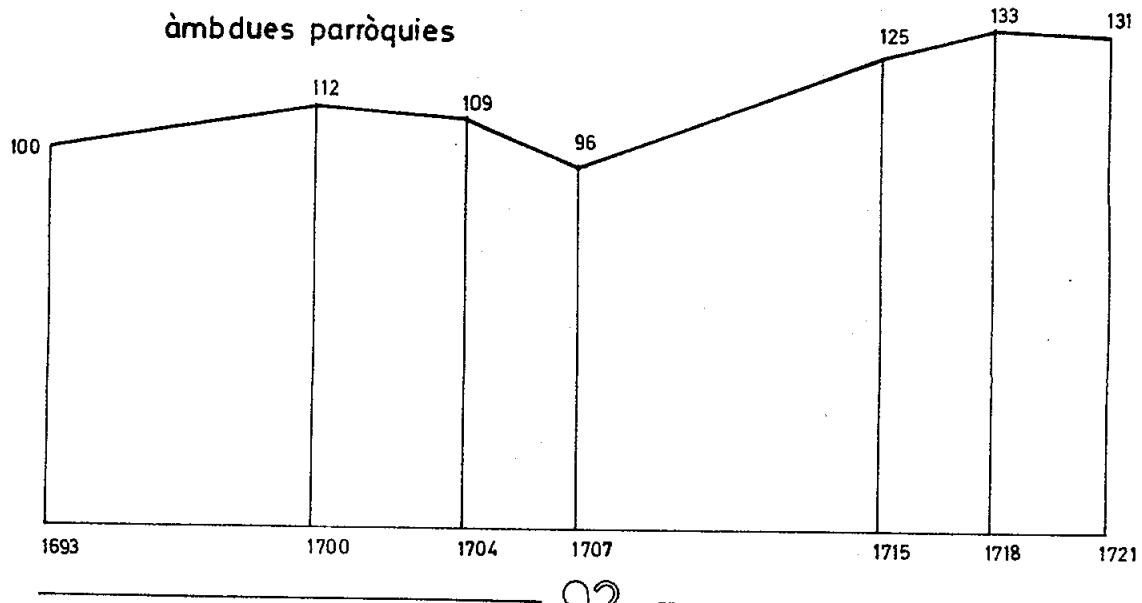

Figura 93

Evolució dels pesos de cinc sectors de la parròquia del Pi

El més destacable és l'augment molt considerable del pes del Raval entre la pesta de 1707 i l'any 1715, que provoca una inversió en els pesos de la parròquia: el Raval passa de representar el 48% de la mateixa, a representar quasi el 58%.

Font: Llibretes de comunió (A.D.B.)

a) any 1693	b) any 1700	c) any 1704	d) any 1707
e) any 1715	f) any 1718	g) any 1721	

Figura 94

Evolució demogràfica del sector A de la parròquia del Pi

La divisió en sectors permet desagregar topogràficament el que havíem observat pel conjunt de la parròquia. Es pot apreciar així, com el sector A és l'únic que marca una davallada de població entre 1707 i 1715. També entre 1718 i 1721 té un comportament invers als altres sectors i a la parròquia de Sant Just.

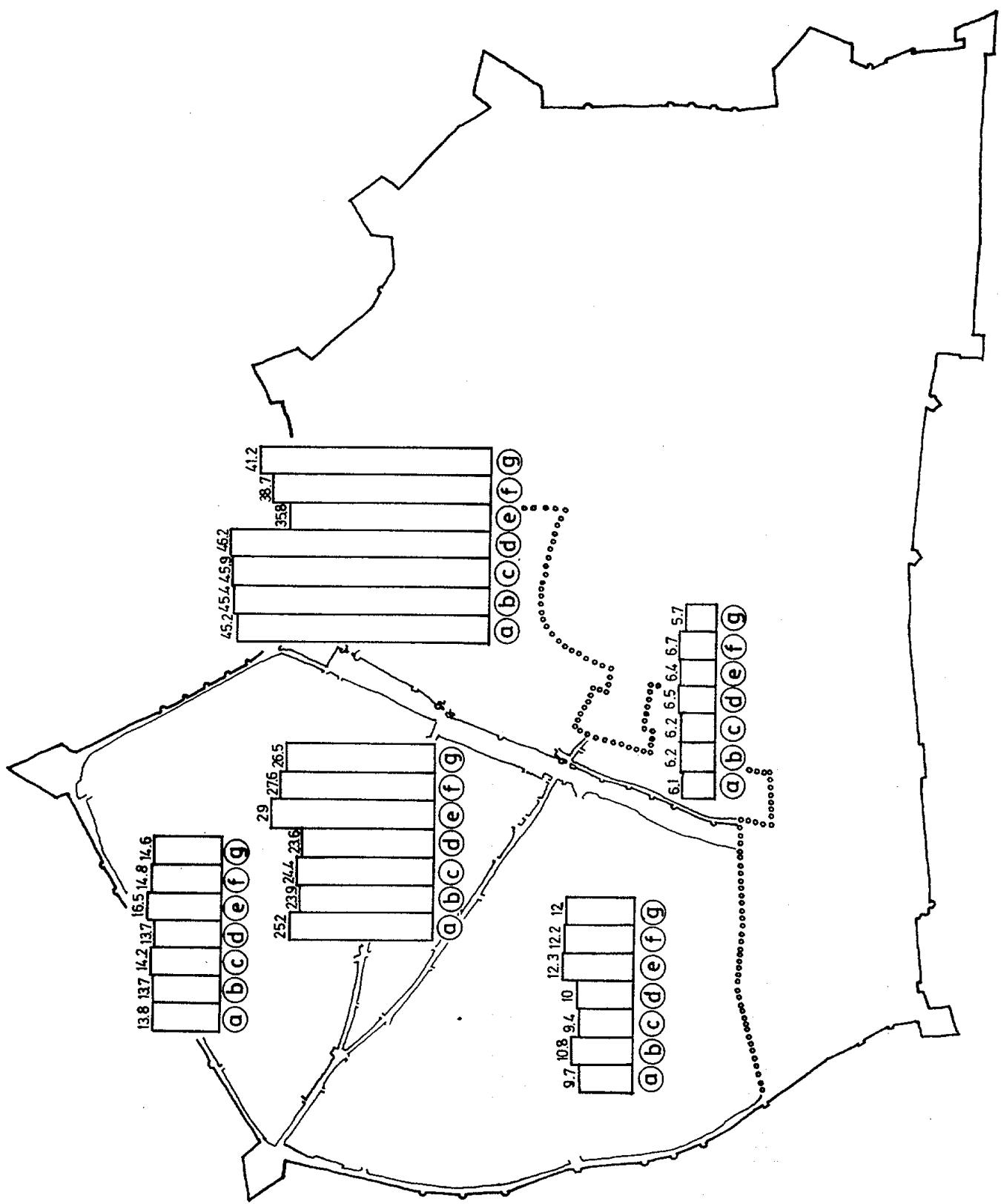
Font: Llibretes de comunió (A.D.B.).

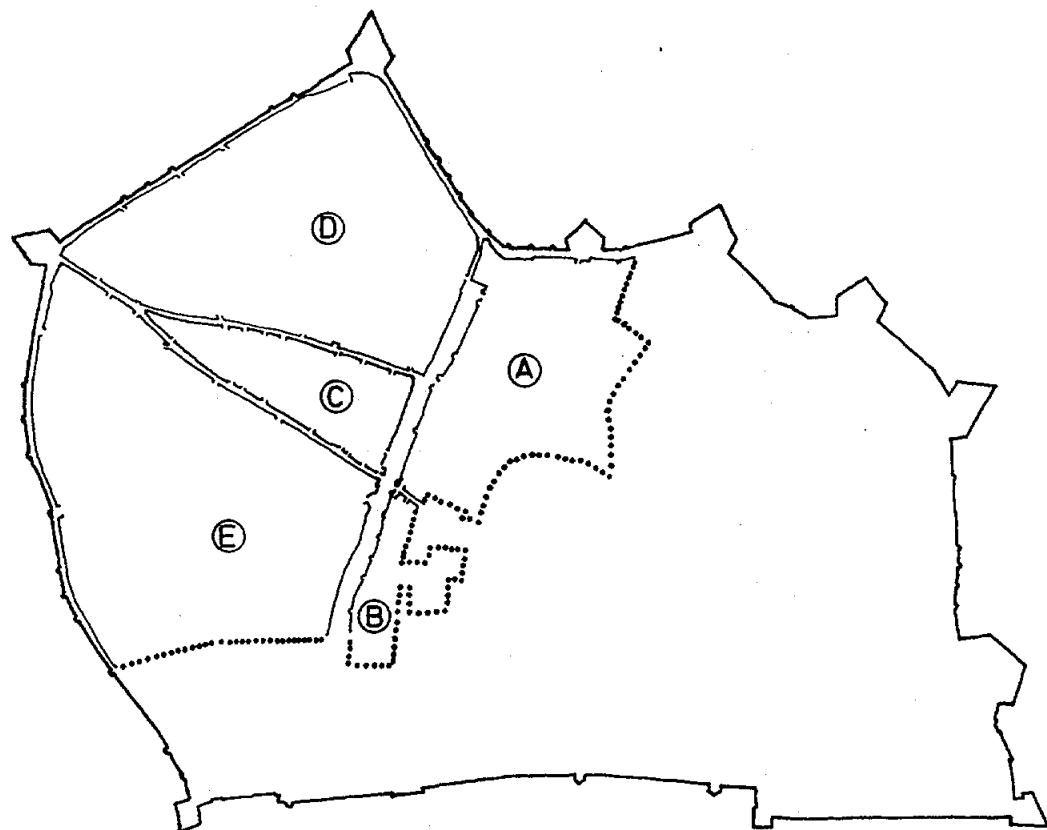
Figura 95

Evolució demogràfica del sector B de la parròquia del Pi

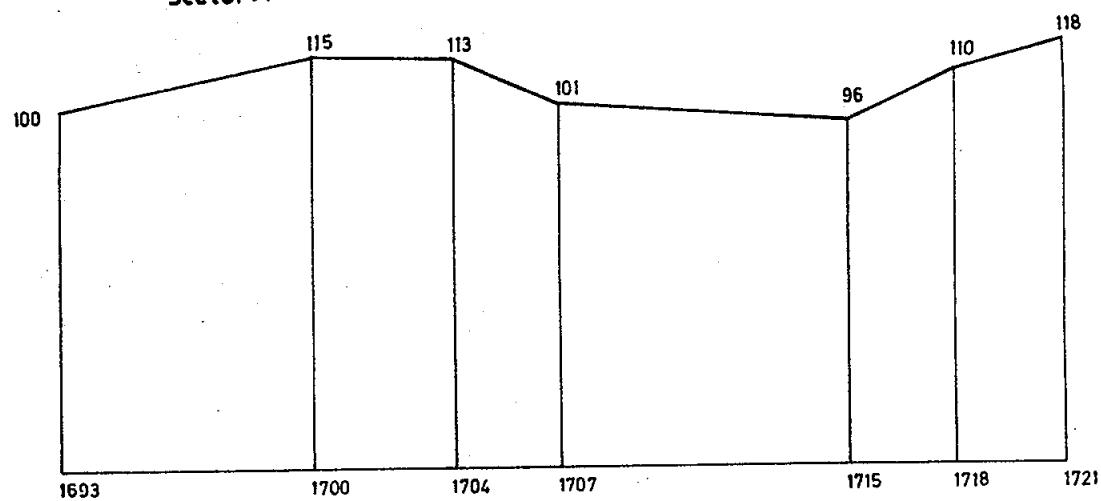
El sector B segueix les tendències més generals, té l'augment general entre 1693 i 1700, la lleugera davallada entre 1700 i 1704, acusa la pesta de 1707, i marca una forta recuperació entre 1707 i 1715. Es diferencia per la intensitat del increment entre 1715 i 1718, i per la forta baixada entre 1718 i 1721.

Font: Llibretes de comunió (A.D.B.).

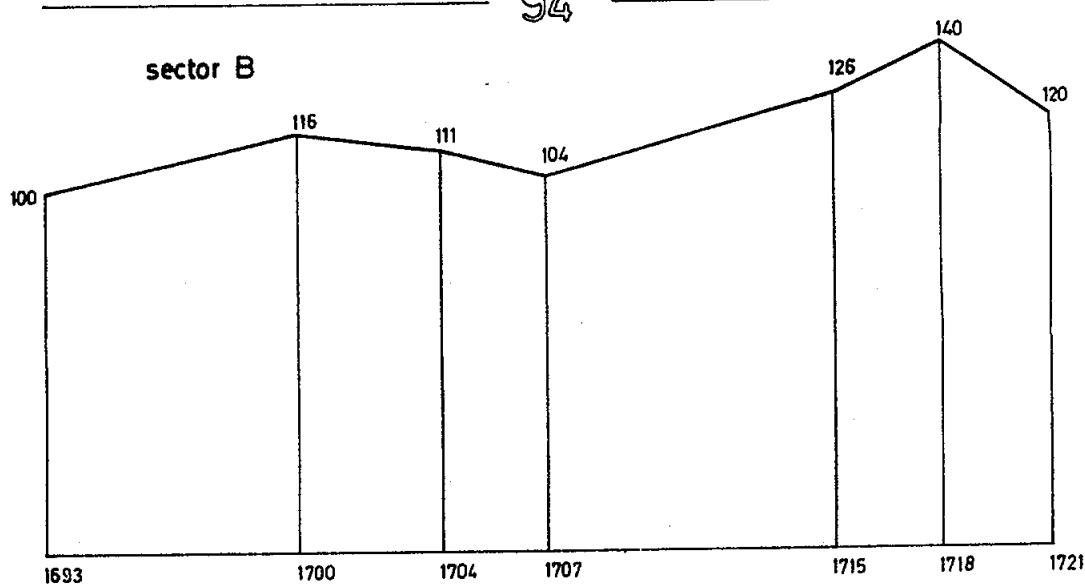

sector A

94

sector B

95

Figures 96 , 97 i 98

Evolució demogràfica dels sectors C,D i E de la parròquia del Pi

També cal aquí remarcar una evolució que segueix les tendències més generals, però que acusa un molt fort creixement entre 1707 i 1714. En els tres sectors del Raval es marquen algunes diferències de comportament, però aquest tret es comú.

Font: Llibretes de comunió (A.D.B.).

Figures 99 a 109

Evolució demogràfica per carrers de la parròquia del Pi

Per carrers les diferències són encara més clares. Els carrers Pedritxol, Portaferrissa, Ripoll, Santa Anna mostren un comportament similar entre si i d'acord amb les pautes similars del sector; mentre que els carrers Tallers i Hospital mostren una corba també bastant estable, però inversa; i a la perifèria del Raval, els carrers de menor nivell econòmic, com Sendra i Natzaret, tenen una evolució molt més sotmesa a fluctuacions, amb una neta reacció de la pesta de 1707.

Font: Llibretes de comunió (A.D.B.).

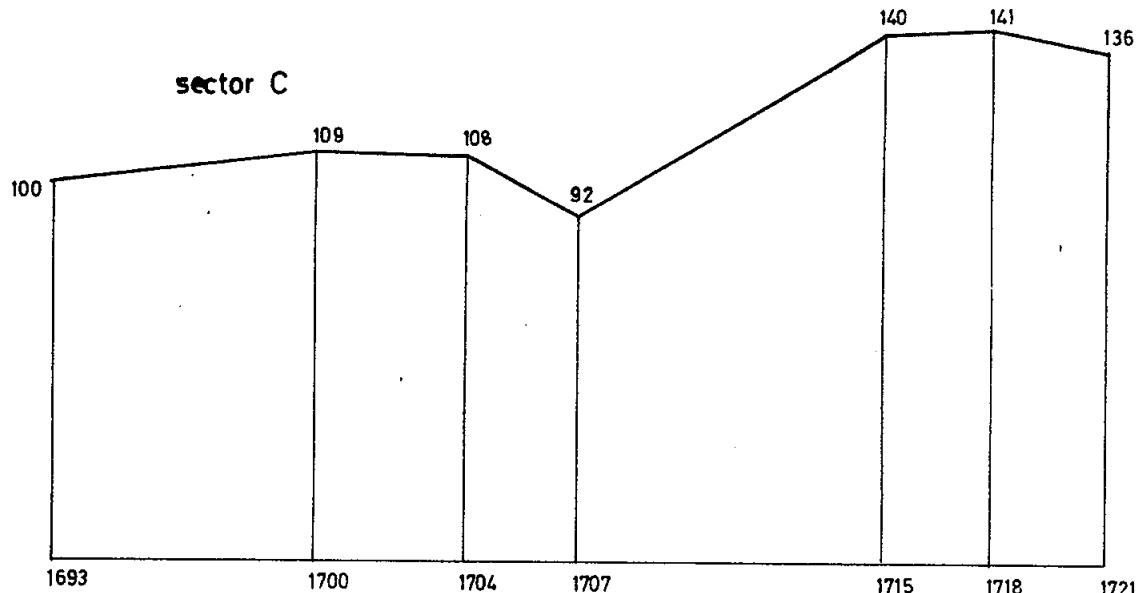
Figura 110

Evolució demogràfica per carrers de la parròquia de Sant Just

Les corbes dels carrers de la parròquia de Sant Just, que abassen un arc cronològic més ampli i amb un registre de dades anual, ofereix una millor idea de les oscil.lacions del període, i per tant del grau de mobilitat. De totes les corbes interessa remarcar les similituds i diferències entre carrers d'acord amb les similituds i diferències de les seves característiques estructurals.

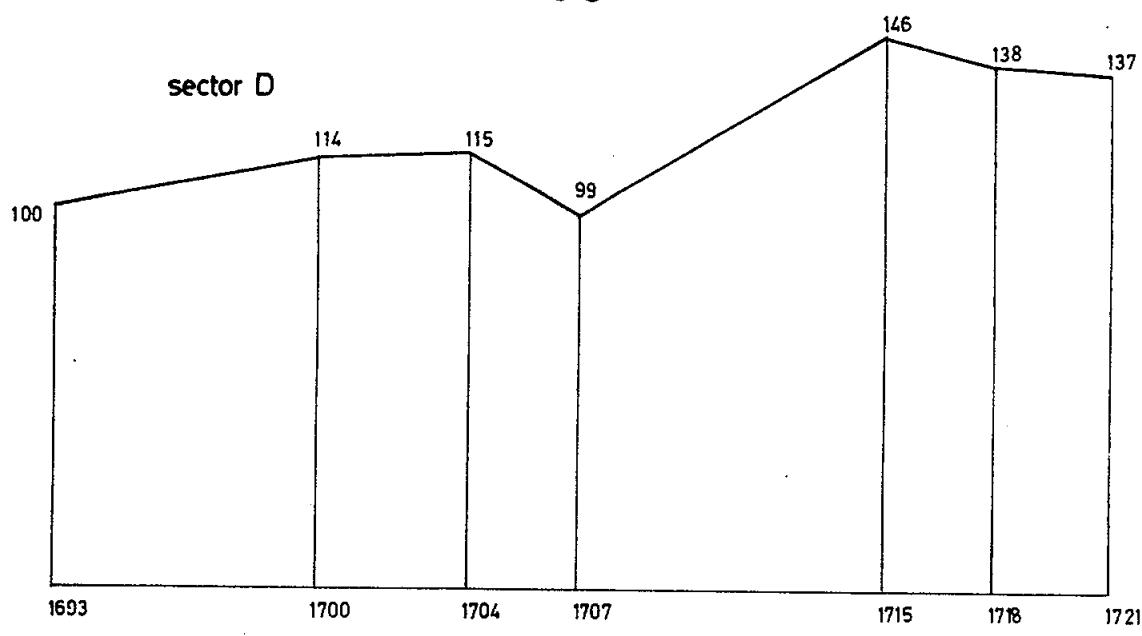
Font: Llibretes de comunió (A.D.B.).

sector C

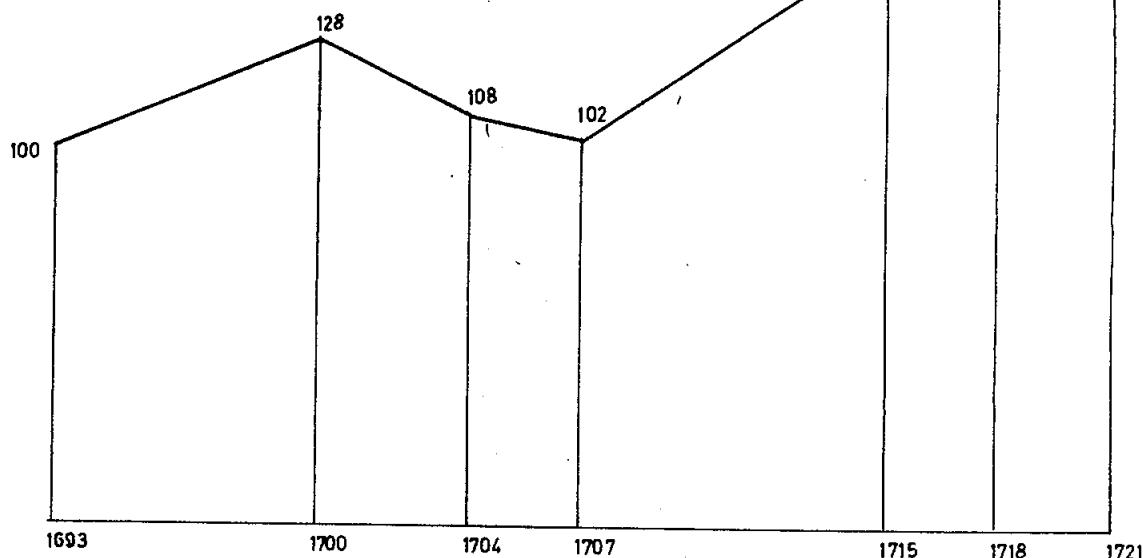
96

sector D

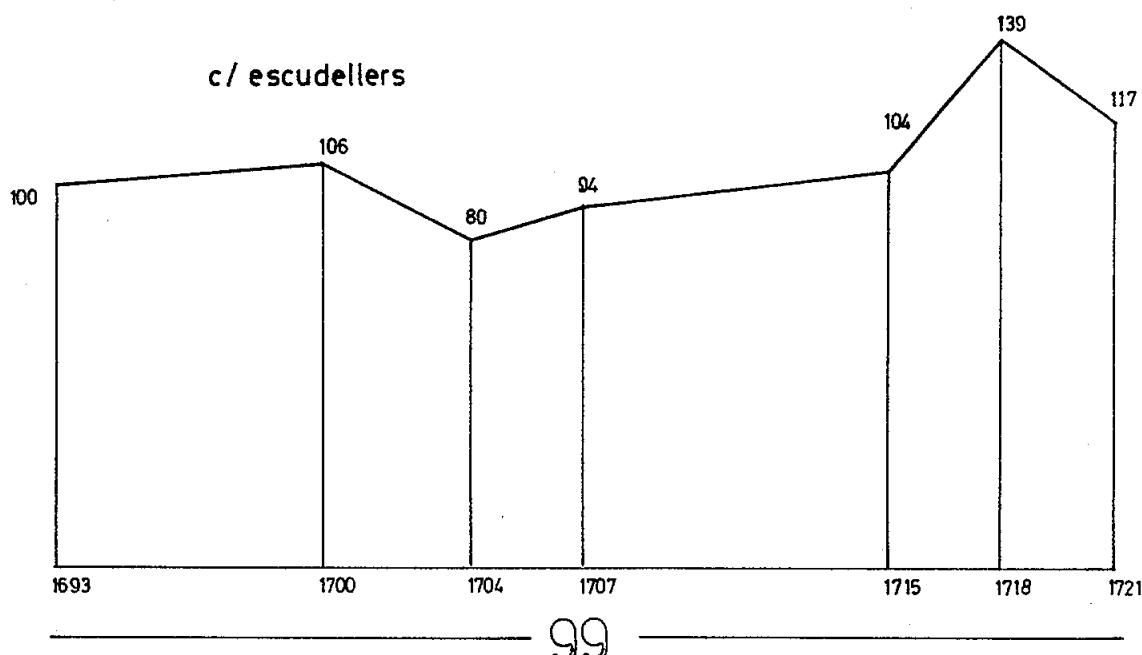
97

sector E

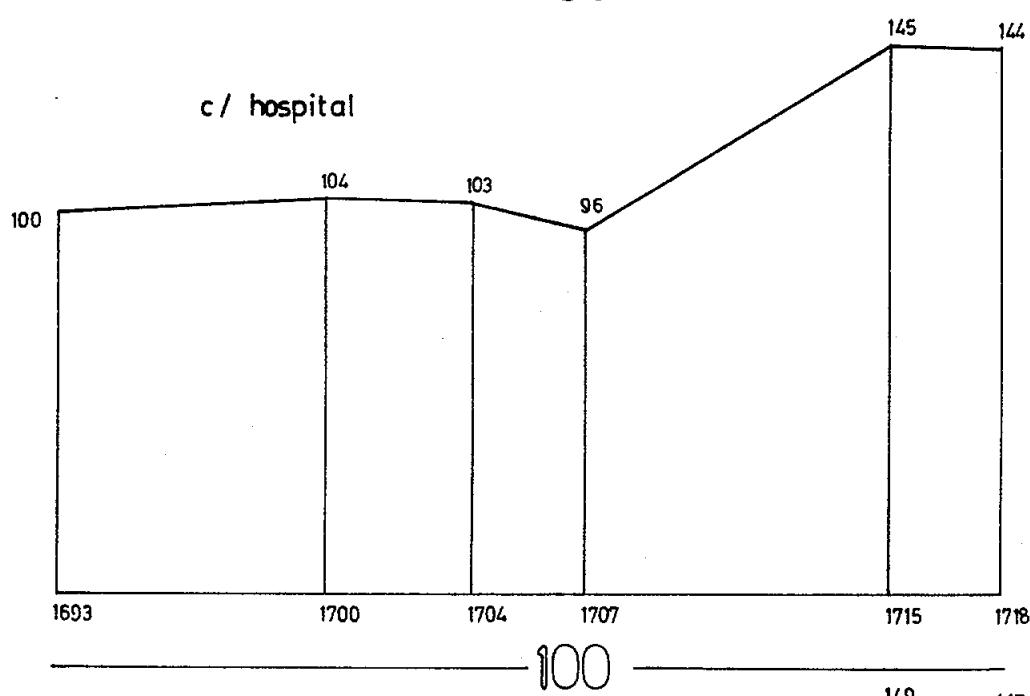

98

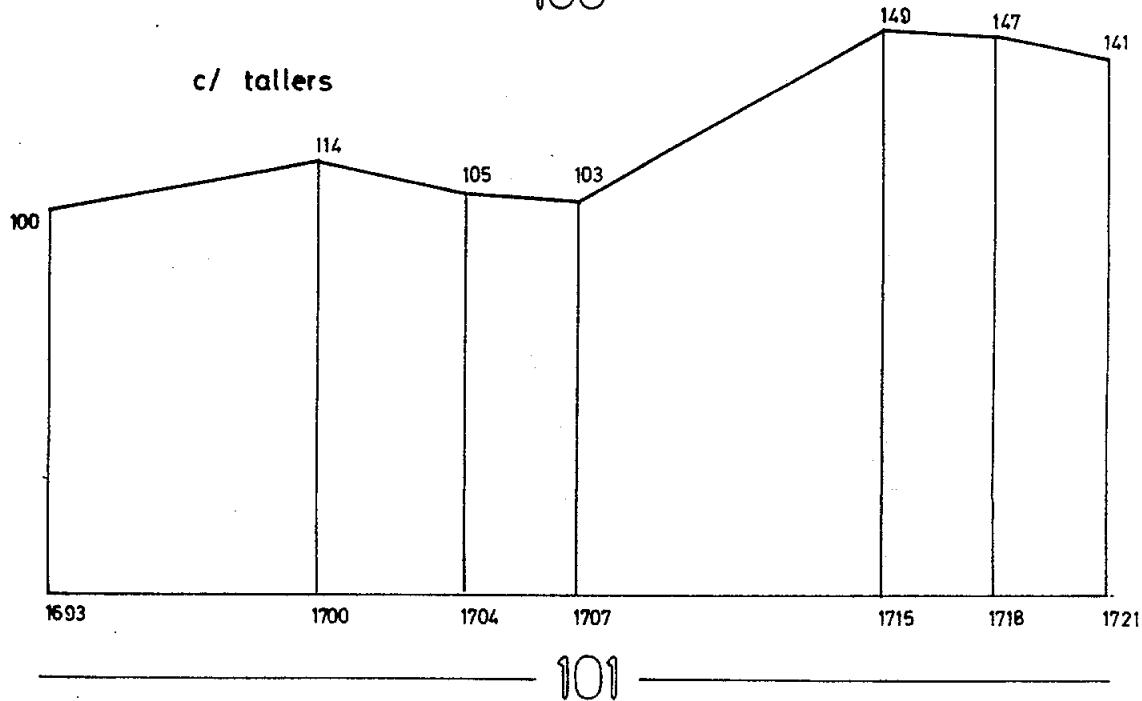
c / escudellers

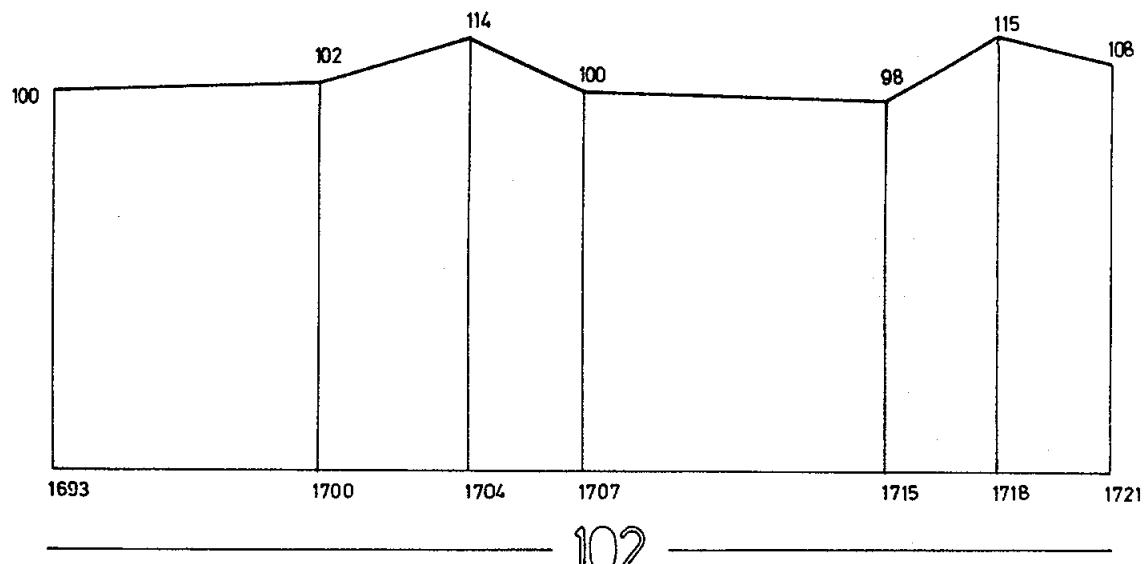
c / hospital

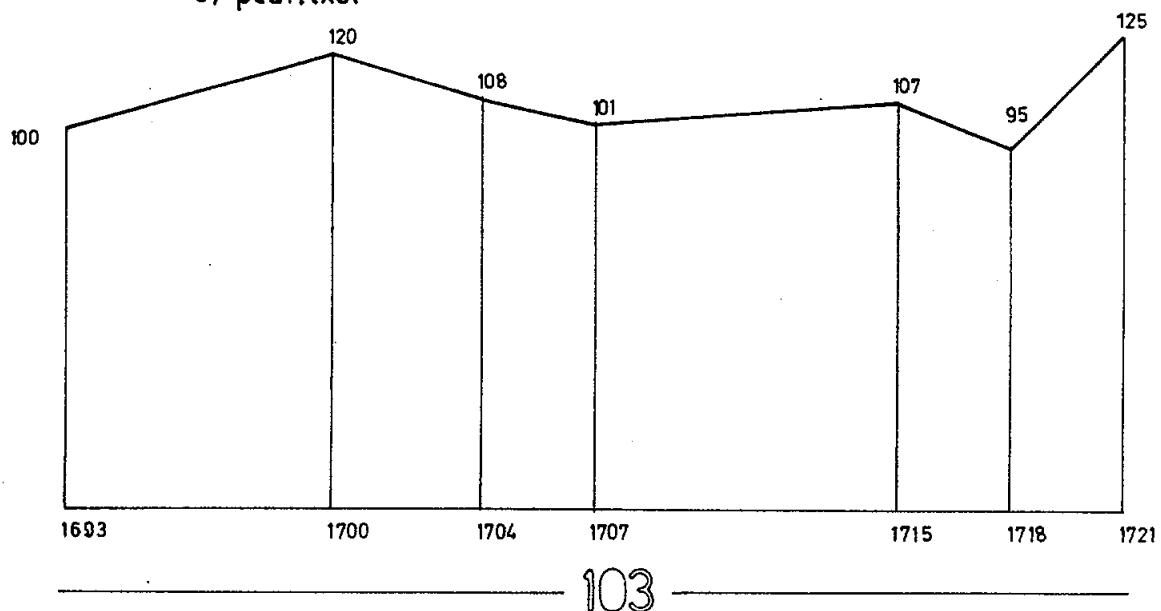
c / tallers

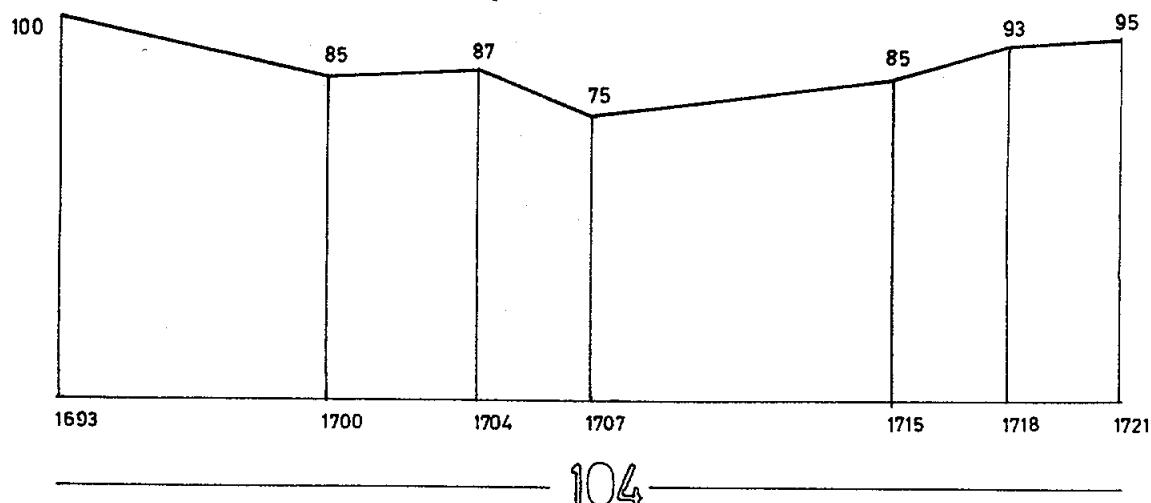
c / portaferissa

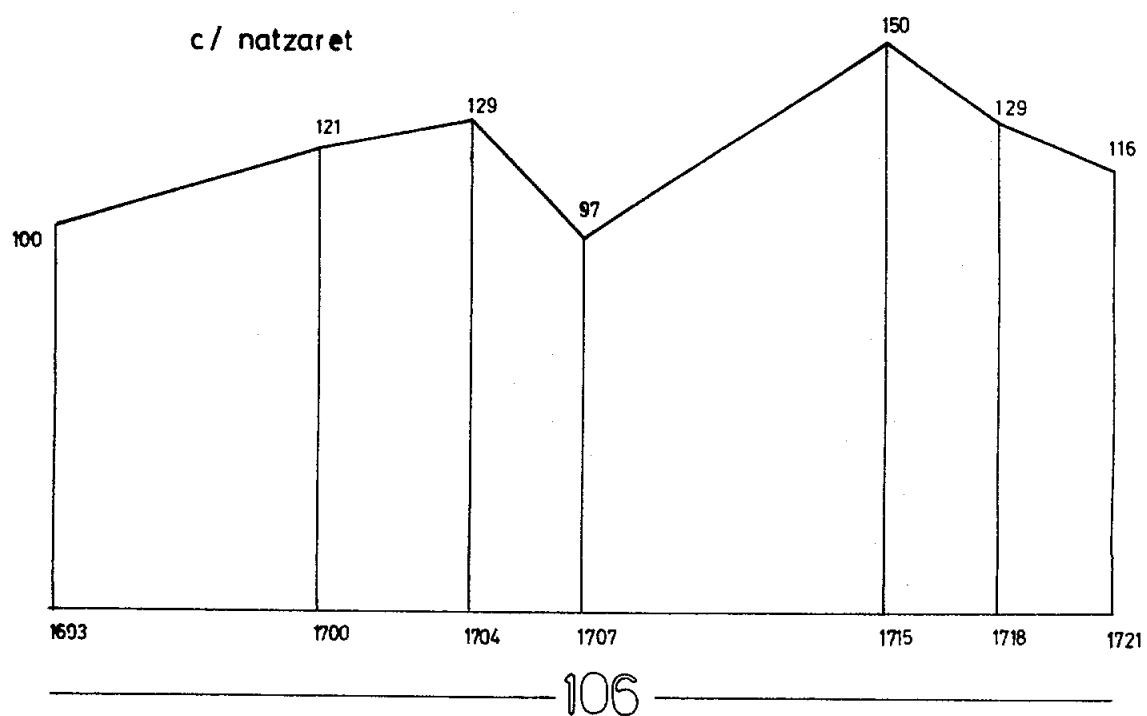
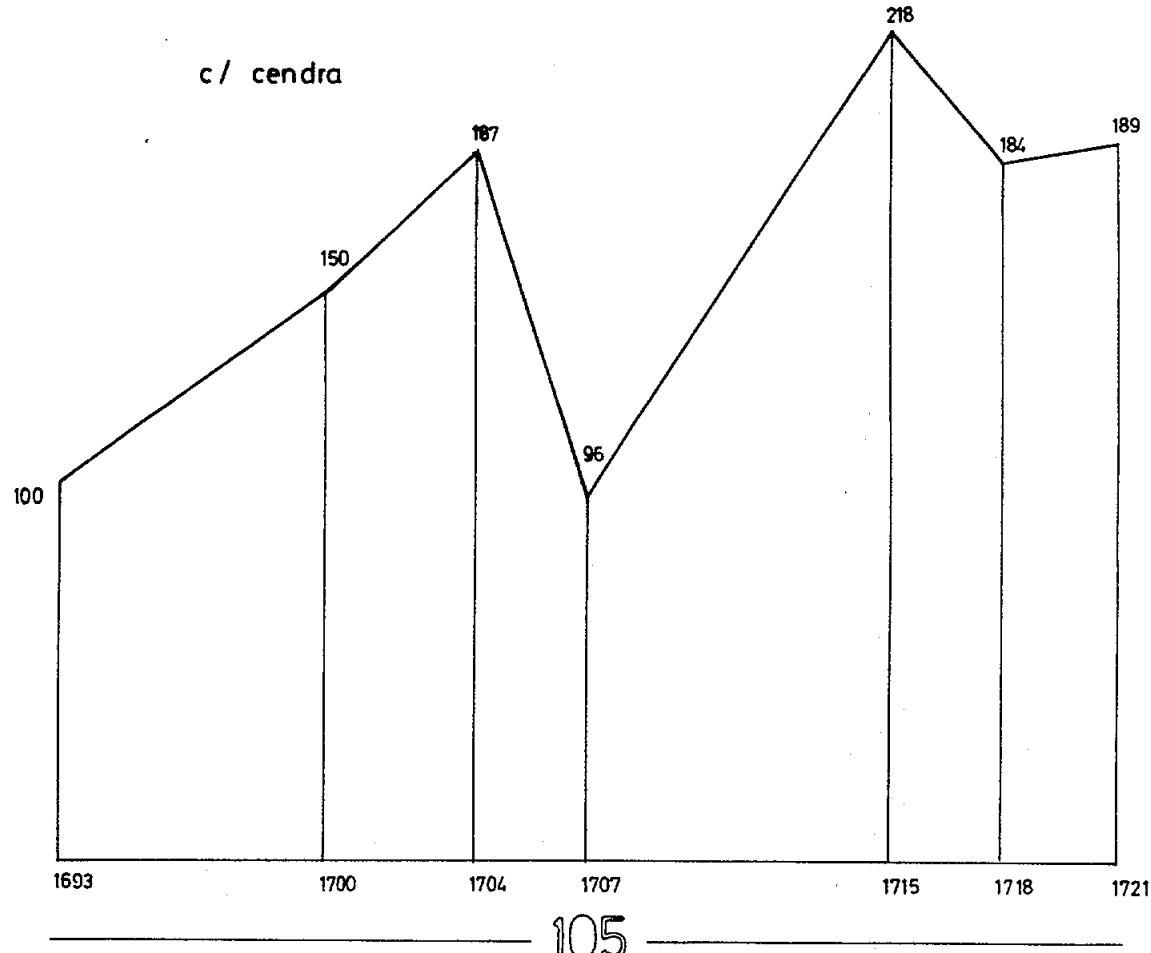
102

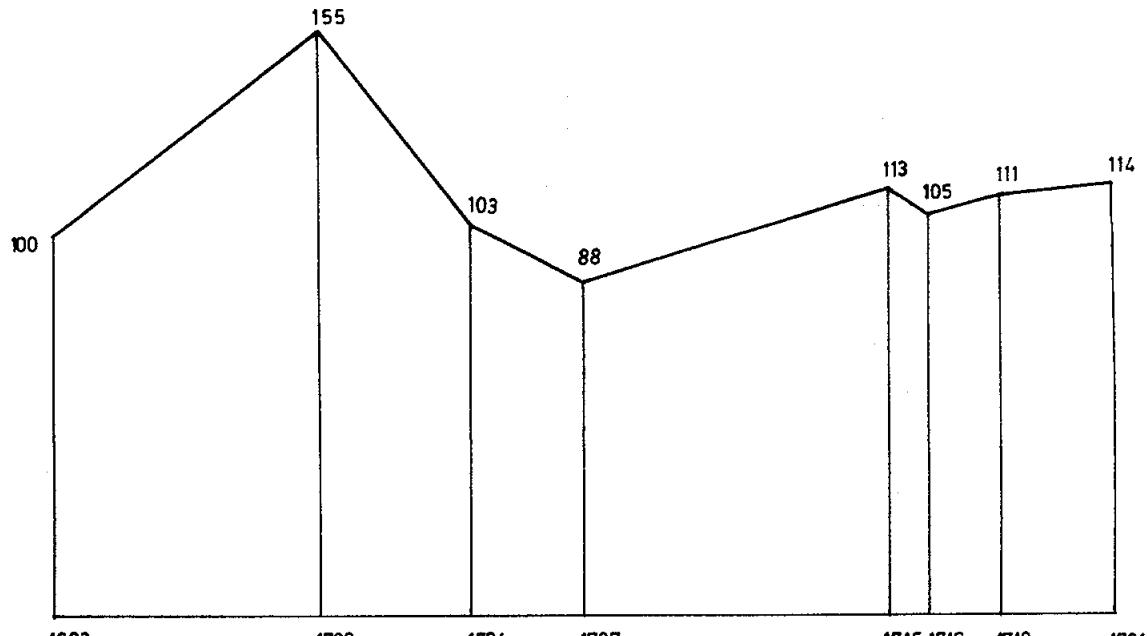
c / pedritxol

103

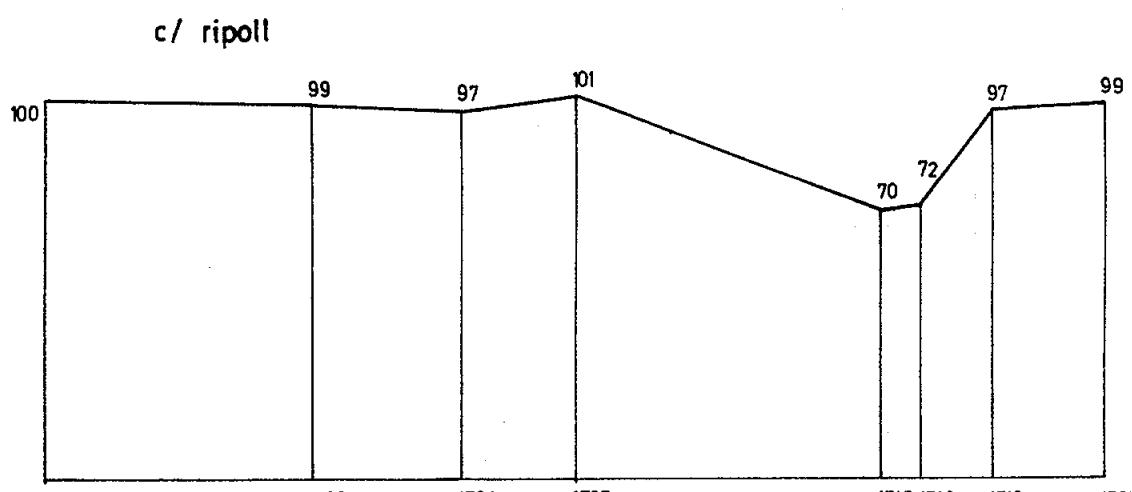
c / boqueria

104

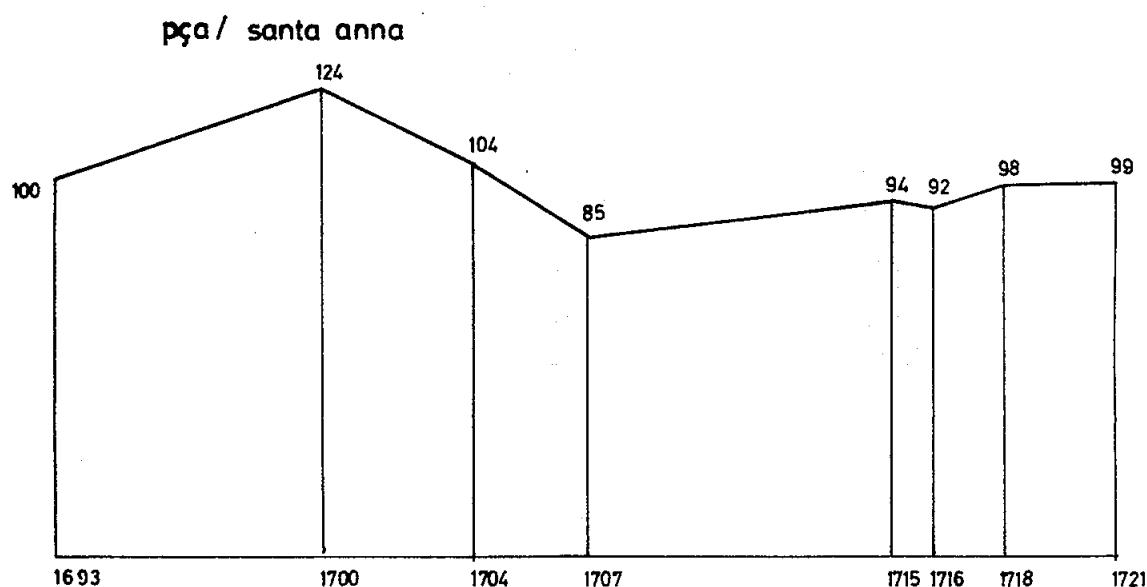

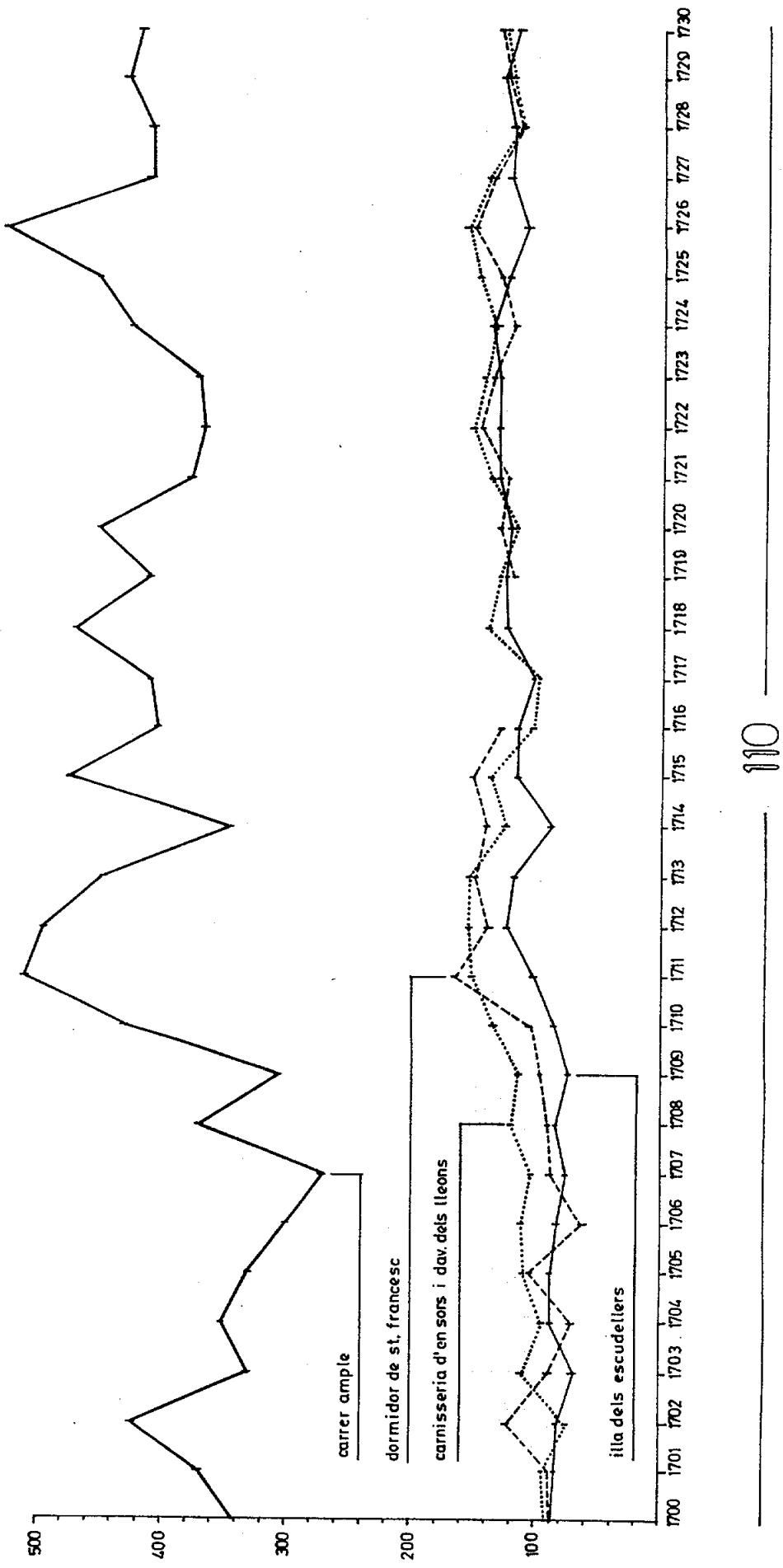
107

108

109

Figures 111 a 128

Corbes de mobilitat per carrers

Les corbes varien sensiblement segons les característiques del carrer. La mínima mobilitat es comprova als carrers artesanal-comercials: Boqueria i el tram del carrer Hospital més pròxim a la Rambla. El tram del carrer Hospital més pròxim a Sant Llàtzer té, en canvi, una mobilitat molt més acusada, que s'aproxima a les més exagerades dels carrers pobres i perifèrics, com el de Natzaret, o el carrer de la Sendra.

Els carrers més "notables", com per exemple Portaferrissa, plaça de Santa Anna, i fins i tot Pedritxol, registren una major renovació de la població a nivell individual i familiar; però hi observem, en el llarg termini, un nucli de flocs molt estable.

A la parròquia de Sant Just s'adverteix una més clara assimetria en les corbes (carrer Ample, Dormidor de Sant Francesc, Carnisseria de'n Sors, Davallada dels Lleons), que fa pensar en una renovació important de la població entorn al canvi de segle o arran de la guerra de Successió. Més enllà de les seves característiques específiques, en conjunt les corbes mostren la intensa renovació de la població en el curt termini.

Font: Llibretes de comunió (A.D.B.)

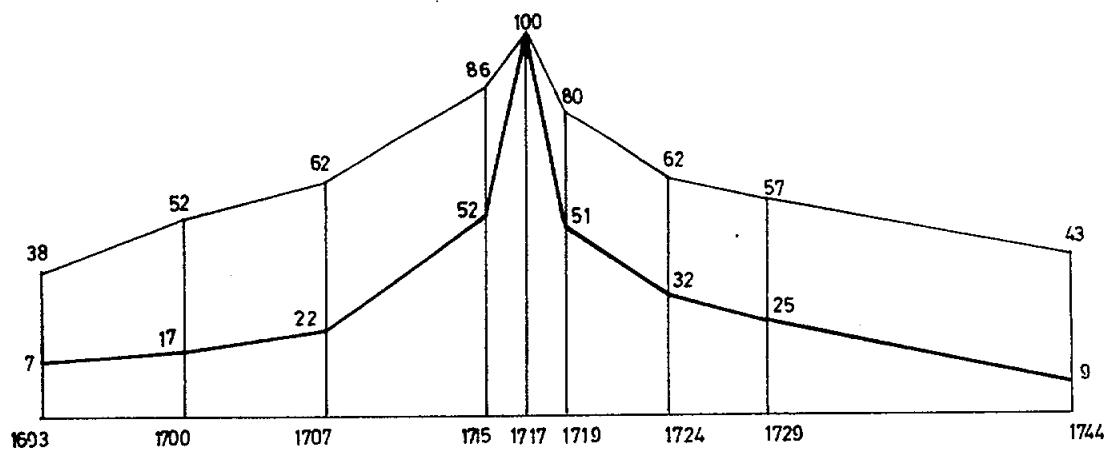
% dels cognoms de 1717 que es mantenen	_____
% de noms i cognoms de 1717 que es mantenen	_____

Figura 129

Percentatges de les diverses categories de propietaris segons el nombre d'unitats habitables que posseeixen, i percentatges d'unitats habitables que corresponen a cada categoria

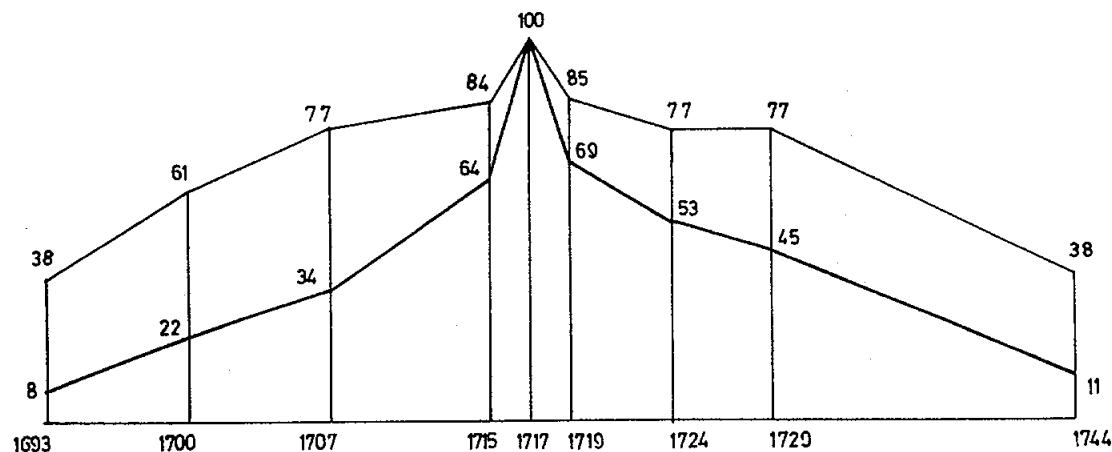
El 64,3% dels propietaris ho són d'una única unitat habitable i reuneixen el 36,8% del total de les unitats habitables. Mentre que la meitat d'aquestes pertany a propietaris que en tenen més d'una i menys de set. La propietat està doncs molt repartida, sense arribar als extrems que es postulen quan es parla de casa artesana.

Font: Pagaments del Cadastre de 1721 (IMHB).

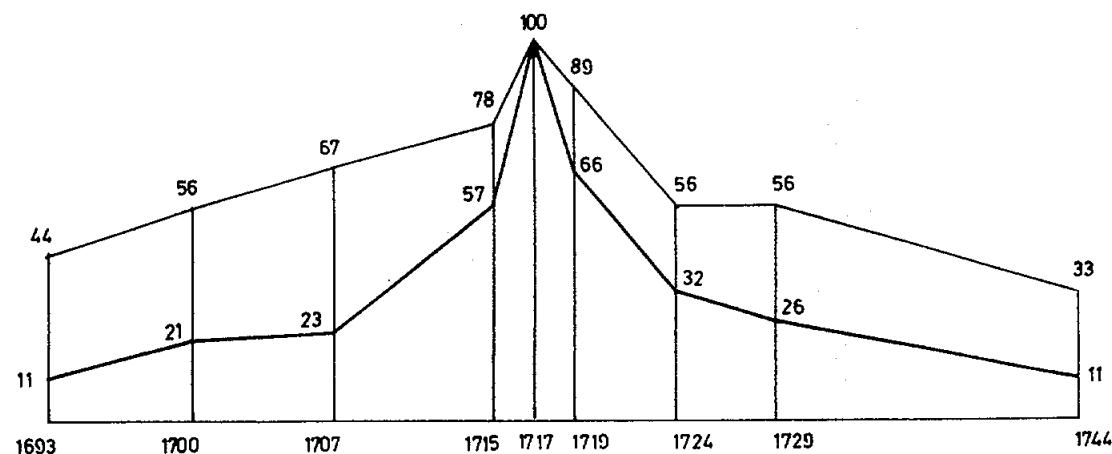
c / portaferrissa

111

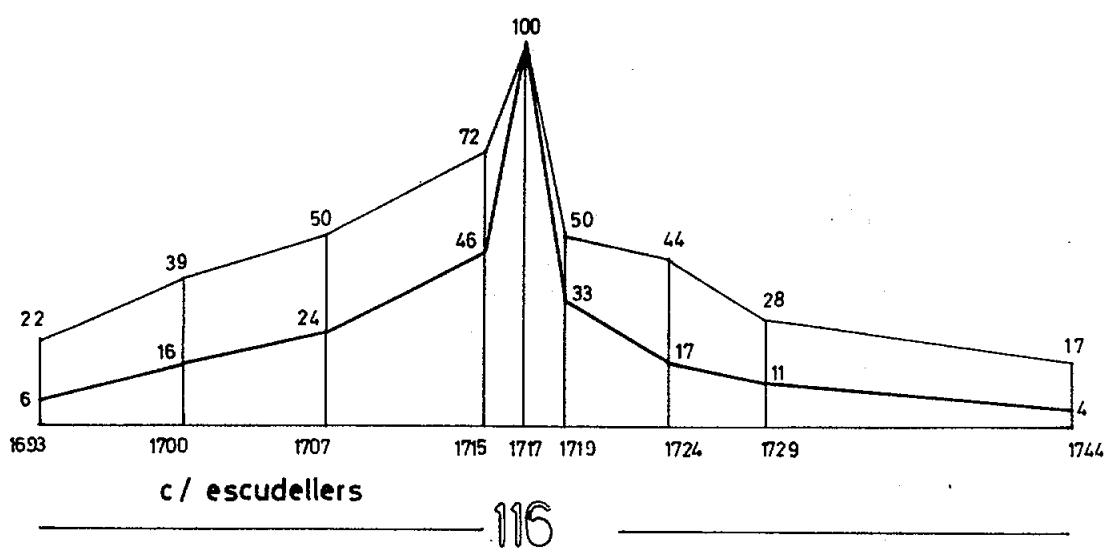
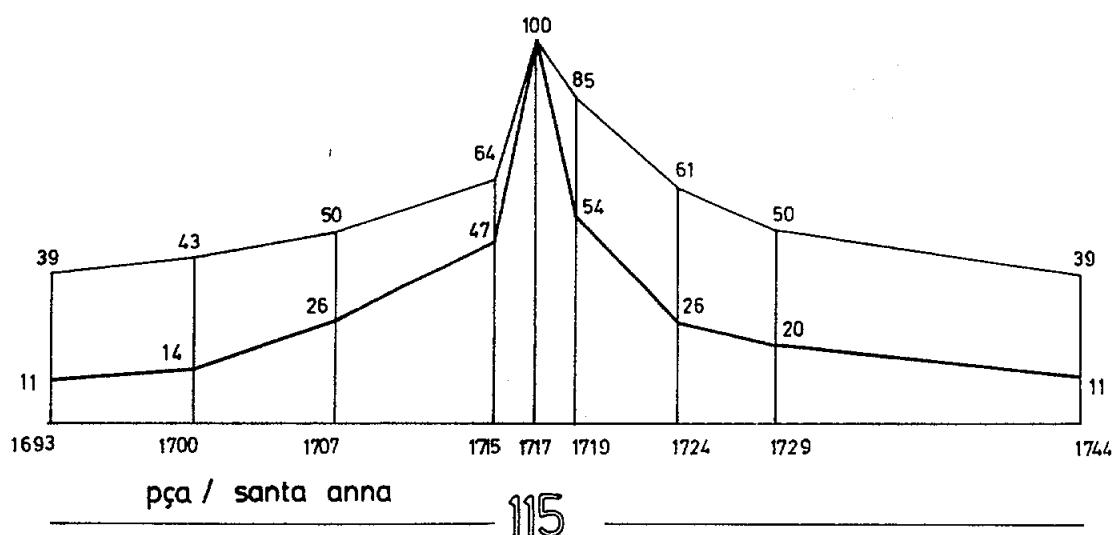
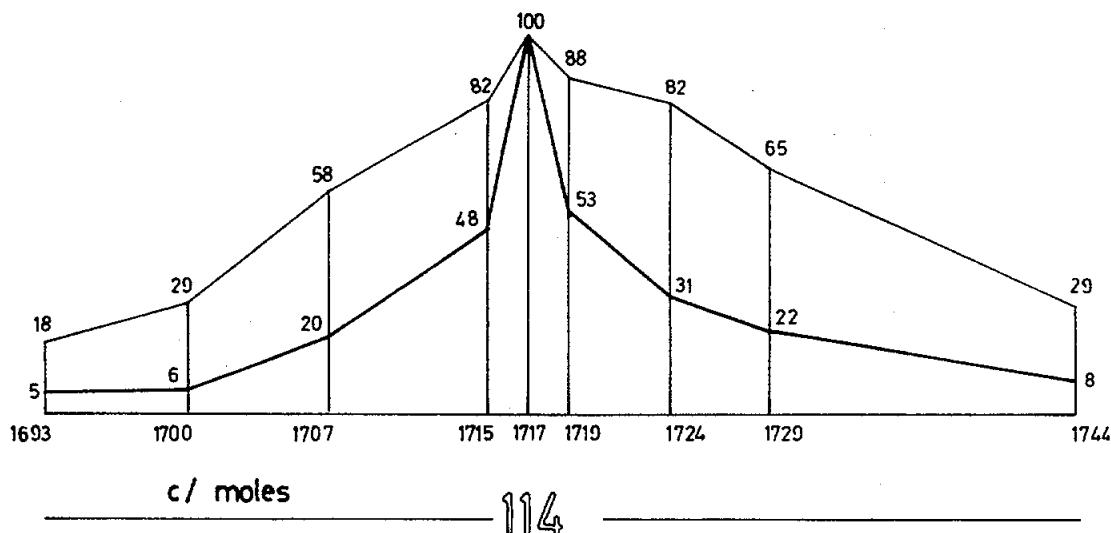
c / boqueria

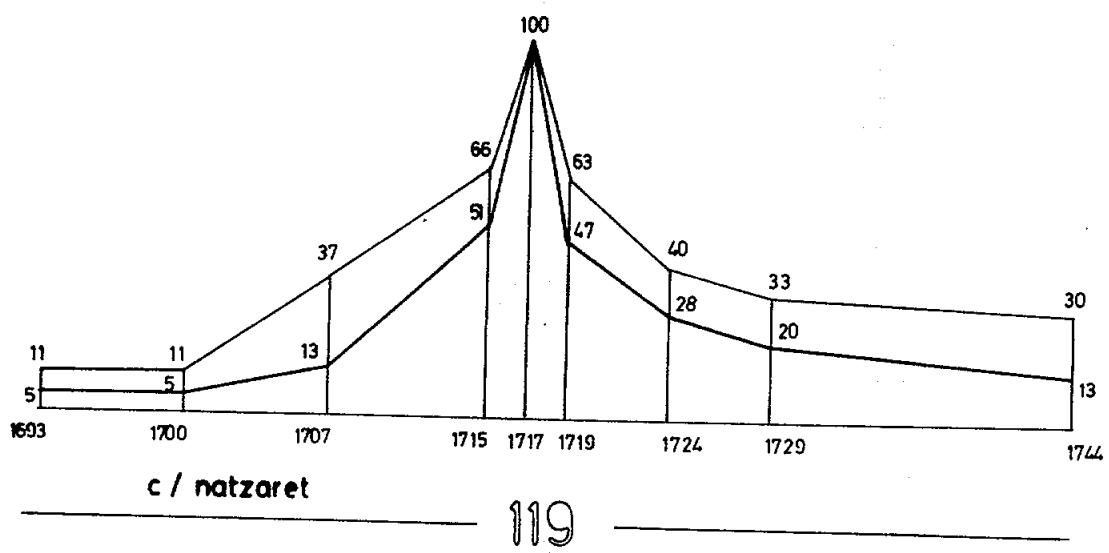
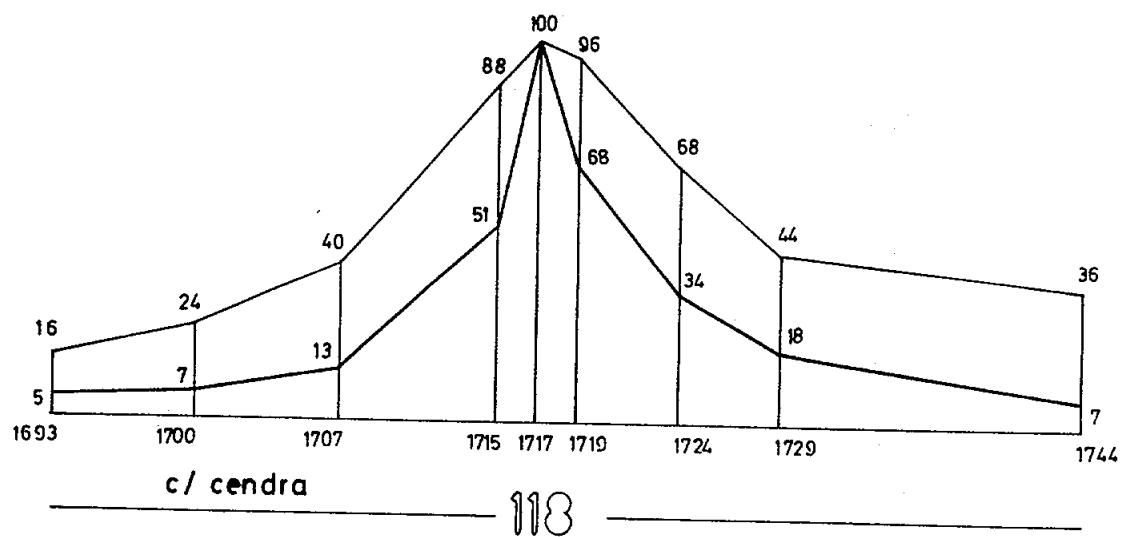
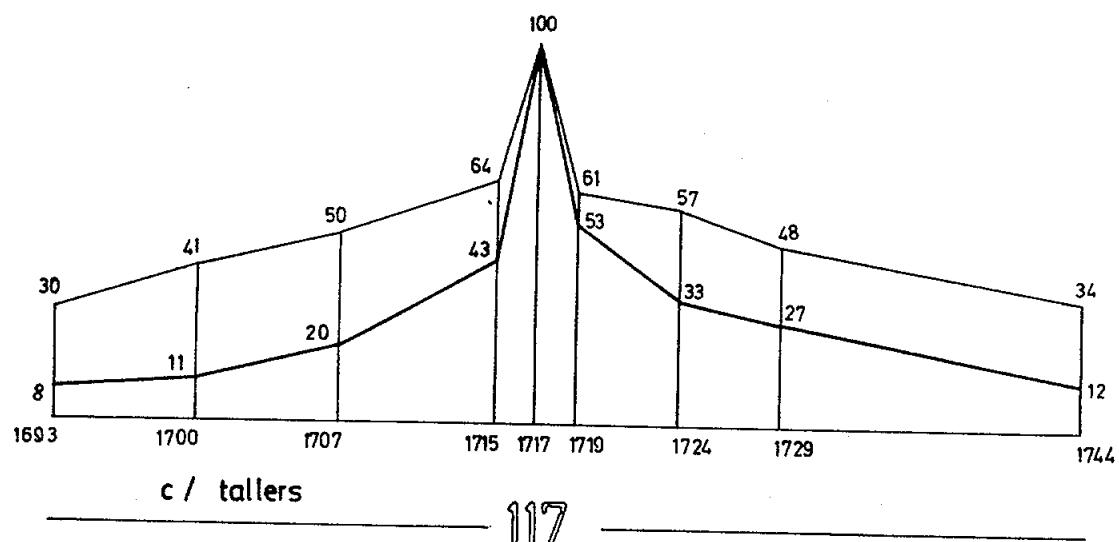
112

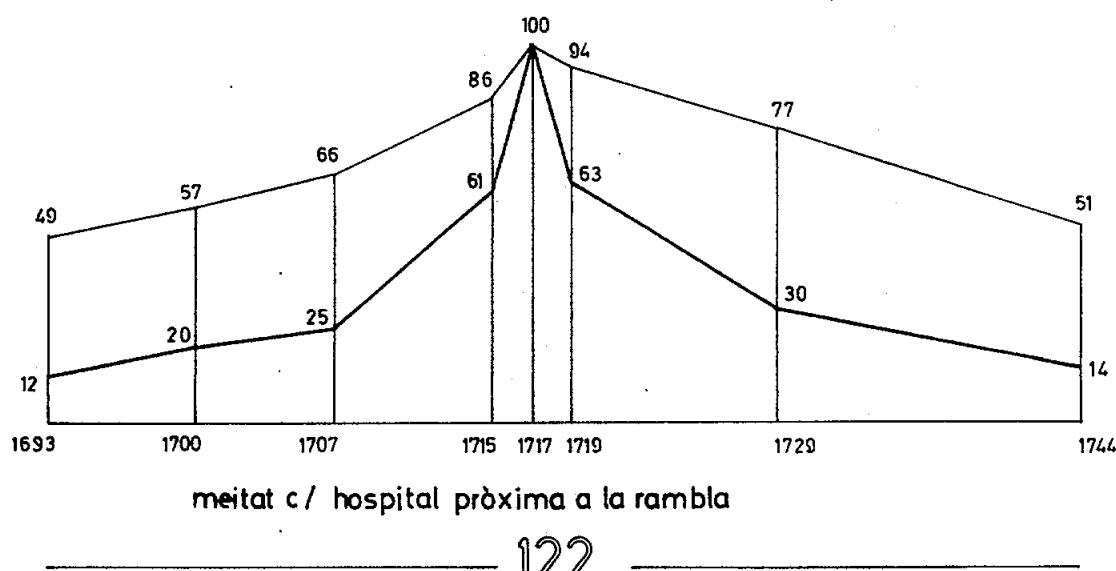
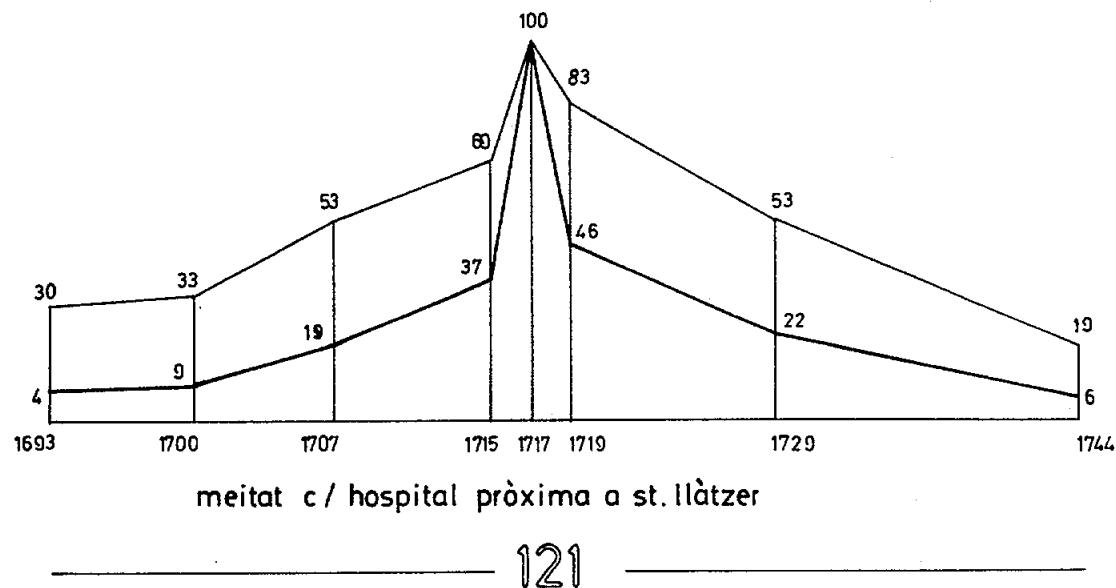
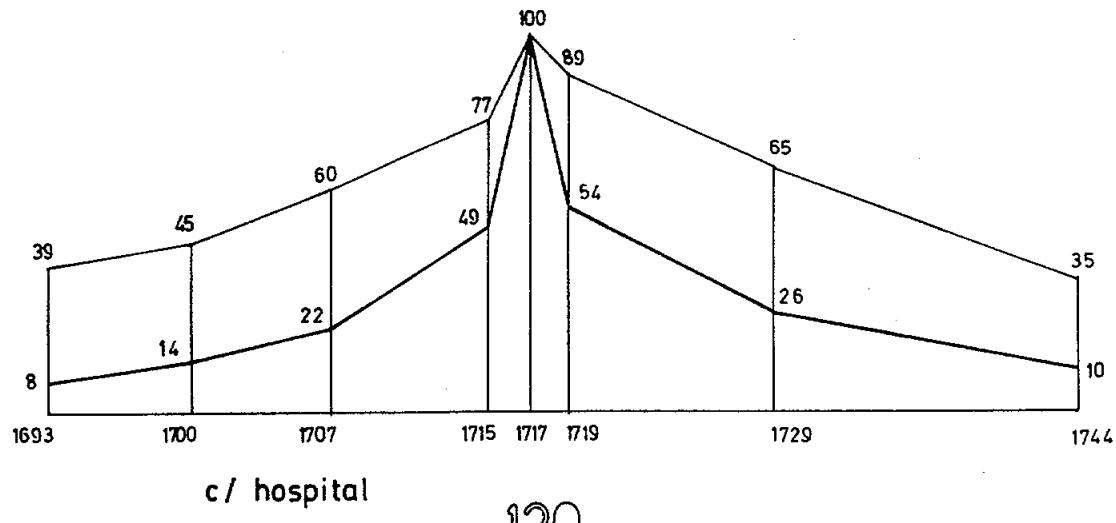

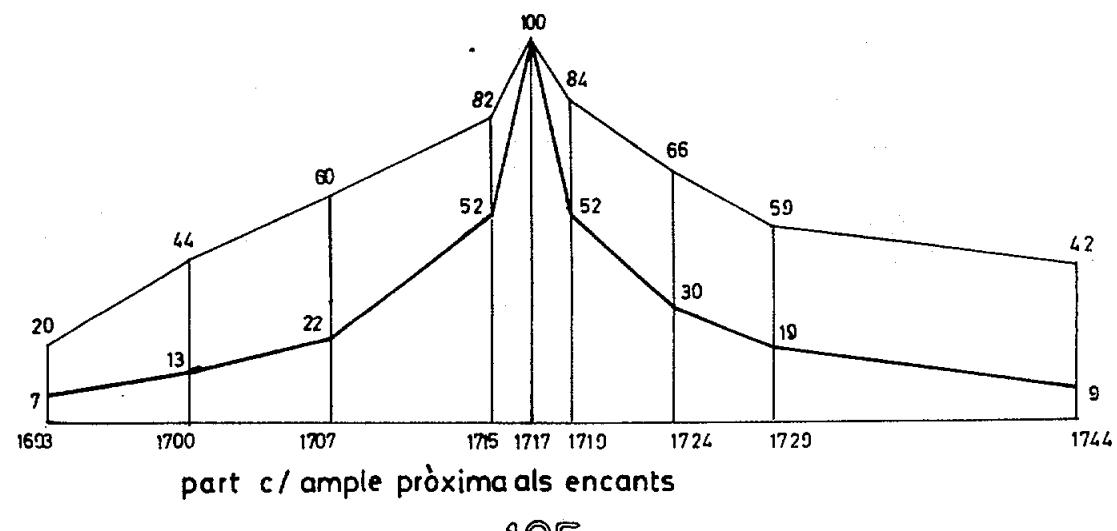
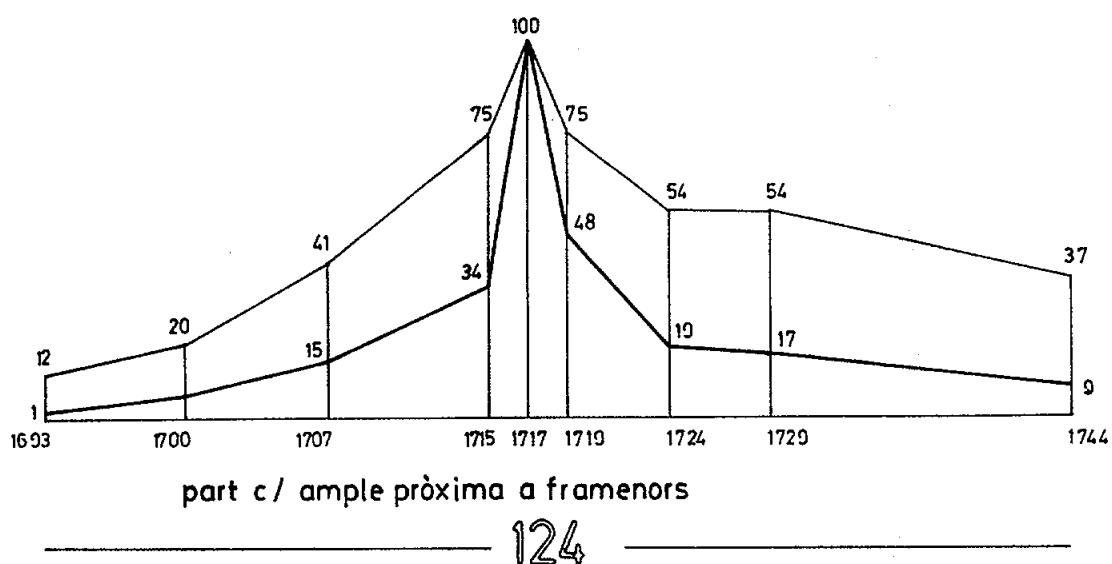
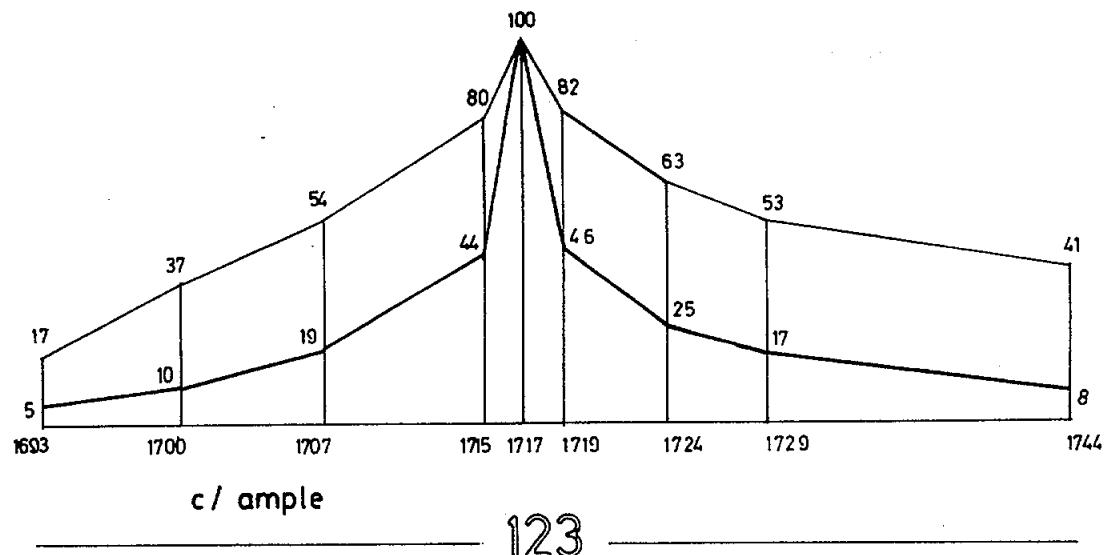
c / pedritxol

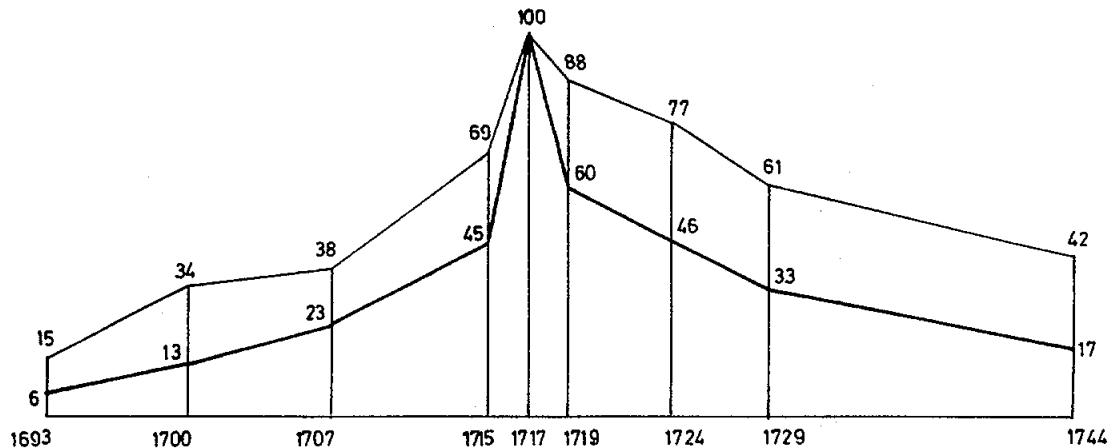
113

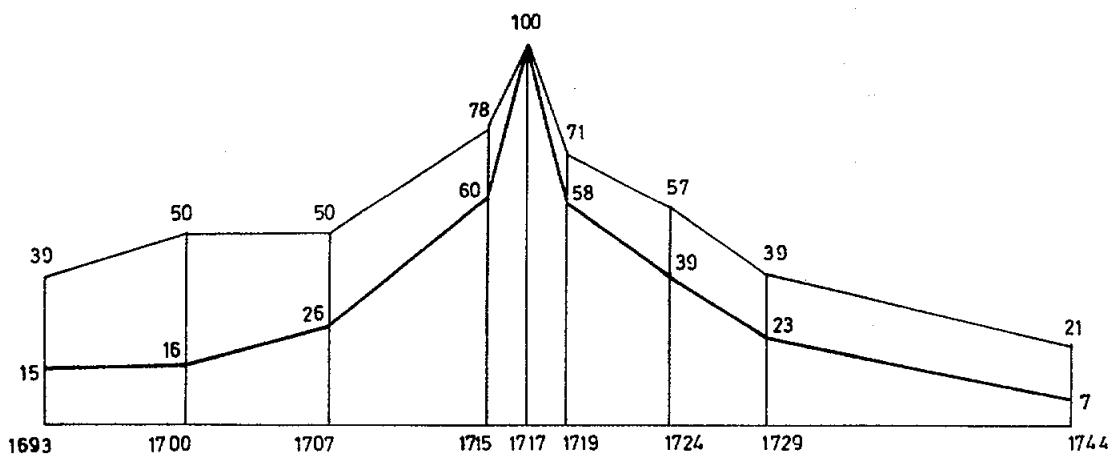

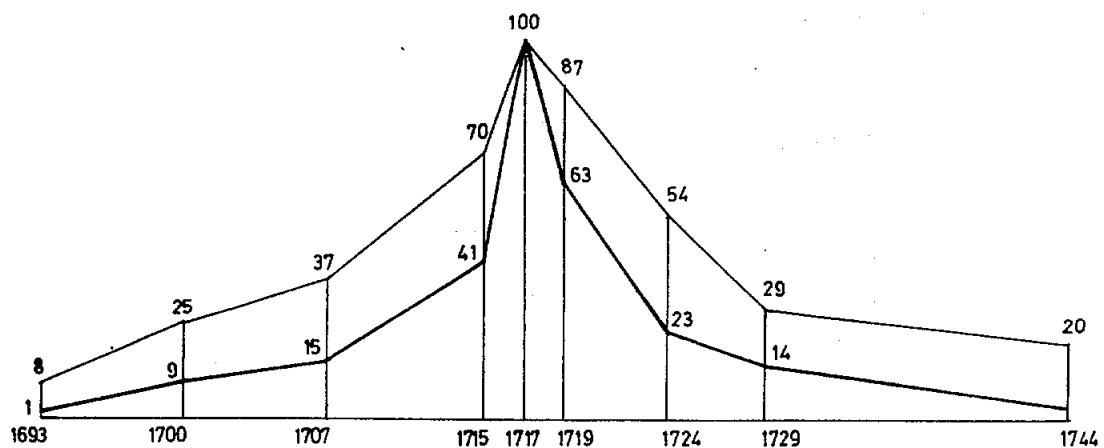
c / carnisseria d'en sors i davallada dels lleons

126

c / illa dels escudellers

127

c / dormidor de st. francesc

128

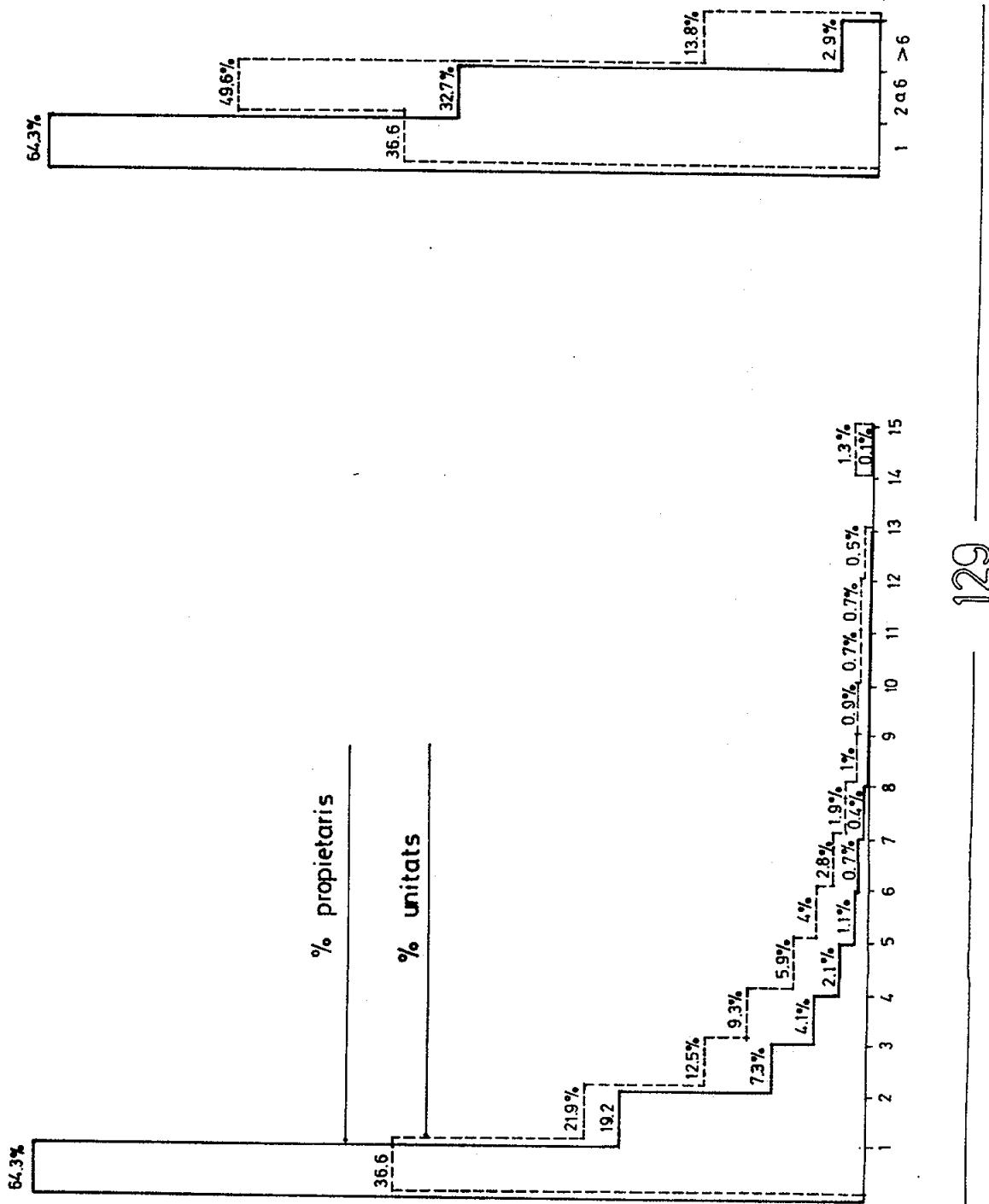

Figura 130

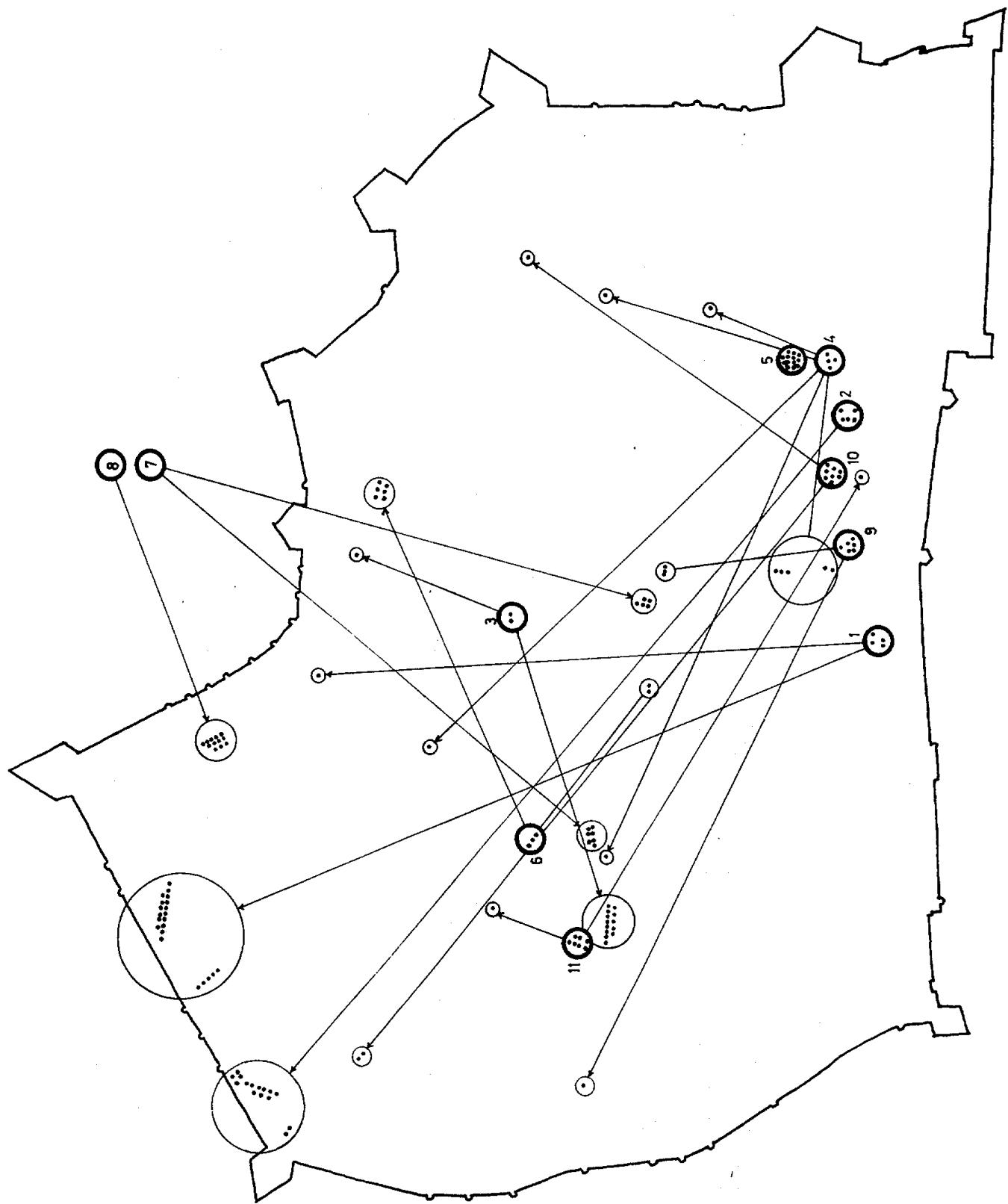
Localització dels propietaris amb major nombre d'unitats habitables

Les cases i botigues d'un mateix propietari acostumen a formar clars agleuvaments. Per regla general, amb una part de les unitats situades aprop del domicili del propietari, i una altra part, en ocasions considerable, en alguna àrea perifèrica de la ciutat. Sovint, les cases i botigues pròximes a la residència del propietari són el producte de segregar parts d'aquesta. Quan no consta el domicili, pot ser que el propietari visqui a lloguer, o fora de Barcelona.

Font: Pagaments del Cadastre de 1721 per cases, censos i censals
... (IMHBC)

Localització propietari
casa o botiga de la seva propietat

- 1) Dn. Hugo de Sanjoan (27 unitats habitables) habita al carrer de la Mercé. 2) Joan Ramoneda, confiter (19 unitats habitables) habita al carrer de l'Espaseria. 3) Dña Josepha de Pinós i Urriés (17 unitats habitables) habita al carrer Boters, cantonada al c. del Pi. 4) Dn. Francisco Puiggener i de Arís (13 unitats habitables) habita al c. de Montcada. 5) Dn. Josep Bru i Mora (13 unitats habitables) habita al c. Montcada. 6) Joan Grau Pintor (12 unitats habitables) habita al c. Hospital. 7) Dn. Rafael Nabona (12 unitats habitables) no hi consta el domicili, però sabem que habita a Mataró. 8) Pau Martí, mestre de cases (12 unitats habitables) no hi consta el domicili. 9) Comtessa de Vallcabra (11 unitats habitables) habita al c. Ample. 10) Pau Font, mercader (11 unitats habitables) habita al carrer dels Canvis. 11) Agustí Nogués, sastre (11 unitats habitables) habita al c. Robador.

Figures 131 i 132

Percentatges segons el nombre d'habitants per foc i localització dels focs amb més habitants

Sense entrar en el debat sobre la preponderància de la família nuclear o extensa a la ciutat d'antic règim, cal assenyalar el pes molt considerable dels focs de pocs individus. Si la mitjana és de 4,3 habs/foc, coeficient que no se separa gaire del que es considera en els càlculs demogràfics, cal pensar que el 62,8% dels focs són inferiors a la mitjana, i que més del 78% té com a màxim 5 individus.

La localització dels focs de més habitants no és excessivament significativa. S'adverteix, però, a través del Cadastre i de la situació topogràfica, una estreta correlació entre riquesa i extensió del foc, amb excepcions curioses, com la dels pescadors, generalment pobres i formant part sovint de focs extensos.

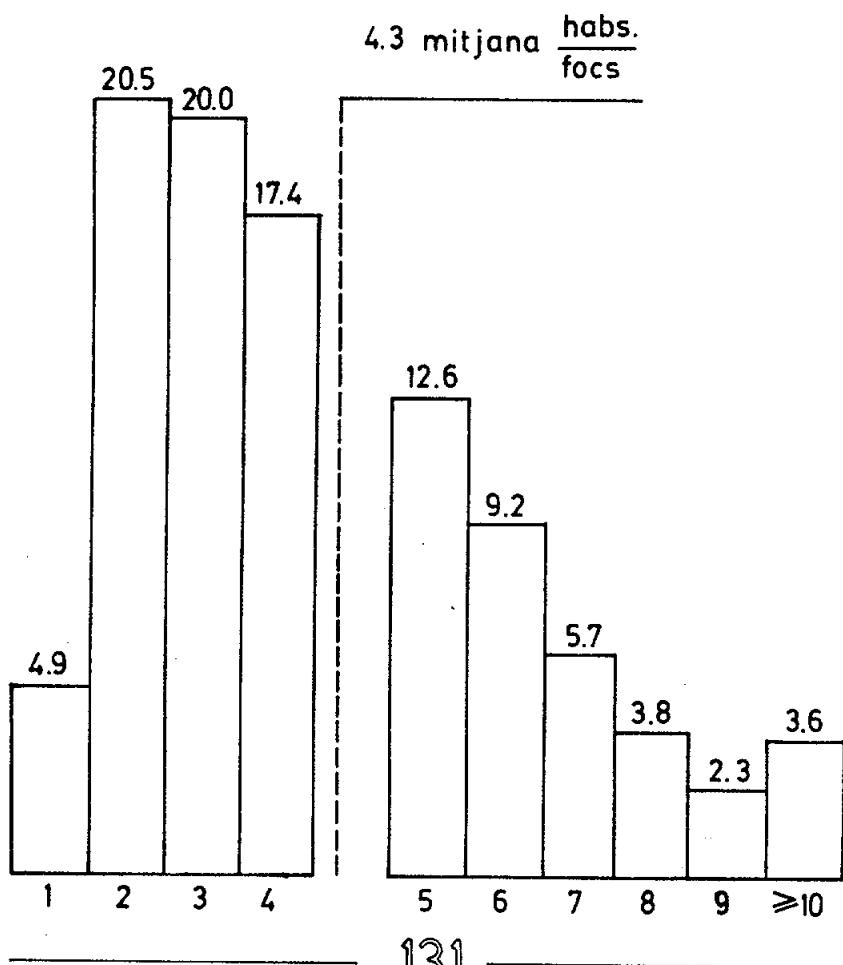
Font: Cadastre de 1716 (IMHB).

Figures 133 a 142

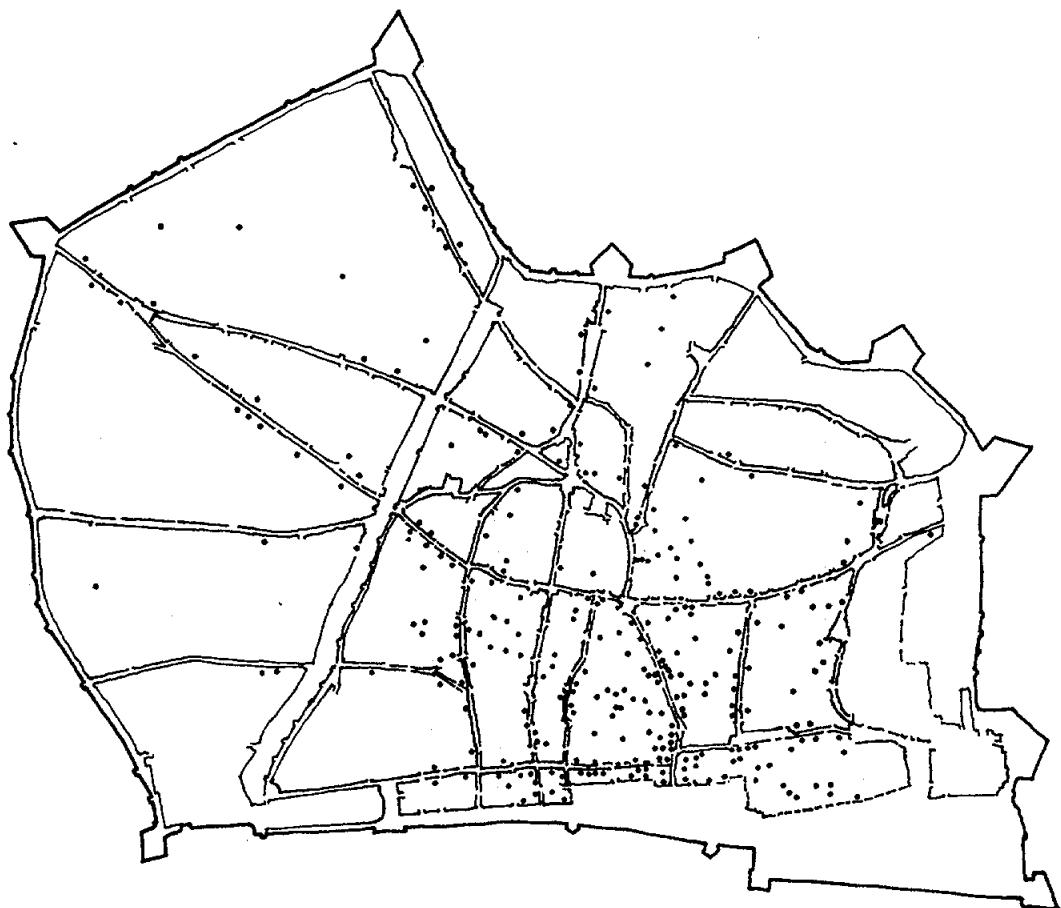
Percentatges segons el nombre d'habitants per foc, de cada barri.

Malgrat les limitacions d'una aproximació per barris, s'observa sense dificultat com els barris més "central", més "rics" (barri 1, barri 3) són els que mostren una major proporció de focs extensos, mentre que a la perifèria (barri 6, barri 9, barri 10) dominen els focs de pocs habitants. Altres barris força centrals (barri 5, barri 7, barri 8...) tenen un perfil més pròxim al dels barris perifèrics que als "central" i "rics".

Font: Cadastre de 1716 (IMHB).

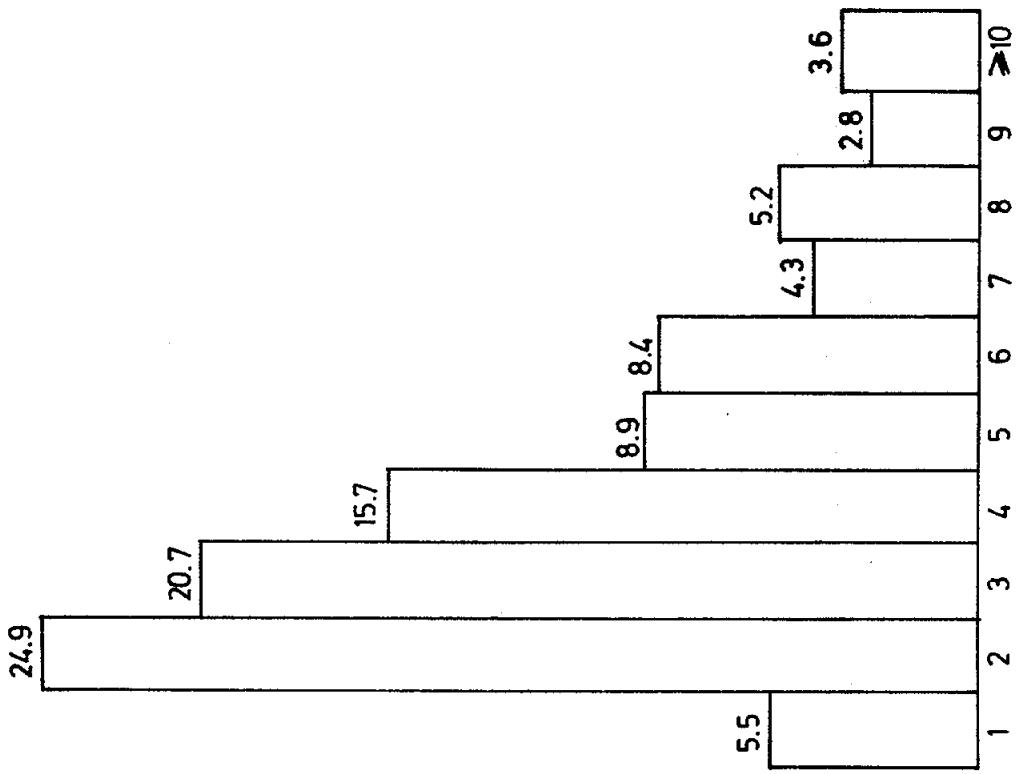

131

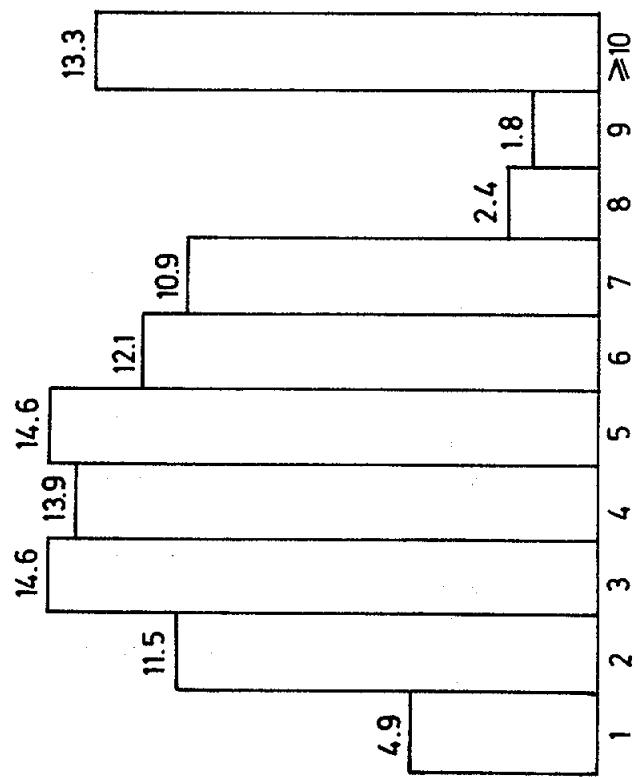

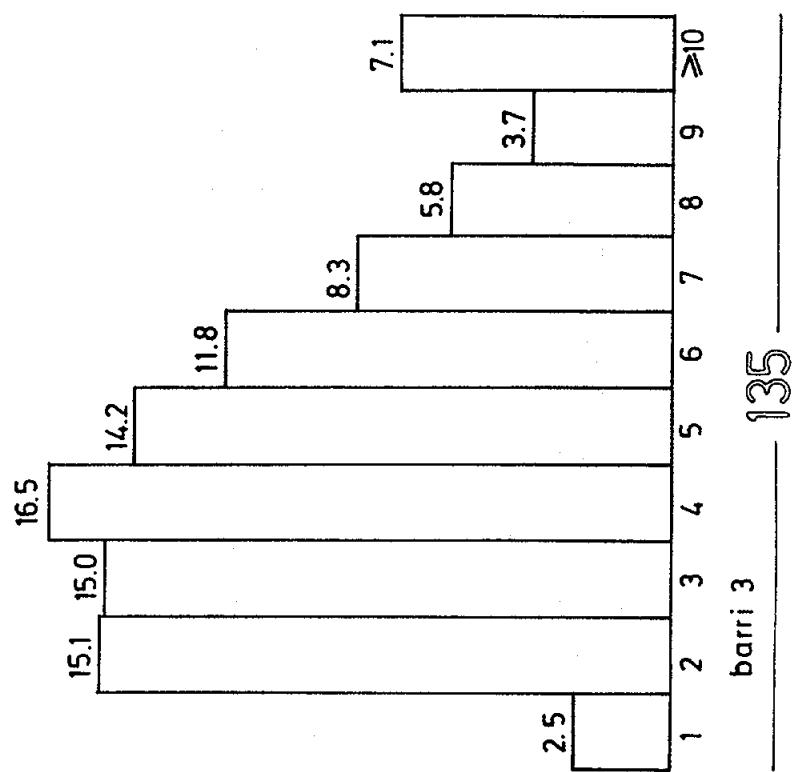
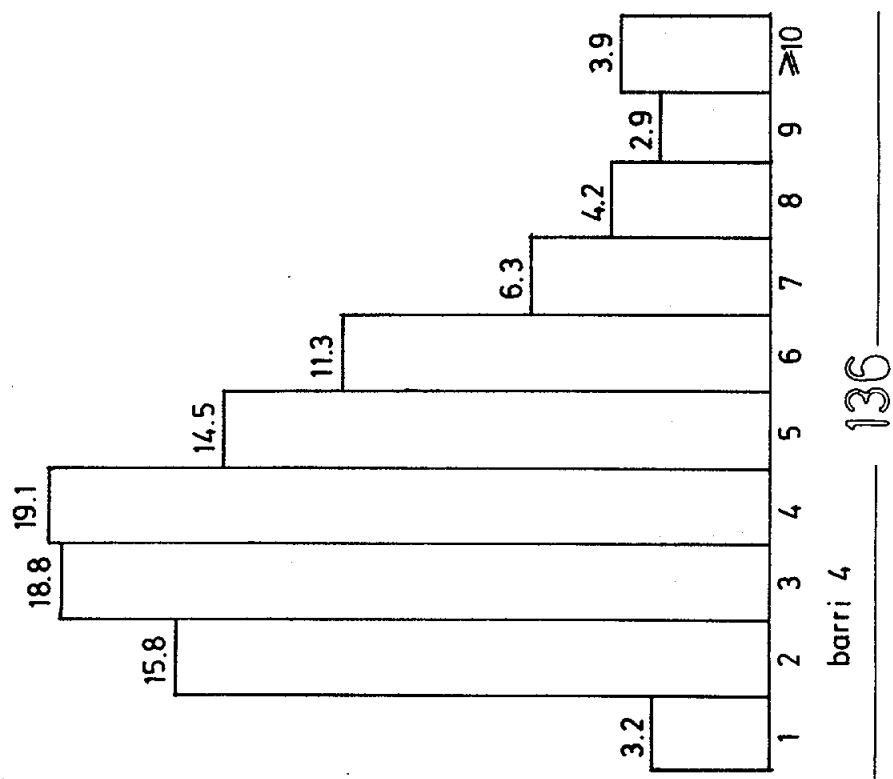
132

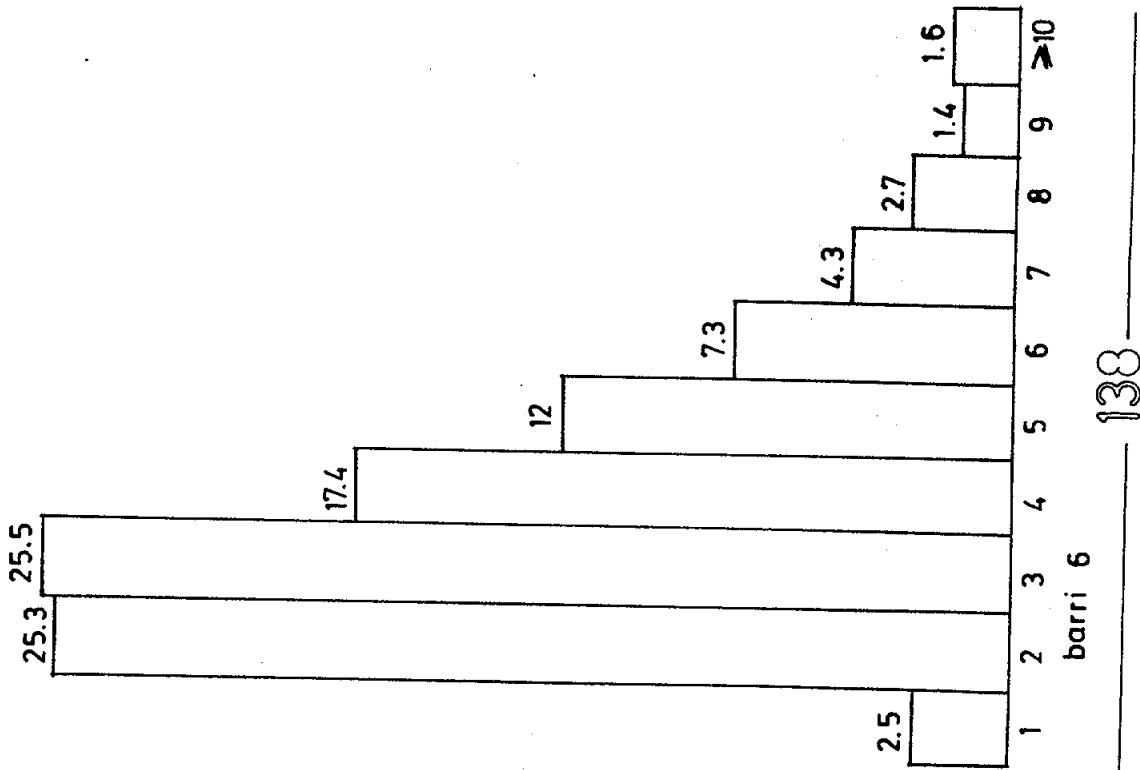
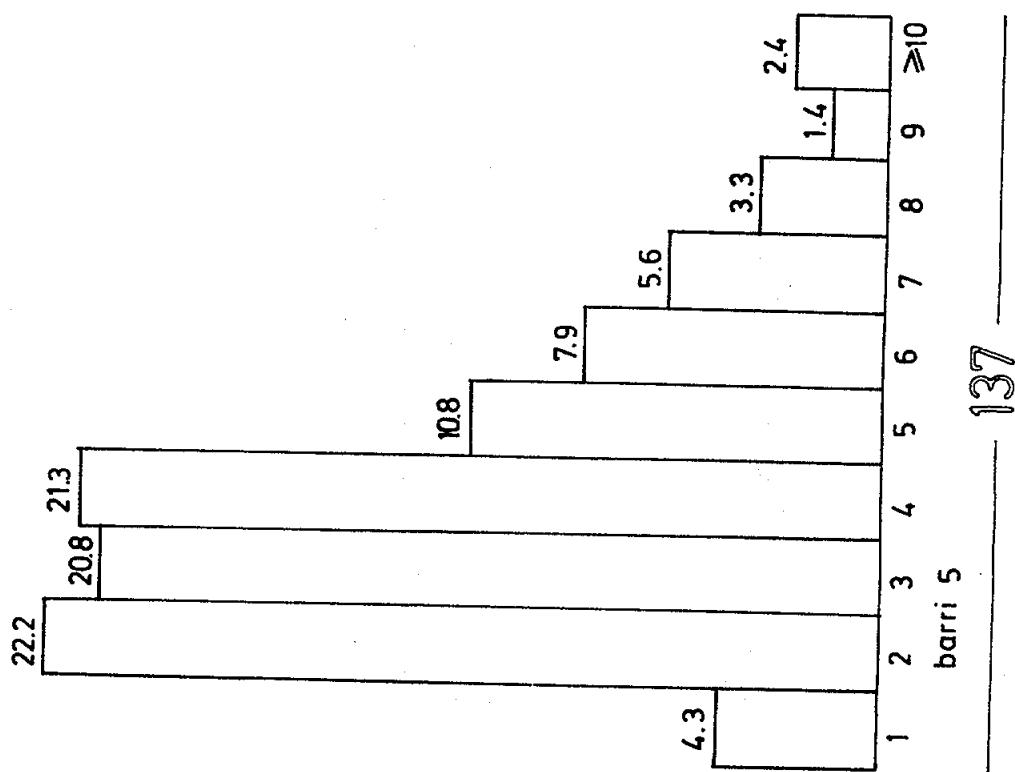
barri 2 134

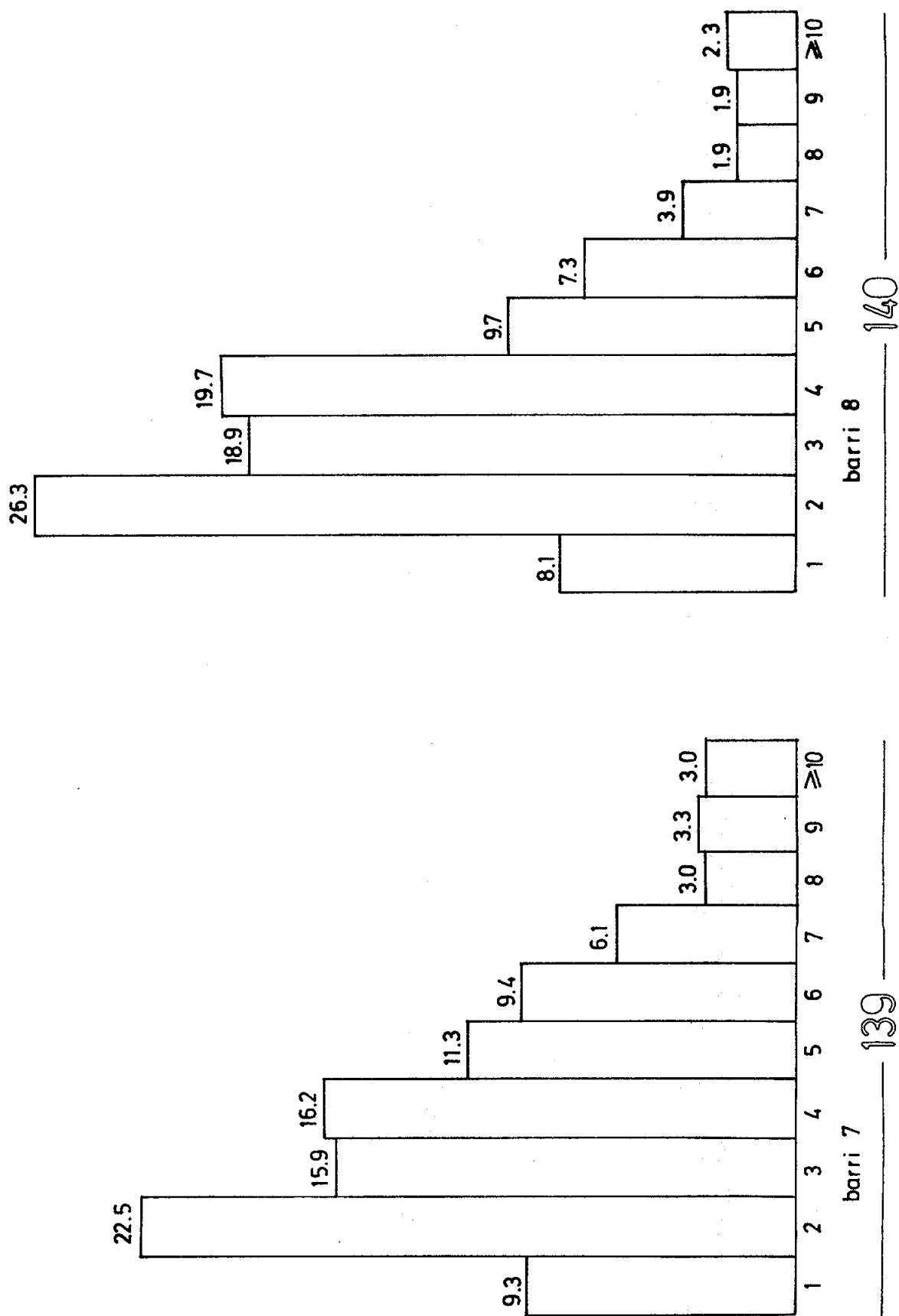

barri 1 133

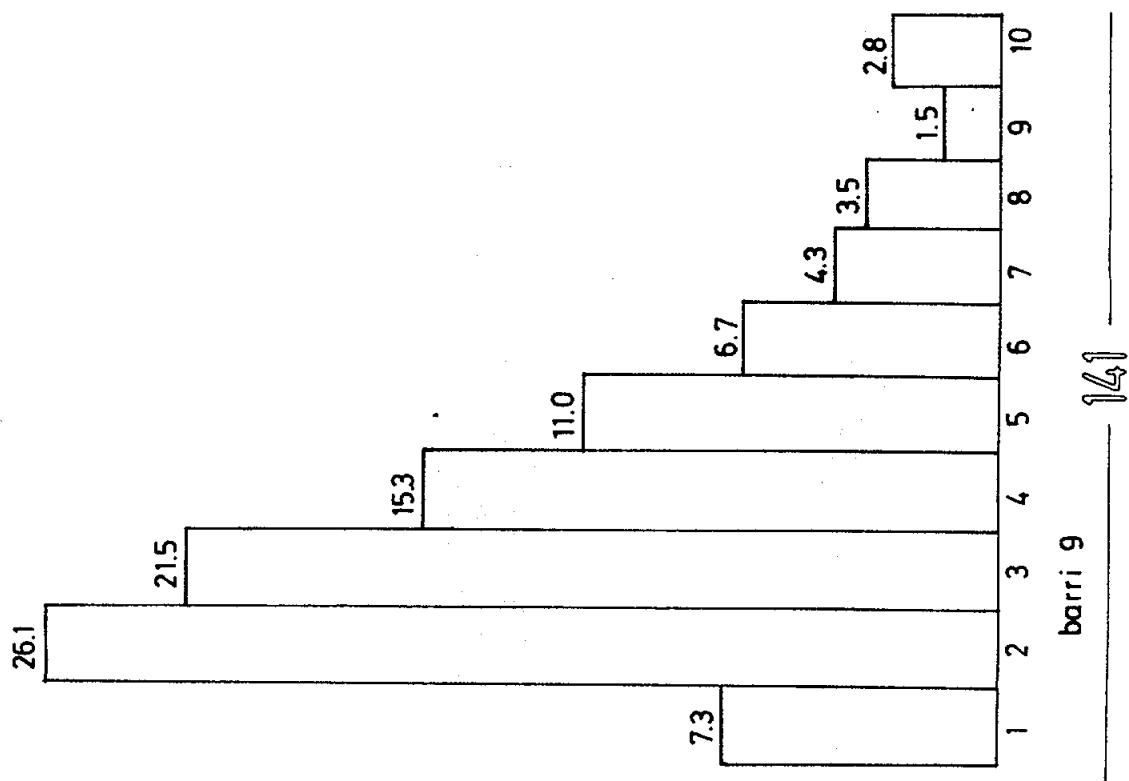
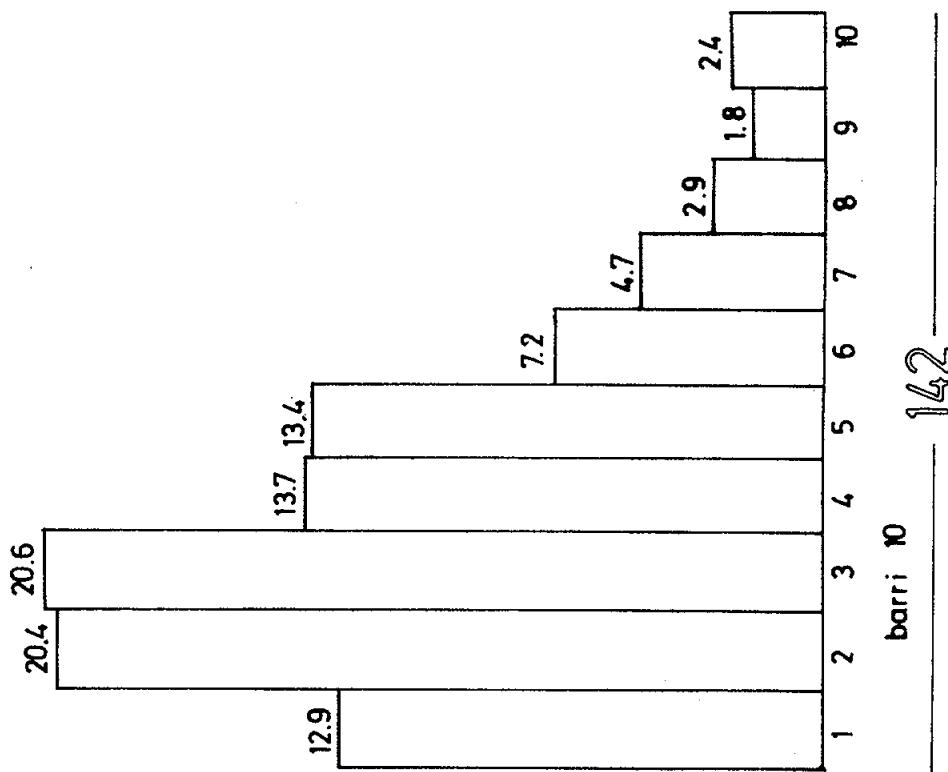

Figura 143

Localització dels focs "complexos" (amb aprenents, fadrins, etc.)

Si el nombre d'habitants per foc és, per sí sol, un indicador en cara poc significatiu. Els focs complexos, els que s'identificarien amb la tradicional descripció de la casa artesana, es sitüen amb contundència, a les àrees urbanes i carrers que havíem vist com a més actius i artesanals el 1516, característiques que es confirmaran amb el Cadastre de 1716.

Font: Cadastre de 1716 (IMHBB).

Figura 144

Espais buits dintre les illes

La ciutat de 1716 està lluny de ser saturada; les dades del Cadastre permeten una aproximació a les característiques dels espais no construïts. Els espais buits ocupen extenses àrees de la ciutat. Al Raval i entorn al carrer Escudellers els comissaris del Cadastre hi enregistren horts de més d'un quart de mujada.

Font: Cadastre de 1716 (IMHBB).

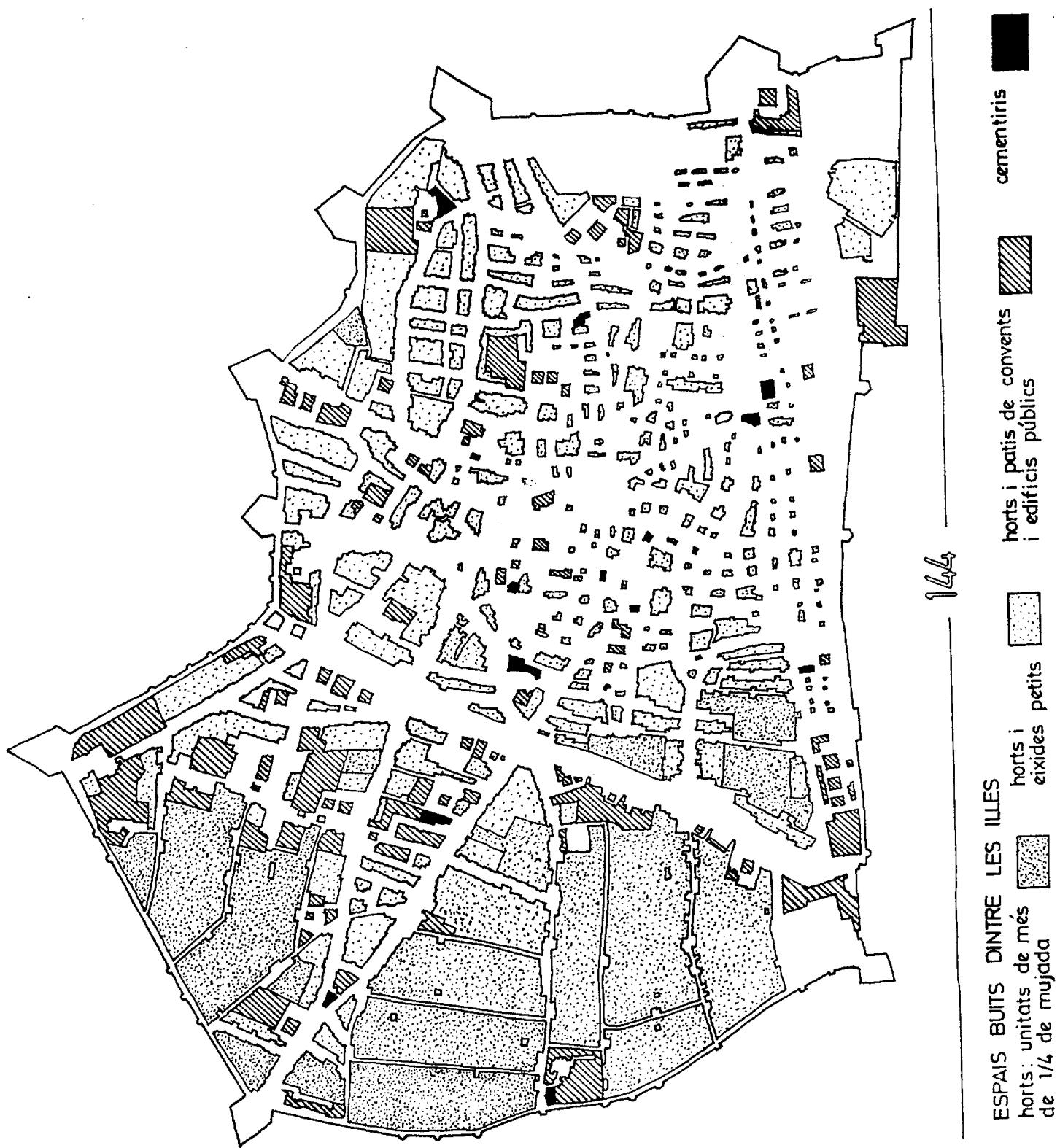
Figura 145

Espais construïts

La situació de totes i cada una de les cases que figuren al Cadastre permet aquesta primera aproximació a la ciutat construïda que expressa ben gràficament el desequilibri i polarització de l'espai urbà. Fet que es palesarà amb més claredat quan s'estudiïn alçades de cases, dimensió de parcel·les i densitats.

Font: Cadastre de 1716 (IMHBB).

145

- ESPAIS CONSTRUÏTS
convents i
edificis públics
- construccions
restants

Figures 146 a 159

Aproximació a alguns fragments del teixit urbà

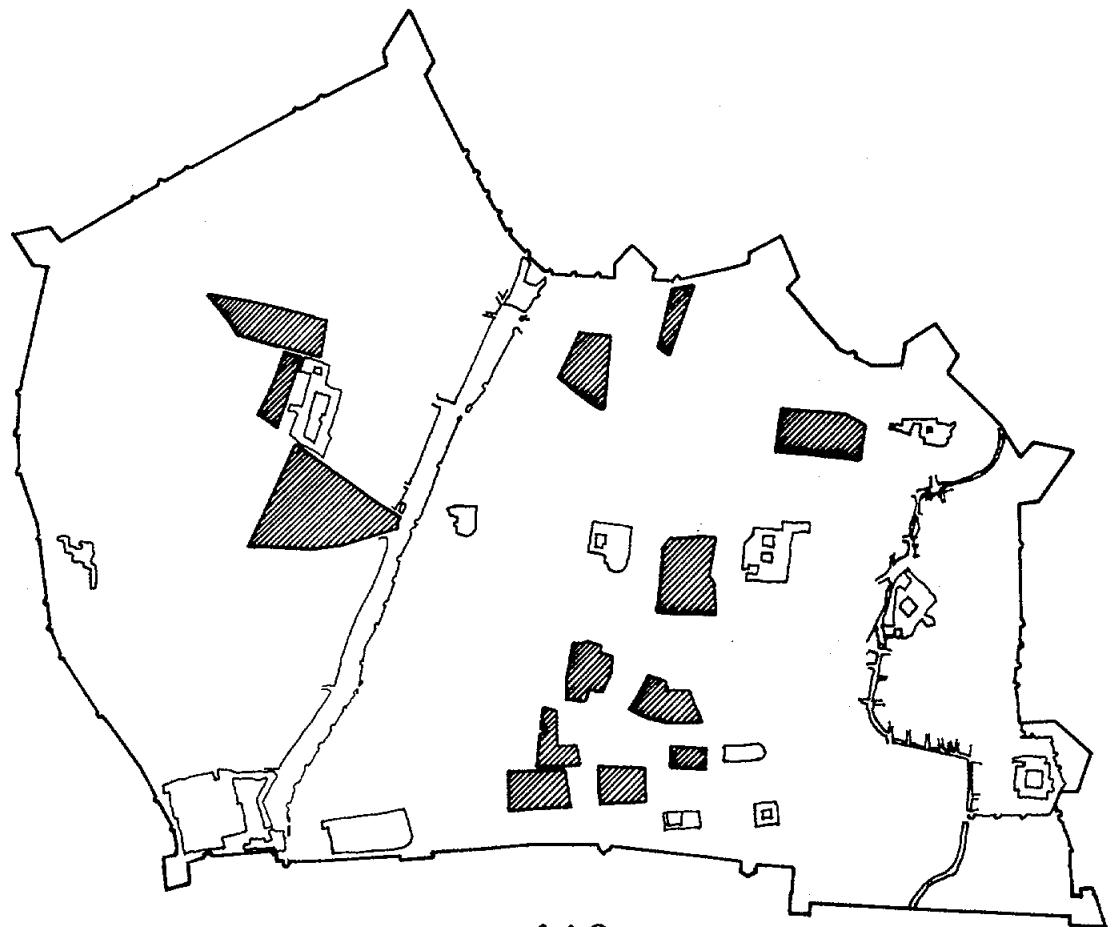
La reconstrucció del plànol mitjançant el Cadastre, ens ofereix únicament relacions topològiques. La restitució del parcel.lari resulta per tant insegura. Per alguns fragments de teixit urbà, però, la comparació amb els quarterons Garriga ens aproxima prou fiablement a les parcel.lles de 1716, el que serveix per establir un sondeig de caràcter tipològic. Es pot comparar així les notables diferències en la regularitat dels traçats, i la varietat en la grandària i la forma de les illes i parcel.lles.

Es fàcilment apreciable la significativa presència de parcel.lles petites, d'amplada reduïda en funció de les exigències estructurals de la crugia que admet, en canvi, variacions considerables en la fondària (de 8 a 70 metres).

Es també de destacar el grau de complexitat en la manera de situar-se a l'espai les parcel.lles de dimensió i forma diferenciades. Si s'observa l'agrupació de parcel.lles similars, és també característica la barreja de tipus: les petites unitats s'organitzen sovint com a darreres de les grans, en zones en les que aquestes predominen clarament, o pel contrari, es troben parcel.lles grans en àrees on són majoria les parcel.lles estretes, ocupant freqüentment punts estratègics, com cantonades o els punts més valorats del carrer.

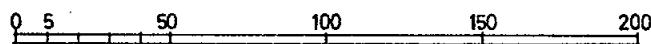
En alguns punts es dona una proximitat complexa entre les zones definides per l'abundància d'un o de l'altre tipus. La transició més o menys abrupta entre àrees permet, a vegades, a la propietat aprofitar la complexitat espacial: la "casa gran" es polaritza, segregant conjunts de petites unitats per llogar, o sèries de botigues que ocupen la façana més comercial.

Font: Cadastre de 1716 i Quarterons Garriga i Roca (IMHS).

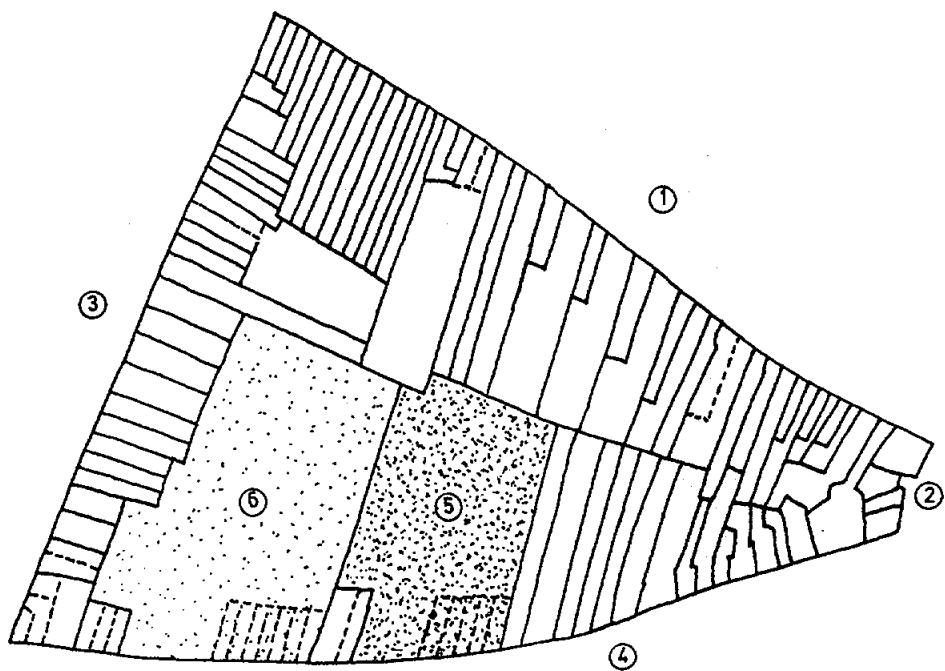

146

PLÀNOL GUIA DE LES ILLES

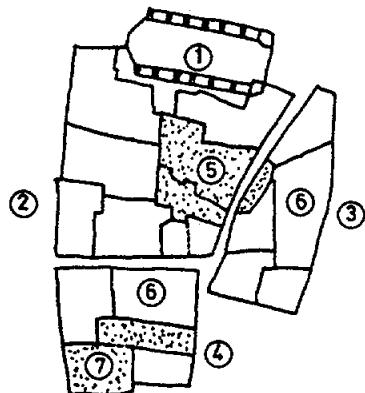

Escala gràfica per a totes les illes

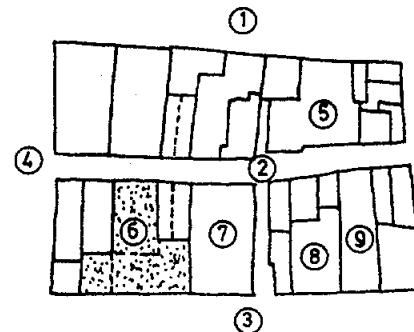
147

1. Carrer de l'Hospital
2. Rambla
3. Carrer d'en Robador
4. Carrer de St. Pau
5. Amador Faura hortolà: hort i 5 cases petites
6. Dr. Nabona; hort i 7 cases petites

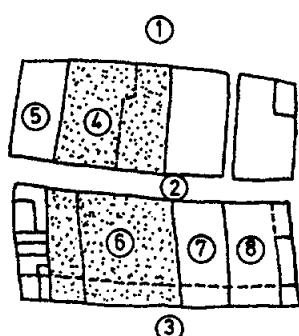
148

1. Església de Sant Just 2. Carrer davant la Ciutat 3. Davallada de Viladecols 4. Carrer de la Palma 5. Don Jacinto Sagrera 6. Don Josep Graells 7. Dr. Talavera

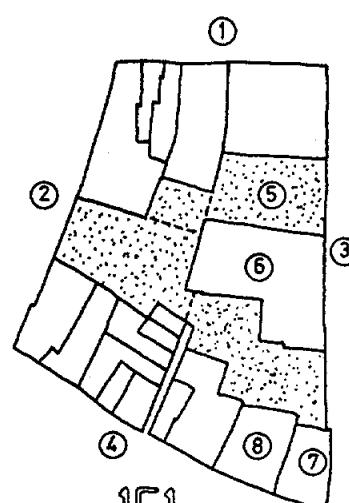
149

1. Carrer de Gimnàs 2. Carrer Ample 3. Carrer de la Mercè 4. Carrer de la Carnisseria d'en Sors 5. Marquès de Rubí 6. Don Hugo de Sanjoan 7. Duc de Sessa 8. Dña María Magarola 9. Marquès de Moià

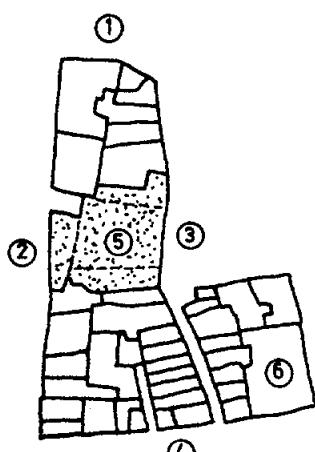
150

1. Carrer de Gimnàs 2. Carrer Ample 3. Voltes dels encants 4. Comtessa de Vallcabra 5. Marquès de Moià 6. Dña Manuela Llupià 7. Marquès de Cerdanyola 8. Duc de Tursis

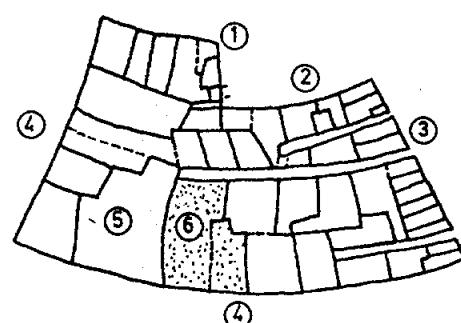
151

1. Carrer de Sta. Anna 2. Carrer d'en Bertrallans 3. Plaça Sta. Anna 4. Carrer de la Canuda 5. Don Josep Paguera 6. Comtessa de Savallà 7. Baró de Sant Vicens 8. Dña Maria Fluvia

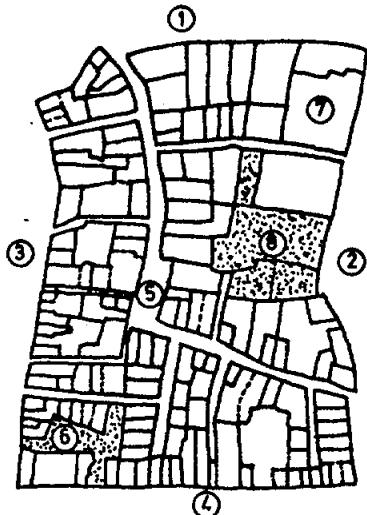
152

1. Plaça del Regomir 2. Davallada dels lleons 3. Carrer del Regomir 4. Carrer de Gimnàs 5. Dña Maria Dusay 6. Marquès de la Floresta

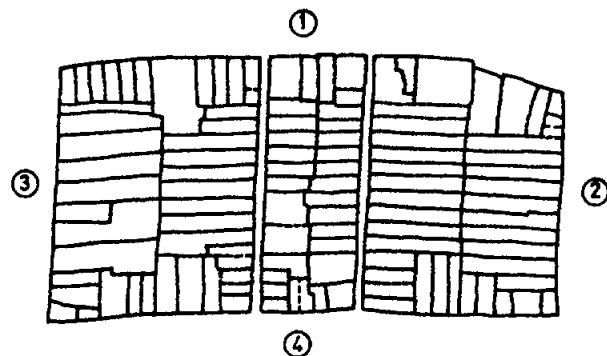
153

1. Placeta dels Argenters 2. Carrer d'en Malla 3. Carrer de la Argenteria 4. Carrer de la Bassa 5. Magí Mercader ciutadà honrat 6. Hostal de Manresa

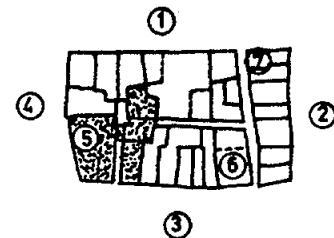
1. Carrer d'en Avellà 2. Carrer Mercaders 3. Carrer de la Tapineria 4. Carrer de la Bòria 5. Plaça de l'Oli 6. Carnisseria major 7. Don Francesc Padellàs 8. Dña Maria Paguera

154

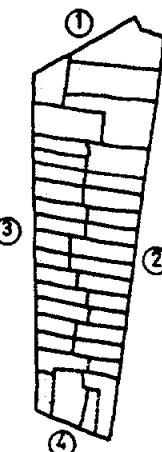
156

1. Carrer de St. Pere més alt 2. Carrer d'en Mònach 3. Carrer d'en Cuch 4. Carrer mitjà de St. Pere

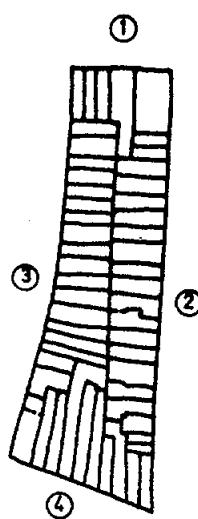
155

1. Carrer dels Abaixadors 2. Carrer dels Canvis nous 3. Carrer dels Canvis vells 4. Carrer de la Nau 5. Pau Font mercader 6. Francesc Darrer abans de S. Felip de la Penya 7. Miquel Alegre (lloguer).

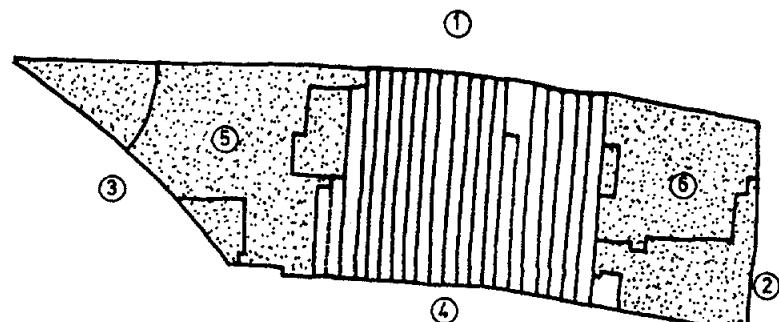
1. Terraplè de la muralla 2. Carrer de les Males 3. Carrer d'en Estruch 4. Carrer Candal

157

1. Carrer del Carme 2. Carrer de les Egipcianes 3. Carrer d'en Roig 4. Carrer de l'Hospital

158

159

1. Carrer del Peu de la Creu o de les Comerçates 2. Carrer dels Àngels 3. Riera d'en Prim alta 4. Carrer del Carme 5. Convent de les Caputxines 6. Convent de les mínimes

Figura 160

Àrees de predomini dels diversos tipus de parcel·les

Les parcel·les més petites predominen clarament en una àrea que coincideix amb la que des del "burgus" del segle XI és la més densa i activa, i per tant allà on el "valor del sòl" és més alt. El predomini de parcel·les grans es dona, com és lògic, en aquell barri on resideixen majoritàriament els notables.

Les parcel·les estretes i profundes es situen, com és usual a tantes ciutats, en els barris més perifèrics. Queda finalment el sector enderrocat a causa de la Ciutadella (1), el parcel·lari del qual ha estat parcialment restituït per Sanpere i Miquel (veure fig. 16) i es presenta amb característiques singulars: hi són fregüents les parcel·les poc profundes i relativament amples.

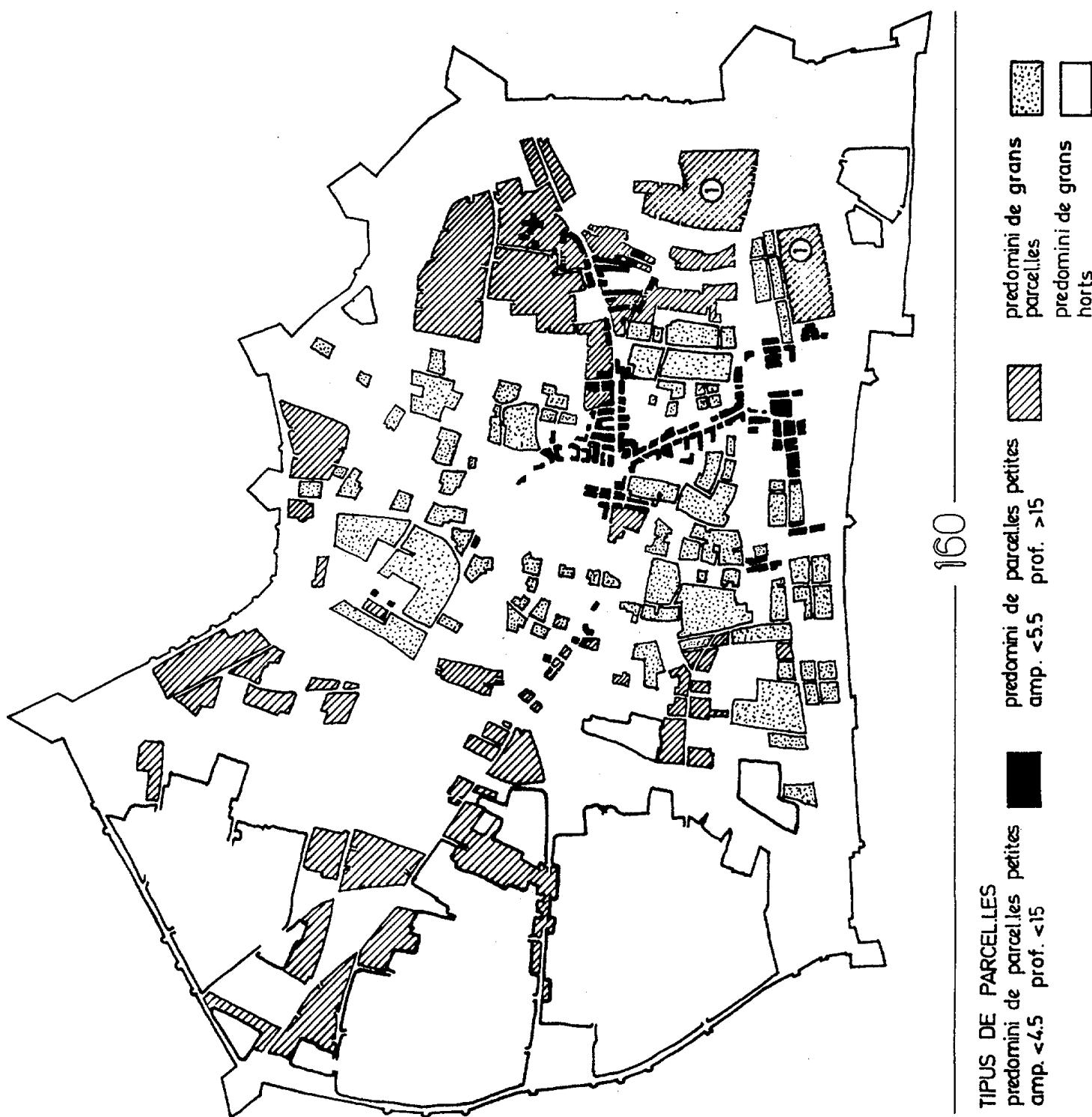
Font: Cadastre de 1716 (IMHB).

Figura 161

Àrees de predomini dels diversos tipus de cases segons l'ocupació en planta

Les cases de poca ocupació en planta són clarament majoritàries; suposen el 65% del total (veure fig. 88). El seu predomini es manifest tant a les àrees denses i actives, com a la perifèria. Les de màxima ocupació en planta coincideixen, com era d'esperar, amb les àrees que hem definit com a passives, en analitzar el fogatge de 1516.

Font: Cadastre de 1716 (IMHB).

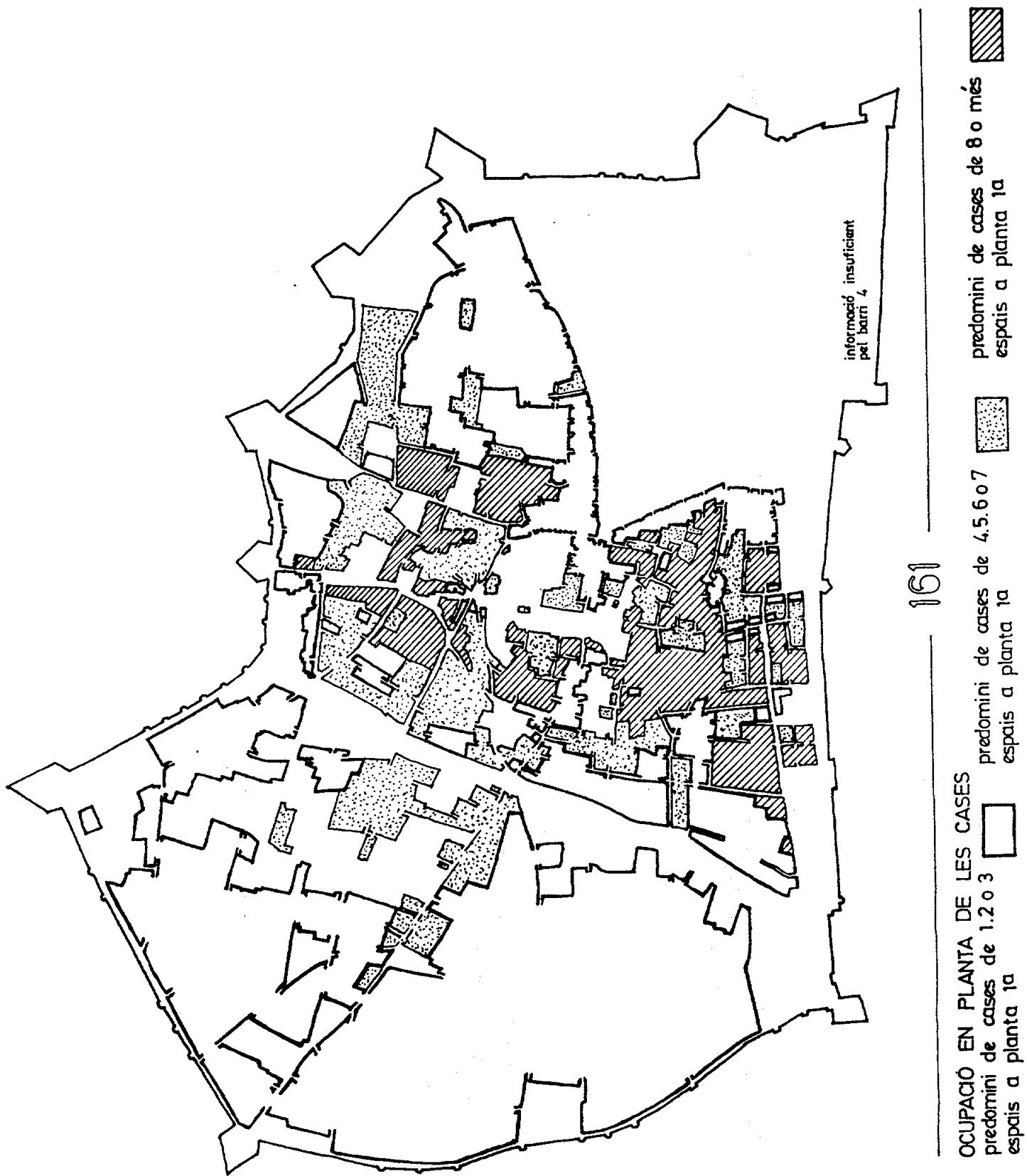

Figura 162

Nombre de plantes de les cases

Es palès a Barcelona el predomini de cases de planta baixa i dos pisos, i l'escàs nombre de cases més altes. Però, si Barcelona és una ciutat poc alta comparada amb altres centres urbans europeus, en el context català sobresurt sense discussió. A Girona, per exemple, el 94% de les cases no supera la planta baixa més una planta.

Font: Cadastre de 1716 (IMHB).

Dades de Girona, treballades per Joan Boadas amb el Cadastre de 1716.

Figura 163

Distribució de les cases segons el nombre de plantes

Malgrat la manca d'informació pel barri 4, la localització de les cases més altes torna a reflectir els alts "valors del sòl" de les àrees més comercials i actives. D'altra banda, el predomi ni de les cases de planta baixa més dues plantes és palès també a l'espai, i només a l'extrema perifèria dominaran cases de menor alçada.

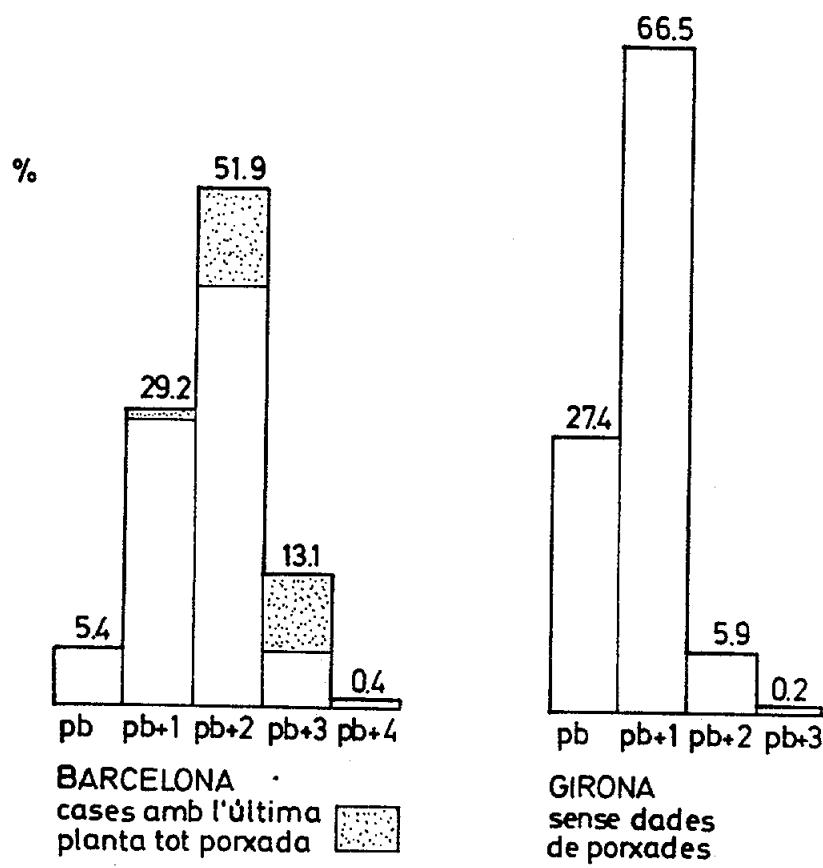
Font: Cadastre de 1716

Figura 164

Percentatges de cases amb cuina al primer pis per categories d'ocupació en planta

L'anàlisi de la situació de la cuina serveix aquí com a indicador del pis en el qual es fa vida. El gràfic mostra com, a partir d'unes certes dimensions de les cases, la cuina se situa al primer pis, en una proporció molt superior que per les cases menors.

Font: Cadastre de 1716.

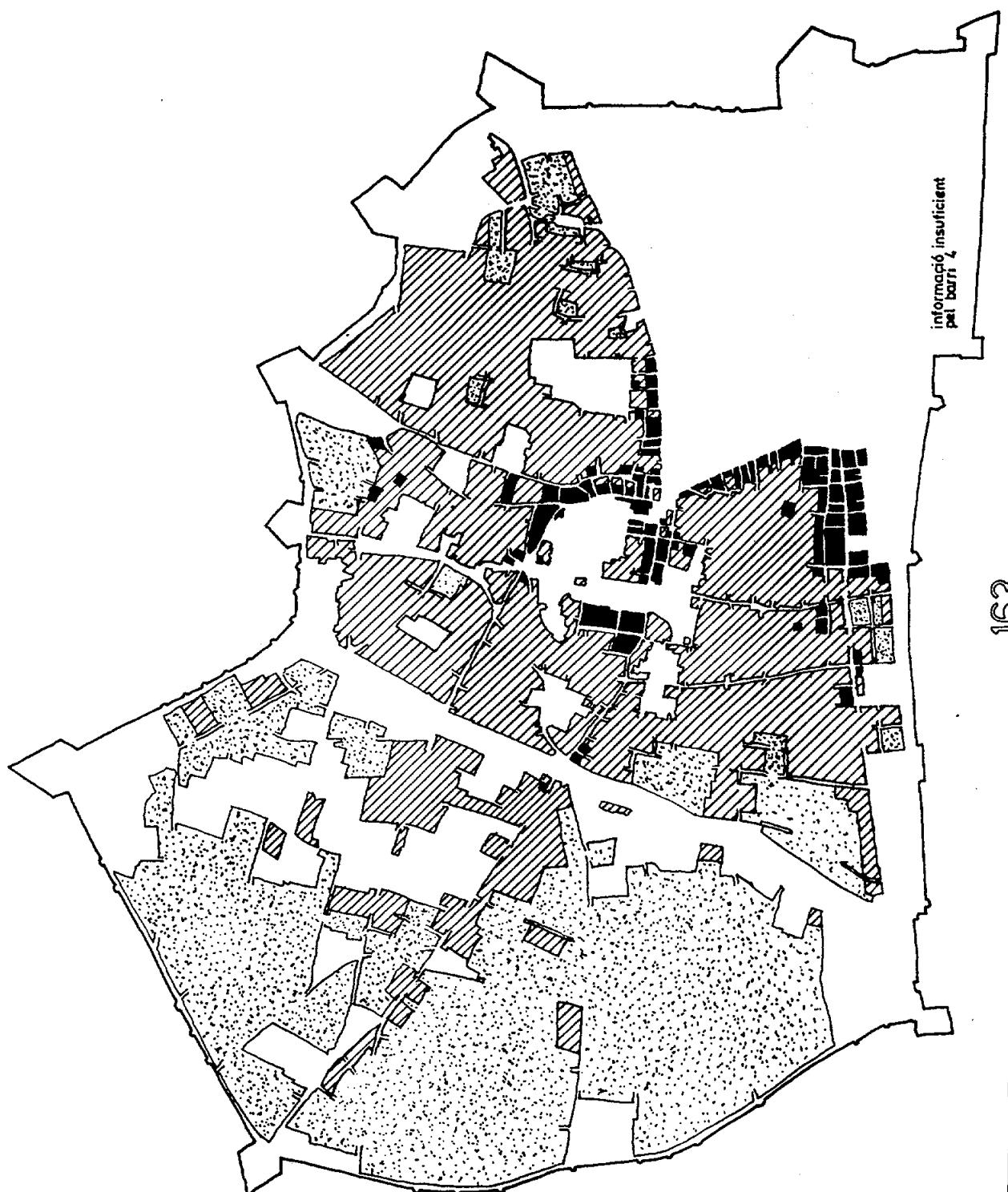

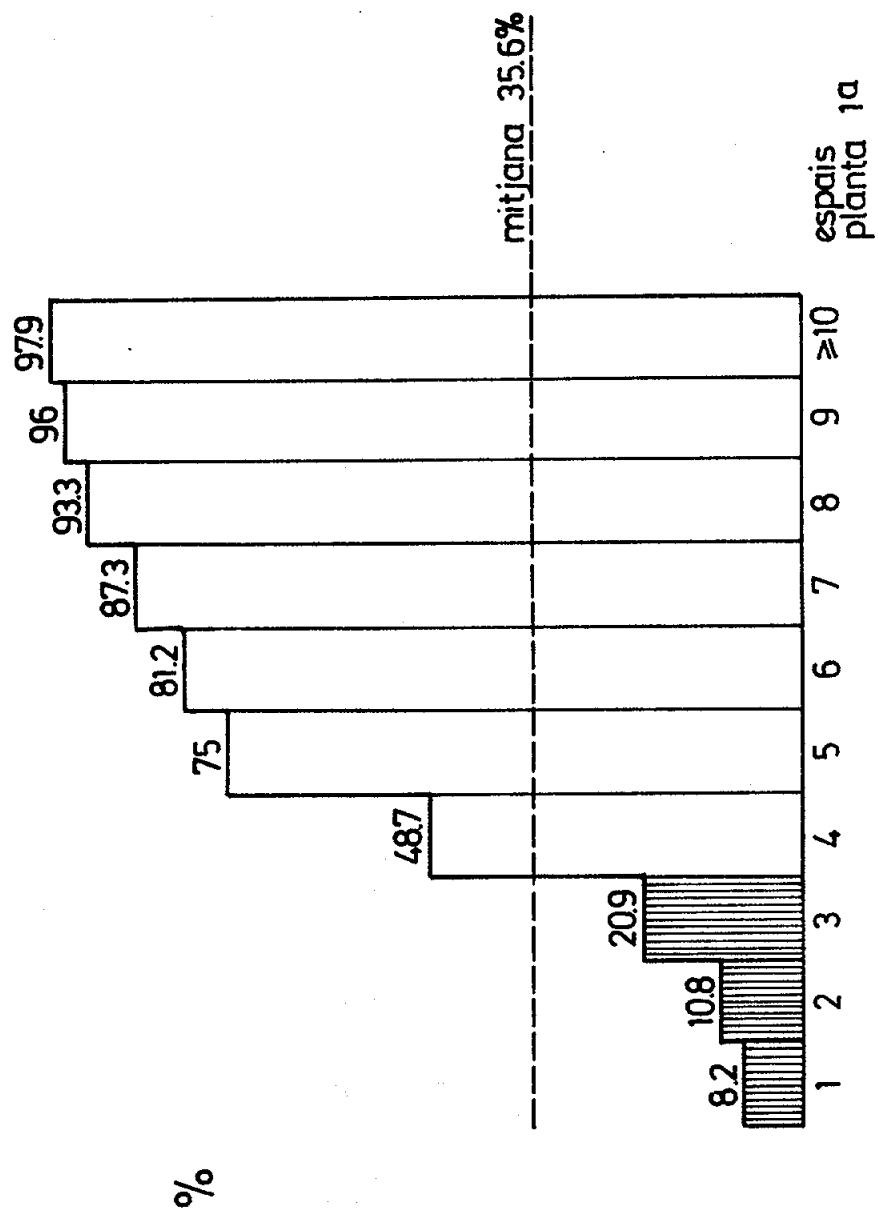
163

DISTRIBUCIÓ DE LES CASES SEGONS NÚMERO DE PLANTES
 predominància de les cases

informació insuficient
 per barri 4

164

Figura 165

Àrees de predomini de les cases amb cuina a planta primera

La localització de les cases amb cuina a planta primera ens mostra un clar predomini en aquelles àrees que ja havíem caracteritzat com a passives i de residència de notables; i respon a un model de vida que tendeix a separar-se del carrer.

Font: Cadastre de 1716.

Figures 166 i 167

Comparació dels pesos i creixements per sectors segons Nadal i Giralt i segons l'actual recompte.

El coneugut treball de Nadal i Giralt, en no considerar l'efecte de les derruccions a causa de la construcció de la Ciutadella (veure fig.85), distorsionava inevitablement els resultats. Pel que fa als pesos (fig.166), la diferència és sensible però no sembla excessivament important, en canvi, a l'observar els creixements (fig.167) la distorsió contribueix a provocar interpretacions que capgiren la realitat. Nadal i Giralt, per exemple, remarcen el gran creixement del Raval, molt poc important en termes absoluts, i ignoren en canvi l'augment molt més significatiu del quarter de mar, que no tan sols és superior en termes relativs, i encara més absoluts, sinò que es produeix a més en un barri d'una gran densitat.

Font: Cadastre de 1716 (IMHB) i Nadal-Giralt: Barcelona en 1717-1718.

- a) segons Nadal i Giralt
- b) Actual recompte